

სუბიექტური პრაქტიკის გამოკვლევა

და

ობიექტური პრაქტიკის შესახებ კვლევა

ქართულ ზმნებში

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემა

დაიბეჭდა სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის დადგენილებით
(26 ენკენისთვის 1919 წ.).

დეკანი ივ. ჯავახიშვილი

ქართული უნივერსიტეტის

პირველ მუშაკთა გუნდიდან უღრმოდ გარდაცვალებულთა

პროფესორის იოსებ შიფშიძისა,

ექტორის დავით შიფშიძისა

და

პროფესორებისათვის სილიბისტრო ლომიას
მოსამზადებლად დატოვებულის

ბერიუს კსოვანს

უძღვნის ამ წიგნს

შ ი ნ ა ა რ ს ი.

	გვერდი
წინასიტყვაობა	VII—VIII
I. შესავალი (§§ 1—2)	1— 2
II. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ქველს ქართულში (§§ 3—12)	3— 20
III. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ქველს ქართულში: [შესავალი] (§§ 13—15)	21— 23
A. სახელობით დამატებიანი ზმნები (§§ 16—24)	24— 41
B. მიცემით დამატებიანი ზმნები (§§ 25—37)	42— 83
IV. ანომალიები ქველს ქართულში: [შესავალი] (§§ 38—39)	84— 85
A. აწმყოს წარმოება (§§ 40—47)	85—105
B. უსწორ-მასწორო ფორმები საზოგა- ლოდ (§§ 48—56)	105—130
V. სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსი ჰქს სა- შუალო ქართულში (§§ 57—58)	131—138
VI. სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსი ჰქს ახალს ქართულში (§§ 59—60)	139—143
VII. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ღ ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა კილოებში: [შესავალი] (§§ 61—62)	144
A. აღმოსავლური კილოები (§§ 63—72)	145—172
B. დასავლური კილოები (§§ 73—76)	172—179
VIII. დასკვნა (§ 77)	180—181
პროექტი ორთოგრაფიის რეფორმისა- თვის (დამატება)	182—189
საძიებელი: A. გვარები	190
B. ზმნები	190—205
C. შემოკლებანი	206—208
ბეჭდვითი შეცდომები	209—210

ძველი სალიტერატურო ძეგლების ენის შესწავლამ ერთის მკრათ ლე ქართულ დიალექტოლოგიაში მუშაობამ მეორეს მკრით იძულებული მყო გადამეშინჯა საკითხი ქართულ ზმნებში სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსების კმარებისა. პირველ ხანებში ჩემი მიზანი იყო S₂-ის ბუნების გამოკვევა, მაგრამ მალე აღმოჩნდა, რომ მისი თვისების გამოცნობას მკიდრო კაჭშირი ჰქონია O₃-ის ხასიათის გამოკვევასთან¹. ამგვარად ერთმა საკითხმა მეორე გამოიწვია და ორთავე საკითხის შესწავლას კი შედეგად მოჰყვა ქართული ზმნების გადაჯგუფება, უღვლილებათა სხვანაირი განაწილება, ვიდრე პროფ. ნ. მარჩასა აქვს თავის ძირითად ტახულებში, და საზოგადოდ ახალი შეხედულების დამყარება ქართულ ზმნებზე. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გამოიკვა S₂-ის ნამდვილი ლირებულება და გამოცნობილი იყო, თუ რომელ დამატებას ეკუთვნის O₃, ნათელი მოეფინა ქართული ზმნების უღვლილების ზოგიერთ ბნელ მკარეს და შესაძლებელი გაკდა ანომალურ მოვლენათა აკსნაგანმარტება და მათთვის თავისი ადგილის მიჩენა.

წიგნში მრავლად არის მოყვანილი მაგალითები და მოწმობანი; განსაკუთრებით ვრცლად კი წარმოდგენილია საქმის ვითარება კლასიკურ ქართულში. ეს იმიტომ, რომ უფრო ნათელი იყოს უღვლილების ნორმების დარღვევის პროცესი, რომელიც დაიწყო ჯერ კიდევ ძველს ქართულში, შემდეგ თან-

¹) S₂-ის არსებობაზე კილოებში მე ვამბობდი „ქართულ სტუდენტთა სამეცნიერო წრის“ კრებაზე პეტერბურგში 13 თებერვალს 1912 წელს. შემდეგ მის კმარებას ძველს ქართულში ყურადღება მიაქცია აწ განსვენებულმა პროფ. ი. ყიფშიძემ (ანტ.-რავ., გვ. 78). O₃-ის შესახებ კი პირველად პროფ. ნ. მარჩასა აღნიშნა, რომ იგი მე შესმის, როგორც მიცემით ბრუნვაში დაყენებულ ობიექტის გამომხატველი ნაწილაკი (Фрагментъ древнегрузинской версии Ветхаго Завета: Христианскій Востокъ, т. II, გვ. 385, შენიშვნა). მერმე დაიბეკდა კიდევ იემი „ქართული კილოები მთაში“ („კრებული“ ივ. ჯავახიშვილის რედაქტორობით. ტფილისი 1915), სადაც მოკლედ აღნიშნულია S₂-ისა ლე O₃-ის კმარების წესი. შემდეგში კიდევ ბატ. ს. გორგაძეც ეხებოდა ამ პრეფიქსების საკითხს სალიტერატურო ენაში („ქართული მართლწერა“. ქუთაისი 1916, გვ. 25-29).

და-თან იზრდებოდა საშუალო ქართულში და ისე გაიზარდა, რომ საშინელებად იქცა და სრული ქაოსი შექმნა ახალ სალიტერატურო ენაში.

წინამდებარე შრომა პირველად დაწერილი იყო რუსულად და იბეჭდებოდა რუსეთის სამეცნიერო აკადემიის *Материалы по Яфетическому языкознанию* სერიაში. სტამბაში ჩაბარებული იყო 1915 წელს შეშოდგომაზე, დაიბეჭდა საჩი რვეული (48 გვერდი) და აწყობილი იყო კიდევ რამოდენიმე რვეული, მაგრამ წიგნის დამთავრება, სხვა-და-სხვა დაბრკოლებათა გამო, ვერ მოკერკდა 1917 წლის თებერვლის რევოლუციამდე.

ქართული გამოცემა არსებითად იგივეა, რაც რუსული უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ცოტაოდენი ცვლილებაც არის შეტანილი: მასალების დალაგებაში მკტი წესრიგია დაცული, უფრო ვრცლად და სრულად არის წარმოდგენილი „ანომალიები ძველს ქართულში“, დამატებულია ცნობები გლოგოლების კილოკავის შესახებ (§ 76) და დართულია „პროექტი ორთოგრაფიის რეფორმისათვის“, რომელიც დღევანდელი პრაქტიკული საკიროების მოთხოვნებით არის გამოწვეული.

ა. შანიძე.

ტფილისი
დეკემბერი 1919 წ.

სუბიექტური პრაქტიკისი მეორე პირისა და ობიექტური პრაქტიკისი მესამე პირისა ქართულ ზენაგში.

I. შესავალი.

§ 1. ქართული ზენა საზოგადოდ. ზენა ყველაზე უფრო ძნელი ნაწილია ქართული გრამატიკისა ძნელია, ერთის მკრით, იმიტომ, რომ ქართული ზენის ფორმები რთულია მეტის მეტად და, მეორეს მკრით, იმიტომ, რომ ქართულ ზენას ბევრი რამე აქვს ისეთი; რომლის პარალელსაც ჩვენ სხვა ენებში იშვიათად ვიპოვით: ქართული ზენის აგებულება არსებითად განსხვავდება ინდოურ-ევროპულისა, სემანთისა და თურქული ენების ზენის აგებულებისაგან. იგი იმდენად თავისებურია, რომ ღირსია ყურადღებისა, და შესწავლისა, იმათ მიერ, ვისაც ენათმეცნიერებაში საერთო საკითხები აინტერესებს.

ქართულ ზენას აკლია ზოგ-ზოგი გრამატიკული კატეგორია, როგორცაა, მაგალითად, განუსაზღვრელი კილო, მრჩობლობითი რიცხვი, სქესი და სხვა, რაიცა სხვა ენებში მოიპოვება, მაგრამ სამაგიეროდ ქართულ ზენას მრავლად აქვს მართულეების აღსანიშნავი და სხვადასხვა პირთა შორის საერთაერთო მოქმედებითი დამოკიდებულების გამოსახატავი ფორმები. ქართული ზენის ერთი დამახასიათებელი თვისება იმაში მდგომარეობს, რომ მასში უცნაურად არის გადაწულ-გადახლართული მორფოლოგიურისა და სინტაქსური ხასიათის მოვლენები, რის გამოც ზენის ფორმაში, — თუ კი ზენა საზოგადოდ დამატებას მოითხოვს, — აუცილებლად გამოხატული უნდა იყოს, ქვემდებარის გარდა, დამატების პირიც (შინაგანი დამატება). ამიტომ ქართული ზენის ფორმა ზოგჯერ მთელს ვრცელს წინადადებას შეიცავს ხოლმე: ქვემდებარითა, შემასმენლითა და ორი დამატებითურთ.

§ 2. ზმნების დაყოფა. ქართული ზმნების უღვლილება თავსართებისა და ბოლოსართების, ანუ პრეფიქსებისა და სუფიქსების საშუალებით კდება ხოლმე. პრეფიქსებიცა და სუფიქსებიც ორგვარნი არიან: ერთნი აღნიშნავენ ქვემდებარეს ანუ სუბიექტს, მეორენი კი დამატებას ანუ ობიექტს. ზოგჯერ ზმნაში მხოლოდ სუბიექტის პრეფიქს-სუფიქსებს ვხვდებით, ზოგჯერ კი მათთან ერთად ზმნის უღვლილებაში ობიექტის ნაწილაკებიც იღებენ მონაწილეობას. პირველ შემთხვევაში ზმნები ორს სინტაქსურ ცნებას შეიცავენ: შემასმენელსა და ქვემდებარეს, მეორე შემთხვევაში კი სამსა: შემასმენელს, ქვემდებარესა და დამატებას. იმ უღვლილებას, რომელშიაც ზმნები საუღვლეოდ მხოლოდ სუბიექტის აღმნიშვნელ ნაწილაკებს ჰკმარობენ, აბსოლუტურს ანუ სუბიექტურს ვეძახი და იმას კი, რომელშიაც ზმნები ორისავე გვარის ნაწილაკებით იუღვლიან, სახელად რეატიურს ანუ სუბიექტ-ობიექტურს ვარქმევ.

ყველა ქართული ზმნა აზიტომ ორ მთავარ ჯგუფად იყოფა. პირველ ჯგუფს (რიცხვით ძალიან მცირეს შედარებით) ეკუთვნიან ის ზმნები, რომელნიც თავის ფორმებში გამოჰხატავენ მოქმედებას ანუ მდგომარეობას, რომელსაც არავითარი ურთიერთობა და დამოკიდებულება არა აქვს ობიექტთან, ე. ი. ის ზმნები, რომელთაც დამატება არა აქვთ არც სახელობითსა და არც მიცემითს ბრუნვაში. მეორე ჯგუფს კი (რიცხვით ძალიან მრავალს შედარებით) შეადგენენ ის ზმნები, რომელთაც რაიმე დამოკიდებულება და კავშირი აქვთ ობიექტთან, ე. ი. რომელნიც მოითხოვენ დამატებას ან სახელობითში ან მიცემითში, ან იმაშიცა და ამაშიც. სხვანაირად რომ ვთქვათ, აბსოლუტურ უღვლილებას ეკუთვნიან ის ზმნები, რომელნიც თავის ფორმებში გამოჰხატავენ, შემასმენელს გარდა, ქვემდებარეს (აქედანაა მისი სახელწოდება სუბიექტური), ხოლო რეატიურს შეადგენენ ისინი, რომელნიც თავის ფორმებში ქვემდებარესთან ერთად დამატებასაც აღნიშნავენ (აქედან მისი სახელწოდება სუბიექტ-ობიექტური, ანუ მოკლედ ობიექტური).

II. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ქველს ქართულში.

§ 3. აბსოლუტური (სუბიექტური) უღვლილება. პირ-ველი ჯგუფის ზმნათა უღვლილება არავეითარ სიძნელეს არ წარმოადგენს, რადგანაც უღვლილებაში მონაწილეობას იღებენ მხოლოდ სუბიექტური პრეფიქსები და სუფიქსები. ძველს სალიტერატურო ქართულში ეს პრეფიქსები და სუფიქსები შემდეგია:

ტ ა ბ უ ლ ა I.

(აბსოლუტური უღვლილების სქემა)

პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	_____ ა, ო, ს, ნ	_____ ეს, ენ, ან, ელ
2	ქ_____ ე, ი,-	ქ_____ ეთ, ით, თ
1	გ_____ ე, ი,-	გ_____ ეთ, ით, თ

ამ ტაბულიდან ჩანს, რომ ძველს ქართულში მეორე პირის სუბიექტური ნაწილაკი (S_2) არის პრეფიქსი ჰაე.

§ 4. ფონეტიკური კანონის გავლენა. ფონეტიკურ წესებს დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართულში საზოგადოდ და კერძოდ ძველს სამწერლობო ენაში, რის გამოც მორფოლოგიის განხილვის დროს კშირად ფონეტიკურ მოვლენებს ანგარიში უნდა გაეწიოს. ასეთი შემთხვევაა აქაც. ცნობილია საზოგადოდ, რომ სპირანტი ჰაე კმოენის წინ ქართულში ადვილად იკარგება (ჰამბაჟი—ამბაჟი, ჰამბორი—ამბორი, ჰლაჟი—აჟაჟი და სხვ.) და ამ საზოგადო მოვლენას აქაც ვხვდებით:

ა) კმოენის წინ S_2 იკარგება სრულიად. მაგრამ

ბ) უკეთუ ზმნის თემა ენის წვერისმიერისა (ტ, დ, თ) ან შესაფერისი აფრიკატით იწყება (წ, ძ, ც; ჭ, ჯ, ჩ), მაშინ მეორე პირის სუბიექტურ ნაწილაკად ჰაეს ნაცვლად ხანია ხოლმე.

ც) ეს ხანი ქარისა, ჯანისა და ჩინის წინ ასიმილაციის წყალობით ჩვეულებრივ შინაღ იქცევა ხოლმე.

ამიტომ ზემოთ მოყვანილი ტაბულა (I) ამ ფონეტიკური წესების გავლენით შემდგენიარ სახეს მიიღებს:

ტ ა ბ უ ლ ა II.

(აბსოლუტური უღვლილების სქემა)

პირი	მხოლოდ	მრავლ. რ.
3	_____ ა, ბ, ს, ნ	_____ ეს, ენ, ან, ედ
2	ჭ(-) ს(შ)_____ ე, ი, -	ჭ(-) ს(შ)_____ ეთ, ით, თ
1	გ_____ ე, ი, -	გ_____ ეთ, ით, თ

მაშასადამე, მეორე პირის სუბიექტური ნაწილაკის (S_2) როლს ძველს სალიტერატურო ენაში ასრულებს ან ჰაე, რომელიც კმოვნების წინ ჩვეულებრივ უკვლოდ იკარგება, ან ხანი (ტარისა, დონისა, თანისა, წილისა, ძილისა და ცანის წინ) ან კიდევ შინი, რომელიც ასიმილაციის დროს ხანის მაგივრობას ეწევა ტარისა, ჯანისა და ჩინის წინ.

§ 5. ბრძანებითი კილო. ზემოთ მოყვანილი ტაბულა (II) გამოსადეგია ყველა დროას მოთხრობითისა, ნატვრითისა და პირობითი კილოსათვის, მაგრამ ბრძანებითისათვის კი არა. ბრძანების კილოს¹ ერთი დამახასიათებელი თვისება აქვს. მას მეორე პირში არავითარი თავსართი არა სჭირდება, არამედ იგია წმინდა თემა, ნამყო სრულისა თუ ნამყო უსრულისაგან აღე-

¹) როცა ბრძანების კილოზე ვსაუბრობთ, სახეში გვაქვს დადებითი ბრძანებითი კილო, ნაწარმოები ნამყო სრულის ან ნამყო უსრულის თემისაგან. რაიცა შეეხება ბრძანებით კილოს უარყოფითი ხასიათისას, იგი ხომ ფორმებს, საკუთარის უქონლობის გამო, სხვა კილოებისაგან სესხულობს: ნატვრითისა (როცა არ ნაწილაკია ნაკმარი) ან აწმყო მოთხრობითისაგან (როცა უარყოფითი ბრძანება ნუ ნაწილაკითაა გამოხატული).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ არის ერთგვარი ბრძანებითი კილო, რომელიც ძველს ქართულში იშვიათად იკმარება, ხოლო უფრო კშირად დღევანდელ მთის კილოებში (კეცსურულში, თუშურში, ფშაურში) გვხვდება. იგი თავის ფორმებს ძველს ენაში მრავალგზითი ნამყოსაგან სესხულობს და, თუმცა დადებითია თავისი ხასიათით, მაგრამ რადგანაც თავისი საკუთარი ფორმები არ აბაღია და სხვა კილოსაგან აქვს ნასესხები, ამიტომ S_2 ნასესხებ ფორმაში გადმოჰყოლია და შენახულა (ამ ბრძანებითის ფორმებზე ქვემოთ, § 19).

ბული, უპრეფიქსო. და რადგანაც სუბიექტური ნაწილაკი მეორე პირისა (ჰაე ან ხანი), რომელიც აუცილებლად საჭიროა სხვა კილოებში, ბრძანების კილოს არ უნდა, ამიტომ ამ კილოს მეორე პირის ფორმები ჩვეულებრივ გარეგნულადაც განსხვავდება იმავე პირების მოთხრობითი კილ.ის ფორმებისაგან ნამყო სრულსა და მოთხრობით-ნატვრითი კილოს ფორმებისაგან ნამყო უსრულში. ეს გარეგნული განსხვავება უფრო ნათელი და თვალსაჩინო იქმნება შემდეგის ტაბულიდან:

ტ ა ბ უ ლ ა III.

(ბრძანებითი კილოს განსხვავება ნამყო სრულის მოთხრობითისა და ნამყო უსრულის მოთხრობით-ნატვრითისაგან).

		A (ნამყო სრულის თემისაგან).	
კილო	პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
მოთხრობ.	2	ჰ(-) ს(შ) — ე, ი, -	ჰ(-) ს(შ) — ე, ი, -
ბრძანებ.	"	— ე, ი, -	— ე, ი, -

		B (ნამყო უსრულის თემისაგან).	
კილო	პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
მოთხრ. ნატვრ.	2	ჰ(-) ს(შ) — დე, დი, დ	ჰ(-) ს(შ) — დეთ, დით
ბრძანებითი.	"	— დე, დი, დ	— დეთ, დით

აქედან ცხადია, რომ მოთხრობითისა და ბრძანებითის ფორმებს შორის დიდი განსხვავებაა არა მარტო შინაგანი თვისებისა და მნიშვნელობის მკრით, არამედ ჩვეულებრივ გარეგნულადაც. ზაგრამ ფორმალური განსხვავება მათ შორის წაიშლება ხოლმე, თუ საქმე გვაქვს ისეთ ზმნასთან, რომლის თემა კმოვნით იწყება, რადგანაც მოთხრობითისათვის საჭიროა Σ_2 ჰაე კმოვნის წინ, ფონეტიკური კანონის გამო (§ 4), იკარგება და ამ შემთხვევაში მოთხრობითის ფორმა გარეგნულად ბრძანებითისას ემსგავსება ხოლმე.

§ 6. აბსოლუტური (სუბიექტური) უღვლილების სქემა. უკეთუ ზემოთ მოყვანილ საზოგადო ტაბულას (II) კერძო შემთხვევებისათვის ვიკმართ, ე. ი. ამა თუ იმ ღროჯს კილოე-

ბისათვის გამოვიყენებთ, მაშინ იგი, მე-5-ე §-ში შეტანილი შესწორების შემდეგ, ასეთ სახეს მიიღებს¹:

ტ ა ბ უ ლ ა IV.

(სქემა აბსოლუტური უღვლილებისა სუბიექტური პრეფიქს-სუფიქსების შემწობით)

A (ნამყო სრულის ჯგუფი).

	ნამყო სრული			მყობადი (ანუ ნატვრითი კ.)	
პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.	პი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	— ა, ო	— ეს	3	— ან, ოს, ეს	— ან, ონ, ენ
2	ჰ ს -- [ე, ო]	ჰ ს -- [ე]თ, [ო]თ	2	ჰ ს -- ა, ო, ე	ჰ ს -- ათ, ოთ, ეთ
1	გ -- [ე, ო]	გ -- [ე]თ, [ო]თ	1	გ -- ა, ო, ე	გ -- ათ, ოთ, ეთ
	ნამყო მრავალგზითი ²			ბრძანებითი კ.	
	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.		მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	— ის	— იან	3	— [ო, ე]ნ	— ელ
2	ჰ ს -- ო	ჰ ს -- ოთ	2	— [ო, ე]	— [ო]თ, [ე]თ
1	გ -- ო	გ -- ით			

1) ჩვენი მიზნისათვის საკირო არ არის, რომ ყოველი დრო და კილო მოვიყვანოთ.

არც ის არის საკირო, რომ შემდეგში ყოველთვის ნაჩვენები იყოს ის გარემოება, რომ 5, 3 კმონების წინ, ფონეტიკური წესის გამო, იკარგება, ხოლო მისი ბგერინაცვალი სანი ჭარისა, ჯანისა და ჩინის წინ, ფონეტიკურისავე წესის გამო, კშირად (მაგრამ ყოველთვის არა!) შინად გარდაიქმნება ხოლმე.

2) ნამყო მრავალგზითი, კაცმა რომ თქვას, განსაზღვრული დრო არ არის: იგი გამოჰხატავს ხოლმე მოქმედებას არა რომელსამე დროში განსაზღვრულს (ნამყოსა, აწმყოსა თუ მყობადში), არამედ ისეთს, რომელიც ყოველთვის ჩვეულებრივია და მარად და მარად დამახასიათებელია მოქმედი პირისათვის. ამიტომ უნდა ვიფიქროთ, რომ მრავალგზითი ნამყოს ფორმები ქართული ზმნის უძველესი ფორმატიის დროესა უნდა იყოს.

ეს მრავალგზითი ნამყო ახალმა სალიტერატურო ენამ კმარებიდან განდევნა, მაგრამ იგი შეინახა ზოგმა კილომ; მაგალითად, მთის კილოებმა და ქიზიყურმა. მისი კმარება სიტყვას დიდ სიტუაციულს ქმატებს.

ზოგიერთი ზმნა თუმცა მრავალგზით ნამყოში იკმარება, მაგრამ მნიშვნელობა აწმყოსი მიიღო: იცის, უწყის, ჰრქვან და სხვ. (რომ იცის და უწყის ნამყო მრავალგზითია და არა აწმყო, ამას გვიჩვენებს მათი სინტაქსური ძალა: გაცმან იცის, დმერთმან უწყის და სხვ.).

B (აწმყოს ჯგუფი).

	აწმყო ერთგზითი ¹			აწმყო მრავალგზითი ¹	
პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.	პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	—ს	—ენ, ან	3	—ნ	—ედ
2	ჭ ს—	ჭ ს—თ	2	} იგივეა, რაც ერთგზითი ნამყოს ფორმები.	
1	ვ—	ვ—თ	1		
	ნამყო უსრული (ანუ ნატვრითი კ.)			ბრძანებითი კ.	
	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.		მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	—და, დის	—დეს, დისნ	3	—დინ	—დედ
2	ჭ ს—დე, დი, დ	ჭ ს—დეთ, დით	2	—დე, დი, დ	—დეთ, დით
1	ვ—დე, დი, დ	ვ—დეთ, დით			

ზემოთ მოყვანილი ტაბულის (IV) გასამართლებლად საკმარისია მოვიყვანოთ მხოლოდ რამოდენიმე ზმნის უღვლილება ძველი ტექსტებიდან ამოღებული მოწმობითურთ.

§ 7. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ჰაე. თანკოვნით დაწეებულ ზმნაში² მეორე პირის სუბიექტის აღსანიშნავად იკმარება ნაწილაკი ჰაე. აი დასამტკიცებელი საბუთებიც:

ა. გარდამო-კდა³

- 3 პ. გარდამოკდა მოსე (გამოსლვათაჲ 1925).
- 2 „ რომელი გარდამოჭკედ კურთხეულთაგან წაიღთა მამისთა (მოქცევაჲ 79±16).
- 1 „ გარდამოგეედ (გამოსლვათაჲ 38).

¹) მხოლოდ ძველი ქართული არჩევს ორს აწმყოს: ერთგზითსა და მრავალგზითს. უკანასკნელს შერჩენილი აქვს მხოლოდ მესამე პირის ფორმები (შდრ. ნაკო მარჩის მიერ გამოცემულ სანახმეცყუეულში § 17, A, e და აგრეთვე მისი Основные таблицы, გვ. 14).

²) თუ ეს თანკოვანი არ არის ამ სამ წყებათა ერთ ერთ ბგერათაგანი: ტ, ღ, თ; წ, ძ, ც; ჭ, ჯ, ჩ (ამათზე ქვემოთ, §§ 9, 10).

³) აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოებში ეს ზმნა იშვიათად გვხვდება და მის მაგივრად ჩვეულებრივ -ვიდა (-ვედ, -ვალს) ზმნა იკმარება ხოლ-

ბრძანებითი კ.

- 3 პ. გადამოკედინ აწ ჭუართ! (მათე 27 42, მარკოზ 15 32).
 2 „ გარდამოკედ მაგიერ ჭუართო! (მათე 27 40, მარკოზ 15 30).

ბ. მო-კუდა.

- 3 პ. მოკუდა სარსა (შექმნათაა 23 2); მოკუდა კორცითა (ძვ. სას. პოეზ. რ 5 191); მოკუდა (მათე 22 25, მარკოზ 12 20, 15 44).
 2 „ მოჭკუედ კორცითა (ძვ. სას. პოეზ. იმ XXXVI 5, ძით 45); შენ არა თუ მოჭკუედ, არამედ (ჰაგ. მასალ. 77 3 ქვ.); რამეთუ მოჭკუედათ (გრიგ. ხანძთ. 53 3); რომელსა დღესა მერუენო შე, მოჭკუედე (გამოსლვათაა 10 28).
 1 „ მე უწინარეს მისსა მოგუედ, ხ იგი აწლა მოკუდა (ჰაგ. მასალ. 16—17 1); ნუ უკუედა მოგუედ მაგის ძლით (შექმნათაა 26 9); მოგუედე (შექმნათაა 19 19).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ სიკუდილით მოკუედინ! (გამოსლვათაა 31 15, მარკოზ 7 10, სახისმეტყუელი იბ 3—4).
 2 „ [მოკუედ!].

ბ. და-ვარდა.

- 3 პ. მრავალ გზის შთაფარდის იგი ცეცხლსა და მრავალ გზის წუქსა (მათე 17 15); ვინაჲცა განვარდა (ძვ. სას. პოეზ. ხმ 3); დავარდა მონაჲ იგი (მათე 18 26).
 2 „ ურჩ ექმენ და განჭკარდი (ძვ. სას. პოეზ. სომ 94); უკეთუ დაჭკარდე (მათე 4 9); შთაჭკარდე ცეცხლსა მას საუკუნესა (მათე 18 8).
 1 „ რომლისაგანცა განვვარდი ზირველიჲა ურჩებითა (ძვ. სას. პოეზ. სჲლ 112—113); გუელისა მიერ განვვარდი მე. სა

მე, მაგალ., უაუუო შე წიაღმოკედე შენდა, ნუცა შენ წიაღმოხუდალ ჩემდა (წიაღმოჭკედების ნაცვლად: შექმნათაა 31 52).

მითხისა მისგან საშუებელისა (ძვ. სას. პოეზ. სმ 282);
შთავჳარდი მე სიღრ (ძვ. სას. პოეზ. ლმ 13).

ბრძანებითი კ.

2 პ. შთავჳარდი ზღუასა! (მათე 21 21, მარკოზ 11 23).

ღ. მწირობს.

3 პ. მწირობდა ქუეყანასა მადამისასა (გამოსლუათაჲ 2 15).

2 „ ქუეყანაჲ ეგე, რომელსა შენ ჳმწირობ (შექმნათაჲ 17 8).

1 „ გმწირობდ (შექმნათაჲ 32 4, 47 9).

ბრძანებითი კ.

2 „ მწირობდ ქუეყანასა ამას! (შექმნათაჲ 26 ვ)

მ. ზის.

3 პ. რამელა ზის მას ზედა (მათე 23 22); ზის ინაკით
(ი ე ბოლნელი 10 22); რომელი იგო აღმადღებულო
საუდართა ზის (იპოლიტე 24 33—34).

2 „ რამესთჳს შენ ჳზო მარტოჲ? (გამოსლუათაჲ 18 14);
რომელი ჳზო ზედა ქერობინთა (ძვ. სას. პოეზ. ტ 280).

1 „ აწ ესერა ვზი (ჰავ. მასალ. 28 ბ 23).

ზემორე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღვლიან
ყველა აბსოლუტური ზმნები, რომელთაც თემა შემდეგი ბგე-
რებით იწყებათ: კ, უ, ლ, ხ, კ, გ, ქ, შ, უ, ს, ზ, ნ, რ, ლ,
ვ, მ, პ, ბ, ფ, სახელდობრ:

-კდა (-კედ): წარ-კდა, გან-კდა
(მაგალ., ჳამზავი). გამო-კდა,
წიად-კდა, წიადმო-კდა, მო-კდა,
მი-კდა, შე-კდა, ად-კდა, აღმო-
კდა, შთა-კდა და სხვ.

გან-კმა.

გან-კორციელდა (უკორც.ჲჲ გან-
ჳკორციელდა: ძვ. სას. პოეზ.
სმ 35—36).

გან-კურდა.

კელმწიფებს.

უუაინ, ად-უუაინა.

და-უუღნა.

და-უროლდა.

ღელაჳს.

კელობს.

კუამს (ნამყო უსრ.: კუმოდა).

გან-კატნა (რამეთუ ჩუენთჳს გან-

ჳკატენ ღმერთი: ჰირველ ს.

უკუნეთაჲ: ძვ. სას. პოეზ.

პბ 12—13).

გორაჳს.

გოდებს.

და-გლასაკნა (შენთვის დაკლასაკნა რამეღი ნეფსით. დაჭკლასაკენ ჩუენთვის მთწყალებითა: ძვ. სას. პოეზ. სმზ 65—66).

ჭუსს.

ჭრის (ნამყო უსრული: ქრდა).

გან-ჭარდა.

და-შრტა.

-შურა (-შუერ, -შერების): და-შურა, მო-შურა.

და-შთა.

შე-შეფთხა.

გან-შიშულდა.

გან-შუენდა.

შე-შინდა.

სუფეგს.

გან-სპეტაკნა.

და-სნეულდა.

სხდეს (სხედით, სხენან: იკმარება მრავალობითში. მხოლოობითის ფორმა სხდა გვხვდებოდა, როცა სახელი კოლექტიურია, მაგალ., ერი).

ზუაობნ (სახისმეტყუელი ბ 13). გან-ზრქნა (მათე 13 15), გან-ზრქა (მათე 13 15 ვარიანტი ი, წარტყუნ. იერუს. 68 17).

შე-ზრუნდა (გრიგ ხანძთ. ლბ 5).

განათლდა (< გან-ნათლდა. ორივე წარი შენახულია, როცა მათ ჰყოფს პირველისა ან მეორე პირის სუბიექტური

პრეფიქსი, მაგალითად, გან-ენათლდით: იპოლიტე, გვ. XXXVII 15; განჭნათლდი: ძვ. სას. პოეზ. რიპ 84; ხოლო მესამე პირში ერთი წარი იკარგება, მაგალ. გან-ნათლდა სოფელი. ძვ. სას. პოეზ. სი 170, ჰიბ 701).

რბის (ნამყო უსრული: რბიოდა, შე-რბიოდა, გარდა-რბიოდა; მი-რბიოდა, მეორე პირი: მი-ჭრბიოდე).

რთავეს (ნამყო უსრული: რთკეგლა ანუ რთკვიდა).

გან-ლადნა (იე ბოლნელი 60 7)

გან-ვრცნა (ბრძანებითი: გან-ვრცენ, მაგალ., გან-ვრცენ, იაფეთ, შორის ნათესავთა; ძვ. სას. პოეზ. 6 5ა).

ვაჭრობის (ბრძანებითი: ვაჭრობდით: შექმნათაა 42 34).

მეფობს.

მდღელობს.

მოჭალაჭობს.

მადღოვინ (იე ბოლნელი 54 14, 60 7).

ად-მადლდა (ადჭმადლდი უხრწნელითა კორცითა: ძვ. სას. პოეზ. ტი 73).

და-მდაბლდა (ბრძანებითი და-მდაბლდი: შექმნათაა 16 9).

გან-მართლდა.

გან-მხიარულდა.

შე-მოკლდა.

გან-მდიდრდა.	და-ბრკოლდა.
და-მცირდა.	და-ბერდა.
გან-მწარდა.	და-ბნელდა.
შე-მწუხრდა, და-მწუხრდა.	აღ-ბორგნა (გრიგ.ხანძთ. 401 22;
აღ-მკედრდა.	აგრეთვე აღ-ბორგდა: თბრო-
შკნდა.	ბაჲ 22 22).
გან-მწჳსნა.	ფრინაუს.
ჰერუენი (მარკოზ 9 12; ნამყო	გან-ფიცხნა (მაგალ., განფიცხნა
უსრული ჰეროდა, ჰერო-	გული ფარაოჲნი: გამოსლვა-
ვოდა: მარკოზ 9 20).	თაჲ 9 35)
და-პრკოლდა ანუ:	და მისთანანი.

§ 8. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა კმოვნების წინ. სუბიექტური ნაწილაკი მეორე პირისა ჰაე კმოვნების წინ (ა, ე, ი, ო, უ), ფონეტიკური წესების ძალით, ჩვეულებრივ იკარგება (§ 4). ამ დაკარგვას შედეგად ის მოსდევს, რომ კმოვ-ნით დაწყებულ ზმნაში ისპობა ის ფორმალური განსხვავება, რომელიც არსებობს ბრძანებითი კილოჲსა და მოთხრობითის ფორმებს შორის დანარჩენ ზმნებში (§ 5); მავალითად ავიღოთ:

3. გან-ახლდა.

პიტი	მოთხრობითი კ.	ბრძანებითი კ.
წ. წ. შმო	3 გან-ახლდა	
	2 გან-ახლდი (<*გან-ჰახლდი)	გან-ახლდი
	1 გან-ეახლდი	
წ. წ. შმო	3 გან-ახლდეს	
	2 გან-ახლდით (<*გან-ჰახლდით)	გან-ახლდით
	1 გან-ეახლდით	

ამგვარადვე იუღვლება შემდეგი აბსოლუტური (სუბიექტური) ზმნები: შე-ერთნა, იხარებს, იშუებს, ოხრის, მო ოკრდა, აღ-ოქმდა, მო-უქმურდა და მისთანანი.

მსგავსავე უღვლილებას მისდევს, — სუბიექტური პრეფიქსების კმარების მკრით, — მოქმედებითა ზმნა ვნებითში,

როცა ეს ვნებითი მას ინის შემწეობით აქვს ნაწარმოები; მაგალითად, ყო ზმნის ვნებითი ფორმა იქმნება:

ზ. იყო.

	პირი	ნამყო სრული	ბრძანებ. კ.	მყობადლი
მზოლ. რ.	{	3 იყო	იყავნ	იყოს
		2 იყავ (<*ჰიყავ)	იყავ	იყო (<*ჰიყო)
		1 ვაუაკ	_____	ვიყო
მრავლ. რ.	{	3 იევენეს ¹	იევენედ	იევენენ
		2 იევენით (<*ჰიევენით)	იევენით	იევენეთ (<*ჰიევენეთ)
		1 ვიევენით	_____	ვიევენეთ

იყო ზმნის მსგავსად იუღეღება ყოველი რეალატიური (ანუ სუბიექტ-ობიექტური) ზმნა, როცა ის ვნებითად არის ხოლმე მოქცეული ინის საშუალებით, სახელდობრ:

ად-იკოცა (მრავლ. ად-იკოცნეს).	ად-იზარდა(მრავლ.ად-იზარდნეს).
გან-იყო (მრავლ. გან-იევენეს).	და-ინთქა (მრავლ. და-ინთქნეს).
გან-იეიდა (მრავლ. გან-იეიდნეს).	და-ილეწა (მრავლ. და-ილეწნეს).
გან-იკურნა (მრავლ. გან-იკურნნეს).	შე-იმუსრა (მრავლ. შე-იმუსრნეს)
	და-იმალა (მრავლ. და-იმალნეს).
იქმნა (მრავლ. იქმნეს).	იპოვა (მრავლ. იპოვნეს).
იშვა (მრავლ. იშვენეს).	და-იფარა (მრავლ. და-იფარნეს).
მო-ისრა (მრავლ. მო-ისრნეს).	ად-იფხურა (მრავლ. ად-იფხურნეს).
და-ისაჯა (მრავლ. და-ისაჯნეს).	

1) მრავლობით რიცხვში რომ წარი ჩნდება, ეს არის შემდეგი სინტაქსური თვისების გამო: ძველს ქართულში მოქმედებითი გვარის ზმნას, როცა მას დამატება მრავლობით რიცხვში აქვს, ნამყო სრულის დროკილოების ფორმებში უჩნდება სუფიქს-ინფიქსი წარი; მაგალითად: ყო იგო, მაგრამ ყვნა იგინი; ჰყავ იგო, მაგრამ ჰყვენ იგინი; ვყავ იგო, მაგრამ ვყვენ იგინი და მასთანანი. და რადგანაც, მოქმედებითი ზმნის ვნებითად მოქცევის გამო, აქტიური კონსტრუქციის დამატება პასიურისაში ქვემდებარედ იქცევა, ამიტომ ეს სუფიქს-ინფიქსი ვნებითშიც გადაჰყვება ხოლმე: მოქმედებითი ყო-საგან ვნებითი იქმნება იყო, მაგრამ ყვნა-საგან იქმნება იყვნეს.

იტანჯა (მრავლ. იტანჯნეს).	შე იწირა (მრავლ. შე-იწირნეს).
წარ-იტყუენა (მრავლ. წარ-იტყუენ- ნეს).	და-იწუა (მრავლ. და-იწუნეს) და-იწერა (მრავლ. და-იწერნეს).
გან-იდევნა (მრავლ. გან-იდევნ- ნეს).	მო-იწულა (მრავლ. მო-იწულნეს). შე-იძრა (მრავლ. შე-იძრნეს).
ითარგმნა (მრავლ. ითარგმნნეს).	გარდა-იგვალა (მრავლ. გარდა- იგვალნეს).
ითქუა (მრავლ. ითქუნეს); შე- ითქუა (მრავლ. შე-ითქუნეს).	შე-იჭამა (მრავლ. შე-იჭამნეს)
მო-ითხარა (მრავლ. მო-ითხარ- ნეს).	რე მისთანანი.

§ 9. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა სანი. ენის წვერისმიერი ბგერებისა (ტ, დ, თ) და მათი შესაფერისი სი-სანა აფრიკატების წინ (წ, ძ, ც) და ზოგჯერ, — თუ რომ ბგერათა ასიმილაციას აღვილი არა აქვს, — აგრეთვე შიშინა აფრიკატების წინაც (ჭ, ჯ, ჩ) მეორე პირის სუბიექტური ნა-წილაკის ჰაეს მაგივრობას მისი ბგერინაცვალი სანი ეწევა ხოლმე (§ 4), მაგალითად:

ც. ტირნ.

- 3 პ. ტირნ (იე ბოლნელი 50 14); უკუეთუ ერთი მათგანი ტირნ, მეორედა იგი ტირნ (წარტყ. იერუს. მბ 19); ტიროდა (შექმნათაჲ 21 16, მათე 26 75, ჰაგ. მასალ. 26 9, 11, ძვ. სას. პოეზ. ტპ 45, გრაგ. ხანძთ. 60 12).
  - 2 „ ნუ სტირ! (შექმნათაჲ 21 17); რაჲს... სტირთ⁹ (მარკოზ 5 39).
  - 1 „ ვტირ (წარტყ. იერუს. მ 20, 21, 25, 30, 32; დ 6, 9); ცთო-მასა მათსა ზედა ვტიროდე (მოქცევაჲ 75 13); მუნ დავსხედით და ვტიროდეთ (წარტყ. იერუს. მჳ 5).
- ბრძანებითი კ.
- 2 „ ტიროდეთ ჩემ ზედა! (წარტყ. იერუს. ლჳ 4).

თ. დგა, აღ-დგა.

ა) ნამყო.

- 3 პ. თარგმანი დგა მათ შს (შექმნათაჲ 42 23); სადა დგა წე ონისა (შექმნათაჲ 19 27); წყალი არა დგა (შექმნა

- თაჲ 37 24); ქრისტე აღდგა (ძვ. სას. პოეზ. 60-60ბ, სოფ-სოთ, ტოვ-ტოვ, კ დურწერილობა); აღდგა მკუ-
ლეული ჩემი (შექმნათაჲ 37 7); აღდგა (მათე 28 6):
დგეს შორს (გამოსლვათაჲ 20 18); ანკელზნი გარემოას
დგეს (ძვ. სას. პოეზ. 2 XXVIII 4); აღდგეს ენი იგი
ქაღწუენი (მათე 25 7).
- 2 პ. სდგით (მათე 20 6 ვარიანტი); აღ-რამ-სდგე
მკუდრეთით (ძვ. სას. პოეზ. 60 2-3); ასდგე (<აღ-
სდგე) (ib. ტით 45, ტა II 3, ტ8 1).
- 1 „ ვდგე კიდესა მდინარისასა (შექმნათაჲ 41 17); ვდგე
(იპოლიტე 5 18); ავდგე (იწე ბოლნელი 12 4, 5, 6, 10,
ძვ. სას. პოეზ. 60 1); ავდგეთ ძიღისკან (წარტყ-
იერუს. 50 30).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ აღდგინ ღნი! (იერუს. განჩ. 95 17-18).
- 2 „ აღდგე, დმერთო! (თხრობაჲ 22 13); აღდგე! (შექმნა-
თაჲ 19 15, მათე 2 13, 20, მარკოზ 2 9, 11); აღდგეთ!
(შექმნათაჲ 19 14, მათე 26 46, მარკოზ 14 42).

b) აწმყო¹.

- 3 პ. (ერთგზითი) რამსათჲს... ენი ესე ერი დგას შენ წე?
(გამოსლვათაჲ 18 14); გაღგადი, რამელი დგას აღმოს-
ვალთ კერძო იერიქოსა, ამისა მახლობლად დგანან მთანი
იგი (თუალთაჲ 7 11-14); აჰა ესერა დეღაჲ შენი და
ძმანი შენნი დგანან გარე (მათე 12 47).
(მრავალგზითი) ეწა სახედ ჭურჭერსა, რწლსა ნელსაცხე-
ბელი დგან (იპოლიტე 2 65-66); რეწმს მივადნ მოსე
ბანაკსა მას, დგან ერი იგი (გამოსლვათაჲ 33 8);

¹) როდესაც ეს ზმნა უპრევერბოდ (უთანდებულოდ) არის ნაჲმარი, მაშინ აწმყოჲს ასე აწარმოებ: დგა ს; ხოლო როცა პრევერბი (აღ-, და- და სხვ.) მიუძღვის, მაშინ ამგვარად: -დგე ბ ს; მაგალითად: მეუდარნი აღდგებან (მათე 11 5); ბასილი, მოკლედ შენ მამასახლისად დასდგებო (გრიგ. ხანძთ. 33 16).

- მღვდელი დგან საკურთხეველსა ზედა (წარტყ. იერუს. იმ 1—2); შიშით დგანედ (გრიგ. ხანძთ. იუ 8).
- 2 3. ადგილი ებე, რლსა შენ სდგა, ქუნაჲ წრს (გამოსლვა-თაჲ 35); აწ შენ, ახოვანო, რი სდგა მცველად (სახის-მეტყუელი იუ 18—19); რაჲს სდგათ თქვენ აქა ღლე უოველ უქმად? (მათე 20 6).
- 1 „ ვდგა (შექმნათაჲ 24 13, 43); ვდგათ (სპევს. ელ. ღა მელ. 66 6, წარტყ. იერუს 80 13).

ი. განძლიერდა.

- 3 3. განძლიერდა სიუმილი (შექმნათაჲ 12 10, 47 4, 13).
- 2 „ რ განძლიერდი ღთისა თანა (შექმნათაჲ 32 28); სარ-წმუნოებითა მით განძლიერდი (ძე. სას. პოეზ. რლ 88).
- 1 „ განვძლიერდი (პაგ. მასალ. 55 19).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ განძლიერდი სულისაგან საღმრთოჲსა და ნუ შესძრწუნ-დები (ძე. სას. პოეზ. რლ 1—2); განძლიერდით, ძმანო (პაგ. მასალ. 84 3—4).

იბ. ცხოვნდა ანუ ცხოვნდა.

- 3 3. რნ ღათმინოს იგი სდ ცხოვნდეს (მარკოზ 13 13; ცხოვნდეს: მათე 24 13, მარკოზ 13 13 ვარიანტი); აჲს ხ თუ ზურითა ცხოვნდეს კაცი (მათე 4 4).
- 2 „ მახჯლითა შენითა სცხოვნდე (შექმნათაჲ 27 40); სცხოვნ-დეთ (შექმნათაჲ 42 18).
- 1 „ ვცხოვნდე (ვარიანტი ვცხოვნდე: მარკოზ 5 28); რა ვცხოვნდეთ მის მიერ (სახისმეტყუელი კბ 80—81).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ ისმაელ ესე ცხოვნდინ წე შენსა, ოლ! (შექმნათაჲ 17 18).
- 2 „ მეფე, შენ ოქე ცხოვნდი! (მოქცევაჲ 76 9 15—16); ჯ მეფე, უკუნისამდე ცხოვნდი! (წარტყ. იერუს. 5 28).

ზემოაღებული მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღლივიან:

გან-ტყა.

მო-დრკა, და-დრკა.

დის (ნამყო უსრული დიოდა).

დუმს (მრავლ. დუმან); და-დუმს

დუდს (ნამყო უსრული დუდა)

და-დნა.

დრტუნავს.

გან-დიდნა.

თესლოვინ (ნამყო უსრული თე-

სლოდა: გამოსლევითაა 9 3).

გან-თავისუფლდა.

წვა (წევ, წვების).

წუხს (ნამყო უსრული წუხდა,

ბრძანებითი წუხდით!).

შე-წუხნა, და-წუხნა.

წითს (წითს ცა: მათე 16 2).

წარ-წემდა.

მო-წელა.

გან-წმიდნა (ბრძანებითი გან-წმი-

დნი: მარკოზ 1 41).

ძეს.

ძრწის (მრავლ. ძრწიან, ნამყო

უსრული ძრწოდა).

ძურა (ძურ, ძურებს).

გან-ძღა.

ცურავს.

ცრემლოვინ (ი^ე ბოლნელი 5 14;

ნამყო უსრული ცრემლოდა:

მოქციოვა 7 97 21).

გან-ცრუნა (განცრუნა ძალი მა-

თი: თბრობაა 24 25); გან-

ცრუდა (განცრუდაც ცრუ მო-

წამეთა წამებანი: ძე. სას. პოეზ.

ს 23 186-7).

გან-ცოფნა.

გან-ცხანა, გამო-ცხანა (დღეს

იორდანეს კორციოთა განცხა-

დენ: ძე. სას. პოეზ ს 6 104).

გან-ცოცხლდა.

გან-ცხოველდა.

გან-ცვბრდა.

და-ცალიერდა.

გან-ცისკრდა (პავ. მასალ. 44^a 16)

და მისთანანი.

§ 10. სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა შინი. რო-
დესაც ზმნის თემა შიშინა აფრიკატებით იწყება (ჭ, ჯ, ჩ),
მაშინ ჩვეულებრივ ასიმილაცია კდება და ხანი შინად გარდა-
იქცევა ხოლმე (§ 4). მაგალითად ავიღოთ:

იბ. ჯდა, და-ჯდა.

3 პ. ჯდა რაა იგი (შექმნათაა 18 1, მარკოზ 2 14, 15);

დაჯდა იგი ჯურღმულს მას ზ^ა (გამოსლევითაა 2 15);

დაჯდა მას ზ^ა (გამოსლევითაა 17 12).

2 „ დაშჯედ მარჯუენით მამისა (მოქცევაა 7 94 22); დაშჯედ
მალაღთა შინა (ძე. სას. პოეზ ბი 73); [ნუ დასჯდები¹

¹) აქ არ მომდარა ასიმილაცია.

შირველს ინასსა (იერუს. განჩ. 317 25=ლუკა 14 8)].

- 1 3. დღითი დღედ თქუენ თანა ტაძარს მას შა გჳედ (მათე 26 55); ვუედ (პაგ. მასალ. 46 12); მე გჳედი რაჲ სასლ-სა შინა ჩემსა (იოს. არიმათ. 19 1-2); დაჳედ მე, გ^ა ყორანი მარტოჲ უდაბნოსა (სახისმეტყუელი ლა 2-3).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ ჩრქუა თ^ან თ^ა ჩემსა: დაჳედ მარჯუენით ჩემსა! (მათე 22 44, შდრ. კიდევ იერუს. განჩ. 44 14-15, 46 4-3 ქვ., 48 9-8 ქვ.); მივედ და დაჳედ უკუანამს-კნელსა ადგილსა (იერუს. განჩ. 317 2-1 ქვ.=ლუკა 14 10).

მსგავსადვე იუღელიან: გან-ჭაჳუენა, აღმო-ჳეჳელდა (სახის-მეტყუელი იმ 24), ჩანს¹ (მრავალგ^ე. ჩანს, მრავლ. ჩანედ; ნამყო უსრ. ჩნდა, გამო-ჩნდა, მეორე პირი მოთხრობითი კილოსი გამო-შინდი, ბრძანებითისა გამოჩნდი) და მისთანანი.

§ 11. გამონაკლისი. ორი სუბიექტური ზმნა საყოველთაო წესსა და კანონს კი არ ემორჩილება, არამედ უღვლილების ღროს თავისებურობას იჩენს და ამიტომ საზოგადო წესების გამონაკლისს შეადგენს. ერთია არს ზმნა და მეორე -ვიდა (-ვედ, ვალს; პრევერბებით: მო-ვიდა, მი-ვიდა, წარ-ვიდა, შე-ვიდა, გან-ვიდა, გამო-ვიდა, აღ-ვიდა, გარდამო-ვიდა, შთა-ვიდა და სხვ.).

ივ. არს.

ამ ზმნას თემა კმოვნით ეწყება ლ საზოგადო წესის მიხედ-ვით მეორე პირის სუბიექტური ნაწილაკი ჰაე უნდა დაჳკარ-გოდა (§§ 4, 8). მაშასადამე, მისი უღვლილება ასეთი უნდა ყოფილიყო: 3. არს, 2. *არ (<*ჳარ), 1. ვარ, III. არიან, II. *ართ (<*ჳართ), I. ვართ, სწორედ ისე, როგორც 3. გან-

1) ჩანს (<*ჩანს: სახისმეტყუელი კთ 14, ი^ე ბოლნელი 22 17) უფრო ვულგარიზმია, ვიდრე არქაიზმი (შდრ. Н. Ма р р ъ, Древнеру-сianско русскій словарь къ 1—2 главамъ евангелія Марка, გვ. 30).

ახლდა, 2. გან-ახლდი (<*გან-ჰახლდი), 1. გან-ვახლდი და მისთანანი (§ 8). მაგრამ მეორე პირის სუბიექტურ ნაწილაკად მას, ჰაეს ნაცვლად, ხანი აქვს. ხან სპირანტი კი ისეთი სუსტი არ არის, რომ ემოენის წინ ჰაე სპირანტით დაიკარგოს. ამიტომ ამ ნაკლულევათი ზმნის უღვლილება (იკმარება მხოლოდ აწმყოში) ასეთია:

პირი	მხოლ. რ.	მრავლ. რ.
3	აჩს (მრავალგზ. აჩს)	აჩიან (მრავალგზ. აჩიედ)
2	ხაჩ, ხაჩი	ხაჩთ
1	ვაჩ, ვაჩი	ვაჩთ

იღ. მო-ვიდა.

ამ ზმნას კი მეორე პირის სუბიექტურ ნაწილაკად საზოგადოა წესის მიხედვით ჰაე სპირანტი უნდა ჰქონებოდა და, მაშასადამე, მისი უღვლილება ასეთი უნდა ყოფილიყო: 3. მო-ვიდა, 2. *მო-ჰვედ, 1. მო-(ვ)ვედ, სწორედ იმგვარად, როგორც 3. და-გარდა, 2. და-ჰვარდი, 1. და-(ვ)ვარდი და მისთანანი (§ 7). მაგრამ ნ₂-ად ამ ზმნასაც ჰაეს ნაცვლად ხანი აქვს. ეს გარემოება კი სხვა ფონეტიკურ ცვლილებასაც იწვევს: ზმნის თემის თავკიდური ვინი ხან პრეფიქსის გვერდით უმარცვლო უნად (ჴ) იქცევა ხოლმე, რომელიც მომდევნო ჩთან შეერთებით (ჴი) ვეს წარმოშობს ხოლმე. ამიტომ -ვიდა ზმნის უღვლილება ასეთ სურათს გვაძლევს:

A (ნამყო სრულის ჯგუფი).

პირი	ნამყო სრული	ბრძანებითი კ.	მყობადი
მხოლ. რ.	3 მო-ვიდა	მოვედინ	მო-ვიდექ
	2 მო-ხუედ (<*მო-ჰვედ)	მოვედ	მო-ხედექ (<*მო-ჰვიდექ)
	1 მო-ვედ (<*მო-ვეედ)	—	მო-ვიდექ (<*მო-ვევიდექ)
მრავლ. რ.	3 მო-ვიდექ	მოვიდედ	მო-ვიდექ
	2 მო-ხუედით (<*მო-ჰვედით)	მოვედით	მო-ხედეთ (<*მო-ჰვიდეთ)
	1 მო-ვედით (<*მო-ვეედით)	—	მო-ვიდეთ (<*მო-ვევიდეთ)

B (აწმყოს ჯგუფი).

	პირი	აწმყო	ნამყო უსრული	ბრძანებითი კ.
მხოლ. რ.	3	ვალს (მრავალგზ. ვალს)	ვიდოდა	
	2	ხუალ (<*ჰვალ)	ხვლოდე/ი (<*ჰვილოდე/ი)	ვილოდე
	1	ვალ (<*ვევალ)	ვილოდე/ი (<*ვევილოდე/ი)	
მრავლ. რ.	3	ვლენ, ვლენან (მრგზ. ვლენედ)	ვიდოდეს	
	2	ხუალთ (<*ჰვალთ)	ხვლოდე/ით (<*ჰვილოდე/ით)	ვილოდე
	1	ვალთ (<*ვევალთ)	ვილოდე/ით (<*ვევილოდე/ით)	

მ ა გ ა ლ ი თ ე ბ ი :

a) ნამყო.

- 2 პ. ვინაჲ გამოსუედ შენ (შექმნათაჲ 24 5); დახად რაჲ შე-
ხვდე (მარკოზ 6 11); რაჲსა მოხუედით ჩემდა (შექმნა-
თაჲ 26 27); რაჲ არა შეხვდეთ განსაცდელსა (მათე 26 41).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ აღდეგით და წარგედით! (შექმნათაჲ 4 3 13); ვჰქვჲ მას:
წარგედ! და წარგიდის; და სხუასა: მოვედ! და მოვიდის
(მათე 8 9); წარ-უგუე-ვედი (პავ. მასალ. 3 8 11 ქვ.); წარ-
გედ ჩემგან მართლუგუნ, ეშმაკო! (მათე 4 10, მარკოზ
8 33); მოვედით, კურთხევდნო მამისა ჩემისნო! (მათე
25 34, ძვ. სას. პოეზ. რამთ 6).

b) აწმყო.

- 2 „ და შენ ჩემთან მოხუალა? (მათე 3 14); განვედ მაგის-
გან და ნუღარა შეხუალ მაგისა! (მარკოზ 9 25); ვისნი
ხართ, ანუ ვ'ე ხუალთ და ვისი არს, რომელი ესე ვალს
წ'ე თქუენს? (შექმნათაჲ 3 2 17).

ო^რ, მიგდევედ შენ, ვიდრეცა ხვლოდი (ი^ე ბოლ-
ნელი 5 8—9 ვარიანტი); არა ხვლოდე მდიდართა
თანა (ძვ. სას. პოეზ. ძმ XXXI 1).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ აღდეგ და ვილოდე! (მათე 9 5); გუალე ვილოდე ცოცხლე-
ბით! (შექმნათაჲ 4 13); ვილოდე! (მარკოზ 7 29, 10 52).

§ 12. დასკვნა. მეორე პირის სუბიექტური ნაწილაკის ბუნებისა და თვისების განხილვის შემდეგ (§§ 3—11) ჩვენ შეგვიძლია, მაშასადამე, დავასკვნათ, რომ ძველს სალიტერატურო ქართულში მეორე პირის სუბიექტის გამოსახატავად ზმნას აქვს პრეფიქსი, რომლის ფონეტიკური სახე იცვლება ხოლმე იმის მიხედვით, თუ ზმნის თემა რა-ღ-რა ბგერით იწყება¹. ამ პრეფიქსის სხვა-და-სხვა სახე შემდეგია:

a. ჰ (§§ 3, 7);	d. ხ (§§ 4 b, 9);
b. 0 (ნული ² , §§ 4 a, 8);	e. უ (§§ 4 c, 10).
c. ხ (§ 11);	

ამგვარად, სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ძველი მწერლობის ენაში ფონეტიკურად სულ, ნულიანად, ხუთი სახისაა. ამათგან ერთი, ხანი, მხოლოდ ორი ზმნის კუთვნილებას შეადგენს (§ 11), დანარჩენი სახეები კი (ჰ, 0, ს) მარტო სუბიექტურ ზმნებში კი არა, არამედ იმავე პირობებში და იმავე წესით სუბიექტ-ობიექტურ ზმნებშიცა გვხვდება. რომ ეს ასეა, ამაში ადვილად დავრწმუნდებით, სხვათა შორის, შემდეგი პარაგრაფებიდანაც (§§ 20—23), სადაც მთავარი ყურადღება სულ სხვაგვარ მოვლენასა აქვს მიქცეული.

¹ მაშასადამე, უნდა უკუგდებულ იქმნეს ის მცთარი შეხედულება, რომელსაც თითქმის ყველა გრამატიკოსი, ძველი და ახალი, იზიარებს, რომ ვითომც მეორე პირს ქართულ ზმნაში არც პრეფიქსი ჰქონდეს და არც სუფიქსი: „the 2nd (person) is in the majority of (georgian) verbs neither suffixed nor prefixed“ (M. Tseretheli, *Sumerian and Georgian*: JRAS 1914, გვ. 9). მიქელ წერეთელი, რომლის სიტყვები ჩვენთვის საყურადღებოა, როგორც წერილობითი გამოხატულება საზოგადო აზრისა და შეხედულებისა, პრეფიქსს ჰხედავს მხოლოდ ხ-არ (და ხ-უალ) ზმნაში, დანარჩენებში კი (the majority of verbs) არა.

² რომელიც წარმომდგარია კმოვნების წინ ჰაეს დაკარგვის გამო.

III. ობიექტური კრედიტის მესამე პირისა ქველს ქართულში.

§ 13. რელატიური (სუბიექტ-ობიექტური) ზმნები. უკეთეს აბსოლუტური (სუბიექტური) ზმნის ფორმებს სინტაქსურად განვიხილავთ, ვნახავთ, რომ ისინი მხოლოდ შემასმენელსა და ქვემდებარეს შეიცავენ (მაგალ., მოკვუდ ზმნაში ქვემდებარეა მე, გარდამოჭკედ'-ში — შენ, ხოლო ზის ზმნაში — იგი). ამიტომ პირველი ჯგუფის ზმნათა უღვლილება არსებითად არ განსხვავდება ინდოურ-ევროპულისა, სემანთისა თუ თურქული ენების ზმნათა უღვლილებისაგან: აქაც და იქაც ზმნის ფორმა მხოლოდ ქვემდებარესა და შემასმენელს შეიცავს. მაგრამ ყველა ქართული ზმნა სუბიექტურ უღვლილებას როდი მისდევს. მცირეა შედარებით იმ ზმნათა რიცხვი, რომელნიც თავის ფორმებში შემასმენელს გარდა მხოლოდ ქვემდებარეს გამოჰხატავენ. უდიდესი ნაწილი კი ქვემდებარესთან ერთად დამატებასაც შეიცავს და ეს გარემოება მეტის-მეტად თავისებურ ელფერს აძლევს ქართული ზმნების უღვლილებას.

მეორე ჯგუფის (სუბიექტ-ობიექტური) ზმნების დამახასიათებელი თვისება ის გახლავს, რომ ვერ აწარმოებთ ერთ ფორმასაც კი, რომ მასშიაბა თუ იმ პირის დამატება არ იყოს გამოხატული. გარდამავალ ზმნებს ქართულში არა აქვთ აბსოლუტური ე. ი. დაუმატებელი ფორმები, როგორც პროფ. ნიკო მარტი ჰფიქრობს¹, არამედ აქვთ მხოლოდ რელატიურები, ე. ი. ისეთი ფორმები, რომელნიც დამატებებს პირსაც გვიჩვენებენ. ქართული ზმნების დიდი უმეტესობის უღვლილების დროს სათვალავში მისაღებია არა მართო ქვემდებარის პირი, არამედ დამატებისაც. ამიტომ ქართულ ზმნას უფრო მეტი ფორმები აქვს, ვიდრე სხვა ენებისას: აქ ყოველ დროსა და კილოში ზმნას იმდენი ფორმა აქვს, რამდენი კომბინაციაც არის შესაძლებელი ქვემდებარე-დამატების პირებსა და რიცხვებს შორის².

¹) Основные таблицы, ტაბულა VIII და შემდეგი.

²) კომბინაცია პირველი სუბიექტური პირისა პირველს ობიექტურთან და მეორე სუბიექტურისა მეორეავე ობიექტურთან შეუძლებელია. ამას გარდა, ობიექტის რიცხვი ზოგჯერ არ არის ხალმე აღნიშნული.

§ 14. შინაგან-გარეგანი ქვემდებარე და დამატება.

ორის სხვა-და-სხვა ოდნობის, — ქვემდებარისა და შემასმენლის, — გამოსახატავად სუბიექტ-ობიექტურ უღვლილებას შესაფერისი მორფოლოგიური ელემენტებიც აქვს და ამიტომ სუბიექტურ პრეფიქს-სუფიქსებს გარდა უღვლილებაში აქ ობიექტის აღნიშვნელი ნაწილაკებიც იღებენ მონაწილეობას. ამ ნაცვალსახელებრივი ნაწილაკების სახით ზმნის ფორმაში ჩაქსოვილია ქვემდებარისა და დამატების პირებიც, რომლებიც, გარეგან ქვემდებარე-დამატებისაგან რომ გავარჩიოთ, შინაგან ქვემდებარესა და შინაგან დამატებას წარმოადგენენ. მაგალითად, ამ წინადადებაში: *იაკობ სტა ესავს ჰური* (შექმნათაჲ მნ 34) იაკობ ქვემდებარეა, მაგრამ გარეგანი ქვემდებარე; ამგვარადვე *ჰური გარეგანი და მატებაა*; სტა ზმნაში კი შემასმენელს გარდა ორი შინაგანი დამატებაა გამოხატული: მას, იგ. შინაგან-გარეგანი ქვემდებარე ან დამატება ლოლიკურად ერთ მთლიან რასმე წარმოადგენს, მაგრამ გრამატიკულად უპირველესი მნიშვნელობა შინაგან ქვემდებარე-დამატებას აქვს, რადგანაც უამათოდ ზმნის ფორმა, მაშასადამე აზრის გამოხატვაც, შეუქლებელია.

რადგანაც სხვა ენების ზმნაში მხოლოდ ქვემდებარის პირია აღნიშნული, ქართულ ზმნაში კი აგრეთვე დამატებაც, ამიტომ უცხო ენიდან თარგმნის დროს ქართველმა ყოველთვის ანგარიში უნდა გაუწიოს იმ გარემოებას, თუ რომელი პირის დამატებაა უცხო ენაში ნაგულისხმევი (როცა ის იქ გრამატიკულად პირდაპირ აღნიშნული და გამოხატული არ არის), რომ ქართულში მას შესაფერისი ფორმა მოუნახოს და თარგმანი სწორი გამოიყვანოს. ამიტომ, მაგალითად, ბერძნული *Ἰσὺριε ἔλθησεν*, სადაც დამატება გამოხატული არ არის და რომელიც სომხურად და სლავურად დაუმატებლადვეა გადათარგმნილი (*მწერ ილიქმხაყ, Господи помыши*), ჩვენს ძველებს ასე გადმოუთარგმნიათ: უფალო შემაწყაღენ¹. ბერ-

1) შემდეგში, ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიული განვითარების გამო, ეს ასე გადმოკეთდა: უფალო შეგვწყაღენ, უფალო შეგვწყაღე.

ძნულში და აგრეთვე სომხურ-სლავურ თარგმანში ნათლად არა ჩანს, — რადგანაც გრამატიკულად გამოხატული არ არის, — თუ ვინ არის შესაწყალბელი, ქართულში კი წყალობა პირველი პირისთვისაა (მ — ნ=ჩუენ) გამოთხოვილი¹. მაგრამ ეგვევ ბერძნული კვრიე ელეჟსონ წესის აგების კუერეკსში ცოტა სხვანაირად არის გადმოღებული: უფალო შეიწყაღე (და თუ მიცვალებული ერთზე მეტია — უფალო შეიწყაღენ). მაშასადამე, ერთი და იგივე დაუმატებელი ბერძნული ზმნა (ელეჟსონ) სხვა-და-სხვა შემთხვევაში სხვა-და-სხვა გვარად არის გადმოთარგმნილი. ეს იმიტომ, რომ ქართული მოქმედებითი ზმნის უღვლილებაში შეუძლებელია დამატების პირი (შინაგანი დამატება) გამოხატული არ იყოს.

§ 15. ორგვარი დამატება. დამატება ორგვარია: ერთი დგას სახელობით ბრუნვაში (იგი), ხოლო მეორე მიცემითში (მას). ზოგი ზმნა დამატებას სახელობითში მოითხოვს, ზოგი მიცემითში, ზოგი(ე) კიღვე იმაშიაც და ამაშიც (მას იგი). ობიექტური სუფიქს-პრეფიქსების კმარების მკრით კი სულ ერთი არ არის, სახელობითში აქვს ზმნას დამატება (იგი), თუ მიცემითში (მას); თუმცაღა სახელობით დამატებიანისა და მიცემით დამატებიანი ზმნის უღვლილებას საერთო ბევრი რამ აქვს, მაგრამ მათ შორის განსხვავებაც არის, და ღიღი განსხვავებაც. ამიტომ ერთიცა და მეორეც ცალკ-ცალკე უნდა განვიხილოთ.

1) ბერძნულის მკოდნე პირები ჰგრძნობდენ, რომ ქართული თარგმანი სისწორით ვერ გადმოკვეცემს იმას, რაც ბერძნულშია გამოხატული ამიტომ ცდიღან, რომ ბერძნული ფორმა რაკორმე უფრო დაახლოვებით გადმოეღოთ. გიორგი მერჩულის თხზულებაში ვკითხულობთ: ქართლად ფრიაღი ქუეყანაა აღირაცხების, რომღესაცა შინა ქართულითა ენითა უში შეიწირგის და დოცვაა ყოველი აღსრულების, ხოლო კვრიეღეღასონი ბერძულად ითქუმის, რომელ არს ქართულად: უფალო წყაღობა ყავ, გინათე უფალო შეგვწყაღენ (გრ. ხანძთ. მზ 5—8).

А. სახელობით დამატებიანი ზმნები.

§ 16. სახელობით დამატებიან ზმნათა დრო-კილოები.
დამატება სახელობით ბურნვაში შეიძლება მხოლოდ ისეთ ზმნას ჰქონდეს, რომელიც ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებშია დასმული (ნამყო სრული, ნამყო მრავალგზითი, მყობადი ანუ ნატვრითი კილო). ამიტომ ჯერ-ჯერობით, სახელობით დამატებიანი ზმნების განხილვის დროს, ჩვენთვის მხოლოდ ეს დრო-კილოებია საჭირო.

§ 17. სახელობით დამატებიან ზმნათა ობიექტური ნაწილაკები. უკეთუ ზმნას დამატება სახელობით ბურნვაში აქვს, ობიექტური პრეფიქსები მას მხოლოდ პირველისა და მეორე პირისათვის მოეპოვება, მესამე პირის ობიექტის აღსანიშნავად კი (O₃) მას არავეთარი ნაწილაკი არ გააჩნია. მიუხედავად ამისა, ობიექტური პირების ფორმები ზმნაში კარგად არის ერთ-ერთისაგან გარჩეული და განსხვავებული, მართლაც და, პირი ხომ სამია სულ: პირველს თავისი ობიექტური ნაწილაკი ახსიათებს, მეორესაც კიდევ თავისი, ხოლო მესამე პირისთვის განსაკუთრებული ობიექტური ნიშნის შექმნა ენას საჭიროდ აღარ დაუნახავს, რადგანაც მას ახსიათებს სწორედ ობიექტური პრეფიქსის უქონლობა. ამგვარად, ობიექტური პირების ერთ-ერთისაგან გარჩევა იმითი კერძდება, რომ ყოველ მათგანს განსაკუთრებული ფორმა აქვს, რომელთა არევაც შეუძლებელია: პირველში ერთი პრეფიქსია, მეორეში სხვა პრეფიქსი, მესამე პირი კი სრულიად უპრეფიქსოა. ცხადია, რომ, სახელობით დამატებიან ზმნაში პირველისა და მეორე პირის ობიექტურ ნაწილაკს თუ არა ვპხედავთ, მაშასადამე, მესამე ობიექტურ პირთან გვაქვს საქმე¹. თანაც ობიექტის მრავლობითობის აღსანიშნავად და კერძოდ მესამე პირის დამატების მრავლობითი რიცხვის გამოსახატავად ძველს სალიტერატურო ქართულს მოეპოვება განსაკუთრებული სუფიქს-ინფიქსი წარი,

¹) ეს ფორმალური ხასიათის შესწორება ყოველთვის უნდა გვაკავშირდეს, როცა ვამბობთ, რომ შინაგანი დამატება აუცილებლად უნდა იყოს ზმნის ფორმაში გამოხატული.

რაცა შეუძლებლად ჰქდის, მესამე ობიექტურა პირის მხოლო-
ბითი რიცხვის ფორმა სხვა და-სხვა ფორმებთან აგვეკრიოს ¹.

სახელობით დამატებიანი ზმნის ობიექტური ნაწილაკები
(Oⁿ) შემდეგია:

პირი	3	2	1
O ⁿ	—	გ	მ

როცა ეს ობიექტური პრეფიქსები სუბიექტურებს (ტაბუ-
ლა II) შეჰხვდება, სუბიექტურები დაიკარგება, ობიექტურე-
ბი კი დარჩება ხოლმე. შემდეგი ტაბულა, რომელიც მეორე
ტაბულის (გვ 4) განვითარებას წარმოადგენს, ნათლად გვი-
ხატავს საქმის ვითარებას:

ტ ა ბ უ ლ ა V.

(სქემა სახელობით დამატებიანი ზმნის უღვლილებისა ²)

სუბიექტის	პირი	ობიექტის			
		პირი	3	2	1
მხოლ. რ.	3	—ა,ო,ს,ნ	გ—ა,ო,ს,ნ	მ—ა,ო,ს,ნ	
	2	ჰ(-) ს(შ)—ე,ო,-		მ—ე,ო,-	
	1	ფ—ე,ო,-	გ—ე,ო,-		
მრავლ. რ.	3	—ეს,ენ,ან,ედ	გ—ეს,ენ,ან,ედ	მ—ეს,ენ,ან,ედ	
	2	ჰ(-) ს(შ)—ეთ,ით,თ		მ—ეთ,ით,თ	
	1	ფ—ეთ,ით,თ	გ—ეთ,ით,თ		

§ 18. ფონეტიკური წესები სახელობით დამატებიან
ზმნათა უღვლილებაში. ზემორე მოყვანილი ტაბულიდან (ტა-
ბულა V) ჩანს, რომ სახელობით დამატებიანი სუბიექტურ-
ობიექტური ზმნა, რომელსაც მესამე პირის დამატება მხოლო-

1) ფორმა, რომელიც მესამე სუბიექტურსა და მესამესამე ობიექტურ
პირს შეიცავს (ჰ³ჰ³), ყველაზე უფრო მარტივია სახელობით დამატებიანი
ზმნის ფორმებში. ამიტომ ეს ფორმა შე დასაწყის ფორმად მივიღე და
ამგვარი დაწყება უღვლილებისა გადავიტანე ამ ზმნებიდან და განვავრცე
სუბიექტურ ზმნებსა და აგრეთვე მიცემით დამატებიან ზმნებზედაც.

2) საქმე რომ არ გართულდეს, მოგვეყვას ისეთი ფორმები, სადაც
დამატება მხოლოდით რიცხვშია ნაკულისხმევი.

ობით რიცხვში აქვს¹, სწორედ იმგვარადვე იუღვლება, როგორც სუბიექტური ანუ სრულიად დაუმატებელი ზმნა (ტაბულა II). ფორმალურად მათ შორის არავითარი განსხვავება არ არის, მაგრამ მნიშვნელობის მკრით განსხვავება დიდია: სუბიექტურ ზმნას დამატება არა აქვს, აქ კი იგი თავისთავად იგულისხმება, მიუხედავად იმისა, რომ გარეგნულად, რაიმე ობიექტური ნაწილაკის სახით, ეს დამატება გამოხატული არ არის.

რა თქმა უნდა, მეორე სუბიექტურ პირში ფონეტიკური წესები აქაც ისეთივეა, როგორც სუბიექტური უღვლილების განხილვის დროს ვნახეთ (§ 4), ე. ი.

ა) სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ჰაე კმოვნების წინ იკარგება;

ბ) ენის წვერისმიერი ბგერებისა (ტ, დ, თ) და სისინა აფრიკატების წინ (წ, ძ, ც) მის ადგილს იკერს სანი;

გ) ხოლო ამ უკანასკნელს შიშინა აფრიკატების წინ (ჭ, ჯ, ჩ) ჩვეულებრივ შინი ენაცვლება ხოლმე.

§ 19. ბრძანებითი კილო სახელობით დამატებიან ზმნათა უღვლილებაში. რაკი სახელობით დამატებიანი ზმნის მესამე ობიექტური პირის უღვლილება ფორმალურად იგივეა, რაც სუბიექტური ზმნისა, ბრძანებითი კილოს მეორე სუბიექტური პირი—მესამე ობიექტური პირი (2⁵³⁰) აქაც განსხვავდება მოთხრობითისაგან (ნამყო სრულში) და მოთხრობით-ნატვრითისაგან (ნამყო უსრულში). განსხვავდება იმითი, რომ ბრძანე-

¹) მესამე პირის დამატება მრავლობითშიაც რომ იყოს, ობიექტური პრეფიქსების კმარების მკრით უღვლილება მაინც ერთი იქმნება; განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ მრავლობითში დაყენებული დამატების აღსანიშნავად ზმნის ფორმის ბოლოში ობიექტური სუფიქს-ინფიქსი ნარი ჩნდება ხოლმე

ბით კილოს არა აქვს S_2 , რომელიც სხვა კილოებისათვის აუცილებლად არის საჭირო¹.

NB. შრავალგზითი ნამყოფისაგან ბრძანების გამოსახატეად ნასესხებ ფორმებში S_2 შენახულია².

ნათქვამის დასამტკიცებლად საკმარისია მოვიყვანოთ რამოდენიმე ზმნის პარადიგმები. ამასთანავე უნდა აღვნიშნოთ, რომ რადგანაც ბუნდოვანი და გამოსარკვევი საკითხი მხოლოდ მესამე ობიექტური პირის ფორმები არის, ამიტომ ქვემოთ მოყვანილ პარადიგმებში ისეთი ფორმებია ნაჩვენები, სადაც დამატება მესამე პირშია დაყენებული.

¹) ამ ფორმალურ განსხვავებას ყურადღებას არ აქცევენ და ზოგჯერ ბრძანებითი კილო მოთხრობითად მიუღიან და მოთხრობითი კიბრძანებითად.

მაგალითად, შემდეგი წინადადება: ყვითლად აღორძნდა, შატბერდო, და შეიპყე მადლითა და განძლიერდი ძალითა ღმრთისაჲთა (გრიგ. ხანჭთ. ომბ 16—18) პროფ ნ. მარტს ასე აქვს გადათარგმნილი (თავი LXXIII 16—17): „во благо возникъ ты, Шатбердъ, украсился благодатью Бога, окрѣпъ Его силою“, მაშინ როდესაც ნამდვილად ამას პნიშნავს: *возродись во благо, Шатбердъ, украсься благодатью Бога, укрѣпись Его силою!* (დედანში სწერია: განძლიერდა და არა განსძლიერდა).

ან კიდევ: ძლიერად დაქლევნო ქლქი ესე: მახული დაეცოთ ქართა და ნიავთა (მოქცევაჲ 779 3—4) გამომტკემელს ასე გაუგია (Источники груз. лѣтописей, გვ. 92 21—23): „Сильно разгромите этотъ городъ! Поразите мечемъ вѣтеръ и зефиръ!“ მაშინ როდესაც ასე უნდა ითარგმნოს: „*Вы сильно разгромили этотъ городъ* (დედანშია: დაქლევნო და არა დაღევნო): *мечемъ поразили даже вѣтеръ и зефиръ*“.

2) ძველს ქართულში ეს ბრძანებითი კილო იშვიათად იმარება (მდრ. გვ. 4, შნშ.). სულ რამოდენიმე მაგალითი შემიძლია დევასახელო: სამ გზის წელიწადსა დღესასწაული ჰყვით ჩემი (გამოსლევათაჲ 23 14); ენი, რნი გინდეს თქვენ, რა გიუნ ვაცთა, ეგრეთა თქვენ ჰყვით მათა მიმართი (მათე 7 12);

უკეთუ წელი იუოს, მოქკლით იგი! (გამოსლევათაჲ 1 16);

მოიკითხოთ იგი და სთქვთ (მათე 10 12 ვარ იან ტი); აქ მოსალოდნელი იყო მოიკითხოთ, მაგრამ ან კელნაწერშია გადაწერლის შეტომა, ან და გამოცემაში აღნიშნული არ არის).

§ 20. ზმნა თუ თანკმოვნით იწყება. როდესაც სახელობით დაპატებიანი ზმნა თანკმოვნით იწყება¹, მესამე ობიექტურ პირში მას ისეთი უღვლილება აქვს², როგორც მსგავსი ბგერით დაწყებულ სუბიექტურ ზმნას (§ 7). აი საბუთებიც:

იმ. ყო იგი (ყვნა იგინი):

- 3 3. ვინ ყო საქმს ეგი (შექმნათაა 21 26); და ყოს კბოა ესე, ვა სახელ უო კბოა იგი ცოდვისაჲ; ეგრევე ყოს ესე და ღხინება ყოს მისთვის მღდელმან მან (ლევითელთაა 4 20); მათ ევეს ეგრე (გამოსლვათაა 14 4).
- 2 " ჰეუგ ესე (შექმნათაა 20 6); ჰეუგ წყალბაჲ (შექმნათაა 24 14); ესრეთ ჰეუ (გამოსლვათაა 22 30); რომელმან უმეტესად ჰევი ჩუენისა თხოვისა და გუჟასემის ყოფისა (სამლუდელოძღ. ეამ. წ. რძმ 13—15).
- 1 " ვეუგ ესე (შექმნათაა 20 5); ვევი წყალბაჲ (გამოსლვათაა 20 6); რაჲ ესე ვეუგთ? (გამოსლვათაა 14 5).
- ბრძანებითი კ.
- 3 " რი აღმოიკითხვიდეს, გულისხმა ყავნი (მათე 24 15); უვარ ყავნი თავი თვისი (იე ბოლნელი 58 6—7=მარკოზ 8 34); წყალბა ყავნი უფალმან ჩუენ ზედა! (გრიგ. ხანძთ. 59 1).
- 2 " რლ ვეუგ შენთან, ყავ ჩემთან! (შექმნათაა 21 23); ყავ წყალბაჲ! (შექმნათაა 24 12); ესრე უავთ და სტხონდეთ (შექმნათაა 42 18).

1) თუ ეს თანკმოვანი არ არის ამ სამ წყებათა ერთ-ერთ ბგერათაგანი: ტ, დ, თ; წ, ძ, ც; ჰ, ჯ, ჩ (ამათზე ქვემოთ, §§ 22, 23).

2) პრეფიქსების კმარების მკრით, რასაკვირველაა. სუფიქსების კმარების მკრითაც ერთი-და-ორიგეობაა, თუ რომ დამატება მხოლოდით რიცხვშია და არა მრავლობითში.

სიტყვამ მოიტანა და: რადგანაც ჩვენ მხოლოდ პრეფიქსები გვინტერესებს. ამიტომ შემდეგში აღარ გამოვეყილებით იმ წვრილმანს, რომ მრავლობით რიცხვში დაყენებული სახელის აღსანიშნავად ზმნის ფორმაში სუფიქს-ინფიქსი ნარი ჩნდება ხოლმე (გვ. 12, შნშ.).

ივ. მო-კლა იგი (მო-კლნა იგინი).

- 3 3. შეიპერა ამირაჲ სჳჳე და მოკლა (ატენის სიონის წარწ. 2783 ლ 4 სტრიქონი); მოკლა შეეგჳტელი იგი (გამოსლვათაჲ 212); წიგნმან მოკლის (სახისმეტყუელი იმ32); უეუეთუ... მოკლას იგი (გამოსლვათაჲ 2114); რწ მოკლას ძმად თჳსი (იპოლიტე § 32, როსკიპთან ნახე); შეიპერეს იგი და მოკლეს (მარკოზ 128); ერმან ჳურიათამან... მოკლეს სიტყუაჲ იგი (სახისმეტყუელი ლა9—11); მოკლიან იგი (სახისმეტყუელი ზ 27—28); მოკლან იგი (მათე 17 22, მარკოზ 9 31); რწ მოკლან იგი (მათე 27 1); რწმცა მოკლეს იგი (მათე 26 59, მარკოზ 14 1).

დაკლა კობა იგი (ლევიტელთაჲ 9 18); დაკლა კრავი იგი (ანტ.-რავ. 83 4—5); დაკლეს თიკანი თხათაჲ (შექმნათაჲ 37 31); ვითარცა ცხოვარი დაკლიან (წარტყ. იერუს. კა 5).

- 2 „ ვა მოჳკალ შეეგჳტელი იგი (გამოსლვათაჲ 2 14); ვწმცა მოჳკალ მართალი უღმრთოჲსა თახს (შექმნათაჲ 18 25); მოჳკალ სიუდიდი (ძე. სას. პოეზ. ტომ 57); არა კაც ჳკლა! (გამოსლვათაჲ 20 13, მათე 5 21, 19 18, იპოლიტე § 33, როსკიპთან ნახე); უბრადოჲ და მართალი არ მოჳკლა! (გამოსლვათაჲ 23 17); მოჳკალთ თავისა მაცხოვარი და მკსნელი (მოქცევაჲ 76 5 4).

მსკავსად მელქისედეკისა დაჳკალ თავი შენი, ნეტარო (ძე. სას. პოეზ. რაჲ 47—48).

- 1 „ მოჳკელი (იპოლიტე XLIII 22); შე მოჳკლა იაკობ ძმად ჩემი (შექმნათაჲ 27 41); შე მოჳკლა ძწ შენი ჰირმომო (გამოსლვათაჲ 4 23); უეუეთუ მოჳკალთ ძმად ჩწნი (შექმნათაჲ 37 26).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ მოკლან კაცად-კაცადმან ძმად თჳსი! (გამოსლვათაჲ 32 27); დაკლან იგი უწ სიმრავლემან კრებულისა ძეთა იწლი-სათამან მიმწუხერი! (გამოსლვათაჲ 12 6).
- 2 „ მოკალთ იგი (გამოსლვათაჲ 21 14).

დაკალთ საკლელები (შექმნათაჲ 43 16).

იზ. ქმნა იგი, შე-ქმნა იგი (ქმნა იგინი, შე-ქმნა იგინი).

- 3 3. დასაბამად ქმნა ღწ ცაჲ და ქენაჲ (იერუს. განჩ. 312 17=შექმნათაჲ 1 1); ექუსთა მათ დღეთა შექმნა ღწ ცაჲ და ქენაჲ (გამოსლვათაჲ 20 11); რომელმან დასაბამს ქმნა ცაჲ და ქუეყანაჲ დაუსაბამომან ღმერთმან (ძვ. სას. პოეზ. 3 13); არა ქმნა მუნ ძალი არცა ერთი (მარკოზ 6 5); რწ ქმნეს ძალი სახელათა ჩემითა (მარკოზ 9 39); ეწ, რწ ქმნეს საქმებ მას შინა (გამოსლვათაჲ 31 14); ქმნის (თუალთაჲ 30 19); რწლთა პირუტყუ ქმნეს თავი თავი (სახისმეტყუელი იმ 54—55); შექმნეს ჯწრი იგი (მოქცევაჲ 793 20).
- 2 „ შენ შექქმენ თაბორი და ერმონი (იერუს. განჩ. 50 11—12); კაცი, რომელი შექქმენ სატად შენდა (ძვ. სას. პოეზ. რამდ 6—7); არამე იცია, რაჲ ჰქმნე? (იწე ბოლნელი 59 15—16); ეწ საქმებ ჰქმნეთ მას დღესა შინა (გამოსლვათაჲ 12 16).
- 1 „ აქაცა არარა ვქმენ ბოროტი (შექმნათაჲ 40 15); ვქმენ მას შინა საქმებ (მოქცევაჲ 801 10); მოძღუარ, რაჲ ვქმნე? (იწე ბოლნელი 59 13); რწ საქმებ ვქმნე (მარკოზ 10 17); შევქმენით რწ ჯწრი იგი (მოქცევაჲ 793 21); ვქმნეთ აქ სამ ტაღავარ (მარკოზ 9 5).

ბრძანებითი კ

- 2 „ მონასა ჩემსა [ვპრკვ]:ქმენ ესე და ქმნის ესე (მათე 8 9); ექუს დღებ იქმოდე და ქმენ ეწ საქმებ შენი! (გამოსლვათაჲ 20 9); ხ თქუენ... ეგეგითარი საქმებ ქმენით! (სპევს. ელ. ღ მელ. 23 1—2).

იზ. ქადაგა იგი (ქადაგანა იგინი).

- 3 3. ძედ ღმრთისად ქადაგა (ძვ. სას. პოეზ. სმდ 112—113); ვითარცა ქადაგა პირველ სჯულმან (იქვე სმდ 303); პირველვე ქადაგა ცხოველსმოთუელი ვნებაჲ შესწეღისაჲ დაეით მამათ მთავარმან (იქვე სოზ II 8—9); რომელი ქა-

- დაგა ესია (იქვე 33 ვი); ვითარცა იგი ჰირველადვე ქა-
დაგა განცხადებულად წინადასწარმეტყუელმან (იქვე ტმ3
IV 1—2); შობაჲ შენი კორციითა... ჰირველვე ქადაგა ამ-
ბაკომ (იქვე რმზ 44—45); საიდუმლოჲ ღმრთიისა გამო-
ჩინებისაჲ ჰირველვე ქადაგა ამბაკომ (იქვე სლ 71); კრავად
მადლისა ქადაგა განცხადებულად (იქვე სიზ 134—135).
- 2 პ. რომელიცა ჰქადაგე შენ (ძვ. სას. პოეზ. სთ 142—143);
რომელი ჰქადაგე, წინამორბედო (იქვე სი 173, სიძ 169);
ჰქადაგე, მამო, სამებაჲ ერთარსებაჲ (იქვე რიზ 38);
ჰქადაგე სამებაჲ ერთ ღმრთეებად (იქვე რლბ 133—134);
ქე მკსნელი ჰქადაგე, მოწამეო (ანტ.-რაე. 100 15—16);
ისწავენ გამოუგულებელნი საიდუმლონი სამებისანი, ბსი-
ლი, ჲ ჰქადაგენ ერსა შორის (ძვ. სას. პოეზ. შმ 2—3);
ჰქადაგეთ, ღირსნო (იქვე შმ 156); ჰქადაგეთ ყოველთა
მკსნელი (იქვე რკლ 104); ჰქადაგეთ ერთი ღმრთეებაჲ
(იქვე შა 15);
- ბრძანებითი კ.
- 2 „ მივედ ქადაქად ლუდიისა და ქადაგტ მას შინა სახარებაჲ!
(იოს. არიშათ. 27 4—6); ქადაგეთ უფლისა მკუდრეთით
ადღკომაჲ! (ძვ. სას. პოეზ. 185).
- ით. შვა იგი (შვნა იგინი).
- 3 „ აბრაჰამ შვა ისაკ, ისაკ შვა იაკობ, იაკობ შვა იუდა (მა-
თე 1 2); შვა უხუცესმან მან ძს (შექმნათაჲ 19 37);
ათორმეტნი ნათესავი შეეს (შექმნათაჲ 17 20); შეეს ძს
(მათე 1 21, 23) შეიან ვე შესლგადმდე ერმის ამქუმელთა
(გამოსლვათაჲ 1 19); ეი წული, რი შეენ ებრაელთა
(გამოსლვათაჲ 1 22).
- 2 „ გიხრდენ, ბერწო, რწ არა ჰშეგ (სახისმეტყუელი იბ 19);
ვითარ ჰშეგ კორციითა უკორცოთა შემოქმედი? (ძვ. სას.
პოეზ. რმვ 26—27); ჰშეგ ორი ბუნებაჲ ერთ ხატად (იქვე
ტბ 363).
- 1 „ რომელ იგი მე ვშეგ (სკევს. ელ. ჲ მელ. 88 ვ); შეშა
რიტად ვშეგ მკა? (შექმნათაჲ 18 13); ვშეგით სლი მ-
ცხოვარებისა შენისაჲ (სახისმეტყუელი კბ 55—56).

- ა 44); რწის ჰოვოს იგი (მათე 18 13); რწი ეძიებდეს, ჰოვოს (მათე 7 8): ჩემთანა არა რაჲ ჰოვოს მან თესი (სახისმეტყ. 33—34); რწა ჰოოს მონამან შენმან მადლი წე შენსა (შექმნათაჲ 32 5); ჰოვეს იგი (მარკოზ 1 37); ჰოვეს კაცი (მათე 27 32); ჰოვეს კიცი იგი (მარკოზ 11 4); გწრ ჰოვეს ხსწ ერთი (მოქცევაჲ 800 15); ჰოვენეს იგინი (გამოსლევათაჲ 14 9); ჰოვიან იგი (თუალთაჲ 30 32); ვერ ჰოვიან სიტყუაჲ (ანტ.-რაე. 93 24—25); რაჲთა ჰოონ ღმრთისა მიერ წყალობაჲ (გრიგ. ხანძთელი ოზ 41—42); ნუ უკუე იკულეგდენ მონადირენი ღ ჰოვონ იგი (სახისმეტყუელი ბ 16—18).
- 2 3. რაჲ ჰბოე (შექმნათაჲ 31 37); არა ჰბოეე იგი (იქვე 38 23); ჰბოეე კითილი იგი მუშაკი (ძვ. სას. პოეზ. შა 13); აღულე ჰირი და ჰბოეო მას შინა სსწოარი (მათე 17 27); ჰბოო ღიღსა შაბათსა (იერუს. განჩ. 44 2—3 ქვ.); წამებაჲ თკდონბერსა გწ-სა ჰბოეო (ანტ.-რაე. 64 2—3); მუნ ჰბოვენე კარნი (ანტ.-რაე. 87 31); სდაცა ჰბოვენე ქუნასა შინა შენსა გნებანი იგი ქართლისანი (მოქცევაჲ 805 3); არა ჰბოვენით (მოქცევაჲ 756 2).
- 1 „ უკუეთუ გბოეე მადლი (გამოსლევათაჲ 33 13); უკუეთუ გბოეე მადლი (შექმნათაჲ 18 3); გბოეე კაცი ღწთი ძეთა შწს იესუსთა (იპოლიტე 2 207—208); გბოეე, რწი იგი შეიუარა სულმან ჩემმან (იქვე 25 6—7, 47—48); გბოეო... ღხინებაჲ უძღურებათა ჩემთაჲ (გრიგ. ხანძთელი ა 23); გბოევენ მოგზაურნი (მოქცევაჲ 749 5); რწნი გბოენ ენითა ქართველთაჲთა (ძვ. სას. პოეზ. ტმთ 19—20); ესე გბოეეთ (შექმნათაჲ 37 32); მოკუდავთა გბოეეთ უკუდავაებაჲ (ძვ. სას. პოეზ. ტქა IV 12); გბოეეთ (მოქცევაჲ 805 17, წარტყ. იერუს. ჯბ 15, 21, 22, 23, ჯბ 1, 2, 3, თუალთაჲ 36 27); გბოეენით (ვარიანტი გბოენით) მენ მოსრულნი ჰეტრე და ჰაჲლე (იოს. არიშათ. 75 7—8); გინაჲ გბოოთ ჩუენ კაცი სხუაჲ ესე გითარი? (შექმნათაჲ 41 39); რაჲთა გბოოთ შენდობაჲ ბრადთაჲ (ძვ. სას. პოეზ. სმც 147—148).
- ა. შ ა ნ ი ძ ე , ა , ღ 0 , ქ ა რ თ . ზ მ ნ ე მ შ ი .

ზემოთხსენილი მაგალითების მსგავსად იუღლებმა მე-სამე ობიექტურ პირში ყოველი სახელობით დამატებიანი ზმნა, რომელსაც თემა შემდეგი ბეგრებით ეწყება: კ, ყ, ლ, ხ, კ, გ, ქ, შ, უ, ს, ზ, ნ, რ, ლ, ვ, მ, პ, ბ, ფ, სახელდობრ: გან-კურია ი გ ი.

და-ყარა, შთა-ყარა ი გ ი.
-ყო: და-ყო (ეამი, ღღ, თთუღ, წელი), მო-ყო (ყური), გამო-ყო, გან-ყო, შთამო-ყო, მი-ყო, შე-ყო, აღ-ყო (კელი); წმიდა ყო ი გ ი, გულისგმა ყო (ანუ გულისსმა ყო), იყარ-ყო, ღხინება ყო, ზრახვა ყო, წყალობა ყო, ღთცვა ყო, სირცხვიღეუღ ყო, მშუღობა ყო, კმა ყო, ღაღაღ ყო,¹ უყარ ყო, ღირს ყო, შეურაცხ ყო, უგუღებულს ყო, უღებ ყო ღ მისთანანი.

გამო-ხატა ი გ ი (ძვ. სას. პოეზ. 80 53).

გან-ხეთქა ი გ ი, გარღამო-ხეთქა (მტყუარმან გარღამოხეთქა: მოქტევაჲ 777 3).

გან-ხერხა ი გ ი (განჰხერხენ რტონი ი გ ი: სახისმეტყუელი 3 31-32).

გან-ხია ი გ ი (განეხი ი გ ი: ანტ.-რაგ. 81 24-25).

გან-კიცხა ი გ ი.

გან-კურნა ი გ ი.
გუემა ი გ ი (აჰა ეგეკა გგუმნე უნი სზღვარნი შენნი მუური-თა: გამოსლვათაჲ 8 2).
გმო ი გ ი (ჰგმთთ უთაღი: წარტყ. იერუს. 30 2); გან-გმო ი გ ი (სიტყუანი ჩემნი არა განჰგმენ: გრიგ. ხანძთ. მბ 104).

და-შრიტა ი გ ი.
მო-სრა ი გ ი (ბრძანებითი: მოსარი გ ი!).

გამო-სახა ი გ ი.

საჯა ი გ ი, გან-საჯა, და-საჯა ი გ ი.

შე-სყარა ი გ ი.

და-სუა² ი გ ი, აღ-სუა, შე სუა ი გ ი

ღა სხნა² ი გ ი ნ ი, შე-სხნა ი გ ი ნ ი.

მო სზო ი გ ი (მო-სზნა ი გ ი ნ ი).

აღ-ზარღა ი გ ი გამო-ზარღა ი გ ი.

გან-ზომა ი გ ი (იოს. არიმათ. 55 4).

ზღო ი გ ი.

შე-ზღუღა, შემო-ზღუღა ი გ ი.

მო-ნაღირა ი გ ი.

1) ეს რთული ზმნა ზოგჯერ პრეფიქსს გადაჰსვამს ხოლმე: ვღაღაღ-ყავ (მოქტევაჲ 747 10), ვღაღაღყავ (წარტყ. იერუს. § 29, ა, 12) და ვღაღაღეუავ-კი! (ძვ. სას. პოეზ 33 9).
2) დასუა იმარება, როცა დამატება მხოლოდითშია, ხოლო დასხნა, როცა დამატება მრავლობითშია.

გამო-ნახა ი გ ი.	მო-მეა ი გ ი (მომენეს უანნი:
შთა-ნთქა ი გ ი.	ჭაგ. მასალ. 73 6).
წ(რ)-რღუნა ი გ ი (ორივე რაე	შე-მურა ი გ ი.
მაშინ არის შენახული, რო-	შე-მუსრა ი გ ი, და-მუსრა ი გ ი.
ცა მათ რაამე პრეფიქსი	და-მწესა ი გ ი.
ჰყოფს ¹ , მაგალ., წარჭრღუენ	გან-შოხა ი გ ი.
გესელი მაკუდინებელი: ძვ.	ბრძანა ი გ ი.
სას. პოეზ. სქმ 5—6, ტშუ	შე-ბდალა ი გ ი, და-ბდალა ი გ ი.
XXXIV 6—7).	და-ფარა ი გ ი.
გან-რუნა ი გ ი.	მო-ფისა ი გ ი (გამოსლ. 2 ვ).
გან-რცხა ი გ ი.	და-ფექენა ი გ ი ნ ი (მოქტევაჲ
მო რწუო ი გ ი.	755 1).
და-ღეწა ი გ ი.	ად-ფსურა ი გ ი, აღმო-ფსურა
-ვლო: მო ვლო ი გ ი, გან-ვლო	ი გ ი ლ მისთანანი.
ი გ ი.	

§ 21. ზმნა თუ კმოვნით იწყება. კმოვნით დაწყებულ სახელობით დამატებიან ზმნას მესამე ობიექტური პირი იმ გვარადვე ეუღვლება, როგორც მსგავს თავიკლურიანი სუბიექტური ზმნა იუღვლება ხოლმე (§ 8). აქაც იმავე ფონეტიკურ მოვლენას აქვს ადგილი: სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ჰაე ქრება და ამიტომ მოთხრობითი კილოს ფორმები გარე-გნულად ბრძანებითისას ემსგავსება ხოლმე. მაგალითად ავილოთ:

კბ. იხილა ი გ ი (იხილნა ი გ ი ნ ი).

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძანებითი კ.	ნამყო მრავალგზ.
მხოლ. რ.	3	იხილა	იხილენ	იხილის
	2	იხილე (<*ჰიხილე)	იხილე	იხილი (<*ჰიხილი)
	1	ვიხილე		ვიხილი
მრავლ. რ.	3	იხილეს	იხილედ	იხილიან
	2	იხილეთ (<*ჰიხილეთ)	იხილეთ	იხილით (<* ჰიხილით)
	1	ვიხილეთ		ვიხილით

¹) შღრ გან-ნათღდა (გვ. 10).

ძმ. აღ ავსო იგი (აღ-ავსნა იგინი).

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძანებითი კ.	მყობადი
მხოლ.რ.	3	აღ-ავსო	აღ-ავსენ	აღ-ავსოს
	2	აღ-ავსე (<*აღ-ჰავსე)	აღ-ავსე	აღ-ავსო (<*აღ-ჰავსო)
	1	აღ-ვავსე		აღ-ვავსო
მრავლ.რ.	3	აღ-ავსეს	აღ ავსედ	აღ-ავსონ
	2	აღ-ავსეთ (<*აღ-ჰავსეთ)	აღ-ავსეთ	აღ-ავსოთ (<*აღ-ჰავსოთ)
	1	აღ-ვავსეთ		აღ-ვავსოთ

იხილა და აღ-ავსო ზმნის მსგავსად იუღღლება ყოველ სახელობით დამატებიანი ზმნის შესამე ობიექტური პირი, თუ კი თემა კმოვნით ეწყება; მაგალითად, უწყის იგი¹. კმოვნებში აქ ჩვეულებრივ ინი და ანი მოდიან ხოლმე: ინი, როგორც ზმნათა მეორე ქცევის მაწარმოებელი კმოვანი, ანი კი, როგორც მეოთხისა და მეხუთე ქცევის ფორმატივი.

ა) მეორე ქცევის (ი) ზმნები:

აღ-იარა იგი.	აღ-იშენა იგი
იკსნა იგი.	ისწავა იგი.
მთ-იკსენა იგი.	იზრახა იგი.
მთ-იყვანა იგი.	და-იმკვდრა იგი.
შე-იყუარა იგი.	და-იმაზრა იგი.
მთ-იღო იგი ² , აღ-იღო იგი,	და-იმორჩილა იგი.
წარ-იღო იგი, ში-იღო იგი,	შე-იპურა იგი.
შე-იღო იგი და სხვ.	მთ-იპოვა იგი.
მთ-იხუნა იგინი ² , აღ-იხუნა	აღ-იტატა იგი.
იგინი, წარ-იხუნა იგინი,	შე-იწყინარა იგი.
მი-იხუნა იგინი, შე-იხუნა	მთ-იძულა იგი.
იგინი და სხვ.	კამო-იძია იგი
მი-იქუა იგი.	და-იტვა იგი.
ინება იგი.	შთა-იტუა იგი.
შე-ინანა იგი,	იტნა იგი.
კამო-იჩინა იგი.	იტის იგი ლე მისთანანი.

1) 1ავ⁰ პირში ამ ზმნას S₂ ვინი ეკარგება შემდეგი ფონეტიკური წესის გამო ვთ > უ: შე უწყი (< შე *ვეწყი), ჩუენ უწყი (< ჩუენ *ვეწყი).

2) მო-ილო იკმარება, როცა დამატება მხოლოდობითშია (იგი), მო-იხუნა კი, როცა დამატება მრავლობითშია (იგინი).

ბ) მეოთხე ქცევის (ა) ზმნები:

აღ-აღო იგი,	გან-აღო იგი,	გან-ასრულა იგი.
შე-აღო იგი.		გან-ამხარულა იგი
აღ-ახუნა იგინი,	გან ახუნა იგი-	აღ-ამაღლა იგი.
ნი, შე-ახუნა იგინი.		და-ამცირა იგი.
აღ-აგო იგი (აღ-აგნა იგინი).		შე-ამოკლა იგი.
გან-აგო იგი.		და-აბნელა იგი.
გან-ანათლა იგი.		გან-ადიდა იგი.
აღ-აშენა იგი.		გამო-აფხვდა იგი ლ მისთანანი.
გან-აშუენა იგი.		

ც) მეხუთე ქცევის (ა — ინ/უნ) ზმნები:

აღ-ადგინა იგი (აღ-ადგინნა იგინი).	გან-არინა იგი.
	შთა-აწვინა იგი.
მი-აგლინა იგი, წარ-აგლინა იგი.	აფთუნა იგი ლ მისთანანი.

§ 22. ზმნა თუ ენის წვერისმიერი ბგერისა ან სისინა აფრიკატით იწყება. როდესაც სახელობით დამატებიანი ზმნა ენის წვერისმიერი ბგერისა (ტ, ღ, თ) ან სისინა აფრიკატით (წ, ძ, ც) იწყება, მისი მესამე ობიექტური პირი იმნაირადვე იუღვლება, როგორც მსგავსი თანკმოვნით დაწყებული სუბიექტური ზმნა (§ 9); მაგალითად:

ძღ. თქუა იგი.

3 პ. ხ მან თქუა (გამოსლევათა 8 10); გ^ა სახის-მეტყუელ-მან თქუა (სახისმეტყუელი 2—3); რ^ან ძ^რი თქუას მამისათჳს (სახისმეტყუელი 12—3); თქუეს (სახის-მეტყუელი 1052); სსუათა თქუეს (თუალთა 26 13—14); თქ^ან და არა ევიან (მათე 23 3); თქ^ან, მამასა კეროზ შეთვისსა აქემენიოს ერქუა (თუალთა 44 27); რაჲ თქ^ან წემთჳს? (მათე 16 13).

2 „ გ^ა სთქუ (გამოსლევათა 8 10); რაჲსათჳს სთქუ, გ^ად დაჲ შენი არს? (შექმნათა 12 19, 26 9 დაჲ ჩემი არს); რ^აწლისათჳს სთქუ (შექმნათა 19 21); ვიდოდეთ, გ^ა ება სთქეთ (გამოსლევათა 12 32); სთქუათ, ქალანდრი ბილ-

წი მფრინველი არს (სახისმეტყუელი 3 47—49); შე-რად-მწუსრდის სთქ[ო]ჯთ (მათე 16 2) და განთიად სთქ[ო]ჯთ (მათე 16 3).

- 1 3. ვთქუ (შექმნათაჲ 24 42 31 31); ვითარცა წინადასწარ ვთქუ (თუალთაჲ 18 23); ვთქუა მრავლისაგან მცირელი (გრიგ. ხანძთ. ძბ 8); ვთქუთ (შექმნათაჲ 26 28); ად-ვთქუთ აღთქუმაჲ შენ თანა (შექმნათაჲ 26 28).

ბრძანებითი კ.

- 2 * მოვედ ისაია წამე და თქუ! (იპოლიტე 5 16); თქუ, გ'დ დაჲ მისი ვარ (შექმნათაჲ 12 13); სიტყუთ ხ' თქუ! (მათე 8 8); ესე იბ'კოჲ შ'დგომ'დ სახარების თქუ! (იერუს. განჩ. 72 3—5); ესრეთ თქუთ! (მათე 28 13, იერუს. განჩ. 314 22); რ'ი გრქუან თქუენ ბნელსა შინა, თქუენ თქუთ ნათელსა შინა! (მათე 10 27).

ამ. და-წუა იგი, შე-წუა იგი (და-წუნხ იგინი, შე-წუნა იგინი).

- 3 3. დაწუა იგი ცეცხლითა (გამოსლვათაჲ 32 20); ქალა-ქ[ებ]ი იგი მათი მოწუა (ვარიანტი დაწუა) ცეცხლითა (მათე 27 7); ტფილისი დაწუა ბუღა (ატენის სიონის წარწ. მესამე სტრიქ.); ეკალი ურჩებისაჲ შე-წუა ცეცხლითა ღმრთეებისაჲთა (ძვ. სას. პოეზ. სლდ 157-158); უკუეთუ... მოწუას კალოჲ (გამოსლვათაჲ 22 6); ბეს' დაწუას ცეცხლითა უშრეტითა (მათე 3 12); გუამი შენი... ცეცხლითა დაწუეს (ძვ. სას. პოეზ. მდ XXIV 4); და დაწუან იგი, გ'ა სახედ დაწუეს კოჲ იგი პირველი ცოდვისა მისთჳს (ლევიტელთაჲ 4 41); და დაწუან იგი (იქვე 4 12); გ'ა იგი... ცეცხლითა დაწუან (მათე 13 40); შეწუეს ჯოჯოხეთი (ძვ. სას. პოეზ. სმ 3 1-2, სმ 256-257); გამოკდა ცეცხლი ღ'თისა მიერ და შეწუნა იგინი (ლევიტელთაჲ 10 2); ცეცხლებრმან სუღმან შენ-მან მართალმან შეწუნა მტერნი და მავნებელნი, უხილავნი და ხილულნი (გრიგ. ხანძთ. 54 10—11).

- 2 3. ეკლავანება სოფლისა საცთურისაჲ შესწვ (ძვ. სას. პოეზ. რიზ 4); შესწვ ეკლავანება მწვალუბელთაჲ (იქვე რლზ 124—125); შესწვენ ენანი მათნი (იქვე რლზ 85); შენ შესწვენ წყუდიადისა ს' თუჲკელნი (იქვე რლზ 9—10); და სწვენ ურჩებისა ეკაღნი ადამისნი (იქვე სლზ 103); და სწვენ ცოდვანი ჩუენნი (იქვე სლზ 2—3).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ უკეთუ არა ღარს რაჲმე თოს, წიგნი ესე დაწვ და სიუცბაჲ ჩემი დაფარა! (დაჩის წერილი სტეფანე მტბეუარ ეპისკოპოსისადმი¹); რ'ი დაშთეს განთიადმდე, ცეცხლითა დაწვთ! (გამოსლვათაჲ 12 10); დაწვთ იგი ცეცხლითა! (შექმნათაჲ 38 24); ნუშტი იგი კორცისაჲ და ჰურისაჲ ცეცხლითა დაწვთ! (ლევიტელთაჲ 8 32); სადაცა ჭზოგნე... კერპნი, ცეცხლითა დაწვენ! (მოქცევაჲ 806 3—4).

კმ. ცნა იგი.

- 3 3. არაჲ ცნა (შექმნათაჲ 19 33); ცნა კორცთაგან (მარკოზ 5 29); ცნეს (მათე 21 45, მარკოზ 12 12); ცნან უღთა ეგვბტელთა (გამოსლვათაჲ 7 5); ცნიან (თულთაჲ 30 31, იპოლიტე XXVII 7).
- 2 „ რ'ა სცნა და გულის ხმა ჭეო (მოქცევაჲ 770 4); ამით სცნა (გამოსლვათაჲ 7 17); სცნათ (გამოსლვათაჲ 6 7); რ'ა სცნათ (გამოსლვათაჲ 31 13).
- 1 „ აწ ვცნ ძალი (გამოსლვათაჲ 18 11); ამით ვცნა (შექმნათაჲ 42 33); რ'ა ვცნა (შექმნათაჲ 18 22, გამოსლვათაჲ 33 13).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ ცანნ! (იპოლიტე XLIV 5).
- 2 „ ცანთ წარმართთა! (ძვ. სას. პოეზ. რზ 122—123, რლზ 42, ტზ 391, ტჟმ XXIV 9); ცანთ და გულის კმა უაუთ! (ი'ე ბოლნელი 9 6—7); ცანთ ძალი მისი, ცანთ, რ' კაცთმოუარე არს ღ'თი (იქვე 45 19—20).

¹, ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ხრონიკა (1890), XI14.

ზემოთ მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღლებად შემდეგი ზმნები:

ტანჯა იგი (ტანჯნა იგინი).

გან-ტუნა იგი.

წარ-ტუუნა, წარმო-ტუუნა იგი.

მო-დრიკა იგი.

გან-დევხა იგი.

თარგუნა იგი.

და-თრგუნა იგი.

თხარა იგი, მო-ახარა იგი (შერ-
მე მო-ვე-თხარა ისაკ ჯურღმე-
ლები იგი წყლისად, რ'ღ თხა-
რეს მოხათა მაშისა მისისათა:

შექინათაა 26 18).

შე-თხზა იგი (შეთხზეს გვრგვინი:
მათე 27 9).

გან-წირა იგი, შე-წირა იგი
მისა¹, ეამი შე-წარა.

გამო-წურა იგი (გამოეწურე სა-

სუმელსა შინა ფარაოხსსა: შე-
ქმნათაა 40 11).

აღ-წონა იგი.

წევა იგი (აჰა ღედუ იგი, რ'ი
სწევე: მარკოზ 11 21).

გან-წმიდა იგი.

მო-წყელა იგი.

მო-წყვდა იგი.

წარ-წყმიდა იგი.

-ძრა: შე-ძრა იგი, ად-ძრა იგი.

გამო-ცადა, გან-ცადა იგი.

ცვალა იგი, შე-ცვალა, გარდა-
ცვალა იგი.

და-ცვა იგი (რამეღმან... ბეჭე-
დნი დაცნა: ძვ. სას. პოეზ.

ტით 35-36)

ღ მისთანანი.

§ 23. ზმნა თუ შიშინა აფრიკატით იწყება. როდესაც სახელობით დამატებიანი ზმნის თემა შიშინა აფრიკატით იწყება (ჭ, ჯ, ჩ), მისი უღვლილება შესამე ობიექტურ პირში ისეთივეა, როგორც მსგავსი თანემოვნით დაწყებული სუბიექტური ზმნისა (§ 10); მაგალითად:

ძხ. ჭამა იგი, შე-ჭამა იგი.

პ 3. შეეცმან ბოროტმან შეჭამა იგი (შექმნათაა 37 20, 33);
ჭამა და სუა და ადღა და წარვიდა (შექმნათაა 25 34);
რუ სჭამის საჭმელი, განძის (სახი. შეტუეული 10018-19);
რ'ა ჭამოს ჰური (გამოსლვათაა 2 20); ჭამეს და სუეს ღ
ადღკეს (შექმნათაა 26 30-31); არა რაჲ აქუს, რამცა²
ჭამეს (ვარიანტი რაჲ ჭამონ: მარკოზ 8 2); შე-

¹ შე-წირა ზმნა ძველს ქართულში მოითხოვს ნათესაობითს ბრუნ-
ვას: მსხუერპლი შეწირა უფლისა ღ მისთანანი.

² -მცა ნაწილაკის სინტაქსური ძალის შესახებ იხ. ა. შანიძე,
-მცა ნაწილაკი ძველს ქართულში (პრომეთე 1918, № 1).

ჭამნეს შუღთა მათ ზროხათა (|| თავთა)... შუღნი იგი ზროხანი (|| თავნი: შექმნათა 41 4, 7, 20¹).

2 3. არა თუ ხისა მის შუგა (იე ბოლნელი 61 21 = შექმნათა 3 11); შუგა (იქვე 61 23); რა შუგა ვნებაჲ ესე (მარკოზ 14 13); რაჲსათჲს არა შეშუგათ? (ლევიტელთა 10 17).

1 „ ვუგა (შექმნათა 27 4, 7, ლევიტელთა 10 19, მარკოზ 14 14); ჰური გულის სათქუმი არა ვუგა (გრიგ. ხანძთ. ბ 54).

ბრძანებითი კ.

2 „ მიიღეთ და ჭამეთ! (მათე 26 26, სამლუდელოძ. ეამ. წ. ლს 1); შიიღონ ჰური და ჭამეთ! (შექმნათა 18 5); ჭამეთ იგი სწრაფით! (გამოსლვათა 12 11).

ჭამა ზმნის მსგავსად იუღლება: განჭრა იგი (განჭრნეს იგინი: წარტყ. იერუს. მბ 2), აღჭურა ანუ შეჭურა იგი ღ მისთანანი.

§ 24. დასკვნა. სახელობით დამატებიან ზნათა მესამე ობიექტური პირის უღელილების განხილვის შემდეგ (§§ 16 — 23) ჩვენ შეგვიძლია, მაშასადამე, დავასკვნათ, რომ

1. ძველს სალიტერატურო ქართულში მესამე პირის დამატების აღსანიშნავად სახელობით დამატებიან ზმნას არავითარი პრეფიქსი არ მოეპოვება, ე. ი. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O^{III}, შინაგანი დამატება) აქ უღრის ნულს¹. აპიტომ, მაგალითად, სახელობით დამატებიანი ობიექტური ზნები შე-კრება ღ წარ-წყმიდა იმგვარადვე იუღლება, როგორც დაუმატებელი სუბიექტური ზმნები შე-კრება ღ წარ-წყმიდა.

ამასთანავე ერთად გამოირკვა, სხვათა შორის, ისიც, რომ

2. მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსი სახელობით დამატებიან ზმნებშიაც ჰ(-)||ს(შ) არის. ამგვარად, დამოწმებულია ღ დადასტურებული ყველაფერი, რაც ნათქვამია ამ პრეფიქსის შესახებ ზემოთ, 3—12 პარაგრაფებში.

¹ მაშასადამე, არ არის მართებული ისეთი ფორმა, როგორცაა ვუსტე, ჰუსტო და მსთანანი (Н. Марр, Основные таблицы, ტაბულა XV).

ბ. მიცემით დამატებიანი ზმნები.

§ 25. მიცემით დამატებიან ზმნათა დრო-კილოები. დამატება მიცემით ბრუნვაში ზმნას შეიძლება ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებშიაც ჰქონდეს ზე აწმყოს ჯგუფისაშიაც.

აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოებში დამატება მიცემით ბრუნვისა ორგვარია: ერთი აქაც მიცემით ბრუნვაშია დასმული ზე ნამყო სრულის დრო-კილოებშიაც. ხოლო მეორე, აწმყოში რომ მიცემით ბრუნვაში დგას, ნამყო სრულში დამატებად უკვე სახელობით ბრუნვაში გადადის. ძველი მწერლობის ენა სრული თანკობით არ აუღლებს ორ სხვა-ზე-სხვა გვარ მიცემით დამატებიან ზმნას. ამიტომ ჯერ-ჯერობით ჩვენ მხოლოდ ისეთ ზმნებს შევებებით, რომელთაც მიცემითი დამატება ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებში აქვთ ზე რომელთაც გვევ დამატება აწმყოს ჯგუფისაშიაც ბრუნვა-უცვლელად გადმოჰყვებათ: ხოლმე.

§ 26. მიცემით დამატებიან ზმნათა ობიექტური ნაწილაკები. ჩვენ ვნახეთ (§§ 16-24) რომ, როცა შესამე პირის დამატება სახელობით ბრუნვაში დგას, ზმნას არავითარი ობიექტური პრეფიქსი არ გააჩნია. სულ სხვაა, როცა დამატება მიცემით ბრუნვაშია დაყენებული. ამ შემთხვევაში ზმნას განსაკუთრებული ობიექტური ნაწილაკი აქვს არა მარტო პირველისა ზე მეორე პირისათვის, არამედ შესამისთვისაც¹. ეს ნაწილაკი, — რომელიც ერთია მხოლოდობით რაცხეშიაც ზე მრავლობითშიაც², —

¹) მიცემით ბრუნვაში დაყენებულ სახელი ზოგჯერ დამატება კი არ არის, არამედ ადგილის გარემოება. ამიტომ ასეთ შემთხვევაში ობიექტურ პრეფიქსს, რასაკვირველია, ზმნის ფორმაში ვერა ეპყვადეთ; მაგალითად: შოკადა წყალსა; ქვეყანაჲ, რომელსა გამოდის სძპ და შაფლი (გამოსლვათაჲ 18 ნ, 33 3) ზე მისთანანი.

²) საზოგადოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ პრეფიქსები (როგორც სუბიექტურები, ისე ობიექტურები) საერთონი არიან ორთავე რიცხვში. გამონაკლისს შეადგენს მხოლოდ ობიექტური პრეფიქსი პირველი პირისა (O₁), რომელიც რიცხვის მიხედვითაც განირჩევა (მ|ტჟ), განსაკუთრებით ახალ ქართულში.

ფონეტიკურად იგივეა, რაც სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა, ე. ი. $\text{ჩ}(-)\|\text{ს}(\text{შ})$, იმის მიხედვით, თუ რა ღ - რა ბგერით იწყება ზმნის თემა პირველსა ღ მეორე პირს აქაც ისეთივე ობიექტური პრეფიქსები აქვთ, როგორ სახელობით დამატებიან ზმნაში. ამიტომ ორთავე გვარის ზმნათა ობიექტური ნაწილაკები შემდეგ შესაღარებელ ტაბულას გვაძლევენ:

ტ ა ბ უ ლ ა VI.

(ობიექტური ნაწილაკები: O_{II} = დამატება დგას სახელობით ბრუნვაში, O^d = დამატება დგას მიცემით ბრუნვაში

პირი	3	2	1
O^a	—	ბ	შ
O^d	$\text{ჩ}(-)\ \text{ს}(\text{შ})$	ბ	შ

§ 27. ფონეტიკური წესები მიცემით დამატებიან ზმნათა უღვლილებებაში. რადგანაც მიცემით დამატებიანი ზმნის ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O^d_3) ისეთივე ბგერაა, როგორიც მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსი (S_2), ამიტომ იგი მსგავსსავე ფონეტიკურ კანონებს (§§ 4, 18) ემორჩილება:

ა) ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ჰე კმოვნების წინ იკარგება;

ბ) ენის წვერისმიერი ბგერებისა (ტ, დ, თ) ღ სისინა აფრიკატების წინ (წ, ძ, ც) მის ადგილს იკერს სანი;

გ) ხოლო შიშინა აფრიკატების წინ (ჭ, ჯ, ჩ) ასიმილაციის წყალობით სანის ნაცვლად ჩვეულებრივ შინი ჩნდება ხოლმე.

სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსების შეხვედრის დროს შემდეგ მოვლენასა აქვს ადგილი: როდესაც მიცემით დამატებიანი ზმნის ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა შეჰხვედება მსგავსსავე ბგერას მეორე სუბიექტურ პირში, ერთი მათგანი დაიკარგება, რადგანაც ქართულს არ უყვარს საზოგადოდ ორი ზედიზედ მოსული თანკმოვანი¹. დანარჩენ შემთხვევაში კი O^d_3 შენახულია ხოლმე.

1) მსგავსი ფონეტიკური მოვლენაა: მო-ვედ (<* მო-ვეედ), მო-ველით (<* მოვეელით) და სხვა (გვ. 18).

§ 28 ბრძანებითი კილო მიცემით დამატებიან ზმნათა უღვლილებაში. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა მიცემით დამატებიან ზმნას, რასაკვირველია, ბრძანებითის ფორმებშიც აქვს. მაგრამ რაკი მოთხრობითი კილოს მეორე პირას ფორმებში მოსალოდნელ ორ ერთნაირ სუფიქსთაგან (ერთია N_2 , ხოლო სხვა O^d) ერთი იკარგება (§ 27) ღ ერთილა რჩება, ამიტომ ფორმალურ განსხვავებას მოთხრობითისა ღ ბრძანებითის ფორმებს შორის ადგილი აღარ აქვს, რადგანაც მოთხრობითის ფორმები, ფონეტიკური მოვლენის გამო, გარეგნულად ბრძანებითისას ემსგავსება ხოლმე.

მიცემით დამატებიან ზმნათა უღვლილება ამიტომ შემდეგნაირ საზოგადო ტაბულას გვაძლევს:

ტ ა ბ უ ლ ა VII.

(სქემა მიცემით დამატებიანი ზმნის უღვლილებისა¹⁾)

სუბიექტის პირი	ობიექტის პირი	მ			
			2	1	
მხოლ. რ.	3	მ(-) ს(შ)	— ა, თ, ს, ნ	გ — ა, თ, ს, ნ	მ — ა, თ, ს, ნ
	2	მ(-) ს(შ) ²	— ე, ი, -		მ — ე, ი, -
	1	მ(მ-) ს(შ)	— ე, ი, -	გ — ე, ი, -	
მრავ. რ.	3	მ(-) ს(შ)	— ე, ს, ე, ნ, ა, ნ, ე, დ	გ — ე, ს, ე, ნ, ა, ნ, ე, დ	მ — ე, ს, ე, ნ, ა, ნ, ე, დ
	2	მ(-) ს(შ) ²	— ე, თ, ი, თ		მ — ე, თ, ი, თ
	1	მ(მ-) ს(შ)	— ე, თ, ი, თ	გ — ე, თ, ი, თ.	

1) საქმე რომ არ გართულდეს, პირველ ობიექტურ პირში ორ პრეფიქსთაგან (მ|გჟ) აღებულია მხოლოდ ერთი, სახელდობრ მ, რომელიც ძველ სალიტერატურო ქართულში მხოლოდითშიც იკარგება და მრავლობითშიც; მაგალ., ჰური ჩუენი არსობისაჲ მომეც ჩუენ დღეს და მომეცევენ ჩუენ თანანადებნი ჩუენნი (მათე 6 11).

აჲას გარდა, ტაბულაში არ არის შეტანილი ის ფონეტიკური მოვლენა, რომ 2^ამ³ (მეორე სუბიექტურ-მესამე ობიექტურ) პირში ორ ერთნაირად მბგერ პრეფიქსთაგან ერთი იკარგება.

2) ნაცვლად ოროლისა: მ|ს(შ), რომელთაგანაც ერთი უნდა იყოს N_2 , ხოლო მეორე O^d (ბრძანებითის ფორმებს გარდა, სადაც N_2 სპირო არ არის)

როგორც ამ ტაბულის მეხუთე ტაბულასთან (გვ. 25) შედარებიდან ჩანს, სახელობით დაშატებიან ზმნასა და მიცემით დამატებიან ზმნას შორის განსხვავება პრეფიქსების ემარების მკრით მხოლოდ მესამე ობიექტური პირის უღვლილებაშია. ამიტომ პარადიგმებს ჩვენც ამ პირისას მოვიყვანთ.

§ 29. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ჰაე. როდესაც მიცემით დამატებიანი ზმნა თანამოვნით იწყება¹, მესამე პირის ობიექტურ ნაწილაკად (O_{დ3}) მას აქვს ჰაე. მივჰმარ-თოთ მაგალითებს:

კმ. ჰკითხა მას იგი.

3 კ. ჰკითხა მას და ჰქა (შექმნათაა 24 23); ჰკითხა ღედასა თხსსა (მარკოზ 6 24); უამსა წარმოსულისა მათისსა გა-მოჰკითხა შეფემან (გრიგ. ხანძთ. კმ 1); ჰკითხა მას იჯ (მარკოზ 7 17); ჰკითხა მათ იჯ (მათე 22 41, მარკოზ 9 16); ჰკითხა მას მთავარმან მან და ჰრქა (მათე 27 11); ამისა შდ ჰკითხა ჰილატეს იოსებ (იერუს. განჩ. 86 20—21); ჰკითხა ერთმან მთგანმან (მათე 22 35); ჰკითხეს მას (მათე 22 23); ჰკითხეს მას მოწაფეთა თხსთა (მარკოზ 4 10); ჰკითხეს მას ფარისეველთა მათ (მარკოზ 7 5).

2 „ რაფცა ჰკითხო ღმერთს, არა დაფართოს შენგან (წარტყ. იერუს. იმ 17—18).

1 „ ვჰკითხე მას და ვარქე (შექმნათაა 24 47); ვჰკითხე მი-ზეზი (გრიგ. ხანძთ. კმ 11); ვჰკითხე ჰურისას ღედაკაცსა (მოქცევა 75 1 11); კლდ ვჰკითხე (იქვე 744 9); ვჰკითხოთ ჰირსს მისსა (შექმნათაა 24 57).

კთ. დამო-ჰკიდა მას იგი (ალ-ჰკიდა მას იგი).

3 კ. მეჰურეთ მოძღუარი იგი დამოჰკიდა ქელსა (შექმნათაა 40 22); აღჰკიდა ისაქს ქესა თხსსა (იქვე 42 26); აჰკიდეს კაცად-კაცადმან ტჯრთი თხსი კარაულსა (იქვე 44 13);

¹) თუ ეს თანამოვნანი არ არის ამ სამ წყებათა ერთ-ერთ ბგერათა-განი: ტ, ღ, თ; წ, ძ, ც; ჰ, ჯ, ჩ (ამათზე ქვემოთ, § 31, 32).

ჯორსა აჭკიდეს (მოქცევაა 726 16); კანდელი იგი და-
ჭკიდეს წინაშე ჩემსა (ანტ.-რაგ. 94 11); ცხოვრებაა
თქსი ძელსა დამოჭკიდეს (ძვ. სას. პოეზ. სმზ 270—271);
უჭყულთა მათ ნეტარნი იგი ურმანი ძელსა დამოჭკიდეს
თავდამოჭკევით (სპევს. ელ ღ მელ. 78 1—2).

- 2 3. უაუეთუ შენ სასოვებაა შენი დამოჭკიდოდ გშმაკსა (სახის-
მეტყუელი ძ 20—22).

ლ. ჰრქუა¹ მას იგი.

- 3 3. ჰრქუა ისაკ აბრაჰამს მამისა თქსა: თქუ, მამო, ხ მან
თქუა: რაა არს შეილო? და მან ჰრქუა: აჭა ცეცხლი და
შეშაა (შექმნათაა 22 7); ჰრქუეს მოწაფეთა მისთა (მა-
თე 9 11); ესრტო ჰრქვან¹ მათ (წამ. ძმათა ცხრათაა
32—33); ჰრქვან მამა-დედათა თქსთა (სახისმეტყუელი
იბ 17—18).
- 2 „ ჰრქუა მას (გამოსლევათაა 13 14); ჰრქუათ თუ მთასა
ამას (მათე 21 21); ჰრქუათ მათ (გამოსლევათაა 12 27).
- 1 „ ვჭრქვ მას (მათე 8 9); რლსა ვჭრქუა შე (შექმნათაა
24 14); მას ჟამსა ვჭრქუა მათ (მათე 7 23); მიუგეთ და
ვჭრქვთ (იოს. არიმათ. 25 1).

ლბ. შე-ჰვედრა, და-ჰვედრა მას იგი.

- 3 3. შეჰვედრა სული თქსი კელთა ღთისათა (მოქცევაა 718 7);
შეჰვედრა სული უფალსა (ძვ. სას. პოეზ. რპმ 140); შე-
ჰვედრნა იგი(ნი) შესაპერობილეთ მთავარმან იოსებს (შე-
ქმნათაა 40 4); დაჰვედრა იაკობ მღვდელი (მოქცევაა
717 12—13); მას დაჰვედრა საბა წმიდისა წესისა დაწერაა
(გრიგ. ხანძთ. იბ 51).

1) მეორე სუბიექტური პირის ფორმებს (მოთხრობითსა და ზრძა-
ნეზითში) და კშირად პირველისასაც (მოთხრობითში) ეს ხმნა ჩვეულებ-
რივ მეოთხე (ა) ქცევით აწარმოებს ხოლმე: არქე (<*ჰარქუ) ან არქჟ
(<*ჰარქჟ, ვარქუ (<*გჰარქუ) ან ვარქჟ (<*გჰარქჟ).

2) ეს ფორმა შემდეგში აწმყოს მნიშვნელობას იღებს: ჰრქვან მას
სახელი (შლრ. გვ. 6, შნშ. 2).

- 2 3. სული შეჰვედრე მამას (ძვ. სას. პოეზ. ტიზ 269); შე-
ჰვედრენ მამას (იქვე ტ 22); შენ შეჰვედრე, სახიერ, მო-
წაფესა ღმრთის შეტუეულს (იქვე სპო 346).
- 1 „ მამო, გელთა შენთა შეჰვედრებ სულს ჩემს (იწე ბოლ-
ნელი 29 9, = ლუკა 23 46); გელთა შენთა შეჰვედრებ
სულს ჩემს (ძვ. სას. პოეზ. რმზ XV 16—17); გელთა
ღმრთისათა შეჰვედრებ სულს ჩემს (გრიგ. ხანძთ.
ც 11—12); გელთა შენთა შეგვედრებ თბოდს ამა (მო-
ქცევაჲ 745 8—9); ვჰვედრებ მთავარ ებისკ^ჲშსს (იქვე
804 15); თაჲნი ჩუენნი და უოველი ცხორებაჲ ჩუენი
ქრისტესა ღმერთსა ჩუენსა შეჰვედროთ! (სამღუღელ-
მოდლ. ეპ. წ. მზ 12—14)

ბრძანებითი კ.

- 2 „ თაჲი შენი შეჰვედრტ სუეტსა მას! (მოქცევაჲ 805 7).

ლზ. ჰმსახურა მას (ჰმსახურებს მას).

- 3 3. გ^ჲრმცა ჰმსახურა ვინმე (მათე 20 28); ჰმსახურება
მას (მათე 8 15, მარკოზ 1 31); არა ჰმსახურეს დაბადე...
(ძვ. სას. პოეზ. მზ 2 ქვ); შიშით ჰმსახურეს მუჟუე-
ბასა შენსა (გრიგ. ხანძთ. ი 8); ანგელოზნი ჰმსახურებ-
დეს მას (მათე 4 11, მარკოზ 1 11); რ^ა ჰმსახურონ
რ^ა ღ^ა მათსა (გამოსლვათაჲ 10 7)

- 2 „ არაჲ ჰმსახურე ხატსა გმობისას (ძვ. სას. პოეზ. რა 70);
რ^აღსა შენ ჰმსახურებ (მოქცევაჲ 781 17); ჰმსახურებდი
ღმერთსა (იქვე ლ XXXVII 5).

- 1 „ თჳთ ვჰმსახურო თაჲსა ჩემსა (გრიგ. ხანძთ. ვ 86); შე
ვჰმსახურებდი მიაფორსა, სომეხსა დეინელს (მოქცევაჲ
741 8); ვჰმსახურებდი (გრიგ. ხანძთ. ლთ 29); ვჰმსახუ-
როთ ღ^ა ჩ^ნსს (გამოსლვათაჲ 5 17); რაჲთა ღმრსად
ვჰმსახუროთ სიწმიდესა შენსა (გრიგ. ხანძთ. ვ 83); ვჰმსა-
ხურებდიოთ სამ^ღ დაბადებულთა (მოქცევაჲ 760 14).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ განვიდელ მამანი და ჰმსახურედ ღ^ა! (გამოსლვათაჲ 10 11).

- 2 „ განკელით და ჰმსახურეთ რ^ა ღ^ა თქ^ნსა! (გამოსლვა-

თაჲ 10 8, 24, 12 31); ჳმსახურეთ ღთთა! (ჰაგ. მასალ. 66 2 ქვ.); მას მხოლთსა ჳმსახურებდე! (მათე 4 10); ჳმსახურებდეთ ოა ღსა თქნსა! (გამოღლვათაჲ 23 25).

ლგ. ჳბაძავს მას.

3 პ. ჳბაძვიდა იგი პირუტყუთა უგუნურთა (იწე ბოლნელი 73 1).

2 „ მიჳბაძვედით ცხოვრებას მას ელიაჲსსა და შურსა იოჳანესსა (ძვ. სას. პოეზ. რლთ 81—82).

1 „ აწ მოვედით, საყუარუნო... და ვჳბაძვიდეთ მათ! (იწე ბოლნელი 17 10—11); მივეჳბაძვიდეთ ჩუენ შურსა ენუქისსა! (ძვ. სას. პოეზ. მთ 92).

ბრძანებითი კ.

2 „ სოლომონი იტყვს იგავსა: მიგუაღე ჳინჳკვლისა და ჳბაძვედ, ჳ შედგარო! (სახისმეტყუელი იმ 1—3); ჳბაძვედ ჳინჳკვალსა, შედგარო! (ჰაგ. მასალ. 55 10—11 ქვ.—გავანი სოლომ. 6 6).

ზემორე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღვლეება ყოველი მიცემით დამატებიანი ჳმნა, რომელსაც თემა შემდეგი ბგერებით ეწყება: კ, ყ, ლ, ხ, კ, გ, ქ, შ, ჟ, ს, ზ, ნ, რ, ლ, ვ, მ, პ, ბ, ფ, სახელდობრ:

და-ჳყუნა მას თავი (დაღილა შე-ჳრთო, და-ჳრთო მას იგი თავი დაჳყუნა მას: იწე ბოლნელი 85 13). (და-ჳრთა მას იგინი.)

ჳხადა მას.

ჳმატს მას.

შე-ჳმატა მას იგი.

-ჳხედა: და-ჳხედა მას, მო-ჳხედა, ში-ჳხედა მას.

ჳმონა მას (ჳმონებს მას).

ჳმძღაფრა მას (ჳმძღაფრობს მას).

მო-ჳტყუარა, მი-ჳტყუარა მას იგი.

ჳმადლობს მას.

ჳსხურა მას იგი.

ჳმტერავს მას (სახისმ. ლ 10).

ჳნატრის მას.

მი-ჳპარა მას იგი.

ჳნერწყუა მას.

მო-ჳბერა, და-ჳბერა მას.

შე-ჳრია მას იგი.

ჳბრძავს მას (ნამყო უსრული:

ჳრეკა მას.

ჳბრძოდა მას).

ჳრიდა, მო-ჳრიდა მას.

მი-ჳფინა, მო-ჳფინა მას იგი

ღ მისთანანი.

§ 30. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა კმოვნე ბის წინ. მიცემით დამატებიან ზმნათა ობიექტური ნაწილაკი მესამე პირისა ჰაე კმოვნების წინ, ფონეტიკური წესების ძალით, ჩვეულებრივ იკარგება. ამ დაკარგვას შედეგად ის მოსდევს, რომ არავითარი ფორმალური განსხვავება აღარ არსებობს სახელობით დამატებიანისა (§ 21) ზ მიცემით დამატებიანი ზმნის უღვლილებას შორის. მაგალითად ავიღოთ:

ლღ. უბრძანა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრული	ბრძანებითი კ.
მხოლ. რ.	3	უბრძანა (<* უბრძანა)	უბრძანე (<* უბრძანე)
	2	უბრძანე (<* უბრძანე)	
	1	უბრძანე (<* უბრძანე)	
მრავლ. რ.	3	უბრძანეს (<* უბრძანეს)	უბრძანეთ (<* უბრძანეთ)
	2	უბრძანეთ (<* უბრძანეთ)	
	1	უბრძანეთ (<* უბრძანეთ)	

ლღ. ახარა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრული	ბრძანებითი კ.
მხოლ. რ.	3	ახარა (<* ახარა)	ახარე (<* ახარე)
	2	ახარე (<* ახარე)	
	1	ვახარე (<* ვახარე)	
მრავლ. რ.	3	ახარეს (<* ახარეს)	ახარეთ (<* ახარეთ)
	2	ახარეთ (<* ახარეთ)	
	1	ვახარეთ (<* ვახარეთ)	

ლმ ეჩუენა მას.

	პირი	ნამყო სრული	ბრძანებითი კ.
მხოლ. რ.	3	ეჩუენა (<* ეჩუენა)	ეჩუენე (<* ეჩუენე)
	2	ეჩუენე (<* ეჩუენე)	
	1	ვეჩუენე (<* ვეჩუენე)	
მრავლ. რ.	3	ეჩუენეს ¹ (<* ეჩუენეს)	ეჩუენეთ (<* ეჩუენეთ)
	2	ეჩუენეთ (<* ეჩუენეთ)	
	1	ვეჩუენეთ (<* ვეჩუენეთ)	

1) მრავლობით რიცხვში ნარის გაჩენის შესახებ იხილე ზემოთ, შენიშვნა მე-12-ე გვერდზე.

ზემორე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღვლეზა ყო-
ველი კმოვნით დაწყებული მიცემით დამატებისი ზმნა. კმოვ-
ნებში აქ უმთავრესად მოდიან უნი, ანი ზ ენი: უნი, რო-
გორც შესამე ქცევის მაწარმოებელი¹, ანი როგორც მეოთხე
ქცევისა² ზ ენი, როგორც მერვე ქცევის მაწარმოებელი კმოვანი³:

შესამე ქცევის (უ) ზმნები:

მო-უგდა მას.

და-უგო მას პირი.

წარ-უღო მას იგი.

წარ-უხუნა მას იგინი.

მო-უგლა მას იგი.

მი-უგო მას იგი.

აღ-უსრულა მას იგი

შე-უგრდა მას.

უხურა მას კელი.

მი-უტევა მას იგი.

შე-უდგა მას.

უთხრა მას იგი.

მო-უწოდა მას.

მი-უძღუნა მას იგი.

უგმს მას.

უუარს მას.

უკჯრს მას.

უნდა მას ზ მისთანანი⁴.

მეოთხე ქცევის (ა) ზმნები:

აუწვა მას იგი.

შე-ახო მას კელი.

და-აკლო მას იგი.

მი-აგო მას იგი.

ასწავა მას იგი.

მი-ანიჭა მას იგი.

მი-ართუა მას იგი.

*არქუა მას იგი (პირველსა ზ

მეორე სუბიექტურ პირში

შესამე ობიექტური პირის

ფორმებს პირველი პარალე-

ლური ქცევით აწარმოებს:

ჭრქუა მას იგი).

ამცნო მას იგი.

ჯუარს აცუა იგი.

და-აკლდა მას.

აქუს მას.

ასხენ მას (ყურნი, თუალნი)

ღ მისთანანი⁵.

1) იშვიათად მეექვსისაყ.

2) და აგრეთვე მეხუთისაყ.

3) იშვიათად მეცხრისაყ.

4) მეექვსე ქცევის (უ — ინ) ფორმებიც ამგვარადვე იუღვლებს: აღ-
უღგინა მას იგი ზ მისთანანი.

5) მეხუთე ქცევის (ა — ინ) ფორმებიც ამგვარადვე იუღვლებს:
აუწუბინა მას იგი, ჯუარს აცუმევირა იგი ზ მისთანანი.

მერვე ქცევის (ე) ზმნები:

ეო მას.	გან-ეშორა მას.
მი-ელა მას.	ეშინის მას.
შე-ესო მას.	ერჩის მას.
დამო-ეკიდა მას (მრავლ. დამო- ეკიდნეს მას).	ეველრების მას. შე ემთხუა მას.
ეკუეთა მას.	ემსგავსა მას.
ეკრძალა მას.	ეტყუა მას.
შოა-ეგზნა ცეცხლსა.	მი-ეტევა მას.
მი-ეგო მას.	ეწოდა მას სახელი.
ექმნა მას.	ჯუარს ეცუა.
ესმა მას (მრავლ. ესმნეს მას).	და-ეცა მას ზ მისთანანი ¹ .

§ 31. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა ხანი. აუ რომ მიცემით დამატებიანი ზმნა ენის წვერისმიერი ბგერებისა (ტ, ღ, თ) ან ზ სისინა აფრიკატებით (წ, ძ, ც) იწყება, მაშინ მესამე პირის ობიექტურ ნაწილაკად ჰაეს ბგერინაცვალი ხანი არის ხოლმე; მაგალითად:

ლზ. სთხოვა მას იგი.

- 3 პ. კეთილად სთხოვა ღა (იე ბოლნელი 34 4); მო-
სთხოვნა მდღელნი ჰატრეაქსა (მოქცევაჲ 738 15); უკუე-
თუ ვინმე მისთხოვოს მოყუასსა თუსსა საცხოვარი რადეე
(გამოსლვათაჲ 22 14).
2 „ რადცა სთხოვო მას (მოქცევაჲ 741 4).

ლბ. შესძინა მას იგი.

- 3 პ. რა იგი ხუთი ქანქარი მიიღო... შესძინა სხუა-ღა ხუთი
(მათე 25 16), ეგრევე რა იგი ორი მიიღო, შესძინა სხუა
ორი (მათე 25 17); შესძინა ძრა ძრსა ზედა (გრიგ. ხანძთ.
63 1—10); კუალად შესძინა ძრა ძრსა მისსა ზედა მრ-
ვალი (იქვე 45 7); შესძინა სიბრძნე სიბრძნესა ზედა

1) მეცხრე ქცევის (ე — ინ) ფორმებიც ამგვარადვე იუღვლება:
ეცემინა მას ზ მისთანანი.

(იქვე 23—24); შე-ღაფე-სძინა ცოდვად (გამოსლვათაჲ 9 34); შიშჳან უფლისმან შესძინის დღეთა (გრ. ხანძთ. 8 40—41); მდიდარმან არა შესძინოს და შეკლავმან არა დააკლოს (გამოსლვათაჲ 30 14); შესძინეს (იპოლიტიე 1 169—170); შესძინეს სიძუელილი მისა (შექმნათაჲ 37 8).

- 1 3. აჭა ესერა სხუაღჯა ხუთი ქანქარი შეესძინე (მათე 25 20); აჭა რიი სხუაჲ ქანქარი-ღა შეესძინე (მათე 25 22); რათა შე-ღაჟე-ვსძინო (ვარიანტი შე-ღა-ვსძინო) მეტრეჲ კუჲლად ხიღჯაჲ შენი (წარტყ. იერუს. ლვ 27).

ლთ. სძლო მას.

- 3 3. რნ სძლო სოფელსა (სახისმეტყუელი 8 21—22); სძლო მტერსა ჯუარითა (ძვ. სას. პოეზ. სმპ 385—6); ვნებათა სძლეს (იქვე რლვ 55); სძლევენ მტერთა (მოქცევაჲ 710 20).
- 2 „ სძლე მძლავრსა ძლითა, ძლიერო (ძვ. სას. პოეზ. სპ 214—15); სძლო სიკუდილსა ადღგომითა (იქვე სმპ 109); სძლეთ სოფელსა (ძვ. სას. პოეზ. რლვ 41).
- 1 „ შე ვსძლე სიკუდილსა (ძვ. სას. პოეზ. ტნი 225).

ბრძანებითი კ.

სძლე, სძლე! (წარტყ. იერუს. ჯ 19); შეიღნო, სუღისა სიბრძნითა გუღისა ტკივიღთა სძლეთ! (გრ. ხანძთ. მზ 25—26).

მ. სცა¹ მას იგი.

- 3 3. იაკობ სცა ესავს ჰური (შექმნათაჲ 25 34); ნიჭი სცა ძმასა მისსა (იქვე 24 53); მისცა სეფორა ასუღი თჳსი

¹) თუ სახელობითი დამატება მხოლოდით რიცხვშია დასმული, ეს ზმნა მოთხრობითი კილოს პირველსა და მეორე სუბიექტურ პირში ქცევას იცვლის: ვეც (<*ვეც) იგი, ვეც (<*ვეც) იგი. მაგრამ თუ დამატება მრავლობით რიცხვშია დაყენებული (იგინი), მაშინ ქცევა უცვლელი რჩება და შესამე პირის ობიექტური პრეფიქსიც (ს) შენახულია: ვსცენ იგინი, სცენ (<*სსცენ) იგინი.

ცოლად მოსეს (გამოსლვათაჲ 2 21); მოსცა ო-ნ მაღლი
კრსა თუსსა (იქვე 11 3, 12 36); მისცეს მის ძმარი (მა-
თე 27 34).

2 3. სცე კლდესა მას (გამოსლვათაჲ 17 6); დასცენ ძაღნი
წინააღმდგომნი (ძვ. სას. პოეზ. სმ 68-69, სპვ 32,
ტინა 118-119).

1 " აჭა ესერა შე ვსცე კუერთხოთა ამით... წუელსა ამას (გა-
მოსლვათაჲ 7 17); ნათესავსა შენსა მივსცე ქანაჲ ესე
(შექმნათაჲ 15 18; შდ რ. იქვე 26 3); ჯერ არსა მიცე-
მად სარკი კეისარსა, ანუ არა მივსცეთ? (მარკოზ 12 14).

ბრძანებითი კ.

2 " დასცენ ურწმუნონი! (ძვ. სას. პოეზ. სმ 28).

ზემორე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღლება:

მო-სტაცა, მი-სტაცა მას ი გ ი. კ ი; ნუგეშინის სტა მას, თაგ-

სტეორცა მას ისარი. ეუანის¹ სტა, ნათელ სტა, მ-

სდეეს მას (მი-სდეედა მას). ტიე სტა, ნება სტა, გზა სტა

-სტა: მი-სტა, მო-სტა მას ი გ ი, ლ სხვ.

და-სტა, გან-სტა, წარ-სტა მას სტხო მას ი გ ი.

ი გ ი, წარ-სტა ქვასა ფერ- წინა და-სტჯთა მას ლ მისთ.

§ 32. ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა შინი.
უკეთუ მიცემით დამატებიანი ზმნა შიშინა აფრიკატებით (ჭ, ჯ, ჩ)
იწყება, ობიექტურ პრეფიქსად სანის ნაცვლად, ასიმილაციის
გზით, შინი უნდა ჰქონდეს; მაგალითად:

მა. მო-შჭამა² მას ყურ ი.

	პირი	ნამყო სრული	ბრძანებითი კ.
მხოლ. რ.	{	3 მო-შჭამა	
		2 მო-შჭამე (<* მო-შშჭამე)	მო-შჭამე
		1 მო-ფშჭამე	
მრავლ. რ.	{	3 მო-შჭამეს	
		2 მო-შჭამეთ (<* მო-შშჭამეთ)	მო-შჭამეთ
		1 მო-ფშჭამეთ	

მსგავსადვე იუღლებო, ვთქვათ, მო-შჭრა ხესა რ ტ ო ა
ლ მისთანანი.

1) ბოლოკიდური სანი განვითარებულია წინა სიტყვის (ნეგეშინის
სტა) ანალოგიის წყალობით.

2) შდ რ. შე-ჭამა ი გ ი (გვ. 40).

§ 33. ზმნები, რომელთაც დამატება მიცემითში ხან აქვთ, ხან არა. ერთსა ზე იმავე ზმნას შეიძლება ორგვარი კონსტრუქცია ჰქონდეს: ხან ითხოვდეს დამატებას მიცემითში, ხან კი არა, იმის მიხედვით, თუ რა მნიშვნელობითა ზე რა-ზე-რა პრევერბით არის ხოლმე ნაკარნი. ჩვენ ვიცით (გვ. 13), რომ ტირნ არის სუბიექტური ზმნა, რომლის მხოლ. რიცხვის შესამე პირის ფორმა ნამყო უსრულში იქმნება ტირნდა. მაგრამ ტირნდა მწარედ (მათე 26 75) სხვაა ზე სტიროდა მას მწარედ (შექმნათაა 37 35) კიდევ სხვა. პირველს არავითარი დამატება არა აქვს, მეორეს კი დამატება აქვს მიცემითში. ცხადია, თუ შეიძლება, რომ სტიროდა ითქვას (შესამე პირის დამატებით), შეიძლება ითქვას გტიროდა (მეორე პირის დამატებით) და აგრეთვეც მტიროდა (პირველი პირის დამატებით); ზე მართლაც, ჩვენ გვაქვს: ნუ მტირ მე, დე(დაო) (ძვ. სას. პოეზ. რკმ 170). ამგვარადვე, და-შთა (გვ. 10^a) სუბიექტური ზმნაა (არა დაშთა ნათესავი, მათე 22 25; არა დაშთეს აქა ქვაჟ ქვასა ზედა, მათე 24 2, მარკოზ 13 2; შე დაშთა ეკადთა შინა ვარდისათა მოქცევაჲ 747 2), მაგრამ სხვაა არა რაჲ დაშთა ნედლი (გამოსლვათაა 10 15) ზე სულ სხვაა არა რაჲ დაშთა ჩუენ (შექმნათაა 47 18), რადგანაც პირველში მხოლოდ სუბიექტია გამობატული (შესამე პირი მხოლ. რ.), მეორეში კი სუბიექტაცაა (შესამე პირი მხოლ. რ.) ზე ობიექტიც (პირველი პირი მრავლ. რ.; შესამე ობიექტური პირი იქმნება და-ჭშთა). სხვა-ზე-სხვა მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე შე-ჭამა ზმნასა (§ 23) ზე შო-შჭამა ზმნას (§ 32), რადგანაც ერთს დამატება მხოლოდ სახელობით ბრუნვაში აქვს, მეორეს კი სახელობითშიცა ზე მიცემითშიც. მაშასადამე, ზმნას შეუძლია მნიშვნელობა შეიცვალოს, მიცემითი ბრუნვა მოითხოვოს ზე ამგვარად სუბიექტური იყოს ზე მიცემით ობიექტური გაკდეს, ანდა სახელობით დამატებანი იყოს ზე მასთან ერთად მიცემით დამატებანიც შეიქმნეს. ეს კია მხოლოდ, რომ, როგორიც უნდა იყოს ზმნა ზე რა პრევერბიც უნდა ჰქონდეს დართული, წესი პრეფიქსების კმარებისა, სულ ერთია, მაინც უცვლელი რჩება:

ა) აბსოლუტურ ზმნებს მხოლოდ სუბიექტური პრეფიქსები აქვთ, ხოლო ობიექტურები სრულებით არ გააჩნიათ.

ბ) რელატიურ ზმნებში კი

ა. სახელობით დამატებიანი ზმნის ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O^3) = ნუფს, ხოლო

ბ. მიცემით დამატებიანი ზმნის ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O^d) = ჰ(-)ის(შ).

ამიტომ გადაიკეცვა თუ არა სრულიად დაუშატებელი ან-და სახელობით დამატებიანი ზმნა მიცემით დამატებიანად, ე. ი. გაუჩნდება თუ არა მას დამატება მიცემით ბრუნვაში, გაუჩნდება აგრეთვე შესაფერისი ობიექტური პრეფიქსიც უღვლილებათში.

მივჰმართოთ პარადიგმებს:

A	B
(ა). შთა-კდა, წარ-კდა, წიად-კდა ¹ .	მბ. გარდა-ჰკდა მცნებასა ² , გარე წარ-ჰკდა, თანა წარ- ჰკდა მას.

მ პ. შთაკდა ენი ერი იგი მდინარეს მას (მოკტ. 739 8-9); შთაკდა ჯოჯოხეთა (სახისმეტყუელი კმ 21-22); შთაკდის წუაროს (იქვე თ 13-14); შთაკდის კურულად (იქვე ლლ 8); აჰა წარკდა ძეუელი იგი (ძე. სას. პოეზ. ტმხ XXII 7); წიადკდა კუადად იჰ მიერ კერძო (მარკოზ ნ 21); წიად-

თანა წარჰკდა შიშსა ჭურათასა (ძე. სას. პოეზ. სმხ 157); თანა წარჰკდა უშიშად შიშსა მას ჭურათასა (იქვე ტმ 447-448); თანა წარჰკდა (იწე ბოლნელი 62 15, 17, 21, 25); სამართლად მისე ლეუი აჰსა ღ სჰეოსს გარე წარჰკდა (იპოლიტე § 32, როსკიპთან ნახე); თანა წარჰკდეს თნი კარსა მას (გამოსლ-

¹) მოგვეყვს დამატებით (იხ. გვ. 7).

²) მართლა, დაზიანებული ადგილი ეპიფანე კათალიკოზის წარწერისა: ნუცა გარ[///]ადებით მოციქულთა მცნებასა (И Марръ, Надпись Епифанія: Извѣстія Имп. Академіи Наукъ, 1910, ტაბულა 1436 დ 1437 გვერდებს შუა, მეზუთე სტრიქონი) უნდა აღდგენილდ წაკითხულ იქმნეს ასე: ნუცა გარდაჰადებით მოციქულთა მცნებასა.

A

შოკლა მდინარეს (შექმნათა 31 21); არა წარკვდეს ნათესავი ესე (მათე 24 34, მარკოზ 13 30); ცანი და ქენა წარკვდენ, ს' სიტუენი ჩემნი არა წარკვდენ (მათე 24 35, ვარიანტი არა ს. და წარკვდენ: მარკოზ 13 31); გ'ღე წარკვდეს ცა და ქენა, იოტა მარტო ერთი რქა არა წარკვდეს შჯულისკან (მათე 5 18); სმნი-და დღენი წარკვდენ (შექმნ. 40 13, 19); გარდაკვდეს წელნი ოცდაათნი (მოქცევა 763 1-2); წიადკვდეს (მარკოზ 6 53); წარკვდეს შჯდნი იგი წელნი ხუთფიერებისანი (შექმნათა 41 54); შთაკდიან სიღრმითა მით კევსა მას (თუალთა 40 25); შთაკდიან უფსკრულთა მათ (იქვე 42 5).

23. დღეს შთაკვდელ წელთა შინა (ძვ. სას. პოეზ. სპა 47); შთაკვდელ ქუესენელად (იქვე ით II 3); ა'ღ ჯოჯოხეთა-მღს' შთაკვდელ (მათე 11 23).

B

ვათა 12 23); მსწრაფელ სეღნი წარკვდეს (მოქცევა 765 15-16); რაჟამს გარდაკვდა მცნებათა შენთა (სამეფულ. ეამ. წ. ლე 18-19); ზარ ჭკდა კელმწიფესა მას (გრ. ხანძთ. მზ 110) გარდაკვდეს ადრე გზისა მისკან (გამოსლ 32 9); გარდაკვდეს შჯუელსა მცნებათა მამცნებულისასა (ძვ. სას. პოეზ. სმთ 2).

გარე წარკვდელ შენ საწუთრომას საცთურთა (ძვ. სას. პოეზ. ლ XXXVII 1-2); თანა წარკვდელ პირველთა გამოცდილთა (ძვ. სას. პოეზ. სმლ 117-118); თანა წარკვდელ უოველთა შჯუელთა ბუნებისა წესთა სრბისასა (იქვე რლ 2); საღვარსა მას გაცთა ბუნებისასა თანა წარკვდელ შენ უზესთაესითა მოძღურებითა, ბრძენო (იქვე შა 22-23).

A	B
1 3. ამით კუერთხითა წიადმო- გვედ იორდანესს (შექმნათაა 32 10); წიადვედეთ მიერ კერ- ძო (მარკოზ 4 35).	რამის გარდავჭკედ მცნებათა შენ- თა (ძვ. სას. პოეტ. ს. 283).

A	B
მზ. გან-ყილა იგი ი.	მდ. მი-ჰყილა მას იგი ი.
3 3. განყილა უნი, რამცა აქუნდა (მათე 13 44); განყილა (იქვე 13 46); ოცდაათის დრაჰმის ქე განყილა (იპოლიტე 2 250—251); უკუეთუ... გან- ყიდოს იგი (გამოსლვათაა 21 17); მშობელთა ჩემთა განყიდეს აწ, რამცა აქუნდა (მოქცევაა 740 9—10); არა განყიდეს ქუეყანაა (შექმნა- თაა 47 22); განყიდონ კუ- რთა იგი ცოცხალი (გამო- სლვათაა 21 34).	და მიჰყიდეს იოსებ ისმაიტელ- თა მათ (შექმნათაა 37 28), სო- ლო ისმაიტელთა მათ ფაქართა მიჰყიდეს იოსებ ეგვიპტის ჰეტე- ფრძის საჭურისსა მატაკარანსა (იქვე 37 36); მიჰყიდეს იგი ფა- ქართა ვიეთმე (თეულ. 24 6).

- 2 „ არა თუ სამისის დრაჰმის
განჰყიდო, ანდ უსასყიდლოდ
იღებდი (იპოლ. 2 135—136);
რა განჰყიდო მონაგები შენი
(იე ბოლნელი 66 14). [მიჰყიდე, მიჰყიდო მას იგი ი].

- 1 „ განყიდე ცხენი იგი ჩემი
(ანტ.-რავ. 87 8). მოვედით ღ მიჰყიდოთ იგი ის-
მაიტელთა (შექმნათაა 37 27).

ბრძანებითი კ.

- 3 „ არა თუ რაა აქუნდა მას,
რამცა ზღო, განყიდენ იგი
(გამოსლვათაა 22 3). [მიჰყიდენ მას იგი ი].

A

2 პ. წარგედ ღ რადენი გაქუს, განეიდუ! (მარკოზ 10 21); წარგედ ღ განეიდუ ნაუოფი შენი! (მათე 19 21); განეიდუ უი მონაგები შენი! (იე ბოლნელი 66 16—17, 69 8); განეიდუთ მონაგები თქუენი! (იქვე 67 17).

A

2მ. გან-კუეთა იგი.

3 პ. რამელმან განკუეთა წუუდია-დი ქუესკნელისა ბნელისაჲ (ძვ. სას. პოეზ. სოზ II 12—13); რკან განკუეთოს იგი (მათე 24 51); რად განკუეთოს იგი (იე ბოლნელი 68 9—10); შუა რდენ განკუეთის (სახისმეტყუელი იმ 21—22); მდღელთ მოძღუართა განკუეთეს იგი ჰატევისკან მისისა (გრ. ხანძთ. მთ 37—38).

B

[მიჰეიდუ მას იგი, მიჰეიდუთ მას იგი!].

B

2მ. მო-ჰკუეთა მას იგი, წარ-ჰკუეთა მას იგი.

მოჰკუეთა თავი იოჰანეს (მათე 14 10); მოჰკუეთა თავი (მარკოზ 6 28); თავი წარჰკუეთა (თბრობაჲ 44 17); წარჰკუეთოს თავი მისი (ლევიტელთაჲ 5 8); მოჰკუეთოს (იქვე 3 15); წარჰკუეთოს შდნ თავი (იქვე 1 15); სადაცა დაჰყურის იგი, დაჰკუეთის (ვარიანტი დაკუეთის: მარკოზ 9 18); სუღმან მან არაწნ დაჰკუეთა იგი (ვარიანტი დაკუეთა იგი: მარკოზ 9 20); თავი მოჰკუეთეს მას (სპევს. ელ. და მელ. 89 4); თავი წარჰკუეთეს (ჰავ. მასალ. 34b 20); წარჰკუეთეს (მკარნი) შეწებულად ფრთითურთ (ლევიტელთაჲ 1 16); გულის წურომითა მათითა მოწუჯდნეს კანნი ღ გულის თქუითა დაჰკუეთეს ძარდუნი კუროსა (შექმნათაჲ 49 6; შდრ.

A

B

რისხვითა თჳსითა მოწუდეს კაცი
 ღ გულის წურომითა თჳსითა კირ-
 ნი დაჰკუთნეს კუროსა | ღ გუ-
 ლის თქუმიითა თჳსითა კირნი და-
 ჰკუთნეს კუროსა: იპოლიტე
 XLVI, კირთა თანა ნახე);
 მოჰკუთნეს ნაძუ იგი (მოქცევაჲ
 776 1—2); მოჰკუთნეს ხს^ტ ერთი
 (იქვე 793 18). ბრძანა ჰერაკლე,
 რათა ჰირველად კელნი ღ ფერგ-
 ნი მოჰკუთნენ [(ფოკასს) თხ-
 რობაჲ 46 14—15)].

2 პ. ნათლისღებითა შენითა, ქრის-
 ტე, ნათელა დაუსაბამო, გან-
 ჰკუთნეთ ჰირმშოჲ იგი ბნელი
 საჲ (ძვ. სას. პოეზ. სპე 1—2);
 განჰკუთნეთ ძალი წყუდიადისაჲ
 (იქვე ტძლ 3).

მოჰკუთნეთ ღუარძლი გმობისაჲ
 (ძვ. სას. პოეზ. რლ 62).

1 „ [განჴკუთნეთ იგი, განჴკუთ-
 ნეთ იგი].

რ^ტლსა შე თავი მოგჰკუთნეთ იო-
 ვან^ტს, იგი აღდგომილ არს (მარ-
 კოზ 6 16); ესე მოგჰკუთნეთ თუე-
 სა მარტსა (მოქცევაჲ 788 7).

A

B

მზ. შე-კრიბა იგი.

მც. და-ჰკრიბა მას ქვაჲ.

მ 3. შეკრიბა იოსებ უნი ვეცხლი.
 (შექმნათაჲ 47 14); წიად მო-
 კრიბა უ^{ნი}ვე, რაჲცა იყო მისი
 (იქვე 32 23); მასინ შეკრიბა
 ერი ანხისაჲ (გრიგ. ხანძთ.
 მთ 46); რაჲმს შეკრიბის ნა-
 ლესავი იგი (თუალთაჲ 24

ერმან უშუფლომან, კრებულმან
 ამაჲმან, ჰვაჲ დაჰკრიბა უწუალომან
 (ძვ. სას. პოეზ. რმ 20—22); რო-
 მელთაშე ჰვაჲ დაჰკრიბეს (მათე
 21 35); სიმრავლეჲმან ერისმან
 დაჰკრიბეს ჰვაჲ (წამ. ძმათა
 ცხრათაჲ 180—181).

A

19—20); შეკრიბოს იფქლი საუნჯესა თხსს (მათე 3 12); შეკრიბნა უწნი მღდელთ მოძღუარნი ღ მწიგნობარნი ერისანი (მათე 2 4); შეკრიბნა ლაბან უწნი კანნი მის ადგილისანი (შექმნათაჲ 29 22); რომელმან შეკრიბნა წყალნი შესაკრებელსა ერთსა (ძვ. სას. პოეზ. რმვ 156); შეკრიბეს ერი მრავალი (იოს. არიმათ. 93 ვ); შეკრიბეს (მათე 22 10); შეკრიბნეს მოხუცებულნი ძეთა იწლისათანი (გამოსლვათაჲ 4 29); შეკრიბნეს ძუაღნი ანოგნისა აბოასნი (ძვ. სას. პოეზ. რმვ 156); შეკრიბიან ტჯრთი მძიმწ (მათე 23 4).

B

23. ერი ღმრთისაჲ შეჰკრიბე აღთქმულსა მას იერუსალმსა (ძვ. სას. პოეზ. შდ 100—101); შეჰკრიბე საუნჯეთა (იქვე შა 12); შეჰკრიბო ნაყოფი მისი (გამოსლვათაჲ 23 10); შეჰკრიბო (იწე ბოლნელი 25 18); შემოჰკრიბენ წარმართნი ერად შენდა (ძვ. სას. პოეზ. სმთ 329—330); შეჰკრიბეთ საწყმისოჲ პირმეტეულო (იქვე რმა 132).

იწმ, იწმ! რომელმან ... ქვაჲ დაჰკრიბე მოვლინებულთა შენ ზედა (მათე 23 37); იწმ, იწმ! რწ მისწუთიდენ წწტუღნი ღ ქვაჲ დაჰკრიბე მოვლინებულთა თქნთა (იერუს. განჩ. 317 17—18 = ლუკა 13 34).

A

B

1 ვ. აღმოგვიჩინე სისხლი ჰატი- [ქვეა დაჰკრიბე მას].
 ოსანი (იოს. არიმათ. 164-5);
 შევკრიბენ საგალობელნი ესე
 წმინდის აღდგომისანი (ძვ. სას.
 პოეზ. 650 18—19).

ბრძანებითი კ.

2 „ე“ იგი ერი შეკრიბე კარ- [ქვეა დაჰკრიბე მას!].
 თა თანა კარვისა საწამებულისა!
 (ლევიტელთა 8 ვ); წარვე-
 დით ღმრთობეთ პეჭ, სა-
 დატაჰპოთ! (გამოსლვათა 5 11);
 შეკრიბეთ! (იქვე 16 26);
 ჰქრქა იაკობ ძმათა თესთა:
 შეკრიბეთ ღოდები! ღმრთობ-
 ბეს ღოდები (შექმნ. 31 46).

A

B

300. შე-მოსა იგი სამოს-
 ლითა.

5. შე-ჰმოსა მას სამო-
 სელი.

3 ვ. შემოსა იგი არმენაკითა მით
 (მარკოზ 15 46); გინ შემოს-
 ნა ცანი ღრუბლითა (მოქცე-
 ვა 770 7); რომელმან შემოს-
 ნა ცანი ღრუბლითა (ძვ. სას.
 პოეზ. რუ 155, ხე 56,
 ხათ 99, 235 10); შემოსეს
 გუამი მისი (მარკოზ 6 29);
 შემოსეს (შექმნათა 50 2).

შექმოსა მათ სამოსელი (ლევითელთა 8 7, 13); მოიდო რე-
 ბეკა სამოსელი ესავისი... ღმრთობ-
 ჰმოსა იაკობს (შექმნათა 27 15);
 ქლანდი მეწამული შექმოსეს მას
 (მათე 27 28; შდრ. მარკოზ
 15 15); შექმოსეს თესივე სამო-
 სელი (მათე 27 31, მარკოზ
 15 20).

2 ვ რომელმან შექმოსენ ცანი
 ღრუბლითა (ძვ. სას. პოეზ.
 რუ 26—27); შექმოსენ იგინი
 ოქრომთა (გამოსლვათა
 25 13, 28).

შექმოსე აღამს ჰირეულ გან-
 ხრწნილსა სამოსელი უხრწნელე-
 ბისაჲ, ჰრისტე (ძვ. სას. პოეზ.
 235 8—10); შექმოსე (ანთ. მო-
 კუდაგსა) უხრწნელი შეენიერებაჲ

A

B

- 1 პ. ოთხთავი ესე. . შე... შეეშო-
სე (ძველი საქართვე-
ლო, ტ. I, განყ. III, 626-8).

(იქვე რმზ 2); შეჭმოსე ქადაგთა
შენთა ძალი სადმრთოჲ (იქვე
სოლ 36—38); საშოსელი შეჭმოსე
მას (ი"ე ბოლნელი 43 48).

ბრძანებითი კ.

- 2 * [შეშოსე იგი, შეშოსეთ იგი!].

შოიღეთ საშოსელი... ჳ შეჭმო-
სეთ მას ჳ განსძარცუეთ მას,
რ'ლი შეჭმოსა ეშშაკან! (ი"ე
ბოლნელი 39 17—18).

A

B

6ა. და-ღვა იგი¹.

6ბ. და-სღვა მას კელი, და-
სღვა მას სახელი².

- 3 პ. ეკლესიის საფუძველი დაღვა
(მოქცევაჲ 720 6—7); დაღვა
იოსებ ესე ბრძანებაჲ ქუეყა-
ნასა ეგჳტისასა (შექმნათაჲ
47 26); ჳ დაღვა საზრდელი
ქ'ლქთა შ'ნა (იქვე 41 49);
დაღვა იგი საკურთხეველსა
მას ზედა (იქვე 22 9); და-
ღვას იგი საკურთხეველსა
- ღ დასღვა კელი მონანან მან
წვეილთა აბრაჳამისთა (შექმნა-
თაჲ 24 9); განუო ი"ლ კელი
მარჯუენს' მისი ჳ დასღვა თავსა
ზ'ნ ეფრემისსა (იქვე 48 14);
დასღვა კელი წ'ნ ნინო ერთსა
ქვასა (მოქცევაჲ 792 4); და-
სღვეს ბრალი ბოროტი იოსებს
ი"ლღისა მიმართ, მამისა თვისსა

1) ამ ზმნას კშირად მიცემით ბრუნვაში დაყენებული სახელი მოს-
დევს, რომელიც ლოკატიურად არის ნაკმარი, ე. ი. ადგილის გარემოებას
აღნიშნავს (შლრ. გვ. 42, შნშ. 1).

2) ზოგჯერ ამ ზმნას ერთი შეხედვით თითქო შეუფერებელი სინ-
ტაქსური კონსტრუქცია აქვსო: დასღვა სახელი მისი არმაზი (მოქცევაჲ
709 12); დასღვა სახელი მისი ესავ (შექმნათაჲ 25 25); დასღვა სახელი
მისი მისე (გამოსლვათაჲ 2 11).

[მსგავსი შეუფერებლობაა აგრეთვე: წარჳკუეთა ყური მისი (მათე
26 51, მარკოზ 14 47); უპურა კელი მისი (მარკოზ 1 31)].

A

(ლევიტელთაჲ 13, 15, 512); დადვას იგი მახლობელად საკურთხეველს მას (იქვე 6 10); რა დადვას (იქვე 7 31); საუფლოჲ გუამი დადვა საფლავსა (ძვ. სას. პოეზ. ტომ XI 3); თავი თვისი დადვას ცხოვართათვის (იწე ბოლნელი 77 25); პირველ ნათესავთა მიმართ ქე მიმოდადვა (იპოლიტე XXIII 8-10); ადგილი, სადა დადვეს იგი (მათე 27 6); დადვეს საფლავსა ებზუტის შინსა (შექმნათაჲ 50 24); დადვეს მას ზედა ცეცხლი (ლევიტელთაჲ 10 1); დადვეს მღვმესა, ქვესკნელსა ბნელსა, ნათელი იგი სოფლად მომავალი (ძვ. სას. პოეზ. ტომ XV 1-2); ჭ დადვან ქეთა აკრონისთა, მღდელთა, ცეცხლი საკურთხეველსა ზა (ლევიტელთაჲ 1 7).

B

(შექმნათაჲ 37 2); გარდასდვა მათ ზა სამკრჭ (ლევიტელთაჲ 8 7) ჭ დასდვა სამკართა მათ ზა საკითხავი იგი (იქვე 8 8); ზღუდლ ჭაკემოსდვა (მარკოზ 12 1); დასდვას კელი მისი თავსა ზა მის კბოასსას (ლევიტელთაჲ 4 4); არავინ დასდვის კელი ერქუნასა (იწე ბოლნელი 58 11-12 - ლუკა 9 62); წელულებოჲ დიდი დასდვეს მას ზა (იქვე 60 18, 61 1); დასდვეს თავსა მისსა წელულებოჲ ფიცხელი (წამ. ძმათა ცხრათაჲ 150); სნეულთა ზა კელი დასდვან ჭ განცოცხლდენ (მარკოზ 16 18); დასდვა მას სახელი მტერობა (შექმნათაჲ 26 21); დასდვა მას სახელი ფართობა (იქვე 26 22); დასდვა სახელი ადგილსა მას განსაცდელ (გამოსლევათაჲ 17 7); დასდვა სახელი ადგილსა მას ჭურღმულ ი ფიცისაჲ (შექმნათაჲ 21 31); წარმკითხველმან: "... (თავისაგანი სახელ სდვას) წმადისა სახარებისა საკითხავი" (სამლოდელმოძლ. ეამ. წ. ივ 13-15); დასდვეს სახელი მისი ქეთა იწლისათა მანანაჲ (გამოსლევათაჲ 16 31).

A

23. გამოითხოვე გუამი ჩემი და დასდევ იგი საფლავსა შინა შენსა ახალსა (იოს. არიმათ. 12); დასდევ სული შენი ცხოვრებათს (ძვ. სას. პოეზ. რაბ 87—88); ვინ დასდევ საფლავსა, ჳ ნიკოდემოს? (იქვე ხმზ 131—132).

1 „ ესე პირველი ეკლესია არს რწლისაჲ კელითა ჩემითა დაგდევ საძირკუელი (იოს. არიმათ. 56 3—6); დაგდევ დღე თვედრობისსაჲ ადამად (ატენის სიონის წარწ. 286 12-13 სტრ.); რომელი დაგდევ ადგსებად ნაკლულებანებასა ადამის სიკვანძისსა (ძვ. სას. პოეზ. ხმ 363—364); დაგდვა სული ჩემი მის ზა (მათე 12 18); დაგდვა აღთქუმაჲ ჩემი შს ჩემსა და შს შენსა (შექმნათაჲ 17 2).

B

შენ, წინამორბედა, რომელმან ვითარცა კაცსა დასდევ კელი, რომელი ღმერთ არს პირველითგანვე (ძვ. სას. პოეზ. რაბ 1—2); რამეთუ წმიდასა ეკლესიასა სახელსდევ გუამად შენდა (გრიგ. ხანძთ. 0 15—16); არა დასდვა მას გახში! (გამოსლევ. 22 25).

ხ რომელსა ესე პირველად სახელსდევ, მაკარის მოქალაქესა (ჰაგ. მასალ. 32^a 16—18); ვითარმე სახელს ვსდვა წიგნსა ამას ჩემდად? (წარტყ. იერუს. ბ 9).

ბრძანებითი კ.

2 „ დადევ აქა! (შექმნათაჲ 31 17).

მოვედ დასდევ კელი შენი მას ზა! (მათე 9 18); დასდევ კელი შენი წყვილთა ჩემთა! (შექმნათაჲ 37 29); დასდევ მარჯუენს შენი თავსა ზა ამისსა! (იქვე 48 14); ბრძანებული იგი აღიზი, რწლსა იქმან დღითი დღედ, იგივე დასდევით მათ! (გამოსლევათაჲ 5 8).

A	B
68. და-წერა წიგნი. 3 პ. წიგნი, რი დაწერა მირიან მეფემან (მოქტევაჲ 798 18); წიგნი, რი დაწერა იოსებ არმათიელმან (25 1—2); დაწერა მოსე (მარკოზ 10 5); დაწერა წიგნი (გრ. ხანძთ. 48 3, 9). 2 „ დასწერე შჯუელი (ძვ. სას. პოეზ. შშ 138); დასწერე შჯულსა შინა (იქვე 100 2). 1 „ დაწერე (გამოსლვ. 24 12); აღწერე (ჰაგ. მასალ. 7 21, 46 13); შთაწერე (გრიგ. ხანძთ. 48 7); დაწერეთ (იქვე XXXIX 12).	69. და-სწერა მას ჯუარი. ჯუარი დასწერა (გრიგ. ხანძთ. 8 96, 10 54, 75, 11 37, 10 18, 12 27 ლ სხ.); ჯუარი დასწერეს (იქვე 8 46); დასწერა კელითა სახსწა (ქ. ა. ა.) (მოქტევაჲ 779 7). [ჯუარი დასწერე მას]. [დასწერე მას ჯუარი].

ბრძანებითი ქ.

- 2 „ დაწერე! (გამოსლვ. 17 14); დასწერე ჯრი ქვასა ამას! (მოდაწერეთ! (მოქტ. 735 7). ქტევაჲ 792 4—5).

ზემოთ მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იულოვლება:

I

A		B
(სუბიექტურები)		(მიცემით-ობიექტურები)
ა) S ₂ ლ O ₃ = ლ		
-კდა: შე-კდა, გან-კდა, აღმო-კდა ლ სხვ.	აღმო-ჭკდა, და-ჭკდა¹ [მზტ აღმო-ჭკდა (მათე 13 6, მარკოზ 4 6); აღმოჭკდა ცისკარი (შექმნათაჲ 32 26); ვა ბნელსა შინა მთიები რაჲ აღმო-	

1) ითქმის მნათობთა ამოსვლა-ჩასვლაზე (მზტ, მთოვარს, ვარსკვლავი, ცისკარი, მთიები).

აქ მიცემითი დამატება იგულისხმება (გვ. 79, შნშ.).

A

B

მო-ვიდა (მო-ვალს), შე-ვიდა (შე-ვალს) ლ სხე. (§ 11).

ჭედის (მოკცევაჲ 760 9); გოდ-რე მზს ლაჭკლებოდა (თხრობაჲ 34 3); მიჭკლა მას ფერი (იწე ბოლნელი 84 13).

გარდაჭვალს მცნებასა, შჯულსა [რამისთჳს მოწაფენი შენნი გარდაჭვლენ მოძღურებასა ხუცესთასა? (მათე 15 2)]; თანა წარჭვალს [თანა წარჭვალს ეთიოპიას (თუალთაჲ 28 1, 2-3)]; ლ შენაყენი, რნი ადგილთა მათ ნავითა თანა წარჭვლენან (სახისმეტყუელი იმ 9-10); თანა წარჭვიდოდა (მარკოზ 2 23); თანა წარჭვიდოდეს (იქვე 11 20); აღმოჭვალს, და-ჭვალს¹ [მზს მისი აღმოჭვალს ბოროტთა ზედა ლ კეთილთა (მათე 5 45), დაჭვიდოდა მზს (შექმნათაჲ 28 11, მარკოზ 1 32)].

და-შთა.

გან-რისხნა.

და-ჭშთა მას.

შე-ჭრისხნა მას.

b) S₂ ლ O^d₃ = ს

ტირს.

სტირს მას [რაქელ სტიროდა შეიღთა თჳსთა (მათე 2 18, ძე. სას. პოეზ. მც 56)]; მამანი სტიროდეს შეიღთა თჳსთა ლ შეიღ-

¹) ესეც მნათობზე ითქმის (შდრ. გვ. 66, შნშ.)

უნდა აღნიშნულ იქმნეს, რომ ორ სინონიმურ ზმნათაგან ერთი (მო-კლა) უმთავრესად ნაშყოს ჯგუფის დრო-კილოებში იკმარება ხოლმე, ხოლო მეორე (მო-ვიდა) უმთავრესად აწმყოს ჯგუფისაში (შდრ. გვ 7, შნშ. 3).

A	B
„ცვეს“¹: და-ცვეს, შთა-ცვეს, დამო-ცვეს, გარდამო-ცვეს.	ნი სტიროდეს მამათა თვსთა (წარტყ. იერუს. ლთ 4—5)]. მო-სცვეს¹ [წამწამნი თუაღთა მისთანი მოსცვეს (ჰაგ. მასალ. 31^a 7—8); ოფლი სცვეოდა(სპეეს. ელ. ლ მელ. 79 1—2)].

II

A (სახელობით ობიექტურები)		B (მიცემით ობიექტურები)
a) S ₂ ლ O ₂ — ჰ		
გან-კადა იგი, შე-კადა, გამო- კადა იგი.		გან-ჰკადა მას ტყავი, მო- ჰკადა, მი-ჰკადა მას იგი („გა- დაუკადა“), მო-ჰკადა მას ტან- ჯვაა ან ქარი, მო-ჰკადა მას ცმელი, ად-ჰკადა სახლსა სახურველი, აღმო-ჰკადნა მას თუალნი, გამო-ჰკადა მას საყურები, გარდა ჰკადა კარაულსა ტვრთი.
აღ-კოტა იგი.		წარ-ჰკოტა მას ცრემლი.
შე-ხვა იგი სახუეველითა.		მო-ჰხვა მას სახუეველი (ტყუენი იგი თიკანთანი მო- ჰხვნა მკლავთა ლ შიშეედს ქედსა მისსა: შექმნ. 27 16¹).
შე-კრა იგი.		და-ჰკრა მას იგი (გრ. ხანძთ. ნდ 8).
აღ-რატხა იგი.		არად შე-ჰრატხა იგი, ღირ- სად შე-ჰრატხა, წმიდათა თანა შე-ჰრატხა იგი.
გან-ბანა იგი.		და-ჰბანა მას ფერკი.

1) გვევლება მხოლოდ მრავლობითში. მხოლობითის ფორმა -ცვა იკარება, როდესაც სახელი კოლექტიურია, მაგალ., ნაბიჭვეი (რ ძალღ-ნიცა ჭამედ ნაბიჭვეისაგან, რლ გარდამოცვიან ტრაბლისაგან უფაღთა მათ-ოაჰსა: მათე 16 27), ოფლი ლ მისთ.

A

B

b) S₂ ლ O^d₃ = ს

ტუევა [ანუ. თუ ჰოვა წარწემედი-
ლი ლ ტუევა მისთჳს ლ ფუცა
ნაცილად (ლევიტელთაჲ 6 3);
არა ვტუეუი (იერუს. განჩ.
320 18 = რომაელთა მიმართ
9 1)].

სტუევა მას, გამო-სტუევა მას
იგი [კაცმან უკუეთუ ცოდოს ლ
უგულებელსუენეს მცნებანი ონისანი
ლ სტუევის მოყუსსა ვედრისა-
თჳს (ლევიტელთაჲ 6 2); რა-
თამცა ზეთი იგი გამოსტუეა
(წარტყ. იერუს. ძლ 10-11)].

გან-ტუხა იგი.

მო-სტუხა მას იგი.

წამა [(მოვედ, ისაია, წამე ლ თქუ
(იპოლიტე 5 16)]; ცილი
წამა [არა ცილი სწამო: (გამო-
სლვ. 20 16 = მათე 19 18)].

შე-სწამა მას იგი¹.

გან-ძარცუა იგი (მათე 27 28,
იე ბოლნელი 60 17, 26,
გრიგ. ხანძთ. 10 39).

გან-სძარცუა, მო-სძარცუა მას
სამოსელი.

ცოდა (ჩვეულებრივ თავისივე შე-სცოდა მას.
ძარის დამატებითურთ: ცოდა
ცოღვაჲ). ლ მისთანანი.

§ 34. ჰუავეს ზმნა ლ მისთანანი. არც ერთი ჯგუფი მი-
ცემით დამატებიანი ზმნებისა, რომლებშიაც ობიექტური პრე-
ფიქსი შესაშე პირისა ჰ(-) | ს(შ) საზოგადო წესით იკმარება². ეს

¹ რასა ესენი შეგწამებენ შენ (მათე 26 62) ნამყო სრულში იქმნე
ბოდა: რაჲ ამათ შეგწამეს შენ.

² რადგანაც პრეფიქსების კმარების წესი ამ ზმნებშიაც იგივეა, რაც
სხვებში, ამიტომ ესენი მათთან ერთად უნდა გაგვეხილა, ზემოთ. აგრეც
მოვიქცეთ ლ რამოდენიმე ზმნა ამ ჯგუფისა უკვე მოვიყვანეთ (გვ. 50:
უკმს, უუუარს, უყურს, უნდა, აქუს, ასხენ), მაგრამ დანარჩენები თუ აქ
ცალკე გამოვეყავით, ეს იმიტომ, რომ წამოპრილია გადასაშინჯად ერთი
პრინციპიანი ხასიათის საკითხი, რომელიც გადაწყვეტას მოითხოვს.

გახლავს სწორედ ის ზმნები, რომლებიც პროფ. ნ. მარჩის ძირითად ტაბულებში¹ მიჩნეულია განსაკუთრებული „ობიექტური აგებულების“ (ОБЪЕКТИВНЫЙ СТРОЙ) მქონეებად ღ რომლებიც თითქოს არსებითად განსხვავდებოდნენ დანარჩენი ზმნებისაგან, რომელთაც თავისი „სუბიექტური აგებულება“ (СУБЪЕКТИВНЫЙ СТРОЙ) აქვთ განკუთვნილი².

ნ. მარჩის მიერ მიღებული დაყოფა ქართული ზმნებისა სუბიექტურებად ღ ობიექტურებად ეგების არც კული იყოს ქართული ენის ევროპელთათვის შესასწავლად, მაგრამ არსებითად სწორი არ არის, რადგანაც ასეთი დაყოფის დროს მიღებულია არა უღვლილების ფორმალური მკარე, არამედ ამ ზმნების მნიშვნელობა, გამოხატული ევროპის ენების ვერბალ საშუალებათა შემწეობით, ე. ი მიღებულია არა თვით ქართული ზმნების მორფოლოგიურ-სინტაქსური სახე, არამედ შესაფერის ზმნათა უღვლილების წესი უცხო ენებში. უცხო ენებზე ქართული ზმნების თარგმნის დროს კი ჩვეულებრივ ყურადღება ექცევა აზრის სწორად გადაღებას, ზმნის რეალური მნიშვნელობის გადაცემას. მაგალითად, აქუს ზმნა რუსულად ჩვეულებრივ ასე ითარგმნება *онъ имѣетъ то*, აკსავს *онъ помнитъ то*, უეუარს *онъ любитъ ея*, სძულს *онъ ненавидитъ ея*, ჰრწამს *онъ обрѣтаетъ ея* ღ სხვა მისთანანი. თარგმანი, რა თქმა უნდა, სწორია. სწორია იმ მკრივ, რომ აზრი ღ მნიშვნელობა ქართული ზმნისა კარგად არის გადაღებული, მაგრამ ერთი რამ მაინც უცილობელია: კონსტრუქცია ქართული ზმნისა სხვაა, რუსულისა კიდევ სხვა. მართლაც ღ: ქართულში რომ ქვემდებარეა, რუსულში ის დამატებად არის შებრუნებული ღ ქართული დამატება კი რუსულში ქვემდებარედ არის შექცეული³. ამგვარად, ქართული ზმნის გრა-

1) Н. Марчъ, Основные таблицы, ტაბულა XIX ღ XX.

2) იქვე, ტაბულები XIII—XVIII.

3) ქვემდებარე-დამატებაზე რომ ვუბნობთ, სახეში გვაქვს, რასაკვირველია, სინტაქსური ქვემდებარე ღ დამატება, რადგანაც გრამატიკაში მხოლოდ გრამატიკულ კატეგორიებზე შეიძლება ლაპარაკი.

მატიკული ბუნება რუსულ თარგმანში დაცული არ არის. შეიძლება ისეც ითარგმნოს, რომ თავისებურობა ქართული ზმნისა თარგმანშიაც დაცული იყოს: აქუს *то имъется у него*, აკსოგს *то помнитъся ему*, უუუარს *онъ любитъ имъ*, სძულს *онъ ненавидимъ имъ*, ჭრწამს *то вѣритъся ему* ღ სხვა მისთანანი. აზრი წინადადებათა *то имъется у него* ღ *онъ имъетъ то*, რასაკვირველია, ერთი ღ იგივეა, მაგრამ გრამატიკულად მათ შორის დიდი განსხვავებაა: ერთი (*то имъется у него*) შეეგუება ქართული ენის ბუნებას, მეორე კი (*онъ имъетъ то*) ევროპეიზმია.

მაგრამ ქართული ზმნების კლასიფიკაციის დროს გამოვლიოდეთ უნდა არა მათი მნიშვნელობიდან ევროპის ენებზე (ვთქვათ, ეს ენები არც კი არსებობს ქვეყანაზე), არამედ მათი მორფოლოგიურ-სინტაქსური სტრუქტურიდან თვით ქართულ ენაზე. თუ გნებავთ, ვთარგმნოთ კიდევაც, მაგრამ ვთარგმნოთ როგორმე ისე, რომ ქართული კონსტრუქცია შებრუნებული არ დარჩეს თარგმანში ღ მაშინ ერთსა ღ იმავე ნაცვალსახელოვან ნაწილას აღარ მივაწერთ სხვა-ღ-სხვა ფუნქციას სხვა-ღ-სხვა დროს (თითქოს, მაგალითად, პრეფიქსი პირველი პირისა მანი ხან სუბიექტის როლს ასრულებდეს ღ ხან ობიექტისას). თუ კონსტრუქცია ქართული ზმნისა უცვლელად იქმნა დატოვებული, მაშინ, რასაკვირველია, „ლოლიკური სუბიექტი“ იგივე იქმნება, რაც გრამატიკული ქვემდებარე ღ აგრეთვე „ლოლიკური ობიექტი“ ღ გრამატიკული დამატება სხვა-ღ-სხვა აღარ გამოვა. ამ შემთხვევაში კი ქართული ზმნების მარრისებურად დაყოფა დაჰკარგავს თავის ძალას ღ აღარ იქმნება საჭირო არც ასეთი დაყოფის დასაბუთება¹ ღ აღარც ლოლიკურ ცნებათა შემოტანა გრამატიკაში.

¹) I. Кишпидве, Грамматика Мингрельскаго (Иверскаго) языка [= *Материалы по Историческому языкознанию*, кн. VII, Спб. 1914], § 58 (გვ. 051).

რელატიური ზმნების უღვლილების დროს ქართულში სუბიექტსა და ობიექტს თანაბარი ყურადღება ექცევა. ეს მორფოლოგიურად. სინტაქსურად კი ზოგ ზმნაში სუბიექტის მნიშვნელობა სქარბობს, ზოგში კი ობიექტისა. ჭყავს ღ ჭბაძავს ზმნას თუ შევადარებთ მაგალითად ერთიმეორეს, ვნახავთ, რომ უღვლილება მათ ერთი ღ იგივე აქვთ, მაგრამ ჭყავს ზმნაში დამატების მნიშვნელობაა უფრო ძლიერი, ჭბაძავს ზმნაში კი — ქვემდებარისა. ამგვარივე ურთიერთობაა უუუას ღ უწეას ზმნას შორის. ღ თუ რაიმე გავსხვავებთა აქ უკანასკნელებს შორის, მხოლოდ იმ მკრივ, რომ პირველ მათგანს ერთი დამატება აქვს (მას), მეორეს კი ორი (მას წიგნს); ქვემდებარე კი ორთავ ერთი ღ იგივე აქვს (უუუას ი გ ი, უწეას ი გ ი). განსხვავებაზე თუა საქმე, უფრო ის შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჭყავს, უუუას ღ მისთანა ზმნებში იშვიათად იკმარება პირველისა ღ მეორე პირის სუბიექტური ფორმები¹, მაშინ როდესაც კომბინაცია მესამე სუბიექტური პირისა ყველა ობიექტურთან კმირია ღ ძალიან გავრცელებული. შეიძლება კიდევ დასძინოს კაცმა, რომ ნამყო სრულის დრო-კილოებში ქცევა უცვლელად ჭყავს ზმნის ჯგუფიდან მხოლოდ რამოდენიმე ზმნა იკმარება, დიდი უმეტესობის კმარება კი აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოებითაა შემოფარგლული.

მაგალითისათვის მოვიყვანოთ უღვლილება ჭყავს ღ სძულს ზმნისა აწმყოში².

1) ზოგიერთ ზმნას სრულებითაც არა აქვს ეს ფორმები: ჭლძავს სძინავს, ჭმშიის, სწუურიის ღ მისთანანი.

2) როდესაც ჭყავს ტიპის ზმნა ნამყოშია დასმული, ქვემდებარე ყველთვის სახელობითში დვას, როგორც საშუალ მოკდა, მოვიდა, მოკუდა, დაჟდა ღ მისთანა ზმნებთან, მაგალითად: წარმოსვლასა მისსა გზა ჭყვეს მამაჲ თუოდორე და მამაჲ ქრისტეფორე (გრიგ. ხანძთ. ლ 69—70; აბა უდრ. ამის შესახებ იქვე § 33, ა, 2).

62. ჰყავს¹ მას.

სუბიექტის პირი	ობიექტის პირი	3			2		1	
		3						
მხოლ. რ.	3	ჰყავს	(<* ჰჰყავს)		ტყავს		მყავს	
	2	ჰყავ					მყავ ¹	
	1	მჰყავ			ტყავ			
მრავლ. რ.	3	ჰყვანან ²	(<* ჰჰყავთ)		ტყვანან ²		მყვანან ²	
	2	ჰყავთ					მყავთ	
	1	მჰყავთ ³			ტყავთ			

63. სძულს¹ მას.

სუბიექტის პირი	ობიექტის პირი	3			2		1	
		3						
მხოლ. რ.	3	სძულს	(<* სსძულ)		ტძულს		მძულს	
	2	სძულ					მძულ	
	1	მსძულ ⁴			ტძულ			
მრავლ. რ.	3	სძულან	(<* სსძულთ)		ტძულან		მძულან	
	2	სძულთ					მძულთ	
	1	მსძულთ			ტძულთ			

1) ჰყავს ღმერთს ზმნისა ღმერთს მისთანების პირველისა ღმერთს პირის სუბიექტური ფორმები ახალ ქართულში გაძლიერებულია კიდევ შემწეობითი ზმნის დართვით: ჰყავხარ, მყავხარ, გჰყავხარ, გყავხარ, სძულხარო, მძულხარო, ვსძულვარო, ვძულვარო.

2) ამ ზმნას, ღმერთს რამოდენსამე კიდევ სხვას, მრჩობლი დაბოლოება აქვს მრავლობითი რიცხვის მესამე სუბიექტურ პირში (ან+ან) ღმერთს ამ მკრივ გამონაკლისს შეადგენს (შდრ. სძულან).

3) მაგალითად, მისოჯს შეგჰყავთ ჩნ შეწამებად ცილისა და დეზად ბრალისა (შექმნათაჲ 43 18).

4) მაგალითად, ვსძულ მე (შექმნათაჲ 29 33).

ზემოთ მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღვლება:

ა) $O^d_3 = \xi$

- ჭყავს მას (ნამყო სრულში: ჭჭუენის მას.
 ჭჭუვა მას): მი-ჭყავს, მო-ჭყავს, ჭჭურს მას.
 შე ჭყავს, გამო-ჭყავს, აღ-ჭყავს, ჭჭურის მას (მრკზ. ჭჭურინ;
 წარ-ჭყავს ღ სხე. ნამყო უსრ.: ჭჭუროდა).
- ჭღვავს მას (სახისმეტყ. 34). ჭჭუბავს მას.
 ჭჭუდა მას: წილით ჭჭუდა, შე- ჭჭუბუენის მას (ნამყო სრული:
 ჭჭუდა, და-ჭჭუდა მას. ჭჭუბუნა მას; ბრძანებითი:
 ჭჭუბუნოდენ, გრძუბუნოდენ!).
- ჭგავს მას (მრავლობითში მრ- ჭჭუწამს მას მისი (ნამყო სრ.:
 ჩობლი დაბოლოებით, რო- ჭჭუწმუნა მას მისი; მყო-
 გორც ჭჭუკანან: ჭჭუგანან. ნამყო ბალი: ჭჭუწმუნეს; ბრძანებითი
 უსრ.: ჭჭუგანდა, შე-ჭჭუგანდა). კ. მეორე ობიექტური პი-
 რისა: გრწმუნანი).
- ჭჭონან მას [იკმარება, როცა ჭჭუმარჯუნ მას (ნამყო უსრუ-
 ქემდებარე მრავლობით- ჭჭული: ჭჭუმარჯუდა).
 შია¹. — დაბოლოება ამასაც ჭჭუშინ² (სახისმეტყუელი 325),
 მრჩობლი აქეს: ჭჭუონან ჭჭუშინ (იკითხე ინი გრ-
 (<* ჭჭუონან)]. პრევერებით: ჭჭუშინ (იკითხე ინი გრ-
 მი-ჭჭუონან, მო-ჭჭუონან, წარ- ძლად: იქვე იმ 3).
- ჭჭუონან, შე-ჭჭუონან, გამო-ჭჭუ-
 ნან.

¹) როცა ქემდებარე მხოლოდითშია, ქცევას იცვლის: აქეს (გვ. 50).

²) ამ ფორმიდან ჩანს, რომ მანი ძირს ეკუთვნის. ამასვე ამტკიცებს აგრეთვე სხვა ფორმებიც: შე-ე-მშია (შეკმნათაჲ 41 56, მათე 4 2, 3, 21 18); ში-მშლილი (<* სი-მშლილი) ღ სხე.

მაგრამ რადგანაც ქართულს არ უყვარს საზოგადოდ ორი ზედზედ მოსული თანმოვანი (გვ 43), ამიტომ პირველ ობიექტურ პირში ორ ერთნაირ ბგერათაგან ერთი იკარგება: მშლიდა (მათე 25 35, 42) <* მშლიდა. აქედან შემდგომი იწყება ისეთი გაგება მანისა, თითქო ის იყო არა ძირეული ბგერა, არამედ ობიექტური პრეფიქსი პირველი პირისა (O^d_1), რის გამოც მეორესა ღ მესამე ობიექტურ პირში იგი სულ იკარგება: * გშინ, * ჭშინ: აღარა... ჭშოდის (იპოლიტე 25 118-119).

ძირეული მანი, პირველი პირის ობიექტურ პრეფიქსად გაგების წყალობით, ახალ ქართულში სულ მთლად დაკარგულია უღვლილება-ში: მშია, გშია, ჭშია; [შდრ. აგრეთვე ინგილოური შერ („მ შიერ ი“: მ. ჯანაშვილი, საინგილო გვ. 219/267)], მაგრამ სახელმწიფოში კიდევ არი წარსულები კვალი იმისი, რომ მ ძირს ეკუთვნის: ში-მშლილი.

b) $O^d_3 = ს$

სთნაეს მას (სთნდა მას).

სძინაეს მას.

სწადის მას (მრავალგზითი: სწადინ; ნამყო უსრული სწადოდა ლ სწადლა ატენ. სიონის წარწ. 6 სტრიქ.).

სძაგდა მას [იე ბოლნელი 37 22; ბრძანებითი მეორეობიექტური პირისა გატადინ: მძორი მათი გატადინ! ლევი-ტელთაა 11 11).

სწეურის მას (სწეურინ: სახის-მეტყ. 8 11; რამელთა გწეურას: ძვ. სას. პოეზ. რძ 166, რიბ 286; ნამყო უსრული სწეუროდა).

სტაღს მას (გამოსლ. 5 8; გტაღს, იქვე 5 17).

და-სტეს მას (მათე 13 6, მარსწეუროდა).
კოზ 4 6)c) $O^d_3 = შ$

შჭიის (მოქცევაა 778 14).

ამ ჯგუფსვე გაუთენის შემდეგი წარმოების ზმნებიც:

ჭტეის.

ჭრქვან¹.

ჭგონაეს (მრავალგზ. ჭგონიენ).

ჭმოსიეს.

*ჭნთიეს (ჭნთიედ: თუალთაა

სწერა².

30 25).

§ 35. და-ჭბადა ზმნა ლ მისთანანი. ჰაესი ლ სანის კმარების წესი ზმნებში საკმაოდ გამორკვეული უნდა იყოს, გვგონია. უკვე ვიცით, რომ $\text{ქს}(შ)$ ხან მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსის როლს ასრულებს, ხან კი შესამე პირისობიექტურისას. ისიც ვიცით, თუ რა პირობაა საჭირო ზმნის ფორმებში მათი გაჩენისათვის ლ თუ ეს პირობა არ არსებობს ლ $\text{ქს}(შ)$ კი უღვლილებაში გვხვდება, ცხადია, საქმე გვაქვს უსწორ-მასწორო ფორმასთან ანუ ანომალიასთან³. მაგრამ არის ერთი ჯგუფი ზმნებისა, სადაც ჰაესა ლ სანს ჩვეულ ნორმებსა ლ პირობებში ვერა ვჭხედავთ ლ ანომალიაზე ლაპა-

¹) იხ. გვ. 6, შნშ. 2 ლ აგრეთვე გვ. 46, შნშ. 2.

²) ახალ ქართულში კშირია სწერია ტიპის მსგავსად ნაწარმოები ზმნები: ჰკილა, ჰკრია, ჰკვლია ლ სხვ მისთანანი. მათვე დაემსგავსა: ჰქვა (ძვ. ქ. ჰრქვან), ჰშა (ძვ. ქ. ჰშინ), სწეურა (ძვ. ქ. სწეურის)

³) ანომალიებზე ქვემოთ, § 38 და შემდეგი.

რაკი მინც არ შეგვიძლია, რადგანაც ჰაესი ღ სანის კმარება ამ ზმნებს სისტემატურად აქვთ გატარებული თავისი ფორმებში. მე მოგაკსენებთ დაჰბადა ზმნასა ღ მისთანებზე, რომლებიც ძველს სალიტერატურო ქართულში დამატებას ჩვეულებრივ სახელობით ბრუნვაში მოითხოვენ, ხოლო უღვლილებით მიცემით დამატებიანი ზმნების უღვლილებას მისდევენ. ეს გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ ამ ჯგუფის ზმნებს ოდესღაც, ძველის-ძველად, დამატება მიცემით ბრუნვაშიც უნდა ჰქონოდათ, მაგრამ შემდეგ დროთა განმავლობაში განვითარების გამო მიცემითის დამატება დაჰკარგვით, მაგრამ დაჰკარგვით გარეგან, ხოლო შინაგან, უღვლილებაში, მათ ეს დამატება შეჰჩინათ, ე. ი. კონსტრუქცია შესცვლიათ, მაგრამ ახალი კონსტრუქციისათვის ფორმების შეფარდება ღ შეგუება ვერ მოუხსწვრიათ. სინტაქსი ახალი, მორფოლოგია ძველი, აი რა გრამატიკული შეუფერებლობა ახასიათებს ამ ჯგუფის ზმნებს. ამიტომ მათი უღვლილება არაფრით არ განსხვავდება მიცემით დამატებიან ზმნათა უღვლილებიდან; მაგალითად:

58. დაჰბადა იგი.

3 3. დაჰბადა ღნ კაცი (გრიგოლ ნოსელი, კაცისა შესაკმც¹); რნი დაჰბადა (მოქცევაჲ 742 14); რომელმან წამის უოფით დაჰბადა უოფელივე (ძვ. სას. პოეზ. ოც 3); რომელმანდა დაჰბადა ნათელი (იქვე 35 LV 5); რნ დაჰბადა დასაბამსა (მათე 19 4); რლ დაჰბადა ღნ (მარკოზ 13 19); ესე არს, რნ დაჰბადა ესე უი (იპოლიტე 1 50); რომელმან სიბრძნით დაჰბადა ღ შექმნა წყალთაგან ქუეყანაჲ ესე (ძვ. სას. პოეზ. რმუ 2-3); რნ დაჰბადა ცანი ღ ქუნაჲ (შექმნათაჲ 14 19, 22); რომელმან ჰერნი ...დაჰბადა (სპევს. ელ. ღ მელ. 32 1-2); დურთმან დასაბამსავე დაბადებისასა უკუნაჲსთა თჳს ჟამთა დაჰბადა იგინი მონაზონთა სმკვდრებულად (გრიგ. ხანძთ. კბ31-32); რლთა ვნებაჲ დაჰბადეს (მოქცევაჲ 756 2).

¹) შატბერდის კელნაწერში (ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ხრონიკა, გვ. III).

- 2 პ. ღმერთო, რომელმან დაჰბადე ღ სიტყუთაჲ შეამგვე უოველი (სამღუღეღმოდლ. ეამ. წ. რზ 11—12); დაჰბადე, ქრისტე, ადამ ხატად ბრწუენვალედ (ძვ. სას. პოეზ. რკვ 147); უფალო, რომელმან პირველ დასაბამს დაჰბადე ადამი ხატად შენდა (ძვ. სას. პოეზ. ტიზ 263); ღმერთო, უპროშელად დაჰბადენ დაბადებულნი (გრიგ. ხანძთ. კმ 5—6).
- 1 „ [დაჰჰბადე, დაჰჰბადეთ].

66. აღ-ჰმართა ი გ ი.

- 3 პ. აღჰმართა მოსე კარავი იგი (გამოსლვათაჲ 40 17); აღჰმართა (აჰმართა) იაკობ ძეგლი (შექმნათაჲ 35 14, 20); თრნი ჟუარნი... განმორებულად სენაკსა მისსა აღჰმართსა (გრიგ. ხანძთ. ლბ 10—12); გოღგოთას აღჰმართეს ძელი (ძვ. სას. პოეზ. ტპპ 13—14); აღჰმართეს ჟრნი იგი (მოქცევაჲ 791 4).
- 2 „ აღჰმართე ტაძარი გორგთაჲ (ძვ. სას. პოეზ. რმზ 114, შდრ. ტაჲ XXIV 1—2); ძეგლი, რლ აღჰმართე (შექმნათაჲ 31 18).
- 1 „ ერთი აღჰმართე ადგილსა მას (მოქცევაჲ 801 6); დაჰჰესენით ღ მე სამღელ აღჰმართო იგი (ძვ. სას. პოეზ. ივ XXXIX 4 = იოანე 2 19); რლსა აღჰმართათ ნიში ჟრისა შენისაჲ (მოქცევაჲ 794 28).

ბრძანებითი კ

- 2 „ ამას ზა აღჰმართე ნიში ჟა (მოქცევაჲ 795 3); აფრად ღმერთის მსახურებისაჲ აღჰმართეთ! (ძვ. სას. პოეზ. შპ 38).

67. და-ჰფლა ი გ ი.

- 3 პ. დაჰფლა იგი ქუშასა (გამოსლვათაჲ 2 12); დაჰფლა აბრამს სარკა (შექმნათაჲ 23 18); დაჰფლა ქენასა ვეცხლი იგი (ძათე 25 18); დაჰფლეს იგი (შექმნათაჲ 50 24); დაჰფლეს მათ დაშობადებელი თჳსი (მოქცევაჲ 743 8—9).
- 2 „ [დაჰფლეთ იგი].

- 1 3. დაჰყუალ იგი გზასა ზა ცხენთ სარბიელთასა (შექმნათაა 48 7); დაჰყუალ ქანქარი იგი შენი ქუნასა (მათე 25 25); დაჰყუალ მამამ ჩემი (შექმნათაა 50 4).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ დაჰყუალ მეუღარი შენი! (შექმნათაა 23 6, 15); აღვედ
ღ დაჰყუალ მამამ შენი! (იქვე 50 4).

დ. სთესა, და-სთესა იგი ი.

- 3 3. სთესა ისაკ ქუნასა მას (შექმნათაა 26 12); დასთესა აბრაჰამ ყანამ (იქვე 21 33); დასთესეს (ჰაგ. მასალ. 73 3—4).

- 2 „ მოიშვი სადა არა დასთესი (მათე 25 24); დასთესე თეს-
ლი სუელიერი (ძვ. სას. პოეზ. ლა II 4—5); სთესო (ვა-
მოსლოდათაა 23 10, 16).

- 1 „ მოიშვი სადა არა დასთესი (მათე 25 26); შეტ ჩვენ
თესლი, რა ვსთესოთ (შექმნათაა 47 19).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ მიადე: თქვენ თესლი ღ დასთესეთ ქუნამ (შექმნათაა
47 23).

და. და-სთხია სისხლი. (და სთხინა სისხლნი).

- 3 3. უბრალომან ბრადეულთათჳს დასთხია სისხლი თჳსი უბიწოდ
(ძვ. სას. პოეზ. დ 72—73); სადა იგი ძემან დთისმან და-
სთხია სისხლი თჳსი ჰატსნი (ჰაგ. მასალ. 43^a 2—1 ქვე);
შეოათით დასთხია (გრ. ხანძთ 33 10); უი იგი სისხლი
დასთხიონ (ლევიტელთაა 4 18); ული სისხლი მისი
დასთხიონ (იქვე 4 25); მწკრესა შთასთხიეს (სვეტ. ელ.
ღ მელ. 56 3); ცუცხლსა შესთხიეს წმიდანი იგი ყრმა-
ნი (იქვე 83 1); ადგილსა წმიდასა, სადა იგი და-
სთხიონ ნაჭარი (ლევიტელთაა 4 12); დასთხინა სისხლნი
თჳსნი (ძვ. სას. პოეზ. თ 70—71, რა 2); წარმოსთხინა
საუკუნითგანნი მის მიერ შთანთქმულნი გუამნი (იქვე
საღ 105—106); ზარკანკდილმან წარმოსთხინა რომელნიცა
პირველითგას შთაენიქნეს სულნი (იქვე ს.მ.თ 327—328).

2 პ. რომელმან... დასთხიე ცხოველსმუთუფელი საღმრთოა სი-
სხლი (ძვ. სას. პოეზ. ტ 282—283); შოიღო წყლისა მის-
გან მდინარისა ჳ დასთხიო იგი კმელსა (გამოსლუათაჲ
4 9); დასთხიენ სისხლნი შენნი (ანტ.-რაგ. 99 9,
101 25—26); დასთხიენით სისხლნი მამათა შჯულისათჳს
(ძვ. სას. პოეზ. ს68 145).

1 „ სისხლნი ჩუენნი დავსთხიენით (წარტყ. იერუს. ლ3 17).

ბრძანებითი კ.

2 „ განსთხიენ ჩემგან ურჩულოებანი ჩემნი! (სამლუღელმოდლ.
ეამ. წ. 3 11—12).

ზემოაღე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღვლება:

და-ჰკსნა იგი (ბრძანებითი და-
ჰკსენ), აღ-ჰკსნა, გარდამო-ჰკსნა
იგი.

და-ჰკჳს კარი (ბრძანებითი კ.
და-ჰკჳს!).

ჰტონა¹ იგი (ჰგ. მასალ. 40 ხ 5
ქე, თხოობაჲ 18 9).

და-ჰნერგა იგი.

ჰმართა: მი-ჰმართა, წარ-ჰმართა
იგი, წარ-ჰმართა მახვლი.

და-ჰმარხს იგი.

გან-ჰმარტა კელი, ფრთაჲ.
შო-ჰმზადა იგი, გან-ჰმზადა, შე-

ჰმზადა, და-ჰმზადა იგი.

და-ჰბურა იგი.

და-ჰბეჭდა იგი.

სთეს: გან-სთეს იგი (გან-
ვსთესნე: შექმნათაჲ 49 7).

სთხია იგი: გარე განსთხია
(ძვ. სას. პოეზ. ს68 145).

მათ უნდა დაუმატოთ ოთხი საშუალი გვარის ზმნა²,
რომლებიც მოითხოვენ ჩვეულებრივ გან თანდებულ დართულს
ნათესაობით ბრუნვას:

გან-ჰკრთა ძილისაგან (ბრძა-
ნებ. გან-ჰკერთ!).

აღმო-სცენდა ქუეყანისაგან,
ძირისაგან.

¹ ნამყოს ჯგუფის დრო-კილოებში ჰტონა ზმნა იშვიათად იკმარე-
ბა ჳ უფრო კშირად აწყოს ჯგუფისაში გვხვდება: ჰტონეს, ჰტონებდა.

² დამატება მიცემითში საშუალი გვარის ზმნასაც შეიძლება ჰქონდეს
ჳ მოკმედებითისასაც; სახელობითის დამატება კი მხოლოდ მოკმედები-
თი გვარის ზმნებს აქვთ.

საშუალი გვარის ზმნას დამატება სახელობითში რომ არ აქვს, სამა-
გიეროდ ქვემდებარე ასეთ ზმნასთან სახელობითში არის ზოლმე ყო-
ველთვის, აწყოს ჯგუფის დრო-კილოებშიაცა ჳ ნამყო სრულის ჯგუ
ფისაშიაც. მისთვის ეს ბრუნვა მუდამ ქვემდებარის ბრუნვაჲ.

სტოა გზისაგან (ბრძანებ. და-სცხრა ლელვათაგან, სტო!), შე-სტოა, გან-სტოა გულის-წყრომისაგან (სახისმეტყუელი იმ 14). (ბრძანებ. და-სცხერ!), გან-სცხრა.

ზოგიერთ ზემოთ მოყვანილ ზმნას დამატება მიცემით ბრუნვაში ასე თუ ისე კიდევ დაესმის (აღ-ჭკსნა, გარდამოჭკსნა მას იგი, მიჭმართა მას, დაჭბურა მას იგი, განსტოა მას), მაგრამ დიდ უმეტესობაში მიცემითის დამატება ნათლად არა ჩანს¹.

§ 36. ვნებითის წარმოება საზოგადოდ ზე კერძოდ და-ჰბადა ტიპის ზმნებში. რომ და-ჰბადა ზმნასა ზე მისთანეებში შემთხვევითი არ უნდა იყოს მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის გაჩენა, არამედ სრულიად წესიერი, რადგანაც რა-ღაც ჩვენს თვალთაგან დაფარული დამატება უნდა იგულისხმებოდეს მიცემით ბრუნვაში, ამას ამტკიცებს, ერთნაირად, ის გარემოებაც, თუ რა რიგ აწარმოებენ ამ ჯგუფის მოქმედებითი ზმნები ვნებითის ფორმებს.

ვნებითის წარმოება ქართულში საზოგადოდ შემდეგ წესზეა დამყარებული:

ა) სახელობით დამატებიან მოქმედებით ზმნებს ვნებითის მაწარმოებელ კმოვნად ინი აქვთ (მეშვიდე ქცევა), ხოლო

ბ) მიცემით დამატებიანებს ენი (მერვე ქცევა); მაგალითად:

A		B	
მოქმედ.	ვნებ.	მოქმედ.	ვნებ.
გან-კადა	გან-იკადა	გან-ჭკადა	გან-ეკადა
გან-ეიდა	გან-იეიდა	მი-ჭეიდა	მი-ეეიდა
გან-ეუუთა	გან-იეუუთა	მი-ჭეუუთა	მი-ეეუუთა
აღ-რაცხა	აღ-ირაცხა	შე-ჭრაცხა	შე-ერაცხა
შე-მოსა	შე-იმოსა	შე-ჭმოსა	შე-ემოსა

1) მიცემითი ბრუნვის დამატება ნათლად არა ჩანს, მაგრამ იგულისხმება აგრეთვე და-ჭკადა ზე და-ჭვიდა ზმნაშიც, როცა მნათობთა ამობრძანება-ჩაბრძანებაზეა საუბარი (იხ. ზემოთ, გვ. 66, 67, 68, 69, 70).

	A		B
მოქმედ.	ენებ.	მოქმედ.	ენებ.
და-ღვა	და-იდვა	და-სღვა	და-ეღვა
და-წერა	და-იწერა	და-სწერა	და-ეწერა
გან-ძარცვა	გან-იძარცვა	გან-სძარცვა	გან-ეძარცვა
მო-კლა	მო-იკლა	დამო-ჭვიდა	დამო-ეკიდა
და-ფარა	და-იფარა	მი-ჭყინა	მი-ეყინა

ღ მისთანანი.

ახლა თუ და-ჭადა ტიპის ზმნებს მივჰმართავთ, ვნახავთ, რომ ენებითი მათ მი-ჭვიდა, მო-ჭკეუთა, დამო-ჭვიდა, და-სწერა ზ სხვა მიცემით დამატებიან ზმნათა მსგავსად აქვს ნაწარმოები¹; სახელღობრ:

მოქმედ.

ენებ.

და-ჭადა.

და-ეჭადა [შაბათი კაცისათჳს დაეჭადა ზ არა თუ კაცი შაბათისათჳს (მარკოზ 2 27); რომელმან დასაბამს დაჭადა... დაბადებულნი თჳსნი, დაეჭადა კორცითა! (ძვ. სას. პოეზ. ტჳლ II 1—6); აჭა ეგერა ვაწჳთო ჟამს ოდენ ამს ხვალღ სეტყუაჲ დიდადი ფ'დ, რ'დ ეგევეთარი არა უოფილიოუს ეგუპტეს ვინაჲთგან დაეჭადა გ'ე აჭამომდე (გამოსლვათაჲ 9 18)].

აღ-ჭმართა.

აღ-ეჭმართა [აღდგა მწკლეუელი ჩემი ზ აღეჭმართა (შექმნათაჲ 37 7); აღეჭმართა კარავი იგი (გამოსლვათაჲ 40 16); აღეჭმართა ძელი ჭუარისაჲ ადგილსა თხემისასა, მას ზელა დაისაჭა კორცითა დემერთი დაბადებულთაჲ (ძვ. სას. პოეზ. იუ 34 1—4); ვინაჲთგან კოლგოთას აღეჭმართა ჭუარი, მაშინ აღამ აღეჭმართა დაცემისგან (იქვე ტიზ 154—155); ქუეყანით ზღუდის საბძოლი მანქანაჲ აღეჭმართა დასარღუეველად ქალაქისა

1) ამ გარემოებაზე ყურადღება მიმაქცევინა აკადემიკოსმა ნ. მარკოზა (Н. Маркоз, Члмiадзiнскiй фрагментъ лрвнелрувiнскоiй версiи Ветхаго Завета: Христiанскiй Востокъ, II, 385).

მოქმედ.

ყნებ.

(თხრობაჲ 28 9—10); მუკლნი უძღურნი აღე-
მართენით (ძვ. სსს. პოეზ. პა 8 1—2).

და-ჭეფლა

და-ეფლა [მოკულა დებორა, მზარდული რებეკაჲსი,
ღ დაეფლა მუსას მას (შექმნათაჲ 35 8); მოკულა
რაქელ ღ დაეფლა გზასა ზა ეფურათას (იქვე
35 19); დაეფლა (ძვ.სსს. პოეზ. სჲთ 263, ტლჲ
495); დაეფალ (იქვე ტი 72, ტით 45); დაეფლა
ახელი, რომელ მოიკლა (იქვე იბ 1X 2)].

და-სიესს

და-ეთესს [ესე არს, რლ იგი გზასა ზა დაეთესს.
ხ რლ იგი კლდოვანსს დაეთესს, ესე არს (მა-
თე 13 19—20); ხ რლ იგი ეკალთა შს დაე-
თესს, ესე არს (იქვე 13 22); ხ რლ იგი ქენს-
სს კეთილსს დაეთესს, ესე არს (იქვე 13 23);
ოდეს დაეთესის, აღმოჭკდის (მარკოზ 4 32);
გა მდოგვსა მარტუალი, რი დაეთესის ქენსს
(იქვე 4 31); რეს იგი დაეთესს სიტუჲა წდისა
სახარებისაჲ... გა თესლი ჭემმარითი ქუეყანასა
კეთილსს (ჰაგ. მასალ. 60 22—24); ესენი არიან,
რნი კეთილსს ქენსს დაეთესს (იქვე 4 20).

და-სთხია

[და-ეთხია¹].

და-ჭეშა

და-ეჭაშა [დაეჭაშა² კარი (მათე 25 10)].

1) ვნებითში ჩვენ ასეთ ფორმას უნდა მოველოდეთ, რადგანაც და-
სთხია ზმნაში ხანი მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსითა ღ არა, ვთქვით,
ძირეული ბგერა, რასაც ამტკიცებს, სივთა შორის, სახელ-ზმნა ანუ მას-
დარი და-თხევა [სისხლთა დათხევითა ლირს იქმნა ჰეკიკსა მოღუბად (ძვ.
სსს. პოეზ. რჲ 30—31); ვიდრე სისხლთა დათხევად ქრის;ყესოვს (წარტე-
იერუს. ლლ 15—16)].

2) ასე იკითხება ადიშა დაცულ შატბერდის სახარებაში, რომე-
ლიც გამოცემულია ფოტოტიპიურად (*Матеріалы по Археологическим
Квѣстам*, т. III. XIV). ათონისა ღ ტბეთის სახარებაში კი პროფ.
ვ. ბენეშევიჩის გამოცემის თანახმად, იკითხება დაესა.

- მოქმედ. ვნებ.
- ჭკონა¹. ეგონა [შეგონა მე (შექმნათაჲ 37 7)].
- და-ჰნერგა. და-ენერგა [თხემისა ადგილი, რომელსაცა დაენერგა ძელი ცხოვრებისაჲ ღ ხეჲ გამოკნისა ჩუენისაჲ (ძვ. სას. პოეზ. სჲთ 261—262)].
- და-ჰმარხა. და-ემარხა [მამასა მისსა დაემარხა სიტუჲ ესე (შექმნათაჲ 37 11)]².
- გან-ჰმარტა. [გან-ემარტა].
- გან-ჰმზადა. გან-ემზადა [დღეს განემზადების ქუაბი მისთჳს (ძვ. სას. პოეზ. მთ 10); ჰერაკლე მეუეთრ აღემზადა (თხრობაჲ 46 2—3)].
- და-ჰბურა³. [და-ებურა].
- და-ჰბეჭდა. და-ებეჭდა [დაებეჭდა საფლავსა (ძვ. სას. პოეზ. ტლა 35 8); დღეს აღმოჰბრწყინდი საფლავით, რომელსაცა შინა დაებეჭდე (იქვე სოზ 136—137)].

გამონაკლისს შეადგენს და-ჰკსნა ზმნა, რომლის ვნებითი ფორმა, სხვების მსგავსად, უნდა ყოფილიყო *და-ეკსნა. არსებობს, მართალია, ასეთი ფორმაც, მაგრამ იგი გვხვდება ახალ ქართულში; ძველს ქართულში კი მის ნაცვლად არის სხვა, ნაწარმოები დონის საშუალებით, რის გამოც ობიექტური ჰრეფიქსი შესამე ჰირისა ჰაე ვნებითშიაც არის შენახული⁴:

¹) ჰკონა ზმნას ქვემდებარე მოთხრობითში აქვს: ჰკონა მან აღვილად კელოგდებად მასა (თხრობაჲ 18 9).

²) იხ. აგრეთვე Н. Марр, Эчмиадз. фрагм. древнегрузин. версий В. Завѣта: XV, II, 385.

³) ამ ზმნას ზოგჯერ აქვს ხოლმე დამატება მოცემითში [მაგალითად: დაჰბურა მათ ვარშამაგები (ლევიტელთაჲ 8 13); დაჰბურო საბურეული იგი კრუცსაბელისაჲ კარსა მას კარგისა საწაჰებელისასა (გამოსლვათაჲ 40 6)], მაგრამ ზოგჯერ ეს დამატება ნათლად არა ჩანს [მაგალითად: და დაჰბურო კდობანი იგი საბურეულია (გამოსლვათაჲ 40 3)]. ამიტომ არის, რომ ეს ზმნა აქ არის მოქცეული, თუმცა შეიძლებოდა მისი შეტანა § 33-ის ზმნათა რიცხვშიაც.

⁴) რამცა შეეხება გან-ჰკროა, აღმო-სცენდა. შე-სცოა ღ და-სცხრა ზმნას, ესენი ხომ საშუალო გვარისანი არიან, — იმგვარადვე როგორც და-ჰკდა ღ და-ჰკიდა, — ღ, მამასადაჲ, ვნებითის ფორმები შეუძლებელია, რომ ჰქონდეს.

მოკმედ.

ენებ.

და-ჭკსნა.

და-ჭკსნდა [დაჭკსნდა საცთური (ძვ. სას. პოეზ. რია 3);
დაჭკსნდა მტერობაჲ (იქვე რძლ 108); დაჭკსნდა
პირველი იგი წყევალ (იქვე იმ 11 3); აწ დაჭკსნდა
შუვეყიდელი მტერობისა პირველისაჲ უოგლით
კერძო (იქვე ტრც 45 1-2); დაჭკსნდეს ძარღუნი
კელთა მკლავთა მათანი კელითა ძღიერითა
იაკობის მიერ (შექმნათაჲ 49 24); დაჭკსნდეს
ძარღუნი მკლავთა მისთანი (გრიგ. ხანძთ. მთ 10);
დაჭკსნდენ იგინი გზასა ზა (მარკოზ 8 3).

§ 37. დასკვნა. მიცემით დამატებიან ზმნათა მესამე ობიექტური პირის უღვლილების განხილვის შემდეგ (§§ 25—36) ჩვენ შეგვიძლია, მაშასადამე, დავასკვნათ, რომ

1. ძველს სალიტერატურო ქართულში მესამე პირის დამატების აღსანიშნავად მიცემით დამატებიან ზმნას აქვს პრეფიქსი, რომლის ბგერითი სახე, სხვა-ღ-სხვა ფონეტიკური პირობის მიხედვით, არის ჭ(-)ს(შ), ე. ი., სხვანიარად რომ ვთქვათ, ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა მიცემით დამატებიან ზმნებში იგივეა, რაც სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა საზოგადოდ.

ამასთანავე ერთად, გამოიკვია (§ 33), სხვათა შორის, ისიც, რომ

2. სახელობით დამატებიან ზმნებს მესამე ობიექტური პირის გამოსახატავად არავითარი პრეფიქსი არ მოეპოვებათ. ამგვარად, დამოწმებულია ღ დადასტურებული ყველაფერი, რაც ნათქვამია ამ ზმნების შესახებ ზემოთ, 16—24 პარაგრაფებში.

IV. ანომალიები ძველს ქართულში.

§ 38. ტენდენცია ენისა ისტორიული განვითარების დროს. ცოცხალ ენას, ისეთსაც კი, რომელიც ლიტერატურული ტრადიციის ვიწრო კალაპოტშია მომწყვდეული, არ შეუძლია ერთ დონეზე დადგეს ზღვრის ემორჩილებოდეს ერთხელ შექმნილ-შემუშავებულ ნორმებს, არამედ იგი მუდამ ძველი ფორმების დარღვევასა ზღვრის ნაცვლად ახლების შექმნის პროცესშია. მრავალია ამისი მიზეზი, მაგრამ ამ მრავალ მიზეზთაგან ჩვენთვის ამ ეპოქად საყურადღებოა უმთავრესად ერთი მოვლენა, რომელსაც ენის ისტორიული განვითარების დროს ვამჩნევთ. ეს გახლავს ტენდენცია, — გამარტივებულ იქმნეს ის ძნელი სამუშაო, რომელიც მუდამ თავს აწივს მოუბარადამიანს. ამ ტენდენციის დროს ენა ფართოდ სარგებლობს ანალოგიასა ზღვრის ანალოგიურ მეთოდს ფორმების წარმოებისათვის ზღვრის წყალობით ზოგჯერ ერთ უბრალო შაბლონაზე მოჰყავს ნაირ-ნაირი ზღვრის მრავალფეროვანი მოვლენა ადამიანის მეტყველებისა.

§ 39. უღვლილების ნორმების შერყევა ქართულში. ქართული ზმნების უღვლილებას, — ჩვენი პრეფიქსების კმარების წესების მკრივ, — ძველადგანვე თანდაყოლილი ჰქონდა ისეთი თვისება, რომ ადვილად შეიძლებოდა მისი ნორმების შერყევა ზღვრის დარღვევაც. სხვა რა არა იყოს რა, მარტო ის გარემოება, რომ სხვა-ღ-სხვა მორფოლოგიურ ელემენტებს (S₂ ზღვრის O₂) ერთი ზღვრის ფონეტიკური სახე აქვს, საკმარისი უნდა ყოფილიყო, რომ ისინი ერთურთში აპირებოდა კაცს. ეს მით უფრო ადვილი უნდა ყოფილიყო, რომ ამ პრეფიქსების კმარების წესები, განსაკუთრებით კი ნორმები მესამე ობიექტური პირის უღვლილებისა, ზოგჯერ ძნელად გასაგებია, ყოველ შემთხვევაში ოთხულია ძალიან. ამიტომ ენას უნდა მოენახა რაიმე გამოსავალი, რომ სირთულე გამარტივებინა ზღვრის შეემსებებუქმნა ის მძიმე საქმე, რომელიც მოითხოვდა (ღვრის ყოველ წუთს!) მეტისმეტ სიფხიზლეს გრამატიკული აზროვნების სფეროში. გამოსავალი აღმოჩნდა, მაგრამ ორგვარი: ერთმა იქა-

მდე მოგვიყვანა, რომ სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსი ჰქონდა ისეთ ფორმებში გაჩნდა, სადაც, მას არავითარი ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, ხოლო მეორემ, პირიქით, სულ მთლად გამოადგინა იგი კმარებიდან. ორთავე უკიდურესობას სათავე ძველს ქართულში აქვს.

ამ უკიდურესობათა მიმოხილვა სახელობით დამატებიან ზმნათა აწმყოს წარმოების გარჩევით უნდა დავიწყოთ ღ შემდეგ გადავიდეთ უსწორ-მასწორო ფორმებზე საზოგადოდ.

A. აწმყოს წარმოება.

§ 40. სახელობით დამატებიანი ზმნა აწმყოში მიცემით დამატებიანად კდება აქამომდე განგებ არ შეეძებებიათ აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოების ფორმებს იმ ზმნებისას, რომელნიც ნამყო სრულის ჯგუფში დამატებას სახელობით ბრუნვაში მოითხოვენ. არ შეეძებებიათ იმიტომ, რომ აწმყოს ჯგუფში ეს ზმნები დამატების ბრუნვას იცვლიან ღ მიცემით დამატებიანებად კდებიან; მაგალითად:

ნამყო სრ.	აწმყო	ნამყო სრ.	აწმყო
ად-ავსო იგი	ად-ავსებს მას	ად-ამაღლა იგი	ად-ამაღლებს მას
მო-იღო იგი	მო-იღებს მას	შე-იწინარა იგი	შე-იწინარებს მას
ად-აგო იგი	ად-აგებს მას	მო-იყვანა იგი	მო-იყვანს მას
მი-უტევა მას	მი-უტევეს მას	შე-ახო მას	შე-ახებს მას
შეცოდებაა	შეცოდებასა	კელი	კელსა
		და-უწერა მას	და-უწერს მას
ად-ადგინა იგი	ად-ადგენს მას	წიგნი	წიგნსა

ღ მისთანანი.

კაცი იფიქრებს, რომ რაკი ზმნას სინტაქსური თვისება გამოეცვალა, უნდა გამოეცვალოს აგრეთვე უღვლილების ფორმებიცაო. მართალია, თეორიულად თუ ვიმსჯელებთ, უნდა გამოეცვალოს, მაგრამ საქმის ნამდვილი ვითარება არ არის აგრე მარტივი.

§ 41. ორი დიალექტური მიმართულების ბრძოლა. ძველი სალიტერატურო ქართულის ძეგლებს თუ დავაკვირდებით, შევნიშნავთ, რომ მესამე ობიექტური პირის პრეფიქსის კმარე-

ბის საკითხში ორი დიალექტური მიმართულება ებრძვის ერთი მეორეს: ერთი მიისწრაფის, რომ აწმყოს წარმოების დროს შესრულებული იყოს ფორმალური მქარე, რომელიც გამო-მდინარეობს ზმნის სინტაქსური აგებულებისაგან, ე. ი. რომ აწმყოს უღვლილებაში ზმნას მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსი გაუჩნდეს; მეორე მიმართულებას კი არა ჰსურს ყური ათხოვოს სინტაქსურ კონსტრუქციას ღ იმის ცდაშია, რომ ზმნას აწმყოშიც იგივე უღვლილების წესი შეეურჩინოს, რომელიც მას ნამყო სრულში ჰქონდა. ზოგი ზმნის უღვლილებაში ერთი მიმართულება იმარჯვებს, ზოგისაში მეორე ღ ზოგისაში კიდევ ხან ერთი მიმართულება იჩენს ხოლმე თავსა ღ ხან მეორე.

§ 42. აწმყო პრეფიქსით მესამე ობიექტურ პირში. აწმყოს წარმოების დროს ბევრ ზმნას მიცემით ბრუნვაში გარეგანი დამატების გაჩენასთან ერთად, როგორც მოსალოდნელია, პრეფიქსის სახით შესაფერისი შინაგანი დამატებაც უჩნდება მესამე ობიექტურ პირში; მაგალითად:

მბ. ყო ი გ ი¹—ჰყოფს მას.

- 3 3. არცა შეურაცხ ჰყოფს ცოდვილთა (იე ბოლნელი 8 21);
 ჰყოფდა ფარულად კურნებათა მრავალთა (მოქცევაჲ 767 16);
 ჩუენთჳს ვედრებასა ჰყოფენ (გრიგ. ხანძთ. 3ღ 13—14);
 ჩუენთჳს შეესებასა ჰყოფენ (იქვე ზ 17); შს უბანთა ღ
 შესაკრებელთა ზა ჰყოფედ (იე ბოლნელი 17 31);
 ჰყოფდენ ნიშებსა ღ სასწაულებსა (მარკოზ 13 22).
- 2 „ დო მშთა ჩნთო, რი ჰქეფ მდის ჩნ ზა კთილსა (გრ.
 ხანძთ. § 25 9—10); რლითა ჰყოფდე მით სასწაულებსა
 (გამოსლვათაჲ 4 17); უკუეთუ ჰყოფთ თქნ წყალობასა
 (შექმნათაჲ 24 19).
- 1 „ რლსა შენ ჰყოფ, მეცა ვჰყოფ (პაგ. მასალ. 333 19—20);
 მე აჰა ესერა ვჰყოფ აღთქუმასა ჩემსა შენ თანა (შექმნა-

¹) უღვლილება ამ ზმნისა ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებში იხ. 28 გვერდზე (მაგალითი იმ).

თაა 17 4); ვჭყოფდეთ კსენებასა წმიდისა აბაძისა (ძვ. სას. პოეზ. ი 85—86).

ბრძანებითი კ.

- 2 3. შენ ეგრე ჭყოფდი! (მოქცევაა 805 8); ამას ჭყოფდით ჩემდა მოსაკსენებლად! (სამღუღელომოდ. ეამ. წ. ოა 14—15); ჭყოფდით დღესა მას ნათესავთა შს თქნთა შჯუღად საუკუნოდ! (გამოსლვათაა 12 17); ღხინება-ჭყოფდესა მათოჯს წე ღთისა! (ლევიტელთაა 10 17).

მზ. მოკლა იგი—მოჭკლავს მას.

- 3 3. მღღელი ეოკლისა სოფლისათჯ კრავსა მას ღმრთისასა დაჭკლავს (წარტყ. იერუს. ივ 6); ოდეს ჰასქასა მას დაჭკლავიდეს (მარკოზ 14 12); ეოველსა რომელსა ჭპოკედეს მოჭკლავიდეს ღ ვითარტა ძადღნი განტოფებულნი კორტთა მორწმუნეთასა კბილთა მოსჭამდეს¹ (წარტყ. იერუს. ივ 13—15); ადღკენ შვიღნი მამა-ღვდათა მათთა ზე; ღ მოჭკლავიდეს მათ (მათე 10 21, მარკოზ 13 12); ადღკენ მამა-ღვდანა შვიღთა მათთა ზედა ღ მოჭკლავიდეს მათ (წამ. ძმათა ცხრათაა 192—193); სდა იგი დაჭკლავიდეს ელად დასაწუეელთა, დაკლან ტოღვისაა იგი წე ღთისა (ლევიტელთაა 6 25).

მღ. პოვა იგი²—ჭპოვებს მას.

- 3 3. ჭპოვებს ქრისტე (გრიგ. ხანძთ. აზ 52); ჭპოკეს (წარტყ. იერუს. ლ 9); ჭპოკებს (იქვე ით 28 ვარიანტი); არავის ჭპოკებდა (იე ბოლნელი 61 13); ჭპოკებენ (გრიგ. ხანძთ 63 36, ჰავ. მასალ. ნ 1); არა ჭპოკებდეს (მათე 26 60, მარკოზ 14 55).
- 2 „ [ჭპოკებ, ჭპოკებ; ჭპოკებთ, ჭპოკებთ].
- 1 „ ვჭპოკებმტა მადლსა წე თქნისა (მეკმნათაა 34 11); ვჭპოკებთ (იბოლიტე 27 20—21, თუალთაა 40 4).

¹) გამოცემაში: მოსჭამდეს.

²) უღვლიღება ამ ზმნისა ნამყო სრულის ჯგუფში იხ 32—33 გვერდზე (მაგალითი ძბ).

მე. და-ფარა იგი—და-ჭყარავს მას.

- 3 3. მარჯვენა უფლისაჲ ჭყარავს ქალაქს აშას წმიდას (წარტყ. იერუს. თ 24); დღსსაწაულისა მათისა შემამკობელთა ჭყარვენ მარადის (გრ. ხანძთ. კლ 15—16); ღრუბელი ნათლისაჲ ჭყარვიდა მათ (მათე 17 5); სუე ზი საოღისაჲ... ჭყარვიდა მას (გრ. ხანძთ. მთ 6—7); რაჭელი დაჭყარვიდა ჭყარსა მზისსა (იქვე მე 8); რ'ი ცათა დაჭყარვიდა (მოქცევაჲ 747 6); ჭყარვიდეს ფრთათა მათითა საღხინებელსა მას (გამოსლვათაჲ 38 3); ჭყარვიდენ ფრთათა საღხინებელსა მას (იქვე 25 20).
- 2 „ [დაჭყარავ].
- 1 „ არა დაჭყარავ ქუელის მოქმედებას მადლთა შვითასა, ქრისტე (ძვ. სას. პოეზ. ბოლ 19 1—2).

მე. და-წუა იგი—და-ხწუავს მას.

- 3 3. არცა ფრიადი სიციხს შესწუავს მათ (გრ. ხანძთ. კბ 10—11); მცველთა მათ შესწუვიდა საშინლად (ძვ. სას. პოეზ. იმ 24 5); შესწუვიდა (იქვე შშ 76, სზ 77, სშ 3); სიმამარე იგი სიციხისაჲ ვითარცა ცეცხლი შესწუვიდა სიმარადესა მას ერისსა (წარტყ. იერუს. ით 17—18); კანთაგან უხილავად შესწუვიდა მძღაერსა მას უკოფრსა ეშმაკსა ლოცვანი გრიგოლისნი (გრ. ხანძთ. მბ 10); უღისა მის კუდებსა გამოაბმიდა მუგუცებსა ჳ უღსა მას უნობიერსა ჳ ვენაკოვანსა დასწუვიდა (იპოლიტე 20 38—41); დასწუვიდესო (იქვე 20 46).

მე. შე-წირა მისა იგი—შე-ხწირავს მისა მას.

- 3 3. რ'ნი შესწირვენ წდასა შესწირავსა (ი'ე ბოლნელი 40 18—19); ქებასა შესწირვენ ღთისა მიმართ (იპოლიტე, გვ. XXI 13—14); ანგელოზნი მგალობელთა გალობასა შესწირვენ წინაშე ღმრთისა (ძვ. სას. პოეზ. რჲა 90—91); რაჟამს სამოელისთჳს შესწირვიდა მისხუერზლთა სუდიერთა (იქვე ლზ 10 3—4); ოღეს ც'დვილი იგი

1) უღვლილება ნამყო სრულში იხ. 38—39 გვერდზე (მაგალითი მე).

- შესწირვიდა (იერუს. განჩ. 73 7-6 ქვ.); მღვდელი იგი რ^ი შესწირვიდეს მსხუერპლას მას კანისას (ლევიტელთა 7 8); უკუეთუ ქებისაჲს შესწირვიდეს მას ჳ შეწიროს (ლ^ე) მსხუერპლას მას ჴ^ა ქებისას ჰერნი სამინდოასკან (ლევიტელთა 7 12); რ^ი შესწირვიდეს მსხუერპლას ცხორებისას ღ^თისა (იქვე 7 30); რ^ი შესწირვიდეს სისხლსა მას ცხორებისას (იქვე 7 34); უკუეთუ შესწირვიდეს ძღუესსა შესწირავად (იქვე 2 4); კაცი თქ^ნგანი უკუეთუ შეძოსწირვიდეს შესწირავსა მსხუერპლად ღ^თისა საცხოვართაგან ჳ ჴროხათა ჳ ცხოვართა შეწირეთ მსხუერპლი თქ^ნი (ლევიტელთა 1 2); უკუეთუ სელსა შესწირვიდეს ძღუნად შესწირავად (იქვე 2 1); ანუ თუ ჴროხათაგან შესწირვიდეს იგი (იქვე 3 1); რომელნი იგი მრტულიად დასაწუკკელთა მათ ტარიგთა შესწირვიდეს ღმრთისა (ძვ. სას. პოეზ. 9 107-108); ლოცვასა შესწირვიდეს (სამღუღელმოდღ. ეამ. წ. აღ 2-3, რაჲ 15); შესწირვიდეს (იქვე რიჲ 17, რიჲ 18).
- 2 3. შესწირედი თავსა თჳსსა მსხუერპლად (ძვ. სას. პოეზ. რიჲ 33-34); უკუეთუ შესწირვიდე ტაპაისკან (ლევიტელთა 2 5); უკუეთუ შესწირვიდე შესწირავსა (ლევიტელთა 2 14, მათე 5 23); რ^ღლსა შესწირვიდეთ ღ^თისა (ლევიტელთა 2 11); რ^ღლსა შესწირვიდეთ მსხუერპლად ღ^თისა (იქვე 7 26).
- 1 „ ამისთჳს შევსწირავ მე რ^იისა (გამოსლუათა 13 15); ძღუნად შევსწირავ ლოცვას (გრ. ხანძთ. ია 30); შევსწირავ (სამღუღელმოდღ. ეამ. წ. აჲ 10); შევსწირავთ (იქვე ლ 9, მ 1, მჲ 19, რლთ 3); შენდა დიდებასა შევსწირავთ (იქვე 2 14, ან 5-6); შენდა შევსწირავთ (იქვე იბ 12-13); შენდა დიდებასა შევსწირვიდეთ შამისა ჳ ძისა (იქვე ღ-2); ვედრებასა შევსწირავთ (გრ. ხანძთ. ჴ 4); ვედრებასა შევსწირავთ დედისა ღუთისა (თხრობაჲ ვნ 1-2); შევსწირავთ შენდა მომართ ვედრებას (ძვ. სას. პოეზ. რაჲ 80); ღმრთასა შამისა ჳ უვლისა ჩუენისა იესუ ქრისტ^{ეს}სა შევსწირავთ მსხუერპლსა (სპევს., ელ. ჳ მელ. 37 4-5);

შესწირულ მდლობას ქ^ტს მიმართ ო^ნის ჩემის (ანტ.-
რაგ. 89 32—33).

ბრძანებითი კ.

- 2 კ. მწვემსნი ზეტისა მგალობელთა თანა ერთობით აქებ-
დით ჭ მოკუთა თანა სამეუფოსა ძღუენსა შესწირუდით,
წარმართთა ერნო, მეუფისა! (ძვ. სას. პოეზ. 3 106—108).

მც. და-ცვა იგი--და-სცავს მას.

- 3 კ სცვიდა მას (მარკოზ 6 20); სცვიდეს მას მუნ (მათე
27 36); რ^{ნი} სცვიდეს ი^ჯს (იქვე 27 54); მკედარნი
განწყებით სცვიდეს მას, რომელი შეუცავ არს ღმრთე-
ბითა (ძვ. სას. პოეზ. მც 290—291); მხოვეს მე მცველთა,
რ^{ნი} სცვიდეს ქაღაქსა (იპოლიტე 24 45, 48—49, 54—55);
სცვიდეს მათ (წარტყ იერუს. იზ 24); კ^ცნი იგი, რ-
მელნი სცვიდეს ზღუდესა ქაღაქასას (იქვე იზ 6); რათა...
სცვიდენ (იქვე ით 10—11).

- 1 „ ვმწყსიდუ ცხოფართა შ^ნთა ჭ გსცვიდუ (შექმნათაჲ 30 32).

ზემოვე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იულვლება:

გან-ხეთქა იგი—გან-ჰხეთქს მას.

საკრეულთა ცოდვისათა განჰხეთქს ღდეს მაცხოვარი, შე-
კრული სახუეელითა (ძვ. სას. პოეზ. მზ 109—110).

შე-კრა იგი—შე-ჰკრავს მას.

ხ^რ კული კუდსა რომელსა შეჰკრვიდა (იპოლიტე 20 50—51).

შე-კრიბა იგი—შე-ჰკრებს მას.

ვ^ღდის შეჰკრებს, მოწყალე არს, ხ^რ რ^ჯს შეკრიბის ღიდ-
ძალი, მაშინ ანგაჰარ ჭ კელშეკრულ იქმნების (ჰაგ. მასალ.
15 22—23); რ^{ნი} არა შეჰკრებს ჩემთანა, იგი განანბევს
(მათე 12 30); საკსენებელი მამათაჲ... შემოჰკრებს ღდეს
(ძვ. სას. პოეზ. მზ 2); რ^{ნი} იგი ხარკსა შეჰკრებდეს (მათე
17 24); შეჰკრებდეს (წარტყ. იერუს. მკ 15, 17).

გან-კიცხა იგი—გან-ჰკიცხავს მას.

ჰკიცხვიდეს მას (მარკოზ 10 34 ვარიანტი).

გან-კურნა იგი—გან-ჰკურნებს მას.

ნაერთნი მუცლისა მისისაჲ ჰკურნებს თუაღთა დადგომილთა (სახისმეტყუელი ვ 8—10); მადლი ღმრთისა უძღურთა განჰკურნებს (სამღუღელომოძღ. ეამ. წ. 2 8—9); აღ-ცა-იკიდებდეს სნეულებსა სარეცლებითა ჳ მოჰკურნიდეს მას ჳ ჰკურნებდა მათ (იოს. არიმათ. 63 4—7); მრავალთა განჰკურნებდა (მარკოზ 3 10); განჰკურნებდა უღთა (მათე 9 35); სნეულთა .. განჰკურნებდა (გრ. ხანძთ. 88 11); განჰკურნებდეს (მარკოზ 6 13).

ჰგუემს მას.

არცა კუერთხი მოსესი ჰგუემს ეგუჰტესა (ძვ. სას. პოეზ. ხმვ 125—126); ჰგუემდეს მსგავსად მესნელისა (იქვე რამე 120); ძლიერად ჰგუემდა ტეხითა ბოროტითა (გრ. ხანძთ. 58 8—9)

გან-გუემირა იგი—გან-ჰგუემერს მას.

ღახურითა როსპიკსა ჳ ზამბრსა დაჰგუემერდა (იპოლიტე 2 188—190).

წარ-გზავნა იგი—წარ-ჰგზავნის მას.

წარჰგზავნიდა (შექმნათაჲ 18 16).

გამო-სახა იგი—გამო-ჰსახავს მას.

გამოჰსახვიდა მოსე (ძვ. სას. პოეზ. ტოა 5—6); გამოჰსახვიდა ქრისტემს ნათლის ღებასა (იქვე სლა 1—2); ჟურღმულსა შინა შთაურდომილი ძმათაგან მიეფინებუდი მამისაჲ იოსეჲ გამოჰსახვიდა დაფლავსა მესნელისასა ჳ აღდგომასა (იქვე ნა 144—145); რომელა გამოჰსახვიდა საიდუმლოდ შობასა შენსა, ქრისტს, ღმრთისა სიტყუაჲ (იქვე ნა 3 4—5).

გან-ზავა ი გ ი—გან-ჭავეებს მას.

ნეტარი წმ. ნისი ცრემლითა განჭავებდა წყაროსა მას (მოქცევაჲ 79 | 11).

მო-ნათლა ი გ ი—მო-წნათლავს მას.

სკემარიტთა ქრისტიანეთა მწვალებელი მღვდელი ვერ მო-
წნათლავს (გრ. ხანძთ. ომ 19—20).

გან-რყუნა ი გ ი—გან-ჭრყუნის მას.

კუდითა თხსითა კუალსა მას შეჭრყუნან (სახისმეტყუელი
ბ 14—16); განჭრყუნდა (თხრობაჲ 14 გ); იძულებით
ქაღწეულებასა მათსა განჭრყუნიდეს (წარტყ. იერუს.
პბ 28—29).

მო-რწყა ი გ ი—მო-პრწყავს მას.

მოჭრწყვიდა მათთა (თუალთაჲ 26 7).

ჭლალავს მას.

ღ ჭლავიდეს ღაბანს (შექმნათაჲ 31 36); ღ არა ჭლავ-
ვიდეს მისოჯს (იქვე 26 22); ღ ჭლავიდეს მწყემსნი
გერარულთანი მწყემსთა ისაგისთა (იქვე 26 20).

ჭლამის მას.

უკეთუ კუალად შეიღნი მწვალებელთანი კრებასა ჭლამო-
ღანს (გრ. ხანძთ. ომ 33).

და-ლენა ი გ ი—და-ჭლენს მას.

დაჭლენდეს კერზთა ამათ უოველთა (სპევს. ელ. ღ მელ.
ნ 2 3—4); დაჭლენდეს ბრძოლისა მახვლთა (იწ ბოლნე-
ლი 40 6—7).

აღ-ლოშნა¹ ი გ ი—აღ-ჭლოშნის მას.

აღღნიდა მოვიდიან ღ ჭლოშნიედ ზუზღასა მისსა (იწ

¹) სახისმეტყუელი ია 14.

ბოლნელი 68 23—24); არა ძაღლნიცა ჭლოშნიდენ ზირ-
სა შისსა (იქვე 64 21—22).

და-ლოცა ი გ ი — და-ჰლოცავს მას.

ჭლოცვიდა მას (იე ბოლნელი 42 13); ჭლოცვიდეს მა-
შის დედასა მას მათსა (სპევს. ელ. ზ მელ. 13 1—2,
80 ვ) ¹.

მო-ვლო ი გ ი — მო-ჰვლის მას.

მოჰვლიდა იე ქალაქებსა უღსა ზ დაბებსა (მათე 9 35);
დედაჲ მის ერმისმან წარიყვანა იგი გზასა მას, რა-
მელსაცა წარჰვლიდა შამაჲ ეპითენე (გარ. ხანძთ. 88 7);
დედათაკანი ვინმე მახლობელად მათსა წარჰვლიდა (იქვე
60 53—54).

ტანჯა ი გ ი — სტანჯავს მას.

სტანჯვიდეს (ძვ. სას. პოეზ. რაჲ 1, ჰავ. მასალ.
341 19, სპევს. ელ. ზ მელ. 52 1).

და-თრგუნა ი გ ი — და-სთრგუნავს მას.

ვითარ შეურაცხებათ დასთრგუნევენ (წარტყ. იერუს.
80 ვ); ურთიერთას დასთრგუნვიდეს (იქვე 100 18).

აღ-წონა ი გ ი — აღ-სწონს მას.

აღსწონდა სსწორითა სქმეთა თჳსთა (იე ბოლნელი
10 25).

გან-წმიდა ი გ ი — გან-სწმედს მას.

განსწმედს უღსა ჭმადსა (მარკოზ 7 19); ტაძარი რი
განსწმედს ოქროსსა მას (მათე 23 17); საკურთხეველი რი

¹) ლოცველით [ერთი ერთისათჳს ლოცველით (გარ. ხანძთ. ლზ
21—21 იაკობ 5 16) აღბათ შეცთობაა ზ უნდა ვიკითხოთ: ილოცველით
[მოსკოვის გამოცემაში (იაკ. 5 16) ვკითხულობთ: ულოცველით ერთი ერთსა].

განსწმედს შესწირავს მას (მათე 23 19); ვითარ მიწაა განსწმედს წმიდასა მას წმიდათასა (ძვ. სას. 3ოეზ. სმთ 44); კეთროვანთა განსწმედლით! (მათე 10 8).

წარ-წყმიდა იგი—წარ-სწყმედს მას.

რ წარსწყმედს რი ქლქსა ამას (შექმნათაა 19 14); წარსწყმედდა უწყედსა აღმოსავლეთს (თხრობაა 14 9—10); წარსწყმედდა უოველთა (იქვე 44 27); რ წარვსწყმედო რნ ამას აღვიღსა (შექმნათაა 19 13).

მო-წყვდა იგი მო-სწყუედს მას.

რემს მოსწყუედდა ეგვბტესა (გამოსლუათაა 12 17).

და-წერა იგი—და-სწერს მას.

რომელთა სიტუუათა წინააღწარ დასწერს მწერალი იგი (იპოლიტე 1 94—95); ლ დასწერდა უპირატეს წიგნსა მას მისსა ჩუენსა მას აზნაურებასა ბრძლის სასეთა ფიცართა ზედა (სპევს. ელ. ლ მელ. 51 3—4); აღვსწერ საქმეთა (წარტყ. იერუს. ა 20).

აღ-ძრა იგი—აღ-სძრავს მას.

აღსძრავს ესე ქალაქსა (იოს. არიმათ. 30 4—5); ხ საუღლ... აღსძრვიდა უღლსა ერსა (იქვე 58 1—3).

გან-ცადა იგი—გან-სცდის მას.

ეშმაკი დგას ლ განსცდის გუელთა თქუენთა (წარტყ. იერუს. ლლ 18); გამოსცდიდა მას (მათე 22 35); სჯუელის შდებელი რი გამოსცდიდა რა ჩნსა იჯს (ივე ბოლნელი 59 7—8); გამოსცდიდეს მას (მათე 16 1, 19 3, მარკოზ 8 11, 10 2); მე არა განვსცდი უფაღსა ღმერთსა ჩემსა (წარტყ. იერუს. ნა 29).

ცნა იგი—სცნობს მას.

ნუ სცნობს მარცხენს შუნი (მათე 6 3); რი აღმოიკითხვიდეს სცნობდინ! (მარკოზ 13 14).

გან-ცვთა ი გ ი — გან-სცუთის მას.

სცუთდეს შვირეს მას ღ ქუელს სამსელსა მისსა მთხუე-
ვითა (მოქცევაჲ 734 1—2).

§ 43. აწმუო უპრეფიქსოდ მესამე ობიექტურ პირში. მოიპოვება ისეთი ზმნებიც, რომელთაც აწმუოს ჯგუფის დრო-
კილოების ფორმენში არა აქვთ პრეფიქსი მესამე ობიექტური
პირის გამოსახატავად, თუმცა დამატებას მიცემით ბრუნვაში
მოითხოვენ; მაგალითად:

მთ. ქაღაგა ი გ ი ¹ — ქაღაგებს მას.

- 3 3. ქაღაგებს (გრიგ. ხანძთ. ზ 63); ქაღაგებდა სსხარებას
(მათე 9 35, მარკოზ 1 14); ქაღაგებდა (მათე 3 1, მარკ.
1 4, 7); ქაღაგებდა დღეს წინამორბედი (ძვ. სას. პოეზ.
რლ 66); ცილსა ქაღაგებენ (იპოლიტე 20 23); რ'ღსა ქა-
ღაგებდეს მამათ-მ(თავარნი) (ძვ. სას. პოეზ. რლ 4);
შიმოქაღაგებდეს (მათე 9 31 ვარ ი ა ნ ტ ი); ქაღაგებდეს
(მარკოზ 6 12, 16 20, გრიგ. ხანძთ. მხ 142, ძვ. სას.
პოეზ. მხ 48, ოა 1, ოვ V 7, პთ 3, სლპ 96).
- 2 „ 3: ფარისეველო რამსათს ქმადლოვი ღ ქაღაგებ ამას?
(ი'ე ბოლნელი 54 14—15); რ'ეს იქმოდი ქველის სა-
ქმესა შენსა, ნუ ქაღაგებ წ'ე კაცთა! (იქვე 17 29 = მა-
თე 6 2 ვარ ი ა ნ ტ ი თ წ'ე შენსა); შეინანე შესაკრებე-
ლო, რ'აა შენცა ქაღაგებდექ'სსთს (იპოლიტე 109-111);
- 1 „ ვქაღაგებთ ქრისტეს სიკუდილსა კორციითა ღ შკუდრეთით
ადგომასს მისსა (ძვ. სას. პოეზ. ტიზ 158—159); ვქა-
ღაგებთ ჩუენ ერთობით მორწმუნენი ქრისტესა ორითა
ბუნებითა (ძვ. სას. პოეზ. სპვ 33—34); ვქაღაგებდით
ქრისტესა (იქვე სპლ 329—330).

ბრძანებითი კ.

- 2 „ გიხაროდენ, სსულო სიონისაო, ქაღაგებდ ი'ღსში! (იერუს.
განჩ. 71 6—8); ქაღაგებდით ღ იტუოდეთ! (მათე 10 7);

¹) ამ ზმნის უღვლილება ნამყო სრულსა ღ მისგან ნაწარმოებ დრო-
კილოებში იხ. 30—31 გვერდზე (მაგალითი იხ).

რწი უერთა გესმეს, ქადაგებლით ერდოთა ზედა! (იქვე 10 27); ქადაგებლით კურნებას! (იწე ბოლნელი 24 7).

მ სუა იგი¹—სუამა მას.

- 3 3. რწითა სუამ რწი ჩემი (შექმნათაჲ 4+5); ძმ კაცისაჲ ჭამდა ჳ სუმიდა (მათე 11 19, ვარიანტი: სჭამს ჳ სუამს); იოჲანს არცა ჭამდა ჳ არცა სუმიდა (იქვე 11 18); ჭამდეს ჳ სუმიდეს (მათე 24 38); ჭამდეს ჳ სუმიდეს მომთჳრადეთა თანა (იწე ბოლნელი 68 6—7=მათე 24 49); გწა სუემენ მასქათნი (თჳალთაჲ 36 17); რაჲსათჳს... მათთანა ჭამს ჳ სუამს? (იწე ბოლნელი 10 8); რაჲსათჳს მეზუერეთა ჳ ცოდვილთა თანა ჭამს ჳ სუამს მოძღუარი თქუენი? (მათე 9 11); სასუემელსა მას სუელიერსა სუემენ (სახისმეტყუელი ქლ 14 -15); მრავალნი მათგანნი არა სუმიდეს ღვნოსს უოგლადეი(გრ. ხანძთ. იმ 6—7).
- 2 „ რაჲსათჳს მეზუერეთა ჳ ცოდვილთა თანა შტამთ ჳ ჰსუამთ? (მარკოზ 2 16).
- 1 „ ვსუემ (ჰაგ. მასალ. 28¹ 12); ვსუემდი (სპევს., ელ. ჳ მელ. 42 3 ვარიანტი);

ბრძანებითი კ.

- 3 „ რწლსა სწუეროდის, მოგედინ ჩემდა ჳ სუემდინ! (იწე ბოლნელი 24 10=იოანე 7 37).

მბ. წამა იგი—წამებს მას.

- 3 3. ამისათჳსცა წამებს წიგნი იგი (იპოლიტე, გვ. 1, შნ შ.); წამებს საფსალმუნს (იქვე, გვ. 2, შნ შ.); წამებს ჰაგლს მოტიქელი (იქვე 1 82--83); სული წმიდაჲ წამებს შესთჳს (ძგ. სას. პოეზ. 35 65 3); გწა იგი თჳთ თაჲ ვადა რწი წამებს (იწე ბოლნელი 52 18); ზეკარდამო წამებს გჳითა (ძგ. სას. პოეზ. რმც 1—2); წამებს ბორც; ესე ჳ ძეგლი ესეცა წამებს (შექმნათაჲ 31 48); ესე-

1) ან ზმნის უღვლილება ნამყო სრულის ჯგუფში იხ. 32 გვერდზე (მაგალითი კ).

ნი წამებენ ჩემთვის (იერუს. განჩ. 319 12 - იოანე 10 25);
წინადაწარმეტყველთა მანი წამებენ (ძვ. სას. პოეზ. ოზ 21--22); რომელნი წამებენ ქრისტესს აღდგომას (იქვე 105 106); წამებენ, ვ'დ (იოს. არიმათ. 97 8); აეროვნებაჲ ზირისა შენისაჲ და სიმკლეჲ გუჳისისაჲ წამებდა სუფიერთა სიმკნით შრომათა შენია, თუგდოსი (ძვ. სას. პოეზ. 10 33 1--5); წამებდა (იქვე 10 182, 10 277, 10 127, 10 150, 10 163, 10 69 1--2); ესე წამებდეს (ლევიტელთაჲ 5 1); უნი მკვდრნი ლუდიისანი წამებდეს სიმართლესს მისსა (იოს. არიმათ. 64 6--8). მრავალნი ცრუსა წამებდეს მისთვის (მარკოზ 14 56); სხუანი ვინმე აღდგეს და ცრუსა წამებდეს მისთვის (იქვე 14 57).

ოზ. ჭამა იგი² — ჭამს მას.

- 3 3. ჭამს თესლსა მას მის ხისსა (მოქცევაჲ 801 2); ნუ-
ღარამცა ვინ უკე ჭამს შენგან საუთფს! (მარკოზ 11 14);
რ' მეზუერეთა და ცოდვილთა თანა ჭამს (იქვე 2 16);
არავინ ქრისტეანეთაგანი ჭამს კორცსა (ანტ.-რავ. 85 1-2);
მიმცეს მე რ'ი ჭამს ჩემ თანა (მარკოზ 14 18); ძ' კა-
ცისაჲ ჭამდა (მათე 11 19); ჭამდა მკალსა და თაფლსა
ველეურსა (მარკოზ 1 6); შაშუ ჭამდა (გრიგ. ხანძთ. 10 2);
უ' ივე წული მდღელთაჲ ჭამდეს მას (ლევიტელთაჲ 6 18);
შეგინებულთა ელეთა ჭამენ ჰურსა (მარკოზ 7 5);
ჰურსა მას ზესენელსა ჭამენ (სახისმეტყუელი 12 13);
სადღნიცა ტაბლასა ქუეშა ჭამედ ბიჭისაგან შეილთაღსა!
ნაბიჭისაგან უფალთა მათთაღსა (მარკოზ 7 28 იერუს. განჩ. 315 14--15);
ჭამდეს (მარკოზ 7 2, 14 18); ჭამდენ (გამოსლვათაჲ 12 7, ლევიტელთაჲ 8 31).

- 2 " ნუ შკამთ ვრცინსა! (სახისმეტყუელი 12 1--2);
ოფლითა ზირისა შენისაღთა შკამდე ჰურსა შენსა! (ი'ე ბოლ-

² ამისი უღვლილება ნამყო სრულის ჯგუფში იხ. 40 გვერდზე (მაგალითი ქუ).

ნელი 61—62 = შექმნათაჲ 3 19); შკამდეო თქნ ტუნსა ქანისასა (შექმნათაჲ 45 18); რაჲდენ გზის სკამდეო¹ (სამლულელიმოძლ. ეამ. წ. ლთ 5—6); ექუს || შჯდ დღჲ შკამდეო უცომოს (გამოსლ. 13 6 || 23 15); ჰური რ'ლსა შკამდეო თქნ უდაბნოსა ზ'ა (იქვე 16 32).

1 3. არა ვჭამ (ჰაგ. მასალ. შშხ 21).

ბრძანებითი კ.

2 „ ესრე ჭამდეო მას! (გამოსლეთათაჲ 21 11); ჭამდეო მას ადგილსა წ'სა! (ლევიტელთაჲ 10 13, 18); ჭამდეო! (იქვე 11 9 ის, 10 14).

ზემორე მოყვანილი მაგალითების მსგავსად იუღველება:

გან-ხრწნა იგი—გან-ხრწნის მას.

განხრწნიდეს უწყალოდ (თბრობაჲ 30 27).

ხუეტა იგი—ხუეტს მას.

ხუეტდეს (სპევს. ელ. ლ მელ. 78 4).

ზარდა იგი—ზრდის მას.

მამაჲ თქუენი ზეცათაჲ ზრდის მათ (მათე 6 26, ი'ე ბოლნელი 22 5); ზრდიდა უბიწოდ სძითა (ქვ. სას. პოეზ. პა 6 4); ერთად დედაჲ მათი ზრდიდა მათ (წარტყ. იერუს. შხ 8).

ზამს მას.

იხილე, რასა ზმენ მოწაფენი შენნი შაბათსა შ'ა (მარკოზ 2 24).

ზრუნავს² მას.

ესე ვ'რსა ზრახვასა ზრახვიდეს ჯ ამას ესე ვ'რსა ზრუნვასა ზრუნვიდეს (ი'ე ბოლნელი 87 28—29); ნუ ზრუნ-

1) გამოცემაში: შკამდეო.

2) ეს ზ'ნა ზოგჯერ ოჯს თანდებულ დართულს ნათესაობით ბრუნვას მოითხოვს; მაგალითად: ნუ ჰზრუნავთ ხვალისათვის (მათე 6 31); არა ჰზრუნავთ არა ვისთვის (იქვე 22 16); სამოსლისათვის რამესა ჰზრუნავთ? ი'ე ბოლნელი 22 13; მათე 6 27; ნუ ჰზრუნავთ თავთა თქუენითავს (ი'ე ბოლნელი 21 19—20 მათე 6 25; ნუ ჰზრუნავთ სულისა თქუენისათვის). მაგრამ იმ

ვენ სიტყუასა ცუდსა! (გამოსლვათაჲ 5 9); რასდა
ვზრუნავთ (იწ ბოლნელი 22 9).

ზლო იგი—ზღავს მას.

შე ვზღუდვდ თავით ჩემით ნაპარკესა დღისა ჭ დამისსა
(შექმნათაჲ 31 39).

შვა იგი—შობს მას.

ზროსაჲ ჭ ცხოვარი შობენ ოდენ (შექმნათაჲ 33 12);
ზ სარა, ცოლი მისი, არა შობდა (იქვე 16 1); ესერა
პერწი, რომელი პირველ არა შობდა, შვილ-მრავალ იქმ-
ნა (ძვ. სას. პოეზ. სიზ 2 11); ჭ შობდეს ცხოვარნი იგი
(შექმნათაჲ 30 41); დედანი რაჟამს შობდიან (თულ-
თაჲ 42 26).

სთავს მას.

არცა შურების, არცა სთავს (მათე 6 28).

და-მსჭუალა იგი—და-მშჭუალა მას.

სამშჭუელითა კელთა მათ დამშჭუალვიდეს (იპოლიტე
§ 28, ყური მალთან ნახე).

ბრძანა იგი—ბრძანებს მას.

ვითარცა ლევიტელთათჳს უფალი ბრძანებს (გრ. ხანძთ.
ქჳ 68); ბრძანებს სიწმიდლ შენი (იქვე ქ 25—26).

ფქვა ფქვილი—ფქვის ფქვილსა.

ორნი ფქვიდენ ფქვილსა (მათე 24 41).

გან-ღვა იგი—გან-ღვამს მას.

მბრწყინვალედ განღვიდეს იასპისსა ამას (თულთაჲ
38 23—24).

კონსტრუქციით იგი სუბიექტურად უნდა იქმნეს მიჩნეული ჭ მამასადაშე
ობიექტური პრედიკა მესამე პირისა მოსალოდნელი არ არის მის ფორ-
მებში: ზრუნვიდა (შექმნათაჲ 32 7; ზრუნველით კელესითათათჳს! წარცყ.
იერუს. 50 34).

თიბა თივაჲ—თიბს თივასა.

თივას თიბდეს მამანი ჩნნი (მოქცევაჲ 799 5).

თალა იგი—თლის მას.

გლათონნი ქვასა თლიდეს ღ იზოვა (აქს. თუ. ლი ტბახონი) ქვასა ერთს შინა, რომელსა იგი თლიდეს (თუალთაჲ 24 3-4).

ცოლა იგი—ცოდავს მას.

რ ა არა ცოდვიდეს ღ არცა მდღელობდეს (ჰაგ. მასალ. 83^a 23-24).

§ 44. არეული აწმყო. ზოგიერთი ზმნა აწმყო-სა ღ მის-გან ნაწარმოებ დრო-კილოებში არც ჰყოფს ტიპის უღველილებას მისდევს მთლად ღ არც ქადაგებს ტიპისას, არამედ ხან ერთს მიჰყვება ღ ხან მეორეს ღ ამიტომ ფორმები არეული აქვს. ასეთი ზმნებია:

კაფა იგი—კაფს/ჰკაფს მას.

კაფდა შეშასა (ჰაგ. მასალ. 29^a 1 ქვ.); რომელი იგი შეშასა კაფდა (იქვე 30^a 10) ..—

სხუანი მოჰკაფდეს რტობესა ხეთასა (მათე 21 8); ღ სხუნი მოჰკაფდეს რტოსა (ვარ. რტოთა) ხეთაგან (მარკოზ 11 8).

გმო იგი—გმობს/ჰგმობს მას.

ესე გმო.ბს (მათე 9 3). —

თანწარმუვადნი ჰგმობდეს მას (მათე 27 39, მარკოზ 15 29); ჰგმობდეს (მარკოზ 7 2); რაოდენსადა ჰგმობდენ (მარკოზ 3 28).

ზრახა იგი—ზრახავს/ჰზრახავს მას.

ქირსთ ზრახვენ გულთა მათთა (მარკოზ 2 8); ვ რ ზრახვიდა მონაზონი იგი მოწაფეს თჳსსა (წარკუ. იერუს. ილ 26 ვარ.); ივინი ზრახვიდეს ურთიერთას (მარკოზ 8 16); ზრახვიდეს გულთა თჳსთა (მარკოზ 2 6); ეჩენ-ნეს მათ ელია მისეს თანა ღ იუვენ იჯს თანა ზრახვიდეს (მარკოზ 9 4); ვზრახვიდით აღდგომისათჳს ოის ჩნისა (იოს. არიმათ. 21 4-6). —

ეტეოდა მოსეს ონი ჰირისშირ, ეს იგი ვინ ჭზრას-
ხუნ შეგობარს (გამოსლვათაჲ 33 11); ღრუბლით გამოს
ცეცხლისაჲთ ჭზრასხეიდა მოსეს (ძვ. სას. პოეზ. ტაშ 7 3 ;
ჭზრასხეიდა (თხრობაჲ 48 11); ელიაჲ... ჭზრასხეიდა ღნი
ქორებს შინა (იე ბოლნელი 5 8. 49 2-3); თანა ჭზრას-
ხეიდა მონაზონი იგი მოწაჲყესა თჳსსა (წარტყ. იერუს.
იღ 26); ჭზრასხეიდეს გუღთა შინა თჳსთა (მარკოზ 2 6);
ენუენეს მათ ჳლია მოსეს თანა ჰ იუენეს იჯჳს თანა ჰ
ჭზრასხეიდეს (მარკოზ 9 4 ვ.არ.); თანა ჭზრასხეიდეს მათ
(მათე 17 3).

მო-ხრა იგი — მო-ხრავს / შა-
ჰხრავს მას.

რავის მოსრეიდა ამაღეკსა (სახისმეტყუელი ძბ 70-71);
მოსრეიდა უწყალოჲ (თხრობაჲ 14 11); მღდელთა ჰ
დაკონთა მოსრეიდეს (წარტყ. იერუს. იმ 1). —

მოჰსრეიდეს მორწმუნეთა ჳფლისათა (წარტყ. იერუს.
მბ 18-18)

შე-მუსრა იგი — შე-მუსრავს / შე-
ჰმუსრავს მას.

ამბარტავანთა ღნი შემუსრავნ (ვარიანტი შეჰმუსრავს;
იე ბოლნელი 5ნ 6-7). —

შეჰმუსრეიდეს სუღთა (წარტყ. იერუს. ლმ 19).

მკჳ იგი — მკის / ჰმკის მას.

არტა მკიან (იე ბოლნელი 22 4=მათე 6 26); შაჳღლი-
ნა კატი, რაჲთა არღარა მკიდენ (გრ. ხანძთ. მჳ 10). —

სრუღიად მოჰმკიან ვიდრე მწესრადმღე ითჳქლსა მას
(გრ. ხანძთ. მჳ 9).

მწყსა იგი — მწყსის / ჰმწყსის მას.

მოსტ მწყსიდა ცხთკართა ითთორ სჰამრისთა თჳსისათა
(გამოსლვათაჲ 3 1); მწყსიდა სჰმწყსოთა თჳსთა (წარტყ.

იერუს. ე 10); ვა შვეემსი შვესიდეს სამწესოსა თვსსა (იე ბოლნელი 11 21-22); კუადად ვმწესიდე ცხოვართა შნთა ჭ ვსცვიდე (მექნათაა 30 32).—

გმწესიდი მე (ვარ. ვმწესიდე მე) სამწესოსა მისსა (წარტყ. იერუს. ლ 25).

§ 45. რომელი ფორმაა აწმყოში სწორი? საქმეს თუ შევხედავთ ფორმალური მკრით,—გრამატიკაში კი უპირველეს ყოვლისა ეს მკარეა საყურადღებო,—უნდა დავრწმუნდეთ, რომ ორ წინა პარაგრაფში (§§ 43, 44) მოყვანილ ფაქტებს დიდი არევე-დარევა შემოაქვთ ძველი ქართული ზმნების უღვლილებაში. მართლაც ღ თუ ავიღებთ ერთის მკრით ჰეფთეს ტიპის ზმნებს ღ მეორეს მკრით ქადაგებს ტიპისას, ვნახავთ, რომ ისინი სხვა-ღ-სხვა წესს მისდევენ აწმყოს წარმოების დროს. თუ იმათთვის აწმყო მესამე ობიექტური პრეფიქსით არის წესიერი ღ სწორი, ამათთვის, პირიქით, სწორ ღ წესიერ ფორმებად უპრეფიქსონი უნდა იქმნენ მიჩნეული¹. ჰეფთეს ღ ქადაგებს, ეს

1) როდესაც „სწორ“ ფორმაზე ვლაპარაკობთ, უმთავრესად სახეში გვაქვს ჩვეულებრივად ღ კშირად კმარებული, და არა ისეთი ფორმა, იშვიათად რომ გვხვდებოდეს ამიტომაც არის, რომ ზმნები შო-კლა, გან-კურხა, და შო-ვლო აწმყოს წარმოების დროს პრეფიქსიანების (ყო-ჰეფთეს) გზაზე-ში მოვაქციეთ, ხოლო ჭაშა უპრეფიქსოთა (ქადაგა—ქადაგებს) რიცხვში, მიუხედავად იმისა, რომ თითო-ოთხლა შემთხვევაში მათ მეორენაირი ფორმებიც მოეპოვებათ:

კლა ი გ ი--კლავს მას.

სცეპდეს და კლვიდეს (მოქცევაა 778 11).

კურხა ი გ ი--კურნებს მას.

განკურნებდა ყლსა სენსა და ყლსა უძღურებსა ერსა შს (მათე 4 23).

მო-ვლო ი გ ი--მო-ვლის მას.

მოვლიდა იჲ ყლსა გალილეასა (მათე 4 23).

ჭაშა ი გ ი--სჭაშს (შეკმნათაა 40 17).

ქმ კაცისაა სჭაშს და სუაშს (მათე 11 19 ვარიანტი); რნი შეშჭამენ სახლებსა ქუროთასა (მარკოზ 12 40; ყლსა კორციელსა ჭამდეს და სამარე მათი არა იყო, მკუდარსა შეშჭამდეს (მოქცევაა 708 10-11); შეშჭამდეს მას ლანკლისა მისგნ, რნი იყო თავსა ჩემსა (შეკმნათაა 40 17).

ორი უკიდურესი ტიპია ღ მათ შუა დანარჩენი ზნებია მოკტეუ-
ლი, რომელთაგანაც ზოგი უფრო ჭეოფს ტიპის უღვლილებას
უახლოვდება, ზოგიც კიდევ ქადაგებს ტიპისას. ამიტომ დასკვნა
მიცემით დამატებიან ზნებში ობიექტური პრეფიქსის კმარების
შესახებ (§ 37), ზემორე თქულის (§§ 41—44) შემდეგ, ცო-
ტა შეზღუდვილად უნდა გვესმოდეს:

ძველს სალიტერატურო ქართულში მესამე
ობიექტური პრეფიქსი აუცილებლად მოეპოვე-
ბა არა ყოველ ზნას, რომელსაც დამატება მიცემითში აქვს,
დროჟსა ღ კილოჟს განურჩეველად, არამედ მხოლოდ ისეთს,
რომელიც მიცემითის დამატებას მოითხოვს რო-
გორც აწმყოში, ისე ნამყო სრულში. რაიცა შეეხება
იმ ზნებს, რომელთაც მიცემითის დამატება მხოლოდ აწმყოჟს
ჯგუფის დრო-კილოებში აქვს ღ ნამყო სრულის ჯგუფისაში კი
არა, ამათ მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსი შეიძლება ჰქონდეს
ღ შეიძლება არა, იმის მიხედვიან, მისდკვენ ისინი ჭეოფს ზნის
უღვლილებას, თუ ქადაგებს ზნისას¹. უმეტეს შემთხვევაში
მათ ეს პრეფიქსი მოეპოვებათ, მაგრამ უპრეფიქსო ფორმების
კმარებაც არ არის იშვიათი².

¹) ერთი გარემოება მუდამ უნდა გვასოვედეს: იმ ზნებში, რომელს
თაც თემა სპირანტებით ეწყებათ (ხ, ლ, შ, ს, ზ), ქადაგებს ტიპის წარ-
მოება აწმყოჟს ფორმებისა შესაძლებელია ფონეტიკური ხასიათისა იყო
(§ 50), და არა მორფოლოგიურისა.

²) ამ მოვლენასა ღ აგრეთვე იმ გარემოებას, რომ S_2 -ისა ღ O_2 ის
კმარების მკრივ ზოგჯერ ნომალური ფორმები ღ შეტომები ნამყო სრუ-
ლის დრო-კილოებშიაც გვხვდება ჯერ კიდევ ძველს ქართულში (§§ 50—
55) ღ განსაკუთრებით კშირად კი საშუალო ქართულის ძეგლებში, შეე-
ძლო კაცისათვის აზრი ჩაენერგა, თითქო უპრეფიქსოდ (ქს) ნაკმარი ფორ-
მა აბსოლუტურია, ხოლო პრეფიქსით—რელატიური, ე. ი., მაგალითებით
რომ ვილაპარაკოთ, კლავს ღ წერს თითქოს აბსოლუტური ფორმა იყო-
(რუსულად *она ყншаета, она пишеть*, ხოლო კლავს ღ სწერს რე-
ლატიური (რუსულად *она ყншаета ето, она пишеть то*). ასეთი შე-
ხედულებაა სწორედ გატარებული პროფ. ნ. მარჩის ძირითად ტა-
ბულეებში (იხ. ტაბულა XIII a, XIII b, XIII c, XIII d ღ XIV a,
XIV b, XIV c, XIV d).

§ 46. აწმყოს ფორმები ძველს ქართულში შედარებით ნაკლებად იკმარება. უნდა აღვნიშნოთ საზოგადოდ, რომ ერთი გარემოება ძალზე აფერკებს იმის გამორკვევას, თუ რომელი ზმნისთვის რომელი ტიპის წარმოება უნდა ჩაითვალოს აწმყოში „წესიერად“ ზე რომელი „უწესურად“. საქმე ის გახლავს, რომ ძველი ქართულის ძველების შესწავლის დროს ერთი ბოვლენა აუცილებლად მოახდლება კაცს თვალში: აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოების ფორმები უფრო ნაკლებად იკმარება, ვიდრე ნამყო სრულის ჯგუფისანი. ეს გარემოება შეიძლება იმით აიქნას, რომ ძველს ქართულს

ა) მყობადი ნამყო სრულის თემისაგან აქვს ნაწარმოები ზე არა აწმყოასაგან, როგორც ახალ ქართულს; ამას გარდა მას

ბ) მოვბოვება იმავე თემისაგან ნაწარმოები ნამყო მრავალგზით ი, რომელსაც შეუძლია ზოგიერთ შემთხვევაში მაგივრობა გასწიოს აწმყოსი ზე განსაკუთრებით ნამყო უსრულისა (შდრ. გვ. 6, 'მწმ. 2).

ამას ისიც უნდა დავსძინოთ, რომ ერთი ზე იმავე ქცევით ყველა ზმნა როდი აწარმოებს ნამყოასა ზე აწმყოს ფორმებს. ქმნა ზმნა, მაგალითად, ნამყო სრულში პირველი ძირითადი ქცევით იულვლება, აწმყოში კი ქცევას იცვლის ზე მეორეში გადადის: იქმს [ექქს დქს იქმოდე ზე ქმენ უნი საქმწ შენი (გაძოსლეთათჲ 20 9)]

ამიტომ ძნელია საზოგადოდ ერთი-ორი მაგალითის მიხედვით აღადგინო მთლიანი სურათი უღვლილებისა, როდესაც დარწმუნებული არა ხარ, რომ ერთსა ზე იმავე ზმნაში სულ საწინააღმდეგო ფორმა არ შეგხვდება კაცს.

§ 47 დასკვნა. რაც ზემოთ აწმყოს წარმოებაზეა ნათქვამი (§§ 40—46), ყველაფერი ეს დამყარებულია ამ საგნისათვის საგანგებოდ განხილული ძველების შესწავლაზე¹. მათთვის რომ სხვა ძველებიც მიგვემატებინა, ალბათ სურათი ცოტაოდნად შეიცვლებოდა; შეიცვლებოდა, რასაკვირველია, მხოლოდ წვრილმანებში, მაგრამ საერთო მოხაზულობა, მისი არსებითი მკარე უცვლელი დარჩებოდა:

¹) იხილე წყაროების სია წინასიტყვაობაში.

აწმყოს წარმოების დროს ძველი სალიტერატურო ქართულს მესამე ობიექტური პრეფიქსის კმარების საკითხში აკლია ის ერთსახეობა, მთლიანობა და გარკვეული სისტემა, რომელიც მას ნამყო სრულში ამშვენებს.

ბ. უსწორ-მასწორო ფორმები საზოგადოდ.

§ 48. განსაზღვრული ტიპის ანომალიები. აქამომდე უმთავრესად ზმნების ნორმალური ფორმები გვანტერესებდა და მხოლოდ სახელობით დამატებიან ზმნათა აწმყოს წარმოებაში მოგვცა საბაზი ანომალიებზედაც ჩამოგვეგდო საუბარი. მაგრამ აწმყოს წარმოების განხილვის დროს (§§ 40—47) მხოლოდ მესამე პირის ობიექტურ პრეფიქსს გველიდით გარშემო და ისიც განსაზღვრულ დროსა და კილოებში. მაგრამ თუ უსწორ-მასწორო ფორმებს შევვებით საზოგადოდ, მაშინ ლაპარაკი მოგვიკდება O_3 -ზეც და S_2 -ზედაც და ამასთანავე როგორც აწმყოსა, ისე ნამყო სრულში. მხოლოდ ამ შემთხვევაში უნდა შევხვთ მარტო განსაზღვრული ტიპის ანომალიებს, რომელთაც ფონეტიკური ან სხვა რაიმე საფუძველი აქვთ წარმოშობისათვის.

§ 49. პრეფიქსო ზედმეტია. მეორე სუბიექტურსა და მესამე ობიექტურ პირში პრეფიქსის მუდმივმა კმარებამ ზოგიერთ ზმნაში პრეფიქსი ფუძეს შეაკორცა და ამიტომ საჭირო შეიქმნა, მეორე სუფიქსი გამჩნდარიყო. ამ რიგად წარმოიშვა მრჩობლი სუფიქსი.

ასეთი მოვლენაა, მაგალითად, მო-ვიდა ზმნაში, რომლის ნორმალური უღვლილება უკვე ვიცათ (§ 11). როგორც ჩანს, მეორე პირის ფორმები (ხუედ, ხუდე, ხუდოდე / ხუდოდი ¹, ხუად)

¹) ვიდოდა, ხუდოდე, ბრძანებ. ვიდოდე და სხვა შემთხვევით მოკლე-ჯგუფი (გვ 19) აწმყოს ჯგუფში, როდესაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო ნამყო სრულისაში, რადგანაც ეს ფორმები არა აწმყოსა, არამედ ნამყო სრულის თემისაგან არის ნაწარმოები.

ზოგჯერ ისე გაუგიათ, თითქოს ხანი ძირეული იყოს ჭ არა სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა ჭ ამიტომ იმის წინ მეორე პრეფიქსმა იჩინა თავი:

მზ. მო-ვიდა, მო-ვალს

(ანომალური ფორმები მეორე სუბიექტური პირისა)

მოჭკეუდ აქა (მათე 8 29); მი-რამ-ჭხუედ (ძვ. სას. პოეზ. შლ 115); მო-რამ-ჭხუელი (იქვე რამ) 72); შე-რამ-ჭხუედ (იქვე მზ 2 ქვე.); რა მოჭხედე (ვარიანტი სწორია მოხედე: მარკოზ 5 23); ჭხედოდე (ძვ. სას. პოეზ. შპ 49, შპ 63, 70, რძთ 34); ვერ გამოჭხედე მაერ (მათე 5 26). რამდა სართულს ჩემსა შემოჭხედე (იქვე 8 8); შე-არა ჭხუალთ (იქვე 23 14; ნუ განჭხუალთ (იქვე 24 26); მიმოჭხუალთ (იქვე 23 15); გზას წარმართასა ნუ მი-ჭხუალთ და ქადაქს სამარიტელოსას ნუ შეჭხუალთ! (იქვე 10 5); მოჭხუედით (იქვე 25 36); გამოჭხუედით (იქვე 11 8, 9, 26 55); მი-რამ-ჭხედეთ (იქვე 10 7); შე-რამ-ჭხედეთ (მარკოზ 14 13); ეცა შეჭხედეთ სახლს (ვარიანტი სწორია: იქვე 6 10).

მგავსივე მოვლენაა სცა ზმნაში, სადაც ერთი ობიექტური ნაწილაკის წინ (ხანი) მეორეა (ჰაე) განვითარებული:

მდ. სცა მას იგი

(ანომალური ფორმები მესამე ობიექტური პირისა).

მ 3. ჭსცა მისთანათა მათ (მარკოზ 2 26 ვარ.); იკადა მახუდი ჭ ჭსცა მონასა (მარკოზ 14 47; გამოცემაში შესწორებულია); ნათელ ჭსცა ხუცესმან მან (წამ. ძმათა ცხრათამ 85); დაჭსცა იგი სულმან არა წინ (მარკოზ 1 26 ვარ.); თუნის ჭსცა მას (იქვე 5 6 ვარ.); ბრძანებად გაჭსცა (თხრიბად 5 4 6); იწს ჭსცა შოღლთთა ჭ მიჭსცა მათ, რა ჟუარს აცუახ (მარკოზ 15 15 ვარ.); მი-ჭსცა იგი ქუნის მოქმედთა (მარკოზ 12 1 ვარ.); მი-ჭსცა ქაღსა მას (იქვე 6 28 ვარ.); რწს მოჭსცის ნა-

ყოფი (მარკოზ 4 29 ვარ.): რაჲ მიჰსცეს კაცმან ნაცულად სულის თვისის (მარკ. 8 37 ვარ.); გუნჯი იგი მიჰსცეს სხუათა (იქვე 12 9; მიჰსცეს ქმამან ქმაჲ სიკუდილ (იქვე 13 12 ვარ.); რა მიჰსცეს იგი მათ (იქვე 14 10); რა ლთამე ჰსცეს (მათე 21 35 ვარ.; მიჰსცეს იგი ზილატეს მთავარსა (მარკოზ 15 9 ვარ.); რა ლთა იგი მიჰსცენეს თავნი თხნი (ჰაგ. მასალ. 57 18); რა მიჰსცენ მას ჭამადი (მარკოზ 5 43 ვარ.); მიჰსცემდა (მარკოზ 6 7 ვარ., 14 22 ვარ.); მოჰსცემდა (მარკოზ 4 8, 6 41); თაგუანის ჰსცემდა (მათე 8 2, 9 18, 15 25, 18 26); ჰსცემდეს (მარკოზ 15 18 ვარ.); მიჰსცემდეს (იქვე 15 23); თაგუანის ჰსცემედ (მარკოზ 15 19).

2 3. რა არა წარჰსცე ქვასა ფერეი შენი (მათე 4 6); ვე არა მიჰსცე დანგისა კოტორი (მათე 5 26); რა ღა შენსა თაგუანის ჰსცე (მათე 4 10; გამოცემაში შესწორებულა).

1 „ მიგჰსცენე (სპევს. ელ. ლ მელ. 63 3); ჰატიე ვჰსცე (იქვე 88 2—3 ვარ.); ვჰსცეთ ჭამადი (მარკოზ 6 37 ვარიანტი).

ბრძანებითი კ.

2 „ ნათელ ჰსცემდით მათ! (მათე 28 19).

ანალოგიური მოვლენა მოიპოვება სხვა ზმნებშიაც, რომელთაც თემა კბილისშიერი ბგერებით (ტ, ღ, თ) ან ლ შესაფერისი აფრიკატებით (წ, ძ, ც, ჭ, ჯ, ჩ) ეწყებათ, ე. ი. რომელთაც მეორე სუბიექტურსა ლ შესამე ობიექტურ პირში პრეფიქსად ხანი აქვთ ხოლმე. მრჩობლ სუფიქსს აქ კაცი შეჰხედება როგორც მეორე სუბიექტური პირის ფორმაში, ისე შესამე ობიექტური პირისაშიაც; მაგალითად:

ტირს.

რამსა... ჰსტირთ? (მარკოზ 5 39 ვარიანტი).

ღგას.

რაჲს ჰსღგეთ ღოცვასა შინა (მარკოზ 11 25 ვარ.).

დასდვა მას იგი.

დასდვა (ვარიანტი დაქსდვა) მას კელი მისი (მარკოზ 8 23); რამცა კელი დასდვა (ვარ. დაქსდვა) მას ზა (იქვე 8 22); მიაგორვა ლოდი იგი ღ დაქსდვა¹ (ვარ. დაქსდვა); იგი კართა ზა მის საფლავისათა (მარკოზ 15 46); სნეულთა კელი დასდვა (ვარ. დაქსდვა: მარკოზ 6 5); რა კელი დასდვას (ვარ. დაქსდვას) მათ ზა (-ქვე 10 13); რა კელი დასდვას მას ზა (ვარ. დაქსდვას მის ზა: მარკოზ 7 32); მსგაუს არს სასუფეველი ცათაჲ სთრომედსა ბადესა, რაი სდვიან (ვარ. ჰსდვიან) ზდუასა (მათე 13 47); დასდებდეს (ვარ. დაქსდებდეს) უძღურთა მათთა (მარკოზ 6 56); იგინი უფროჲს მიმოსდებდეს (ვარ. მიმოჰსდებდეს: იქვე 7 36); ჰხედვიდა, ვრ იგი ერი დასდებდა (ვარ. დაქსდებდა) რვალსა ფასისსაცავსა მას (მარკოზ 12 41).

მისდევდა მას.

მისდევდა მას (ვარ. მიჰსდევდა მას: მარკოზ 2 14, 10 52); მისდევდა მას (ვარ. მიჰსდევდა მას) ერი მრავალი (მარკოზ 5 24); ერთი ხ ვინმე ჰაჰუგი მისდევდა მას (ვარ. ჰაჰუგი მიჰსდევდა მას: მარკოზ 14 51); ჰეტრე მისდევდა შოფრით (ვარ. მიჰსდევდა: იქვე 14 54); მოსდევდეს მას (ვარ. მოჰსდევდეს მას) მოწაფენი მისნი (მარკოზ 6 1); უი იგი ერი მისდევდა მას (ვარ. მოჰსდევდა: მას: მარკოზ 2 13); იგინი მისდევდეს მას (ვარ. მიჰსდევდეს: მარკოზ 10 32); მისდევდეს მას (ვარ. მიჰსდევდეს მას: მარკოზ 1 18, 20, 2 15); მისდევდეს (ვარ. მიჰსდევდა) მას სიმონ ღ მისთანანი იგი (მარკ. 1 36).

ჯანდევნა იგი.

მდელნი სიდრუვისანი განჰსდევნენ (ძვ. სას. პოვზ. რა 2); სდევნიდეთ (ვარ. ჰსდევნიდეთ) ქალაქითი ქალაქად (მათე 23 34); რაჟამს იგი ჰსდევნიდეს ისრაელთა (თხრობაჲ 30 30).

¹ იხ § 55.

და-სთვისა [მას] იგი.

გ' იგი კაცმან რაჲ დასთვისის (ვარ დაჰსთვისის) თესლი ქენასა (მარკოზ 4 26); რ' იგი სთვისეს თესლსა, სიტუყუას მას სთვისეს (მარკოზ 4 14, ორგანვე ვარიანტი დაჰსთვისეს); მთესგარი იგი რ' ლ ჰსთვისვიდა, სიტუყუას ჰსთვისვიდა (მარკოზ 4 15).

სთნდა მას.

ჰსთნდა ჰეროდეს ღ მისთანა შეინაკეთა მათ როკვაჲ იგი მისი (მარკოზ 7 22). [უდრ. სთნდა ჰეროდეს როკვაჲ იგი მისი (მათე 14 7); სთნდა (მოქც. 740 4, ძვ. სას. პოეზ. კვ 18 5, რლ 5, ლევიტ. 10 20, გრ. ხანძთ. კლ 17)].

და-თრგუნა იგი.

ქ' კრავნო უმანკონო, რომელთა... ამოებაჲ ეგე მაგათი დასთრგუნეთ (სპევს. ელ. ღ მელ. 75 1-3, ვარიანტი დაჰსთრგუნეთ: § 10, b, 2).

თქუა იგი.

ჰსთქუ (ძვ. სას. პოეზ. შხ 61, მარკ. 8 29, 15 2 ვარ.); რომელი ეგე სთქუ კაცი იესუ ქრისტე (პევს., ელ. ღ მელ. 65 1; ვარიანტი ჰსთქუ: § 10, b, 2); შენ ჰსთქუ (მათე 26 25 ვარ., 26 64); ჰსთქეთ (მათე 23 30 ვარ., მარკოზ 7 11, 8 24 ვარ.); ჰსთქეთ (მათე 23 18 bis ვარ., მარკოზ 7 11 ვარ.).

სთხოვა მას იგი.

ჰსთხოვდეს (მათე 7 10 ვარ.); რ' ლნი ჰსთხოვდენ მას (მათე 7 11 ვარ.).

წამა იგი.

არა ცალი სწამო (ვარ. არა ცილი ჰსწამო: მათე 19 18); ამით სწამებთ (ვარ. ჰსწამებთ: მათე 23 31); ნუ ცილსა სწამებ (ვარ. ჰსწამებ: მარკოზ 10 19).

შე-წუ იგი.

ცეცხლი... შეჭსწუიდა უოგელთა (თბრობაჲ 14 7—8).

წუევა იგი.

აჰა ლელჷ იგი, რ^ი სწუევე (ვარ. ჰსწუევე: მარკ. 11 21).

მო-სწყდა¹.

ცნა მან, ვ^ლ მოჭსწუედეს ხუასრო, ლ^ე თრთი, ლ^ე კავოს ლ^ე ურშიზდ (თბრობაჲ 52 20—21).

მო-სწყდა¹ იგი.

ესრეთ მოჭსწუედა უოგელივე (თბრობაჲ 14 22—23); უოგელნი მოჭსწუეიდნა (იქვე 38 21); მოჭსწუედეს იგი ერთბამად (თბრობაჲ 38 25).

სწყურის მას.

ნეტარ არიან რომელთა... ჰსწყუროდის (მათე 5 6 ვარ.).

გან-სძარცუა მას იგი.

განჭსძარცუეს მას ქლანილი იგი (მათე 27 31 ვარ.)
განჭსძარცუეს მას ძოწუელი იგი (მარკოზ 15 20 ვარ.);
აღჭსძარცუეს სართული სახლისაჲ მის (მარკოზ 2 4 ვარ.);
აღჭსძარცუა სამოსელი სამეუფოჲ (თბრობაჲ 16 9—10).

სძინავს მას.

ჰსძინავს (მარკოზ 5 39 ვარ.); მივედ მამისა ლ^ე ისმინე,
ჰსძინავს-ძი, ანუ ჰლძავს (გრ. ხანძთ 5 4; შდრ. § 33, b, 4).

შე-სძინა მას იგი.

ლ^ე შეჰსძინა თ^ნ სიტუჲაჲ (იერუს. განჩ. 45 4—5).

სძლო მას.

ჰსძლო მას (თბრობ.ჲ 40 24—25, 50 18); ჰსძლე (სპევს., ელ. ლ^ე მელ. § 10, b, 2).

¹) იხ. § 54.

გამო-ცაღა ი გ ი.

გამოჰსცდიდა მას (მათე 22 35 ვარ.); გამოჰსცდიდეს მას (მარკოზ 10 2 ვარ.).

ცნა ი გ ი.

ნუ ჰსცნობნ მარცხენს შენი (მათე 6 3 ვარ.); რნი აღ-
მოიკითხვიდეს ჰსცნობდინ (მარკოზ 13 14 ვარ.).

სცთა.

ჰსცთები (სვეეს., ელ. ლ მელ. § 12, ხ, 2); ფდ
ჰსცთებით (მარკოზ 12 24, 27).

ღა-ცვა ი გ ი.

ჰსცვიდა მას (მარკოზ 6 20 ვარ.).

ღა-სცხა მას.

ღაჰსცხა (მარკოზ 4 6 ვარ.).

სცხო მას.

ჰსცხებდეს ზეთს მრავალთა სნეულთა (მარკ. 6 13 ვარ.).

გან-ცხადნა.

განჰსცხადნ ჰურიასტანს დაუსაბამო ღმერთი (ძვ. სას.
პოეზ რმ 140).

ღა-სცხრა.

ღაჰსცხრა ქარი იგი (მარკოზ 6 51 ვარ.); არა ღაჰსცხრე-
ბოდა იგი ყოვლადვე ძიებად ღონესა (თხრობაჲ 20 10—11);
განჰსცხრეს (სვეეს., ელ. ლ მელ. § 10, ხ, 2); გან-
ჰსცხრებოდეს, განჰსცხრებიოდ, ღაჰსცხრებით (იქვე).

ჴამა ი გ ი.

რამს ჴაჰსცამდე (სვეეს., ელ. ლ მელ. § 10, ხ, 2);
ვამ თქუენდა... რნი ჴეჴსცამთ სახლებსა ჴურივთას
(მათე 23 13); რამსაჴს მეზუერეთა ლ ცოდვილთა თანა
ჴაჴსცამთ ლ ჴსუამთ (მარკოზ 2 16 ვარ.).

ანალოგია ამ მკრივ ისე შორს წასულა, რომ ჭავ მას-
დარშიაც კი გამჩნდარა სანის წინ: ჰსწავლა [იწყო ჰსწავლად მას-
თა ჰ თქუა (მარკოზ 8 31 ვარ.)].

§ 50. პრეფიქსი აკლია. არის შემთხვევა, როცა პრე-
ფიქსი არა თუ ზედმეტად, არამედ საკმარისადაც კი არ არის ზმნის
ფორმაში. ასეთი ამბავი კშირია, როდესაც თემა ზმნას ჭავს
მონათესავე ბგერებით ეწყება ხოლმე. ეს ბგერებია სპირანტები:
ხ, ლ, შ, ს, ზ, რომელთა წინ,—კანსაკუთრებით კი ხანის წინ,
—გამოთქმაში აღვილად შეიძლება დაიკარგოს ჭავ; ლ ასეთი
ფონეტიკური მოვლენა ძველი ქართულის ძველებშიაც არის
დამოწმებული:

მ.ი. ჰხადა მას

A (პრეფიქსიანი ფორმები).

მ პ. ლ ჰხადა მიჩ სხელს ოის ღთისსა (შექმნათაჲ 13 14,
21 33); ლ ჰხადა ავარ სხელს ოისსა (იქვე 19 4-5);
ლ ჰხადა ელთა ძითა მისთა ლ ჰამეს ლ სუეს (იქვე 31 54);
ლ ჰხადა სხელს ოისა ისრაელისსა (იქვე 33 19); მი-
ჰხადეს ტახლას მას ნეთინას, მამის დედას მათს
(სპევს. ელ. ლ მელ. 290 13-11 ქვ.); ზეცით ჰხადა ..
მამამან ქესა კორცუსხმელსა (ძვ. სას. პოეზ. 430
109-110); თუა იგი დავით უფლით ჰხადის მას (მარ-
კოზ 12 37); თავით თუსით ჰხადის ო მამად (მოქც.
754 1-2); დავით სუღითა წითა ჰხადის მას (ძათე 22 44);
უკუეთუ დავით უფლით ჰხადის მას (იქვე 22 45); უკუე-
თუ სხლის ო ბელსებულით (ვარ. ბერსებულით) ჰხა-
დოდეს (ვარ. ჰხადოდეს: მათე 10 25); ოქმს სარწმუ-
ნობით ჰხადოდეს ჰატოისსა ო მტხეთისსა (მოქცე-
ვაჲ 798 5-6); ეი ერი ერამად გამოჰხადოდეს¹ ლატს
(შექმნათაჲ 19 4-5).

¹) გამოჰხადოდეს ლ არა გამოჰკადოდეს, როგორც იკითხება სხვა-
რებაში (გამოჰკადოდეს იწვს: მარკოზ 3 31).

2 3. თქვენ ნუ გის ჰხდათ ჰრბით! (მათე 23 8); მამით ნუ გის ჰხდით თქვენ ქენასა ზა! (მათე 23 9).

ბრძანებითი კ.

2 „ მიჰხადე მს სახიდ შნდა! (იე ბოლნელი 83 25).

B (უპრეფიქსო ფორმები).

3 3. რნ იგი ხდა მას (იერ. განჩ. 318 4-5); აჰა ელიას ჰხადის (მარკოზ 15 35, მაგრამ ვარ.: ხადის); ელთა მოჰხადის (იე ბოლნელი 46 19-20, მაგრამ ვარ. მო-ხადის); ხადიან მათ შემწედ (ჰავ. მასალ. ნ 1); მსწრაფდ შემწე უოველთაჲ, რომელნი ხადიან მას (თხრობაჲ 24 1-2); ხადიდ ჰტოოსნსა ჯა მტხეთისას (მოქცევაჲ 797-798); ხადოდა დმერთსა ქრისტეანეთას (თხრობაჲ 40 7-9); ხადოდა რაჲ მადლობით (ძვ. სას. პოეზ. მთ 88); რნი სახელსა ოისას ხადოდიან (იბოლიტი, გვ. XXIII 4); რაჲთა ხადონ მას ტაბლას მას (სპევს., ელ. ღ მელ. 12 2).

2 „ ნუ ხადი მეკობართა შენთა (იერუს. განჩ. 318 5-6).

1 „ ჰირსა ჩემსა ვხადე უფალსა (წარტყ. იერუს. 83 19); ვითარ ვხადო სახელსა მისისა წდას (იე ბოლნელი 11 4); უკუეთუ ვხადო მამად ჩემად (იქვე 36 21); მამით ვხადით მას კაცთმოუარებისათს (იქვე 19 8-9); ვხადიდი სახელსა შენსა (სამღუღელმოდლ. ტამ. წ. მკ 8-9).

მ.3. მი-ჰხედა მას

A (პრეფიქსიანი ფორმები).

3 3. მიჰხედა და იხილნა ორნი ცოლნი მისნი (შექმნათაჲ 33 8); შთაჰხედა აბამელექ მეფემან... სარკუმლით (იქვე 26 8); მიჰხედა (იქვე 19 28, 29 2); მიჰხედა მას (მარკოზ 14 67); იჲ მიჰხედა (იქვე 10 21) მიჰხედნა იჲ (ვარდიანტი მიჰხედა მათ იჲ; მარკოზ 10 26); მიჰხედა იჲ (მათე 19 26); მოჰხედა დნ ძეთა იწლისთა (გამოსლვათაჲ 2 25); მოჰხედა მადლმან მსხურჰლთა შენთა უბიწოთა, ნეტარო (ძვ. სას. პოეზ. სმმ 49); ზეცისა ცსარეჰისა
ა. შანიძე, S₂ ღ O₂ ქართ. ზმნებში.

მიჭხედის (სახისმეტყუელი 12 16—17); რი ჭხედავს დაფარულს (მათე 6 4, 6); რი ჭხედავს დაფარულთა (მათე 6 18); რი იგი მდაბალთა ჭხედავს (მოქცევაჲ 771 2); დისწულაკი ჩემი ჭხედავს გარდამართ სარკუმლით (იპოლიტე 23 8—10); რი მზისა აღმოსავლსა ჭხედავს (სახისმეტყუელი 13 13—14); ჭხედვიდა ენი იგი ერი სუეტს მას ღრუბლისსა (გამოსლვათაჲ 33 10); ჭხედვიდა ენი კაცი სუეტს მას (მოქცევაჲ 802 5); ჭხედვიდა (მარკოზ 3 11, 8 25, 12 41); ჭხედვიდა და მისი შორით (გამოსლვათაჲ 2 4); ჭხედვენ ღარა ჭხედვენ (მათე 13 13); ჭხედვენ (თუალთაჲ 42 12, გამოსლვათაჲ 33 8); მთერად იქმნან რომელნი ჭხედვენ მას (თუალთაჲ 44 18—19); ენი რნი ამას ჭხედვენ (სახისმეტყუელი 27 58—59); ჭხედვიდეს მეფესა და დედოფლისა ცრემლთა დინებასა (მოქცევაჲ 774 14—15); აჰა ესერა თუაღნი თქნნი ჭხედვიდენ (შექმნათაჲ 45 11); მიჭხედონ ცხოვართა მათ კუერთხსა მას (შექმნათაჲ 30 40).

- 2 3. ღ უღსა ამას რღსა შენ ჭხედავ, ჩემი არს (შექმნათაჲ 31 43); რღსა თქვენ ჭხედავთ¹ (მათე 13 14); რი გესმის ღ ჭხედავთ (მათე 11 4); ჭხედავთ სიმე ამას უღსა (მათე 24 2); ჭხედავთ ერსა ამას (მარკოზ 5 31); თუაღნი გასხენ (ვარ. თუაღ-გასხენ) ღ არა ჭხედავთ (მარკოზ 8 18); ხედვით ჭხედვიდეთ (მათე 13 14); შთაყარნა იგი კელესა, რღსა იგი თქნცა ჭხედვედით (მოქცევაჲ 75ნ 2); ჭხედვიდეთ ცხოვრებასა თქვენსა ძელსა დამოკიდებულსა (ძვ. სას. პოეზ. სომ 2 3—4).
- 1 „ აღსასრულსა წინაჲსწარ ვჭხედავ (ძვ. სას. პოეზ. სომ 273); რღსა დღესა მოვჭხედო, მოვჭხეადო მათ ზა ცოდვაჲ დიდი (გამოსლვათაჲ 33 34); რაჲთა ვჭხედვიდე ბრწყინვალედ გზასა მცნებათა შენთასა (ძვ. სას. პოეზ. სიმ 72—73); თუაღითა წმიდითა, გუდითა წრფელითა მივჭხედოთ მისსა ბრწყინვალეებასა (იქვე მთ 2—3).

1) გამოცემაშია ჭხედავო, მაგრამ ეს კორექტურული შეცოთმა უნდა იყოს.

ბრძანებითი კ.

- 2 3. მოჰხედე, მკსნელო, გენაკს ამას შენსა! (ძვ. სას. პოეზ. კმ 4 4).

B (უარეფიქსო ფორმები)

- 3 3. რწლს იგი დახედა (იპოლიტე 25 107); მიხედა სამო-
თხესა მას (მოქცევაჲ 780 13); მოხედა ოწ საბერძნეთსა
(იქვე 746 7); უწლს ადგილსა მახედის (იქვე 759 14);
ანგელოზნი მათნა მარადის ხედვენ ჰირსა მამისა ზე-
ცათამს (გრ. ხანძთ. კმ 40—41; ეს ადგილი ციტატაჲ
მათედან 18 10, სადაც აგრე იკითხება: ანგელოზნი
მათნი ცათა შინა მწლს ჰხედვენ ჰირსა მამისა ჩემისასა);
აჰა დისწულაკი ჩემი სარგულით გამართ ხედავს, გარდა-
ხედავს დისწულაკი ჩემი (იპოლიტე 23 1—4); მაჰხედეს
ღ იხილეს (პარკოზ 16 4, მაგრამ ვარიანტია: მი-
ხედეს ღ იხილეს); შიახედეს ჰირსა ზა სოდომისასა ღ
გომორისასა (შექმნათაჲ 18 16); ხედვიდა (გრ. ხანძთ.
ლმ 8, მბ 1, მჟ 3, მთ 4).
- 2 " არა ხ თუ თავდაკიდებულად ხედავ, ად (იპოლიტე 9 7—8);
ხუ დახედავთ შეტოდებულსა ამას! (იქვე 4 13—14); მრ-
ვალთა წინამწარმეტყუელთა ღ მართალთა სწადოდა ხილ-
ვად ღ სმენად, რომელსა ხედავთ ღ გესმის (გრ. ხანძთ.
მ 24—25; ეს ადგილი ციტატაჲ მათედან 13 17 სა-
დაც ასე იკითხებ: მრავალთა წწწულთა ღ მართალთა
გული ეტუოდა ხილვად, რწლს თქვენს ჰხედავთ, ღ ვერ
იხილეს ღ სმენად, რწი გესმის, ღ არა ესმა).
- 1 " ვხედავ, შევილა ჩემო, ძალსა შენსა (მოქცევაჲ 742 1);
ძილსა შინა ჩემსა ვხედვედ (შექმნათაჲ 40 9); ჰკითხს
მას, რასა-ძი ჰხედავს (ვარ. ჰხედავ) ღ აღიხილნა ღ ე-
ტუოდა: ვხედავ კაცებსა ვა ხეთა მიმავალთა (მარკ. 8 23—24);
ვხედავთ (იპოლიტე 27 110, ძვ. სას. პოეზ. სლთ 116).

ბრძანებითი კ.

- 2 " აწცა, უფალო, მიხედე ლოცვასა ჩემსა! (გრ. ხანძთ.
თ 45); ამათცა ნათესავთა მოხედენ ღ შეჰრისხენ სწლთა

ამათ უჩინოთა! (მოკცევაჲ 754 1—2); მიჭხედენით მფერინ-
გელთა ცისთა! (მათე 6 26; მაგრამ ვარციან ტია: მი-
ხედეთ).

მზ. საჯა იგი—სჯის (შჯის¹) მას.

- 3 პ. დან შჯიდეს ერსა თჯსა (შექმნათაჲ 49 16); შჯიდეს
ერსა მას (გამოსლევათაჲ 18 26); ლ შჯიდენ უჯლსა უამსა
(იქვე 18 22); ლ დაშჯიდენ მათ (მათე 12 41).
- 2 „ რ¹ შჯი² უჯლსა ქენსა, არა ჰყოას საშჯელი? (შექმნათაჲ
18 25); რამსათჯს დაშჯი (ვარ. დასჯი) მოუყსასა შენ-
სა? (ი¹ე ბოლნელი 54 3—4); ნუჯა შჯით (ვარ. და-
სჯით: იქვე 54 5—6); ნუ თუაღხემით შჯით არამედ
საშჯელი სამართალი საჯეფო (გრ. ხანძთ. ძჲ 60—61); ნუ
დასჯით, რ¹ არა დაისაჯნეთ, ლ რ¹ლითა სასჯელითა
შჯიდეთ, მითაცა დაისაჯნეთ³ (მათე 7 1—2).

¹) აწმყოს წარმოების დროს ამ ზმნას კმოვანი ეკარგება ლ სისინა
თავკიდური (სანი) ჯანთან ასიმოლაციის გამო ჩვეულებრივ შიშინა ბგე-
რად (შინად) იქცევა ხოლმე.

²) მეორე პირის ფორმები განსაკუთრებით საყურადღებოა ჩვენთვის,
რადგანაც აქ სუბიექტური პრეფიქსია მოსლოდნელი ლ ეს საშუალებას
გვაძლევს გამოვარკვიოთ, ჰყოფს ტიპის უღვლილებას ეკუთვნის ეს (ლ
საზოგადოდ სპირანტი დაწყებული) ზმნა, თუ ქადაგებს რიპისას. რად-
განაც კერძოდ ამ ზმნის მეორე პირის ფორმებში სუბიექტური პრეფიქსი
დაკარგულია, ჩვენ საბუთი გვაქვს ეფიქროთ, რომ ჰავ თვორიულად მე-
სამე ობიექტური პირის ფორმებშიც იგულისხმება, მაგრამ ფონეტიკური
მიზეზის გამო დაკარგულია ლ ამ ნაირად შეცთომა ეგების არ იქმნეს,
რომ საჯა ზმნა აწმყოს წარმოების დროს ჰყოფს ჯგუფიანს მიეკუთვნოთ.

³) ასე იკითხება ტ ბეთის სახარებაში, ხოლო ათონისაში
:მგვარად: ნუ შჯით, რ¹ არა დაისაჯნეთ, რ¹ რ¹ლითა საშჯელითა
ჰშე[///], მითაცა დაისაჯნეთ.

ძირეული სანი (ასიმოლაციის შემდეგ შინად ქცეული) ზოგიერთ
შემთხვევაში თითქო პრეფიქსად (S₂ ან O₂) არის მიღებული ლ ამიტომ
პირველ ობიექტურ პირში ეკარგება: სამდ უდელ მოძღურო უა-
მის წირვის კელნაწერში იკითხება: ნუ დამჯი, რომელიც გაოცებაში
შესწორებულია ასე: ნუ დამშჯი (მზ 10). შესწორების წინააღმდეგ არა-
ფრის თქმა არ შეიძლება, რადგანაც ასეთი ფორმა გვხვდება ჩველს ქარ-
თულში (ნუ დამშჯი, საზიერო, უღირსთა მონათა შენთა: ძჲ, სას. პოეზ.
ხმლ 42) ლ თვით სამდ უდელ მოძღურო უამის წირვაშიაც,
სადაც მხოლოდ ასიმოლაციას ადგილი არა აქვს [ნუ დამსჯი ჩუენ; მ 2 (გა-
მოცემაში: ნუ დამშჯი ჩუენ)].

1 3. თავს ჩემს დაუშვი (ვარ. ვუჭი: იწ ბოლნელი 38 18).

ამგვარი დაკარგვა ჰაესი მოიპოვება სხვა ზმნებშიც, რომელთაც თემა სპირანტებით (ხ, ლ, შ, ს, ზ) ეწყებათ:

გან-ხეთქა იგი.

ნუ გნხეთქ მაგას! (პაგ. მასალ. 16^a 1 ქვ.).

შე-ხვა იგი.

ვინ... შეხვე ტილომთა? (ძვ. სას. პოეზ. რულ 160).

ჰხუდა მას.

აწ ესე და თუ წარიყვანთ პირისაგან ჩემისა ღ შეხუდეს მაგას სნუელუბა გზასა ზ^ა (შექმნათა 44 29); რომელი დახუდა დიდს მას უპოვარებას მისსა (გრ. ხანძთ. 3 52—53); ხოლო იგი შინა არა დახუდა (იქვე 10 13—14).

ლაღადებს.

შენ უღადვე საკურთხეველს ჩემს სდგა ღ ჰღადადებ (ვარ. ღადადებ: იწ ბოლნელი 42 6—7).

შვა იგი.

შვე ძღ ღ უწოდი სახელი მისი ისმაელ (შექმნათა 16 11); იხარებდ ბერწი ებე, რომელი არა შობდ (ძვ. სას. პოეზ. 50 21 1, რაშ 36, სზ 93, იწ ბოლნელი 30 18—19).

და-შთა.

რომელნიმე თქუენგანნი ტუუი იქმნეს ღ თქვენ დაშთით (წარტყ. იერუს. 58 29—30).

შე-შინდა.

რამს შეშინდით, მცირედ მორწმუნენო? (მათე 8 26).

გან-შიშულდა.

შემმოსელი ცათა ღრუბლითა განშიშულდი იორდანეს (ძვ. სას. პოეზ. რნა 7; უღრ. განშიშულდი: იქვე 80 129).

ჰორავს მას.

შატბერდი დადაცათუ სხუათა მათ უდაბნოთა მცირედ შორავს (გრ. ხანძთ. 128-9); შორავს იერიქოსა ორმე-ოცდაათორმეტ მილიონ (თუალთაჲ 7 21-23).

გან-შუენდა.

მღუდელმოდღურებისა სრულებად გამოშენდი, ღირსო, ღ განშუენდი ქრისტეს ეკლესიასა (ძვ. სას. პოეზ. რლლ 12 9-10; შდრ. სწორი ფორმა განშუენდი: იქვე რიზ 51-52, 66).

ჰშუენის¹ მას.

გან შუენის სიწმიდესა შენსა (გრ. ხანძთ. 68 21-22); რლ შუენოდავე... ქცევასა მისსა (იქვე ზ 51-52); რლსა შუენის გალობაჲ (მოქცევაჲ 716 7).

და-შრიტა იგი

ცეცხლისა მის უღმრთოეებისაჲ სიმძაფრენი დაშრიტენ ღ ადჭფრინდი ფრთითა მით სიმართლისაჲთა სიმადლედ (ძვ. სას. პოეზ. რლზ 119); დაშრიტე ცეცხლი უღმრთოეებისაჲ (იქვე ტრლ 26 5; შდრ. ცეცხლი ქრმათაჲ ცუართა დაჭშრიტე: იქვე მზ 35).

და-შურა.

ცუდად დაშურები შენ (წარტყ იერუს. თ 22; ვარ. სწორია: დაჭშურები); რამსა დაშურებით? (იქვე ლლ 31-ლლ 1; ვარ. სწორია: დაჭშურებით); ვინაჲ ანუ გრ მთშუერ შნ ქუნსა ჩნსა? (მოქცევაჲ 734 7-8); და-შურით (სახისმეტყუელი ია 21).

ჰშიის (< ჰმშიის²) მას.

შიოდეს თუ მტერსა შნსა (იწ ბოლნელი 25 16)

¹ ამ ზმნას მეორე ნაირი კონსტრუქციაც აქვს: მიცემითის ნა-ცვლად ნათესაობითს მოითხოვს. მაგრამ: მ შემთხვევაში ობიექტური პრეფიქსი საპირო აღარ არის: რლისა შუენის ღკაჲ (იწ ბოლნელი 57 2, 66 4, 75 2; უკანასკნელ ადგილას ვარ ი ა ნ ტ ი ც არის: როშელსა ჰშუენის).

² იხ. 73 გვერდზე მეორე შენიშვნა

ჰშურს მას.

სიყუარულსა არაჲ შურნ (იწე ბოლნელი 60 7; შდრ. არცაღა ჰშურნ: სახისმეტყუელი იმ 14)

სუფივს.

რწი სუფივ¹ უკუნისამდე (ძე. სას. პოეზ. ტაბ—ტაზ, რაბ 77); სუფივ მარადის (იქვე რიბ 82).

სხდეს.

დასხდეთ თქვენცა ათორმეტთა სუადართა (მათე 19 28).

და-სხნა იგინი.

კიდობანსა მას შთასხნე სანამუბელნი იგი, რწლ მიგცნე შენ (გამოსლუათაჲ 25 21; შდრ. დაჭსხნე სანამუბელნი, რწლ მოგცნე შენ, კიდობანსა მას: იქვე 25 16).

მო-სპო იგი.

მოსპე მაცთური (ძე. სას. პოეზ. ტმ 59); რომლითა მოსპე მთაყრობაჲ სიკუდილისაჲ (იქვე ტოზ 22 5).

ჰსურის მას.

ჰსურის, — ეს თეორიულად აღდგენილი ფორმაჲ, თორემ ტექსტებში თითქმის სულ უპრეფიქსო ფორმები გვხვდება, მაგალითად:

გწ სურინ ირემსა წყარითა მიმართ წყაღთაჲსა, ეგრე სურინ სულსა ჩემსა შენდამო, რწ (სახისმეტყუელი ლლ 2—5).

ჰზამს² მას.

რასა ჰზამთ? (ვარ. რასა ზამთ: მარკოზ 11 5; შდრ. ნუ სდა ჰზამთ მაგას, ძმანო: შექმნათაჲ 19 7).

¹) რამეთუ ჰსუფივ (სამღუდელმოდლ. ეამ. წ. ლ 1) სრულიად სწორი ზე წესიერი ფორმაჲ ზე გამომცემელს ტყუილად შეუსწორებია ასე: სუფივ.

²) ამისი მასდარია ზმნა, რომელსაც გრამატიკული ტერმინის მნიშვნელობა მიღებული უნდა ჰქონდეს არაბული გრამატიკული სკოლის ზეგავლენით (შდრ. არაბ. عمل „ზმნა“).

შეზავა³ მას იგი.

შეზავა დმრთეებაჲ კაცებასა (ძვ. სას. პოეზ. პლ 249);
 ჩუენთანა არს კორციელი ღ თქუენთანა არს სუღაუნი კე-
 თილი ღ ესტ შევზავნეთ ურთიერთას (გრ. ხანძთ. თ 61);
 შეზავენ ზეცისასა მას ჩემნი ესე კორცნი! (იპოლიტე
 ჳნ 52—53); მოვედით, შვილნო, ხანსთისა მკვდრთა თანა,
 ძმათა თქუენთა, ღ ნებაჲ ურთიერთას შეზავეი (გრ.
 ხანძთ. მზ 43—45).

§ 51. პრეფიქსი გადასმულია. სუბიექტ-ობიექტურა პრე-
 ფიქსი ჰაე ჩვეულებრივ მიუძღვის ჳზნის თემას, მაგრამ არის
 ხოლმე შემთხვევაჲ, როცა იგი გადასმულია ღ შიგნის არის
 თემაში შესული.

გადასმას არაფერი ცვლილება არ მოსდევს, თუ რომ შემ-
 დეგ მაინც ისეთი ბგერაა, რომ მას შეუძლია, ჰაე შეიგუოს:

მი-რბიოდა.

მირჭბიოდე, ვითარცა იგი ჰავე ქაღაქითი ქაღაქად (ძვ.
 სას. პოეზ. რძლ 110—111; შღრ მიჭრბიოდე, იქვე
 რძლ 23; ჳრბიოდე, იქვე რძლ 5).

მო-ვლო იგი—მო-ჰვლის მას.

უცონილად მოჰვლიდა უოველთავე მოოკრებად (თბრობაჲ
 14 ვ1—32).

მაგრამ თუ რომ შემდეგი ბგერა კბილისმიერია, ანდა
 აფრიკატი, მაშინ წესისაებრ ჰაეს მაგივრად მისი ბგერიანცვალი
 ხანი გაჩნდება ხოლმე:

და-მდაბლდა.

არა ხჯდოდე მდიდართა თანა..., არამედ დამსდაბლდი ღ
 ადგამადლა ქრისტემან (ძვ. სას. პოეზ. კმ ვ1 1—4);
 დამსდაბლდი მამულისაგან სიმაღლისა (იქვე პლ 232—233);

³ ამ ჳზნის ვნებითი ფორმა იქმნება შეეზავა: შეეზავა სისხლი სა-
 უფლოსა მას სისხლსა (ძვ. სას. პოეზ. რძლ 184).

რამელი ნეფსით თუსით დამსდაბლდი კსნად ჩუენდა (ძვ. სას. პოეზ. 30 74 5); დაჟმსდაბლდა (ას!), ქრისტე, შა-დალასა შჯდომარეჲ ღმერთი (იქვე სიძ 164).

შთა-ნთქა იგი—შთა-ჰნთქამს მას.

ვითარცა ცხოველნი შურის ტებით შთანსთქმიდეს მათ (თხრობაჲ 30 27).

მო-რწყუო¹ იგი.

მორსწყე იგი ნკადუღითა ცრემლთა შესთაჟას (ძვ სას. პოეზ. სმშ 1—2); აღმოცენე წყაროჲ მადლთაჲ ჳ მო-რსწყენ მორწყუსეთა გუღნი (იქვე რლბ 5—6).

§ 52. ადგილის გარემოება ჳ მიცემითის დამატება.

მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელი ზოგჯერ დამატება კი არ არის, არამედ ადგილის გარემოება² (გვ. 42, მწშ. 1). ასეთ შემთხვევაში *Q* არ არის საკირო ჳ ჩვეულებრივ არც იკმარება; მაგალითად:

შთა-ვდა.

შთაკლა წყაროსა (შექმნათაჲ 24 45); შთაკლა უნი ვრი მდინარესა მას (მოქცევაჲ 739 8—9); შთაკლა წმიდასა მდინარესა (ძვ. სას. პოეზ. ს3 56); შთაკლა იორდანეს (იქვე რბ 168—169), სბ 99—100); შთაკლა ჟოჯოხეთა (სახისმეტყუელი კც 21—22); შთაკდის წყაროსა (იქვე

¹) შეიძლება ამ ხმნაში რაე ჩამომავლობით პრეფიქსი იყოს (რად-განაც მო-რწყუა-ს წყალთან უნდა ჰქონდეს ეტიმოლოგიური კავშირი), მაგრამ იგი უკვე ძველს ქართულში ძირის ბგერებთან არის შევორცებული ჳ გაგებულია, როგორც ძირეული: რაჟთა შორწყოს ქუეენაჲ წყუ-რეული (ძვ. სას. პოეზ. კ3 22 4—5); ირწყუოღე შენ (იქვე ლ3 8 6); ირ-წყუებოღი (იქვე რპ 10 3); რწყუთა (იქვე რიძ 2); ურწყული [A. X a x a - u o v u, Материалы по грузинской агиологии по рукописямъ X вѣ-ка (= *Труды по Востоковедению*, вып. XXXI, Москва 1910), გვ. 74 3].

²) „დამატება“ ვიწრო მნაშენლობით, თორემ ფართო მნიშვნე-ლობას თუ ავიღებთ, მაშინ ადგილის გარემოებაჲ „დამატება“ იქმნება.

თ 13-14); რეს აღკდის ვენაკსა (იქვე იწ 7); სიჩხოდთ
 ღვნომ ღ კორცი არა შეკდა ჰირსა მისსა (გრ. ხანძთ.
 ბ 33); განსაყდელსა შეკდეს (სახისმეტყუელი ღ 12-13);
 შთაკდიან უფსკრულთა მათ (თუალთაჲ 42 5) ღ მ-
 სთანანი

მაგრამ არის შეუთხვევებიც, სადაც მაკემით ბრუნვაში
 დასმული სახელი გაგებულია დამატებად:

შთაჰკდეს ჟრმანი იგი მდინარესა მას (წამ. ძმათა ცხ რა-
 თაჲ 83); შთაჰჰკედ წყალთა მათ შინა (ვარ. შთაჰჰკედ:
 ანტ.-რაგ. 89 31-32); მრჰეეს მე: შთაჰჰკედ წყალსა ამას!
 (იქვე 89 27).

ამგვარივე მოვლენაა სხვა ზმნებშიაც:

შთა-კადა.

მრუაჲ კელი შენი ღ შთაჰჰკადე იგი გუერდსა ჩემსა! (რე
 ბოლნელი 81 31-32).

§ 53. ფონეტიკური შეუესაბამობა. სუბიექტ-ობ-ექტურ
 პრეფიქსებს ჰაესა ღ სანს როლები განაწილებული აქვთ ღ
 ერთიმეორის ფარგალში ჩვეულებრივ არ გადადიან ხოლმე.
 მაგრამ ზოგჯერ თითო-ოროლა გამონაკლისსაც აქვს ადგილი:

A (ჰაე სანის ადგილას).

და-სდვა მას იგი.

მიაგორგა ღოდი იგი ღ დაჰდვა (ვარ. დაჰსდვა) იგი
 კართა ზა მის საფლაფისათა (მარკოზ 15 46).

აღ-წია იგი.

უკუეთუ იხილო კარაული მტერისაჲ დაგრდომილი ტვრთსა
 ქუეშა, არა თანა წარჰკდე, ად აღჰწიო მისთანა (გამო-
 სლეთაჲ 23 5).

შე-წუხნა.

ესე ჟი გესმა, შეჰწუხდენ! ფდ (ვარ. სწორია: შე-
 სწუხენ ფდ), ღ არა იხებე (რე ბოლნელი 69 12).

1) აქ სხვა შეტომაც არის: მოხალოდნელია ან შესწუხენ, როგორც
 ვარიანტი გვიჩვენებს, ან კიდევ შესწუხდი [ა. შანიძე, ნასახელარი
 ზმნები ქართულში: ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბე,
 № 1, გვ. 87-96].

სცა მას იგი.

თენის ჰტა მას (იე ბოლნელი 82 4); წარმოჰტა (ანტ.-რავ. 94 19; გამოცემაში შესწორებულია: შდრ. გვ. 78); თავუენის ჰტემედ (მარკოზ 15 19).

ჰამა იგი.

რათა მოჰტამედენ კორტა მისთა (იე ბოლნელი 70 15-16)

B (სანი ჰაეს ადგილას).

შე-ჰზავა მას იგი.

წმიდაჲ მამათმთავარი ეპიფანე შესზაკებს თეგზთა მათ (დაჩის წერილი¹).

§ 54. თავისებური ზმნები. კერძო ხასიათის ანომალიებს შორს ვერ გამოვეცილებით, რადგანაც აქ ისეთი საკითხი შეიძლება წამოიკრეს, როგორც არის თვითეული ძეგლის თავისებურობა², ავტორისა თუ გადამწერლის ვინაობა ღ სხვა. ამიტომ ჩვენ მხოლოდ ზოგიერთ თავისებურ ზმნაზე შევჩერდებით:

მც. ჰფუცა მას იგი.

ეს ზმნა მიცემით დამატებიანია, მაგრამ უცნაურია, რომ არა თუ აწმყოში, არამედ ნამყო სრულშიაც ისე იუღვლება, თითქოს მიცემითის დამატება სრულებით არა ჰქონდეს:

მ ვ. ფუცა იაკობ შიშსა მამისა თჳსისა ისაკისსა (შექმნათაჲ 31 53); ფუცა ნანიდად (ლევიტელთაჲ 6 ვ, 4); რაგმს ფუცა ურწმუნომან კადნიურად საფლავსა ჴედა ეგთჳმისსა (ძვ. სას. ჰოეზ. რაგმ 92-93); რწ ფუცა საკურთხეველსა მას, ფუცავს მას ღ ელსა რწი არს მას ჴა; ღ რწ ფუცა ტაძარსა, ფუცავს მას ღ რწ დამკვდრებულ არს

¹) ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ხრონიკა, გვ. XII 11.

²) მაგალითად, ათონისა ღ ტბეთის სახარებაში (მათესი ღ მარკოზის თეი) კშირია მრჩობლი სუფიქსის ეპოება (ჰს ერთად), მაშინ როდესაც ძველი აღქმის წიგნებში (შექმნათაჲ, გამოსლვათაჲ, ლევიტელთაჲ) ასეთი მოვლენა ძალიან იშვიათია. ამას გარდა ეულგარიზმებით სავსეა, მაგალითად, იერუსალიმის განჩინებაჲ.

პას შინა; ჰ რნ ფუცა ცასა, ფუცავს საუღარსა ღთისსა
 ჰ რნ ზის მას ზნ (მათე 23 20-22); რნ ფუცოს ტა-
 ძარსა ამას, არა რა არს, ხ რნ ფუცოს ოქროსა მას
 ტაძრისსა, ჯერ არს (იქვე 23 16); რნ ფუცოს საკურ-
 თხეველსა, არა რა არს, ხ რნ ფუცოს შესაწირავსა მას,
 რდ არს საკურთხეველსა ზნ, ჯერ არს (იქვე 23 18).

2 პ. არა ცილი ჰფუცო (მათე 5 33); ნუ ჰფუცავ უღდ (მათე
 5 34 ვარ.); ნუცა თავსა შენსა ჰფუცავ (მათე 5 36).

1 „ თავსა ჩემსა ვფუცავ“ თქა რნ (შექმნათაჲ 22 16).

ასე რომ ჰფუცა, — ეს თეორიულად აღდგენილი ფორმაჲ,
 რომელსაც ამართლებს ვნებიითის წარმოება მერვე კცევით:
 ეფუცა.

მ.თ. შეწირა მისა იგი / შესწირა მას იგი.

ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებში შეწირა ხმნას
 დამატება მიცემითში ჩვეულებრივ არა აქვს. აქვს მხოლოდ
 სახელობითი ბრუნვის დამატება ჰ ამას გარდა მიმართულების
 აღსანიშნავად ნათესაობით ბრუნვას მოითხოვს (გვ. 40, შნშ.
 1); მაგალითად:

3 პ. შადლი შეწირა დმრთისა (გრ. ხანძთ. თ 27, მდ 29).

2 „ შესწირე თავი თვისი მსხეერაჲლად შამისა (ძვ. სას.
 პოეზ. რ. 33 ვ).

1 „ რა მსხეერაჲლი შევწაროთ რისა ღთისა ჩნისა
 (გამოსლვათაჲ 5 ვ) ჰ მისთანანი.

მაგრამ თანდათან კონსტრუქცია ეცვლება ჰ ნათესაობი-
 თის ნაცვლად მიცემითის მოთხოვნას იწყებს:

დმრთეებასა სამებისა ერთობით ქერობინთა
 თანა შიშით ქებასა შევსწირვიდეთ (ძვ. სას. პოეზ. მს
 1-3).

ამიტომ ასეთ შემთხვევებში ობიექტური პრეფიქსი უჩნდება:

3 პ. რომელთა შესაწირავი ესე შემოსწირეს ამას დღესა წმი-
 დასა საკურთხეველსა შენსა (სამღ. უდელმოძლ. ეამ. წ.
 6 1-4).

1 „ შევსწირე უღ წა (პაგ. მას. 80 17).

მაგრამ არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა ახალი სინტაქსური კონსტრუქცია უყურადღებოდ არის დატოვებული მორფოლოგიაში:

3 პ. უღლა ნამეტავისაგან შემოწირეს ფასის საცავსა ამას, ხ' ამან ნაკლულეფანებისაგან თვისსა უწივე რაჲცა აქუნდა შემოწირა საცხოვრებელად თვსა (მაკოზ 12 44).

1 „ აღვწირე წ'ჲ ესე ჳ ს'ლთა საცხოვრებელი წიგნი ჳ შევწირე მთაწმიდას მონასტერსა წ'ისა ჳთის მშობელისასა (პაგ. მასალ. 46 13—15); შევწირე წ'სა სიონსა ატენისსა (ატენის სიონის წარწ. 286 9—10 სტრიქონი წარწერისა); შატბურდს დავწირე ჳ პარხადს შევწირე (ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორ. ხრონიკა, გვ. LVI, 2—1 ქვ.).

ორი ზმნა, რომელნიც ერთ ძირზეა ამოსული ჳ რომელთაგანაც ერთს გარდაუვალი მნიშვნელობა აქვს¹, ხოლო მეორეს გარდამავალი, ხან ობიექტური პრეფიქსით იკმარება ჳ ხანაც უპრეფიქსოდ. ესენია: მო-წყდა ჳ მო-წყჯდა (.. მო-სწყდა ჳ მო-სწყჯდა):

პ. მო-წყდა / მო-სწყდა

A (უპრეფიქსოდ).

3 პ. მოწყდა მეუარი იგი (გამოსლვათაჲ 8 13); მოწყდეს უწი ზირმშოჲ ქუნასა ეგვზტისასა (იქვე 11 5); მოწყდეს უწი საცხოვარი (შექმნათაჲ 33 12); მოწყდეს წ'ე ჳთისა (ლევიტელთაჲ 10 2); მოწყდეს იგიცა მათასას (მოქცვაჲ 762 16); უმრავდესი ერისა მის მოწყდებოდა (წარტყ. იერუს. მმ 23); მოწყდეს უწი, რწი ეძიებდეს ს'ლსა შენსა (გამოსლვათაჲ 4 19); იგინი მოწყდეს საუგუნოდ (სახისმეტყუელი იმ 33—34); მოწყდეს, რწი ეძიებდეს სუფსა მაგის ერმისასა (მათე 2 20); რწა არა მოწყდენ (გამოსლვათაჲ 30 20); ორნი ესე ძენი ჩემნი მოწყდენ (შექმნათაჲ 42 37).

¹) გარდაუვალი ანუ საშუალი ზმნების სინტაქსური კონსტრუქციის შესახებ იხ. გვ. 78, შმშ. 2

1 3. რამდენი მოწვევებით წე შენსა? (შექმნათა 47 15); რა არა მოწვევით წე შენსა (იქვე 47 19); ვრცობდეთ და არა მოწვევით (იქვე 47 19); ნუ უარე მოწვევით (გამოსლვათა 20 19); ჩნ ენი მოწვევით (იქვე 12 34); მოწვევით (იწ ბოლნელი 88 6).

B (პრეფიქსით).

3 3. მოსწევს იგინი წელთა მათ შინა (მათე 8 32); მწარი-
თა სიკუდილითა მოსწევს (წარტყ. იერუს. ძლ 18);
მოსწევს (იქვე 4 9, 30, 32, 33 3, 6); მამანი და დე-
დანი მოსწევდოდეს (იქვე 10 14); და რომელი იგი
კელთა აქუნდა, მო-გე-სწევდოდეს შიმშილითა და წურ-
ვილითა (იქვე 4 10-11).

1 „ რა ვრცობდეთ და არა მოსწევით ჩნცა და შნცა და
განიცა ჩნი (შექმნათა 43 8); მოსწევით და მო-
გკულებით (წამ. ძმათა ცხრათა 171); შენთს მოსწევდე-
ბით ჩუენ მარადღ (გრ. ხანძთ. ზ 55-56).

33. მოწევდა / მოსწევდა

A (უპრეფიქსოდ).

3 3. და მოწევდა ენი სანთვარი ეგვტისა (გამოსლვათა 9 6);
მოწევდა ენი ერემი ბეთლემისა (მათე 2 16); მოწევდა
ენი ჰინომო (გამოსლვათა 12 29, 13 15); ძვრ-ძვრად
მოწევდნის იგინი (სახისმეტყუელი 10 17); გულის წერო-
მითა მათითა მოწევდნეს კაცი (შექმნათა 49 6; შდრ.
რისხვთა თხითა მოწევდეს კაცი: იპოლიტე, გვ. XLVI,
კირათათანა); რნიმე მოწევდნეს (მარკოზ 12 5 ვარ).
ემორ და სჯემ მოწევდნეს ჰირითა მახლისათა (შექმნა-
თა 34 26); მოწევდნეს გმირნი იგი (იქვე 14 5); მო-
წევდნეს ენი მთავარნი ამაღკვისანი (იქვე 14 7); რა-
ჟამს მოწევდნეს სულიერნი ძმანი შენნი (ძვ. სას. პოეზ.
რკმ 1-2); რამთამცა ერმანი იგი მოწევდნეს (სპევს.,
ელ. და მელ. 76 1-2); ნუ გეშინინ მათგან, რლთა
მოწევდნენ გორცნი თქვენნი (მათე 10 28); მიიქენიან
კრავნი და დწევდნიან (თუალთა 42 1).

1 პ. მოგწუდო ენი ჰირმშოა (გამოსლვათაჲ 12 12); რასათჳს მოგწუჯდენით მართუენი თჳსნი (სახისმეტყუელი ზ 14—15).

B (პრეფიქსით).

3 პ. რნი მოსწყენა სეროდე შეფემენ (იერუს. განჩ. 102 1); მოსწყენა (წარტყ. იერუს. იმ 18); რნიშე მოსწყენეს (მათე 21 35, მარკოზ 12 5); მოსწყენეს (მათე 22 6); ერთხამად ათორმეტი ათასი მოსწყუდა მახვლითა (თბრობაჲ 42 15—16).

§ 55. შეცთომები თუ ზოგიერთ ანომალიებს განსაზღვრული ხასიათი აქვთ ზე ერთგვარი გასამართლებელი საბუთაც მოეპოვებათ, სამაგიეროდ ზოგჯერ ისეთებს წააწყდება კაცი ძველი ძეგლების კითხვის დროს, რომ მათ ვერ უპოვით ვერაერთარ საფუძველს, გარდა უღვლილების ნორმების უვიცობისა ძეგლის დამწერისა თუ გადამწერლის მკრივ¹. ასეთ ანომალიებს, თუ არ შეცთომებს, სხვა სახელს ვერ მოუძებნის კაცი. მოვიყვანოთ რამოდენიმე მაგალითი:

შე-კრბა.

შეჰკრბეს მდღელთმთავარნი იგი (იერუს. განჩ. 84 2—1 ქვე).

ყო იგი.

ანუ არა შეზუერეთატა იგივე ჰქვიან? (მათე 5 46 ვარ).

და-ფარა იგი.

ენა წყაღმან დაჰფარის ზღუაჲ (იერუს. განჩ. 46 18—20).

აღ-ღვა.

ქე აღსდგა (იერუს. განჩ. 92 2—3 ქვე, 93 12—13); აწ აღსდგე, იტუს რნი (იქვე 89 1—9).

1) ხანდახან შეცთომებს წარმოშობს, ქართული ენის უვიცობის გარდა, გადამწერლის დალილი გონება ზე დაქანტული კელი. მაგრამ თუ ძველი დაბეჭდილია, ზოგჯერ არ იცი, სად თავდება გადამწერლის lapsus calami ზე სად იწყება გამომცემლის შეცთობა ზე კორექტურული დაუღვერობა

თქუა იგი.

ღმერთმან სთქუა (მათე 15 4, ვარ. სწორია: თქუა);
რწ სთქუას ბოროტი (მათე 15 4; ვარიანტი სწო-
რია: თქუას); შდ „მამო ჩნო“-სა დიაკონმან სთქს
(იერუს. განჩ. 86 4-3 ქვ.); ებისკოპოსმან სთქს
(იქვე 88 1 ქვ.).

სუა იგი, ჭამა იგი.

რამ ჭამოთ ჭ რამ სუათ (მათე 6 25 ვარ.).

წარმო-ტყუენა იგი.

ღმრთეებრ წარმოტყუენე ძალი ჯოჯოხეთისაჲ (ძვ. სას.
პოეზ. ტნ 1-2; კონტრექსტიდან ჩანს, რომ აქ მო-
თხრობითი კილოა ჭ არა ბრძანებითი, ამიტომ მო-
სალოდნელი იყო წარმოსტყუენე, როგორც ვკითხუ-
ლობთ სხვა ალაგას იმავე წიგნში: წარმოსტყუენე ქვე-
სენელი: რძჳ 30-31).

ჰმადლობს მას.

მადლობდა (მათე 26 26 ვარ.).

შე-ჰმოსა მას იგი.

შემოსო აჭრონს სამოსელი იგი წა (გამოსლვათაჲ 40 12).

შე-ჰვედრა მას იგი.

გელთა შენთა შევედრებ სლს ჩემსა (იერუს. განჩ.
82 10-8 ქვ.).

მო-ჰტუარა მას იგი.

მოგურიდეს მას ულთა ბოროტად სნეულთა (მათე 4 24).

ჰრქუა მას იგი.

რქუა მას (მარკოზ 15 2; ვარ. სწორია: ჰრქუა მას);
რათა კადნიერებით ვრქუათ მას (წარტყ. იერუს. ლგ
12-13).

სცა მას იგი.

მრავალფერი სანოვაგტ წარცა წმიდისა მისთვის (გრ. ხანძთ. § 29, გვ. XLIII); რა განჰყვილო მონაკები შენი ღ მიცე გლასაკთა (იე ბოლნელი 66 14—15; ვარ. სწორია: მის(ი) გლასაკთა); თავუჟანის ვცე მას (მათე 2 8); დავცე შწყეშისი ღ განიბნინენ ცსოვარნი (მათე 26 31 ვარ.); თავნის სცეს ღ გალობით იტყოდეს ესრეთ: ჳა შნსა თუნის ვცემთ რა (ჰაგ მასალ. 44^a 18—19).

უბრალო ღ შემთხვევით შეტომად ვერ ჩავთვლით მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის დაკარგვას დაჰბადა ტიპის ზმნებში. ვერ ჩავთვლით იმიტომ, რომ ქველს ქართულში, იმ ქართულში, რომლის ისტორიაც ჩვენ ვიცით, აღარ უნდა ყოფილიყო უკვე ნათელი შეგნება იმისი, რომ ამ ჯგუფის ზმნები მხოლოდ გარეგნულად ჰგავს სახელობით დამატებიან ზმნებს, თორემ ნამდვილად მიცემით დამატებიანებია (§§ 35—36). ამიტომ არ უნდა გვიკვირდეს, რომ ობიექტური პრეფიქსის გამოტოვება შედარებით კშირია:

აღ-ჰმართა [მას] იგი.

აღმართა კერპი (მოქცევაჲ 709 11—12, 14—15, 18); აღმართეს ტაბლაჲ (იოს. არიმათ. 78 1—5); აღილო ლოდი იგი მუნ, რა ედვა სსსთუნლად, ღ აღმართა ქეკლად (შექმნათაჲ 28 18); მარხვამან... აღმართნის დაცემულნი (იე ბოლნელი 5 18—19).

მო-ჰმზადა [მას] იგი.

მომზადეს ვნებაჲ იგი (მარკოზ 14 16 ვარ.); განვმზადენით დღესასწაული სისარულისაჲ (ძვ. სას. პ. ეზ. 65 25 8—10); განვმზადენით გზანი უფლისანი! (მათე 3 3, მარკოზ 1 3, ძვ. სას. პ. ეზ. 66 66—67, რილ 345).

§ 56. დასკვნა. ძირითადი კილო ქველი სალიტერატურო ენისა. ქველი სალიტერატურო ენა, რომელიც შორიდან ღ ზერელე გადათვალიერებით ერთ წალიან მონოლითად ა. შანიძე, S, ღ O, ქართ. ზმნებში.

გვეჩვენება, ახლოს რომ დეაკვირდით ზე გულდასმით გადავსინჯეთ, ერთგვარი მასალისაგან ნაშენები არ აღმოჩნდა. მასში სხვათა შორის გვარიანი ადგილი სჭერია ანომალიებს, რომელთაგანაც ზოგი განვითარებულია თვით იმ კილოს ნიადაგზე, რომელიც საფუძვლად უდევს ძველს სამწერლო ენას, მაგრამ ზოგი სხვა კილოებისაგან შემოტანილი ჩანს. სხვებისაგან ნასესხები ფორმები ზოგჯერ სავსებით შეთვისებულია ძირითადი კილოს მიერ ზე გადაქმნილ-გადაკეთებულია მისი ნორმების თანაკმად, მაგრამ უცხო ჩამომავლობის კვალი მთლად წარკოცილი არ არის ზოგიერთ ფორმაში. ცხადია, მაგალითად, რომ ხანი, როგორც სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა (ხარ, ხუაღ: § 11) ძირითადი კილოს კუთვნილება არ არის; იგი ნასესხები უნდა იყოს რომელიღაც სხვა კილოსაგან, რომელსაც ხანის პრეფიქსად კმარება ახასიათებდა ალბათ არა მარტო ორ ზმნაში, არამედ სხვა ზმნების უღვლილებაშიაც, საზოგადოდ. ძირითადი კილოს კუთვნილებად არ შეგვიძლია ვიცნოთ აგრეთვე სახელობით დამატებიან ზმნათა აწმყოს წარმოების წესი უობიექტურ-პრეფიქსოდ (§ 43); ქდაგებს ტიპის უღვლილება აწმყოში, ეს რომელიღაც სხვა კილოს გავლენა უნდა იყოს.

ამრიგად, თუ ძველი სალიტერატურო ენიდან გამოვპოვოთ, რამდენადაც შესაძლებელია, მერპინდელ დანაღვესა ზე სხვა კილოებისაგან შემოტანილ ფორმებს, დავგვრჩება კილო, რომელიც საფუძვლად დასდებია ქართული მწერლობის ენას. ეს კილო კი, როგორც ჩვენაზღი მოღწეული საისტორიო ზე სალიტერატურო ძეგლებიდან ჩანს, მეორე პირის სუბიექტურისა ზე მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის კმარების მკრივ საკმაოდ გარკვეული ზე ერთ მთლიან სისტემად ჩამოსხმული ენა ყოფილა.

V. სუბიექტ-ობიექტური კრეფიქსი ჰქს საშუალო ქართულში.

§ 57. უღვლილების ნორმების შერყევისა ლ და-
რღვევის მიზეზები. ძველი ქართულის მიერ (IX-XI სს)
საშუალოსადმი (XII-XVIII ს.ს.) გაღმოცემულ ქონებაში ბევ-
რი რამ იყო ისეთი, რომელსაც შეეძლო გაუგებრობა გამოე-
წვია; სახელდობრ:

S₂-ის საკითხში

1. ზმნები ორ მთავარ ჯგუფად იყო გაყოფილი, იმის
მიხედვით, კმონით ეწყებოდათ მათ თემა, თუ თან-
კმონით. პრეფიქსი მხოლოდ თანკმონიანებს მოე-
პოვებოდათ, კმონიანებს კი არა; ლ ამგვარად და-
პირისპირებული იყო:

ერთის მკრით	ყო	ჰყავ	ვყავ
	და-წკრა	და-სწკრე	და-ვწკრე
მეორეს მკრით	იყო	იყავ	ვიყავ
	და-იწკრა	და-იწკრე	და-ვიწკრე

2. მოთხრობით კილოსა ლ ბრძანებითს შორის გან-
სხვაება მხოლოდ თანკმონიან თემებში შეიძლებო-
და, კმონიანებში კი არა. ამიტომ იყო:

ერთის მკრით	ჰყავ — ვყავ, და-სწკრე — და- წკრე
მეორეს მკრით	იყავ — იყავ, და-იწკრე — და-იწკრე

შეუძლებელია, რომ ამ ორ გარემოებას პირდაპირი გა-
ვლენა არ ჰქონებოდა S₂-ის მერმინდელ ბედზე საშუალო ქარ-
თულში. უღვლილებაში რად უნდა იყოს განსხვაება კმონიან-
თანკმონის მიხედვით, ე. ი. ფონეტიკურ დასაბამს რად უნდა
ჰქონდეს ასეთი ძალა მორფოლოგიაზე? თუ მოთხრობითში

შეიძლება ვიკმაროთ უპრეფიქსო ფორმები იყავ ლ და-იწერე, რატომ არ შეიძლება იმავე კილოში უპრეფიქსოდვე ვთქვათ უავ ლ და-წერე? ანდა თუ ერთ შემთხვევაში არ არის გარჩეული ბრძანებითის ფორმა მოთხრობითისაგან (იყავ—იყავ, და-იწერე—და-იწერე), მეორე შემთხვევაში რადლა უნდა იყოს გარჩეული (ჰქავ—უავ, და-სწერე—და-წერე)? არ შეიძლება განა, კმოვნიან თემებისაგებ ბრძანებითი ლ მოთხრობითი აქაც ემსგავსებოდეს ერთიმეორეს? ლ თუ შეიძლება, რა დაშავდება ვითომ, რომ მოთხრობითში უავ ლ და-წერე ვთქვათ ბრძანებითისებურად ან, თუ არა ლ, ბრძანებითში ჰქავ ლ და-სწერე მოთხრობითისებურად?

ასეთი საკითხები ძალაუნებურად უნდა დაჰბადებოდა კაცს შეუუცნობელი გრამატიკული აზროვნების სფეროში ლ მათ გადასაწყვეტად ლ ყოველდღიური მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ანალოგია უნდა წამოჰშველებოდა.

0₃-ის საკითხში

დაპირისპირებული იყო:

1. კმოვნიანი ლ თანკმოვნიანი თემები:

ერთის მკრით	ჰქითხა	სთხვა
მეორეს მკრით	ამცნო	უთხრა

2. სახელობით დამატებიანი ლ მიცემით დამატებიანი ზნნები:

ერთის მკრით	შე-მოსა	გან-უიდა
	და-დვა	და-წერა
მეორეს მკრით	შე-ჰმოსა	მი-ჰუიდა
	და-სდვა	და-სწერა

3. უო ტიპის ზნნები ლ და-ჰბადა ტიპისანი:

ერთის მკრით	შო-კლა	თქუა
მეორეს მკრით	ად-ჰმართა	და-სთესა

4. ადგილის ვარემოება მიცემითში ლ დამატება მიცემითში:

ერთის მკრით	შე-კადა მას (ადგ. ვარემ.)
მეორეს მკრით	გან-ჰკადა მას (დამატ.)

5. წარმოება ნამყო სრულისა ღ აწმყოსი სახელობით დამატებიანი ზმნებისთვის:

ერთის მკრით	ყო	და-წუა
მეორეს მკრით	ჭყოფს	და-სწუფს

ყველა ამაებს, რასაკვირველია, თავისი უნდა ექმნათ მე-სამე პირის ობიექტური პრეფიქსისათვის შემდეგში. მართლაც ღ: თუ ამცნო ღ უთხრა სწორია, კითხვა ღ თხოვა რად უნდა იყოს ვითომ მრული ქართული? თუ კი ითქმის შე-მოსა (იგი სამოსლითა), ვითომ რა უნდა დაშავდეს, რომ ვთქვათ შე-მოსა (მას სამოსელი)? ანდა, პირიქით, თუ შე-ჭმოსა (მას სამოსელი) უნდა, რა იქნება, რომ შე-ჭმოსა (იგი სამოსლითა) ვთქვათ ღ ვწეროთ? რა ბედენაა ვითომ? თუ გან-უი-და შეიძლება, რატომ არ შეიძლება მი-უიდა ანდა, პირიქით, თუ მი-ჭვიდა კარგია, გან-ჭვიდა რად უნდა იქმნეს ცული? რად უნდა იყოს გარჩევა: გან-ჭკადა (მას ტყავი) ღ შე-კადა (იგი სამოსთხესა) ფორმებს შორის? იქ დამატებაა ღ აქ კი აღგილის გარემოება? მერნე რა უყოთ?! ორთავ შემთხვევაში ხომ მიცემითის ბრუნვაა? კარგი ღ: ყო ტიპის ზმნებსა ღ და-ჭბადა ტიპისებს შორის რადლა არის განსხვავება? თანაბრად რად იკმარება ობიექტური პრეფიქსი, მიუხედავად იმისა, დამატება არის მიცემითში [განჭკსნა ერთმან ტჯრთსა (შექმნათაჲ 42 27)], თუ არა [განჭკსნა თითოეულმან ძაძაჲ თჯსი (შექმნათაჲ 44 11)]? ამას გარდა, სახელობით დამატებიან ზმნათა ნამყოსა ღ აწმყოს სხვა-ღ-სხვანაირ წარმოების წესში კიდევ გაერკვეოდა კაცი, მაგრამ აწმყოს წარმოებაში რომ სრული თანკობა არ ჰქონდათ ყველა ზმნებს ღ ზოგი (უდიდესი წილი) ჭყოფს ტიპის უღვლილებას მისდევდა ღ ზოგი (უმცირესი ნაწილი) ჭადაგებს ტიპისას, ამას ძალიან უნდა აერია საქმე, ეგების უფრო მეტად, ვიდრე დანარჩენ მიზნებს ყველას ერთად.

ს₂-ისა ღ ო₃-ის საკითხში საერთოდ

ერთ გარემოებას კელი უნდა შეეწყოს საქმის გართულებისათვის, სახელდობრ იმას, რომ

1. N_2 ზე O_3 ერთი ზე იგივე ბგერა იყო, რომელიც ერთნაირ პირობებში ერთსა ზე იმავე ფონეტიკურ კანონს ემორჩილებოდა.

ამასთანავე

2. ეს ორი ერთნაირად მბგერი სუფიქსი ისე სუსტი იყო თავის ბუნებით, რომ ქარძული მეტყველების ფიზიოლოგია ადვილად ურიგდებოდა მათ დაკარგვას.

ზე მერმე კიდევ

3. საშუალო ქართულში თანდათან ძლიერდებოდა ცუცხალი კილოების გავლენა სამწერლო ენაზე. სალიტერატურო ძეგლში ხან ერთი დიალექტური ფორმა იჩინდა თავს ზე ხანაც მეორე.

ჩამოთვლილი მიზეზები, ფიციტული ცალკ-ცალკე ზე ყველა ერთად, ძალუმად მოქმედებდა უღვლილების ნორმების შესარყივად ზე დასარღვევად. ზე ამ ნიადაგზე ჩვენი პრეფიქსების კმარების საკითხი (საკითხი, კაცმა რომ თქვას, ცხადი ზე ნათელი) თანდათან ბურუსით უნდა მოცულიყო ზე დაბნელებულიყო.

ასეც მოკდა. როგორც ვნახეთ (§§ 38—46), ჯერ კიდევ ძველს ქართულში დაიწყო გაუგებრობა ზე ფორმების არევა. ეს გაუგებრობა თანდათან იზრდებოდა ზე მატულობდა საშუალო ქართულში: აირია კმოენიანი ზე თანკმოენიანი თემები, წაიშალა ფორმალური განსხვავება ბრძანებითსა ზე მოთხრობითს შორის, ობიექტური პრეფიქსი გაჩნდა სახელობით დამატებიან ზმნებში ზე სხვანი ზე სხვანი. ერთი სიტყვით, როცა ძველის მიერ ნაანდერძვე ქონებას საშუალო ქართულის მიერ ხანგრძლივი დროს განმავლობაში კეთილ შენაძენი მიემატა, ისეთი არეულარევა შეიქმნა ფორმებისა, რომ ძნელი საქმე იყო მათი გამორკვევა ზე რაიმე სისტემით დალაგება.

§ 58. ანტონ კათალიკოზის გრამატიკული სკოლა. ანტონ პირველს მეთვრამეტე საუკუნეში მაინც უცდია, რომ გაერკვია პრეფიქსების კმარების საკითხი, მაგრამ უნაყოფოდ.

ისტორიულად საკითხის შესწავლა, როგორც ჩანს, მას გათვალისწინებული არა ჰქონებია ღ თანაბარი ნდობით მოჰყრობია მეათე საუკუნის კელნაწერებსაც ღ მეჩვიდმეტისასაც. ღ რადგანაც ვერ უპოვია (ან კი როგორ უნდა ეპოვია?) ერთგვარი წესი უღვლილებისა სხვა-ღ-სხვა ეპოქის ძეგლებში, გრამატიკული სისტემის შესაქმნელად მას თავისი სქოლასტიკური მსოფლმხედველობა წამოუშველებია. აი, მაგალითად, როგორ აუღვლებს კათალიკოზი უო ღ შე-კრა ზმნას¹:

პბ. ყო ი გ ი—ჰყოფს მას.

(§ 67, გვ. 69)

სახლტრებიითისა სქესისა აწმყოა.

მაგალითი:

მხოლობითად.	ვჰყოფ.	ჰყოფ.	ჰყოფს.
მრავლობითად.	ვჰყოფთ.	ჰყოფთ.	ჰყოფენ.

ნამყოა უსრული.

მაგალითი:

მხოლობითად.	ვჰყოფდი.	ჰყოფდი.	ჰყოფდის.
მრავლობითად.	ვჰყოფდით.	ჰყოფდით.	ჰყოფდიან

ნამყოა სრული.

მაგალითი:

მხოლობითად.	ვჰეჟ.	ჰეჟ.	ჰეჟ
მრავლობითად.	ვჰეჟთ.	ჰეჟთ.	ჰეჟეს.

მყობადი.

მაგალითი:

მხოლობითად.	ვჰყო.	ჰყო.	ჰყოს.
მრავლობითად.	ვჰყოთ.	ჰყოთ.	ჰყონ.

ბრძანებითისა სქესისა აწმყოა.

მაგალითი:

მხოლობითად.	ჰეჟ, ნუ ჰყოფ.	ჰყოს, ნუ ჰყოფს.
მრავლობითად.	ჰეჟთ, ნუ ჰყოფთ.	ჰყონ, ნუ ჰყოფენ.

¹) ქართული ღრამმატიკა, შედგენილი ანტონ I-ის მიერ. თბილისი 1885 [გვერდები ნაჩვენებია ამ გამოცემისა].

38. შე-კრა იგი—შე-ჰკრავს მას.

(§ 26, გვ. 24—25).

	საზღვრებითისა სქესისა აწმყოა.	მაგალითი:
მხოლოდითად.	შეჰკრაგ.	შეჰკრაგ.
მრავლობითად.	შეჰკრაგეთ.	შეჰკრაგეთ.
	ნამყოა უსრული.	მაგალითი:
მხოლოდითად.	შეჰკრადი ¹ .	შეჰკრადი.
მრავლობითად.	შეჰკრადით ² .	შეჰკრადით.
	ნამყოა სრული.	მაგალითი:
მხოლოდითად.	შეჰკარ.	შეჰკარ.
მრავლობითად.	შეჰკართ.	შეჰკართ.
	მყოობადი.	მაგალითი:
მხოლოდითად.	შეჰკარა.	შეჰკარა.
მრავლობითად.	შეჰკართა.	შეჰკართა.
	ბრძანებითისა სქესისა აწმყოა.	მაგალითი:
მხოლოდითად:	შეჰკარ, ნუ შეჰკრაგ	შეჰკარას, ნუ შეჰკრაგს.
მრავლობითად.	შეჰკართ, ნუ შეჰკრაგეთ.	შეჰკარან, ნუ შეჰკრაგეთ.

ამგვარადვე აუღვლებს კათალიკოზი გან-ბანა ზმნასაც (§ 28, გვ. 27—28). მაშასადამე, ანტონ ჰირველი აწმყოსა ლ ნამყო სრულის წარმოებას ვერ არჩევს ერთურობისაგან. ის არა-ვითარ ყურადღებას არ აქცევს იმ გარემოებას, რომ მის მიერ სანიმუშოდ მოყვანილ ზმნებს (ეო, შე-კრა, გან-ბანა) აწმყოში ერთი სინტაქსური კონსტრუქცია აქვს ლ ნამყო სრულში კი სხვა კათალიკოზისთვის სულ ერთია, რა დამატება აქვს ზმნას: სახელობითისა თუ მიცემითისა. თანემოწიან თემებში ის ჰაეს ყოველთვის ჰემარობს ლ თუ თემის თავიკიდური ენის წვერის-მიერი ბგერაა (ტ, დ, თ) ან ლ აფრიკატი (წ, ძ, ც, ჭ, ჯ, ჩ), მაშინ ჰაე სანთან აქვს შეერთებული (ქს).

¹ შეტომით დაბეჭდილია: შეჰკრადი.

² შეჰკრადით კარბექტურული შეტომა უნდა იყოს.

რა მნიშვნელობა აქვს ამ ჰაეს (ღ ენის წვერისმიჯრი ბგერით დაწყებულ თემებში ჰაესა ღ ხანს ერთად) კათალიკოზისთვის? ეგების იგი მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსია მისთვის? მაგრამ ასე რომ იყოს, მაშინ ხომ სუბიექტურ ზმნებში, მაგალითად, მხოლოდ მეორე პირის ფორმებში ექმნებოდა ნაკმარი. კათალიკოზი კი ყველა პირში ჰკმარობს:

ვჭხი (66), ვჭბრწეინავ (46), ვჭსუფეგ (53), ჰსუფეგს (101, 157), განჭბრწეინდა (100), განსჭმართაღლით (39), ჰემოჭკრბეს (102), ჰრბიოდეს (102), ჰსხდეს (102); ვჭსტირ (67), ჰსტირნ (106), ვჭსტრეჭლოჲ (67), ვჭსწუხ, ვჭსწუხდე (76), ჰსცხოვრებდა (107), ვჭსჯეგ (46), ვჭსდგე (196), აღ-ჭსდგა (100, 105, 107); ვჭსჯედ, ვჭსჯდე (66); ჰსჭდა (102) ღ სხვა მისთანანი.

ამ მაგალითებიდან ცხადია, რომ პრეფიქსი ჰაე (ანუ მრჩობლი სახით ჰს) კათალიკოზისთვის მეორე პირის სუბიექტის გამომხატველი ნაწილაკი არ არის.

მაგრამ არც იმის ნიშანი ჩანს, რომ კათალიკოზს იგი მესამე პირის ობიექტურ პრეფიქსად ესმოდეს. მართალია, მაგალითებზე მოყვანილი ზმნების (ეო, შე-კრა, გან-ბანა) უღვლილება ღ აგრეთვე:

ვჭდექე, ვჭდექო (48), ვჭხლინე, ვჭხლიხო (48), ვჭგლიჯე, ვჭგლიჯო (48), ვჭსაჯე, ვჭსაჯო (61), დაჭსაჯა (102), გან-ჭსაჯოს (101), ვჭმწესე, ვჭმწესო (60), ვჭღერდე, ვჭღერდო (88), ვჭზომე, ვჭზომო (68) ვჭსთქე (46, 87), ჰსთქუა (100), ვჭსთქუა (87), ვჭსთქუათ (117), ვჭსწერე ვჭსწერო (48), აღჭსწერა (105), ვჭსწუხდე, ვჭსწუხდო (55), გან-ვჭსწმიდე (47), ვჭსტერ, ვჭსტრა (60), ვჭსწონე, ვჭსწონო (68), ჰსწადს (89, 171), ჰსწადოდა (103), ვჭსძარცუხ, ჰსძარცუხ, ჰსძარცუა, ვჭსძარცუათ, ჰსძარცუათ, ჰსძარცუხს, ვჭსძარცვო, ჰსძარცვო, ჰსძარცვოს, ვჭსძარცვოთ, ჰსძარცვოთ, ჰსძარცვონ (81 — 82)

ღ სხვა ამგვარი ფორმები გვაფიქრებინებს, რომ კათალიკოზი ჰაეს (ან კიდევ ჰაესა ღ ხანს ორთავე ერთად) ობიექტურ-

რი პრეფიქსის მნიშვნელობით ჰეპარობს, სულ ერთია რა ბრუნვაშია ეს ობიექტები: სახელობითსა, თუ მიცემითში. მაგრამ ამ შემთხვევაში O_3 -ს რალა ესაქმება სუბიექტურ ზმნებში?

არა, კათალიკოზისთვის ამ პრეფიქსს (ცალად ჰ, ტყუბად ჰს) წმინდა მორფოლოგიური მნიშვნელობა არა აქვს: მისთვის იგი არც S_2 -ია ლ არც O_3 , არამედ რალაც სამკაული, რომელიც საჭიროა ზმნის ფორმაში აკუსტიკური შთაბეჭდილების გასაძლიერებლად. თუ არ ასე, სხვაფრივ ვერ ავსენით მას კათალიკოზის მიერ ნაემარ ზმნის ფორმებსა ლ სახელებში:

მჭრწაჲს, მჭრწუნეს (88), მჭრცხუჭნის, გჭრცხუჭნის (66), ჰსშირად (100, 105), ჰსზობა (24), ჰრთუელი (6, 127, 268), ჰრთუთ (24), ჰსჲად (ვესაჲ, 23), ჰსწორი (98), ჰსწრაჲად (104), მჰსწრაჲელ (99), ჰსჯა (98, 292), განჰსჯა (6), ჰსჯუელიერი (215), განჰსჯილი (23), მჰსჯაჲრი (250), მჰსთჲად (100, 105, 107), განჰსჯაჲლული (104), მჰსმეელი (247), მჰსმეეელი (40), მჰსგაჲსი (7, 23, 38, 55, 167), უჰფრო (98), უჰჲმიდესი (98), უჰჲჲად (100) ლ სხვა მისთანანი.

თუ ანტონ პირველის გრამატიკაზე ცოტა ვრცლად შეეჩერდით, ეს იმიტომ, რომ კათალიკოზმა თავისი სისტემა თეორიული კვლევა-ძიების ფარგლიდან პრაქტიკულ ნიადაგზე გადაიტანა ლ მრავალ საფილოსოფიო ლ საღეთისმეტყველო ნაწერების (ორგინალურისა თუ ნათარგმნის) საშუალებით ლ აგრეთვე თავისი სკოლის მოწაფეთა დაკმარებით დიდი ლ ვრცელი ასპარეზი მოუპოვა მას ლ ამით ერთგვარა დიდი დაასვა ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიულ განვითარებას.

VI. სუბიექტ-ობიექტური პრეფიქსი $\frac{3}{2}|1$ ახალს ქართულში.

§ 59. N_2 & O_3 მკვდარია უკვე. საშუალო ქართულში შეყვანილი იყო მხოლოდ, თორემ მთლად დარღვეული არ ყოფილა უღვლილების ნორმები: XII—XVII საუკუნეების ძეგლებში ჩვენი პრეფიქსების ბუნებისა & თვისების შეგნება საერთოდ გვარიანად მალა იდგა & მხოლოდ ანტონ კათალიკოზმა დაუკარგა მათ ყოველგვარი სასიცოცხლო ძალა & უბრალო სამკაულად აქცია მეთვრამეტე საუკუნეში. მათი გამოცოცხლება & საქიროების მიხედვით შეგნებულად კმარება აქამომდე ვერ შეძლო ახალმა ქართულმა.

დღევანდელი სალიტერატურო ენა, რომელსაც ფესვები მეცხრამეტე საუკუნეზე უფრო შორსაც აქვს გადგმული, გაიზარდა & განმტკიცდა წარსული საუკუნის მეორე ნახევარში, თუმცა იგი, სხვა-ღ-სხვა მიხეზის გამო, დამთავრებულ ფორმებად ჯერაც არ არის ჩამოსხმული¹. ამ ენაში ბევრი ფორმა ისეთი, რომელიც დავასა & ცილობას იწვევს, საყოველთაოდ მიღებული არ არის & იკმარება ამა თუ იმ ავტორის პირადი შეხედულებისა & გემოვნების მიხედვით.

ასეთ მდგომარეობაში, რასაკვირველია, სხვა-ღ-სხვა კილოების გავლენას ფართო სარბიელი უნდა ჰქონდეს (& აქვს კიდევაც) სალიტერატურო ენაზე გავლენის მოსაპოვებლად. თანამედროვე ცოცხალი კილოები კი ძალიან განსხვავდება ერთ-ერთისაგან სწორედ ჩვენი პრეფიქსების კმარების საკითხში & რა თქმა უნდა, ეს განსხვავება სალიტერატურო ენაშიაც ჰპოვებს თავის გამოხატულებას. ამიტომ ჭაეისა & სანს ისეთ უადგილო ფორმებში შეჰხედებით, სადაც მოსალოდნელი არ არის, ანდა პირიქით, ხანდახან იქ ვერ იპოვით, სადაც მართლა საქიროა & აუცილებელი. რის სუბიექტური პრეფიქსი, რა ობიექ-

¹) „დამთავრებული ფორმებია“ რომ ვამბობთ, ეს შედარებით, თორემ არც ერთი სალიტერატურო ენა, რომელიც კი ცოცხალია, საბოლოოდ დამთავრებულ ფორმებში ჩამოყალიბებული არ არის.

ტური ნაწილაკი, რის ბრძანებითის გარჩევა მოთხრობითი-საგან, რა მიცემითის დამატების განსხვავება სახელობითი-საგან, რის აწმყო, რა ნაწყო? საქმე იქამდის არის მისული, რომ კაცს აკვირვებს არა უთავბოლოდ ღ არეულად ნაკვარი ფორმები ღ საშინელი სხვადასხვაობა, არამედ ის გარემოება, რომ თუ ვინიკობაა სადმე შემთხვევით ჰაე ღ სანი თავის ალაგას არის როგორმე ნაკვარი ღ ფორმა სწორია. ერთი სიტყვით, ახალ სალიტერატურო ქართულში ეს პრეფიქსები მკვლ-რაა ღ მათი გაგებისათვის გრამატიკული აღლო ღ გრძნობა სრულიად დაწლოუნებულია.

§ 60. საორთოგრაფიო რეფორმების წადილი. საქმის ასეთმა მდგომარეობამ აიძულა ზოგიერთი პირი, რომ ეცადათ სალიტერატურო ენაში საორთოგრაფიო რეფორმები გაეტარებინათ, რათა ამის საშუალებით სხვადასხვაობა მოსპობილიყო ღ ერთგვარობა დამყარებულიყო.

ს. ხუნდაძე: „არის... ერთი ხმა, რომელიც მე... მეტ ბარგათ მიმაჩნია ქართული ენისათვის (სახელდობ ზმნებში) ღ რომელსაც თითქმის ყველა ჩვენი სწერალი ებლაუქება. ეს არის ჰ... ჰ-ს არსებობა, განსაკუთრებით ზმნებში, ჩემი აზრით სრულიად უსაფუძვლოა: არც აზრისთვის არის საჭირო ღ არც კეთილზმონებისათვ. ს“¹. ღ ამიტომ „ზმნებში ჰ-ს ნუ ხმარობთ, — მაგალ მას ქვია, ქონდა, გონია ღ სხვ. (ღ არა ჰქვია, ჰქონდა ღ სხვ.)“².

„თუ ჰ-ს უარყყოფ ზმნებში, სამაგიეროთ ხმა ს აუცილებელ საჭიროთ მიმაჩნია ხმნების სხვა-ღ-სხვა ფორმებში კეთილ-ხმოვანებისათვის. ჩემი აზრით, ს ზმნებში გამოთქმას აძლეეს სინაზეს, სინატიფეს, თანაც სიღარბაისლეს... თქმა არ უნდა,

¹) სალიტერატურო ქართული (ქუთაისი 1901), გვ. 49—50.

²) ქართული მართლწერა. გაზ. „კოლხიდის“ თანამშრომელთა საყურადღებოთ, გვ. 6 [ეს წიგნაკი ანონიმურად არის გამოცემული ქუთაისში 1911 წელს, მაგრამ მეორედ გამოვიდა 1913 წელს ღ უკვე აწერია, რომ იგი ს. ხუნდაძისა არის].

ს უნდა დარჩეს მიმოხრაში კეთილბოვანებისათვის... მაგალ....
 სდგამს, სთიბავს, სტირის, სცარტყავს, სძრავს, სწერს, სჭამს,
 სჯობნის... მე ვსჭამ, შენ სჭამ, ისა სჭამს, ვსჭამდი, სჭამდი, სჭამდა,
 ვსჭამე, სჭამე, სჭამა, ვსჭამეთ, სჭამეს ღ სხ.“¹. ...„დასწერა,
 მისცა, გასცა ღ სხვ

აქიდან რამდენიმე ზმნა გაზორიცხას შე.დგენს, ე. ი.
 უსანოთ იხარება: ვთრთი, ვთხნი, ვთხზავ, ვცხოვრობ, ვცხოვრებ,
 ვცთიფობ, ვწვადობ, ვწვებ ღ სხვ.“².

3. მ ი რ ი ა ნ ა შ ე ი ლ ი: „სახელზმნათა უღვლილების დროს
 წერაშიაც, ლაპარაკშიაც დაიცევიტ სახელნაცვალი ძირები ვჰ
 პირველის, ჰ მეორის ღ ჰ მესამე პირის მაჩვენებელი, მაგ.:

ვჰ-უოფ, ჰ-უოფ, ჰ-უოფს.
 ვჰ-კრავ, ჰ-კრავ, ჰ-კრავს.

ხოლო როცა სახელზმნა იწყებოდეს დ, თ, ტ, ჩ, ც, ძ,
 წ, ჭ ხმებითა, მაშინ ჰ შესცვალეთ ს-ანად, მაგ.:

ვს-დებ, ვს-თხოვ, ვს-ტაცებ, ვს-ჩანვარ, ვს-ცემ, ვს-ძებ-
 ნი, ვს-წევ, ვს-ჭრი.

გახსოვდეთ, თუ სახელნაცვალი ძირები ვჰ, ჰ ღ ჰ არ იხმა-
 რეთ, სადაც საჭიროა ზმნათა უღვლილების დროს, მაშინ
 ფორმის გაუკუღმართებას მოჰყვება აზრის გაუკუღმართებაც,
 მაგ.:

ჰევაგის ბადი, ვევაგის ბუდე; მიეო სიკეთე, მიჰეო სელი
 საქმესა; ჰქმნა სიკეთე, კმნა სიკეთისა; ბატის ქონია, ბატის

¹ სალიტერატურო ქართული, გვ. 51—55.

² ქართული გრამატიკა (ქუთაისი 1904), გვ 170 [ეს გრამატიკა
 რამოდენიმეჯერ გამოიცა (ძგალითად, მეორე გამოცემა ქუთ. 1907);
 მეექვსე გამოცემაში (ქუთ. 1919, გვ. 156) ასეთ შენიშვნას ვკითხულობთ:
 „ზმა ს ამ შემთხვევაში (ე. ი. როცა თემა კბილისმიერი ბგერით
 იწყება) მოქმედებითი გვარის ზმნებს თითქმის ყველას დაერთვის, საშუა-
 ლო გვარისას კი — მხოლოდ რამდენსამე, მაგალ : სტარის, სტყუის, სწუხს,
 სტებება, სტყნება, სფობია (სფობს), სჭირია (სჭირდება), სფერა, სტევა,
 სწუურია, სდუმს ღ სხვ.“].

ტინი ჭქონია; ჭკრაფს ხელსა, კრავს აძოვებს; მიწერს წერილსა, მისწერს წერილსა; წერა წიგნისა, სწერა წიგნი; წევს აჯად-მუოფა, სწევს თამბაქოსა; დეგნა მტრისა, სდეგნა მტერი; ცემა ემაწილისა, სცემა ემაწილსა“¹.

მ. ყიფიანი ცდილობს თეორიულად დაასაბუთოს ანტონ კათალიკოზის მიერ უკიდურესობამდე მიყვანილი ჭაეს კმარება, რომელიც ინერციულად დღესაც განაგრძობს არსებობას ზოგიერთი ავტორის ნაწერებში: „ვიდრე ჭ-ს უღელს უღვლილებაში უფრო ვრცლად გამოვაჭკვეყნებდე, აქ მოკლედ ვიტყვი შემდეგს:

1) ჭ-აე ზოგიერთ თანხმოვანების ზედწინ გამოითქმის ს-ნად ღ დღეს სწორედ ს-ანის სახიერებითვე იწერება: ს-წერს, ს-ცემს, ს-ჭამს ღ სხვა;

2) სხვა თანხმოვანების ზედწინ ჭ-აე ისევ თვინიერად სცხადდება ღ გამოიჰთქმის, როგორც მაგალითად ევროპიული *h aspiré* (ამოსულთქმით): ჭ-ფენს, ჭ-ეფს, ა-ჭეფს, ჩაჭეფნს, ჩა-მოჭეფს, ჭკმობს ღ სხვა;

3) ზოგჯერ მიმკრთალებით, მუნჯად გამოითქმის, როგორც ევროპიული *h muet*: გუღი მი-ჭ-ცემს, საქმეს მი-ჭ-ჩენს, შინ მი-ჭ-ხმობს, ასე მი-ჭ-რჩევს ღ სხვა.

4) ჭ-აე ა, ე, ი, ო ღ უ-ნის გამოთქმას განაგრძობს უღვლილებრივს ფორმებში, როგორც *h muet* ინდოევროპიულს ენაში, მაგალითად, გერმანულში: Hahn („მამალი“), ihr, ihm („იმას“), steht („სდგას“), Ohr („ყური“), Uhr („საათი“); ქართულში: დამა-ჭ-ხიოს, დამა-ჭ-ფინოს, დამი-ჭ-წეროს, მი-ჭ-ცემს, მია-ჭ-ფინოს, აუ-ჭ-წეროს, შეგე-ჭ-წიოს ღ სხვა“².

¹) გახსოვდე წერა ლაპარაკის დროს ქართული გრამატიკის წესები (თბილისი 1914), გვ. 10—11.

²) ბუნება ქართულ ენის ეტიმოლოგიურ შენობისა. ქართული ზმნის ძირითადები ღ იმათი კანკელდობრივი ჩამომავლობა (ტფილისი 1911), გვ. 9—10 [იხ. აგრეთვე იმავე ავტორის მიერ ს. ხუნდაძის „სალიტერატურო ქართულის“ გამო 1910 წელს დაბეჭდილი: ბუნება ქართულ ენის ეტიმოლოგიურ შენობისა. მოკლე საგრამატიკო წერილები სამასალოდ]

საბოლოოდ ვერც ერთმა მიმართულებამ ვერ მოიკიდა ფეკი სალიტერატურო ენაში ზღვრისა და ერთად-ერთი საზომი ჰქონდა ზღვრის კმარების საკითხის გადასაჭრელად არის თვითეული მწერლის სურვილი ზღვრისა. ვისაც როგორ მოსწონს, იმგვარად ჰქმარობს საუბარშია და ზღვრისა. მაგალითებს აუარებელს იპოვის კაცი თვითეული მწერლის რომელიც გნებავთ იმ ნაწარმოებში. აქ კი საკმარისია გავიხსენოთ სათაური ი. გოგებაშვილის ცნობილი საყმაწვილო მოთხრობისა იანვანამ რა ჰქმნა ზღვრითვე ის გარემოება, რომ გზებითის სააღდგომო ნომერში ყოველ წლივ ერთი ზღვრით განძეორებული: ქრისტე აღსდგა¹. საღმრთო წერილიდან მოყვანილ ციტატებს ნულა იკითხავთ! ასე გასინჯეთ, თვით ძველი ტექსტები (სახარება, დავითნი ზღვრ.) იმ გვარად არის ზოგჯერ გაღმობეჭდილი, რომ კაცო ვერ იცნობს. ასე რომ ახლანდელი სალიტერატურო ძეგლების მიხედვით ჩვენი პრეფიქსების ბუნების გამოცნობა, ეს შეუძლებელი საქმე იქმნებოდა ზღვრით გაწეული შრომა უნაყოფოდ ჩაივლიდა. მაგრამ ჩვენდა საბედნიეროდ, ქართული ზმნების აგებულების შესასწავლად ზღვრით ჩვენი პრეფიქსების გამოსაკვლევად ძვირფას მასალებს გვაძლევს, ძველი ძეგლების გარდა, დღევანდელი კოცხალი კილოები.

¹) ერთმა კაცმა მიამბო: ერთხელ დიდი კამათი იყო, არა აღსდგა უნდა ზღვრით არა აღზღვრა-ო.

VII. სუბიექტური პრეზიფიცი მემორა პირისა

ღ

ობიექტური პრეზიფიცი მესამე პირისა

კილომეზი.

§ 61. თვითეული კილო შედარებით მარტივია ღ მთლიანი. ცოცხალი კილო, ცალკე აღებული, რომელიც უნდა იყოს, უფრო მარტივია ღ ერთფეროვანი, ვიდრე მწიგნობრული ენა, ენა, კელოვნურად შექმნილი მრავალ კილოთა თანამშრომლობით. რა თქმა უნდა, ყოველი დიალექტური კუთხე მოსამზღვრე კილოების გავლენას განიცდის, მაგრამ ძირითადიდან დანალექის გამოყოფა უფრო ადვილია კილოში, ვიდრე სამწერლო ენაში. კილოს თავისი ცხოვრება ღ საკუთარი გზა აქვს განვითარებისათვის. მემკვიდრეობით მიღებულ საენო მასალებსა და ღ თავის წილში აღმოცენებულ—განვითარებულსა თუ აგრეთვე სხვებისაგან ნასესხებ ფორმებს იგი თავის ნორმების მიხედვით აყალიბებს ღ ამიტომ მას შედარებით მეტი სიმარტივე ღ მთლიანობა ატყვია, ვიდრე მრავალფეროვან სალიტერატურო ენას.

ამ საზოგადო წესის გამონაკლისს არ შეადგენს ჩვენი პრეფიქსებიც, რომელთა კმარების წესიც ცოცხალ კილოებში გაცილებით უფრო მარტივია ღ უბრალო, ვიდრე სამწერლო ენაში: ძველსა, საშუალოსა თუ ახალში.

§ 62. კილოების დაყოფა. მეორე პირის სუბიექტურისა ღ მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის კმარების წესის მიხედვით დღეს-დღეობით ცოცხალი კილოები ორ მთავარ ჯგუფად იყოფა: აღმოსავლურად ღ დასავლურად. აღმოსავლურ ჯგუფს ეკუთვნიან: ქართლური, კახური, ქიზიყური, ფშუარი, მთიულ-გუდამარყული, კევსურული, მოკეური ღ თუშური. დასავლურ ჯგუფს შეადგენენ: იმერული (ზემო ღ ქვემო), გურული ღ რაჭული¹.

¹) ამ ჩამოთვლილია ის კილოები, რომელთა შესახებაც სანდო მასალები მაქვს.

A. აღმოსავლური კილოები.

§ 63. საზოგადო დახასიათება. აღმოსავლურ კილოებს საერთოდ რიგიანად აქვთ დაკული ღ შენახული უღვლილე-ბის სახე, მაგრამ ყველას ერთნაირად როდი ესმის S₂-ისა ღ O₃-ის კმარების წესი. ერთისა ღ იმავე მორფოლოგიური ელემენტისთვის ყველა კილოს ერთი ღ იგივე ბგერა არა აქვს: ღ ფონეტიკური სხვადასხვაობის გამო მათ შორის თვალსაჩინო უთანკმოება არის. არც თუ მორფოლოგიურ საკითხებში აქვს სრული თანკმობა ყველა აღმოსავლურ კილოს. ამიტომ ჩვენი პრეფიქსების განხილვის დროს ყურადღებას თუ არ მივაქცევთ ფონეტიკურ ცვლილებასა ღ სხვადასხვაობას, არამედ მხოლოდ მორფოლოგიურ აგებულებას მივიღებთ მხედველობაში, მაშინ აღმოსავლური კილოები თავის მკრით კიდეც ორ ჯგუფად გაიყოფა. თუ ამ გაყოფას საფუძვლად S₂-ის კმარების წესი დაედო, მაშინ ქართლის კილო ცალკე გამოიყოფა, ერთ მკარეს, ღ დანარჩენი კილოები (კახური, ქიზიყური, ფშაური, მთიულ-გუდამაყრული, კევსურული, მოკეური, თუშური) მეორე მკარეს იქმნება, ხოლო უკეთუ გადაჯგუფ-გადმოჯგუფების საზომად O₃-ის კმარების წესს მივიღებთ, მაშინ ცალკე გამოიყოფა კევსურული ღ სხვები კი (ქართლური, კახური, ქიზიყური, ფშაური ღ თუშური) მეორე მკარეს მოექცევა¹. მაგრამ შეიძლება დაყოფის დროს უპირატესობა მიენიჭოს არა უღვლილების მორფოლოგიურ მკარეს, არამედ S₂-ისა ღ O₃-ის ფონეტიკური ღირებულების სხვადასხვაობას, მაშინ კი კევსურული, მოკეური ღ თუშური სხვა აღმოსავლურ კილოებს გამოეყოფა ცალკე ჯგუფად, რომელსაც შეგვიძლია ფხორი უწოდოთ².

¹) დამატებით ცნობათა უქონლობის გამო, არ შემიძლიან გადა-ქრით ვთქვა, თუ რომელ ჯგუფს მიეკუთვნება ამ შემთხვევაში მთიულ-გუდამაყრული ღ მოკეური.

²) А. Шанидзе, Отчет о лѣтней командировкѣ 1913 г въ Душетскій и Тонетскій уѣзды Тифлисской губерніи для изученія грузинскихъ говоровъ: Извѣстія Им. Академіи Наукъ, 1913 г. №. 1069 --1074.

§ 64. ფონეტიკური სახე S_2 -ისა ღ O_3 -ისა. მეორე პირის სუბიექტურისა ღ მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის როლს აღმოსავლურ კილოებში მარტო ჰაე ღ სანი როდი ასრულებს. პირველი მათგანი (ჰაე) გადავარდნის გზაზეა დამდგარი, თითქმის გამოდევნილია ყველგან ღ მისი ალაგი დაქერილი აქვს ზოგან აეს (ქართლში, კახეთში, ქიზიყში, ფშავეში), ღ ზოგან ხანს, რომელიც მელერი ბგერების წინ (გ, ბ, ვ, მ, ნ, რ, ლ) ასიმილაციის ძალით ღანად იქცევა ხოლმე (ევესურეთში, კევში, თუშეთში). რაც შეეხება სანს, მისი მდგომარეობა უფრო მკვიდრია, მაგრამ კშირად მას მეტოქეობას უწყევს აე, გარკვევით გამოთქმული, ან არა და რალაც გაურკვეველი ბგერა, რომელიც არ იცი კაცმა რა ნიშნით გამოჰხატო ქალაღღზე, რადგანაც ზოგჯერ თითქოს ჰაეს უახლოვდება უფრო, ზოგჯერ სანსა ღ ზოგჯერ აეს¹ (ქართლურსა, კახურსა, ქიზიყურსა ღ ფშაურში). სანი მკვიდრია ძალიან ევესურულსა ღ თუშურში, მაგრამ ამ უკანასკნელ კილოებში უარესობამდღა განვითარებული ასიმილაცია ღ ამის წყალობით იგი ფონეტიკური პირობის მიხედვით ხან ზენად შეიცვლება ხოლმე (ღონისა ღ ძილის წინ), ხან ჟანად (ჯანის წინ) ღ ხანაც შინად (ჭარისა ღ ჩინის წინ). სხვა-ღ-სხვა ფონეტიკურ სახეებში, რომლებიც S_2 -სა ღ O_3 -ს მიუღია კილოებში, ყველაზე უფრო სუსტია აე, რომლის გამოთქმა მხოლოდ მაშინ ეერკდება, თუ იგი რომელსამე კმოვანს მოსდევს ღ მასთან ერთად დიფთონგს შეადგენს, თორემ თუ კმოვანი არ მიუძღვის, მაშინ ყოველთვის იკარგება ხოლმე (როგორც, მაგალითად, 1⁵³ პირის ფორმებში).

1) საზოგადოდ აღმოსავლურ კილოებში (ფხოური ჯგუფის გარდა) სუბიექტ-ობიექტური ნაწილაკი აე განსაკუთრებით წმინდად ღ მკაფიოდ გაიშის პირველი რიგის თანკმოვნებიდან ნარნარა ღ ბაგის მიერი ბგერების წინ (ნ, რ, ლ, ვ, მ, ბ), ჰაეს უახლოვდება უკანა ენის მიერი ბგერების წინ (კ, ყ, ლ, ხ, კ, გ, ქ), ხოლო სანის გამოთქმას ემსგავსება ღ ზოგჯერ პირდაპირ სანია (თუმცა იშვიათად კი) მეორე რიგის თანკმოვნებთან (ტ, ღ, თ, წ, ძ, ც, ჰ, ჯ, ჩ).

§ 65. ქართლური კილო. ქართლის კილოს ერთი რამ თვისება ახასიათებს, რომელიც მას სხვა აღმოსავლურ კლოებიდან განმასხვავებელ ბეჭედს ასვამს. ეს გახლავს მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსის დაკარგვა ო ამიტომ მოთხრობითისა ო ბრძანებითს ერთმანეთში არევა ო ფორმალური განურჩევლობა¹; მაგალითად:

	კდ. ა-ღვა.			კმ. და-ჯდა.		
	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3	ა-ღვა		3	და-ჯდა	
	2	ა-ღექ(ი)	ა-ღექ(ი)	2	და-ჯექ(ი)	და-ჯექ(ი)
	1	ა-ვღექ(ი)		1	და-ვჯექ(ი)	
	3	ა-ღგნენ				
	2	ა-ღექით	ა-ღექით			
	1	ა-ვღექით				

	კვ შა-კრა იგი.			კზ. და-წერა იგი.		
	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3	შა-კრა		3	და-წერა	
	2	შა-კარ	შა-კარ	2	და-წერე	და-წერე
	1	შა-ვკარ		1	და-ვწერე	
	3	შა-კრეს		3	და-წერეს	
	2	შა-კართ	შა-კართ	2	და-წერეთ	და-წერეთ
	1	შა-ვკართ		1	და-ვწერეთ	

¹) ქართლი დიდი ო შეუძლებელია, ყველგან ერთგვარობა იყოს. ჩემი შენიშვნები შეეხება მხოლოდ ზოგიერთ რაიონს, რადგანაც საკითხის გამორკვევის დროს ჩემ დაკვირვებათა ობიექტები იყო: ნიკა გნოლიძე უსწავლელი, სოფ. კარბიდან (პატარა ლიახვის კეობაში) ო ანდრია, მამუჩაშვილი იგი უსწავლელი, 23 წლისა, სოფ. დიღმიდან (ტფილისის ახლოს), რომლებიც მსოფლიო ომის დროს პეტერბურგის ლაზარეთში იწვნენ.

როგორც შემთხვევით შეკრებილ ცნობათაგან ჩანს, ქართლის ზოგიერთ კუთხეში (განსაკუთრებით არაგვისა ო ქსნის კეობაში) 52 გაქრალი არ უნდა იყოს.

არის (resp. არი) ღ -ვიდა ზმნა, რასაკერეელია, გამონაკლისის შეადგენს. უკანასკნელი მათგანი (-ვიდა) ერთად-ერთი მაგალითია, სადაც ფორმალური განსხვავება მოთხრობით-ბრძანებითს შორის შერჩენილია დღევანდლამდე:

36. მო-ვიდა.

	ჰირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ჰირი	ნამყო სრ.	ბრძან.		
მხოლ. რ.	{	3	მო-ვიდა	წ.	{	3	მო-ვიდნენ	
		2	მო-ხველი			2	მო-ხველით	მო-ლით
		1	მო-ველი			1	მო-ველით	

ქართლის კილო იზიარებს ძველი სალიტერატურო ენის წესს, რომლის მიხედვითაც ობიექტური პრეფიქსი მესამე ჰირისა ზმნას მხოლოდ მაშინ უნდა ჰქონდეს, თუ რომ დამატებას მიცემითში მოითხოვს. განსხვავება მხოლოდ ის გახლავს, რომ, ჯერ ერთი, დღევანდელი ქართლის კილო ბოლომდი მოჰყვება ამ წესს ღ სახელობით დამატებიან ზმნათა აწმყოს წარმოების დროს ისეთი მერყეობა არ ემჩნევა, როგორც ძველს ქართულს; ღ მეორეც ისა, რომ აქ O-ად გამოდის უმთავრესად აფე, რომელიც მეტად სუსტი ბგერაა ღ ადვილად იცის დაკარგვა გამოთქმაში, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც წინ თანკომფანი მიუძღვის ხოლმე; მაგალითად:

37. გა-რეკა ი გ ი — გა-არეკამს¹ მას.

	ჰირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობადი
მხოლ. რ.	{	3	გა-რეკა	გა-არეკამს
		2	გა-რეკე	გა-არეკამ
		1	გა-ურეკე	გა-ურეკამ
მრავლ. რ.	{	3	გა-რეკეს	გა-არეკამენ
		2	გა-რეკეთ	გა-არეკამთ
		1	გა-ურეკეთ	გა-ურეკამთ

1) გამოთქმაში, რასაკვირველია, აფე წინა კომფანს უერთდება გა-არე-კამს, და-ა-ლევს ღ მისთანანი.

შ. და-ლია ი გ ი — და-ღლევეს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობადი
შროლ. რ.	3	და-ლია	და-ღლევეს
	2	და-ღლე	და-ღლევე
	1	და-ღლევე	და-ღლევე
შრავლ. რ.	3	და-ღლევეს	და-ღლევევენ
	2	და-ღლეეთ	და-ღლევეთ
	1	და-ღლეეთ	და-ღლევეთ

შა. . . . . სომს მას.

პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	
შროლ. რ.	3	...ე სომს (მაგ., ღვინოსაჲ სომს)	...ე სომდა
	2	...ე სომ (მაგ., რად არაჲ სომ)	...ე სომდი
	1	ესომ	ესომდი
შრავლ. რ.	3	...ე სომენ	...ე სომდენ (მაგ., ღვინოსაჲ სომდენს)
	2	...ე სომთ	...ე სომდით
	1	ესომთ	ესომდით

შბ. გა-თალა ი გ ი — გა-ათლის მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობადი
შროლ. რ.	3	გა-თალა	გა-ათლის
	2	გა-თალე	გა-ათლი
	1	გა-უთალე	გა-უთლი
შრავლ. რ.	3	გა-თალეს	გა-ათლიან
	2	გა-თალეთ	გა-ათლით
	1	გა-უთალეთ	გა-უთლით

პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	
შროლ. რ.	3	...ე თლის (მაგ., ფიცარსაჲ თლის)	...ე თლიდა
	2	...ე თლი (მაგ., რასაჲ თლი)	...ე თლიდი
	1	უთლი	უთლიდა
შრავლ. რ.	3	...ე თლიან	...ე თლიდენ
	2	...ე თლით	...ე თლიდით
	1	უთლით	უთლიდით

შპ გა-ტეხა იგი—გა-ატეხამს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობადი
შრაველ.რ. მხოლ. რ.	3	გა-ტეხა		გა-ატეხამს
	2	გა-ტეხე	გა-ტეხე	გა-ატეხამ
	1	გა-ფტეხე ¹		გა-ფტეხამ ¹
შრაველ.რ. მხოლ. რ.	3	გა-ტეხეს		გა-ატეხამეს
	2	გა-ტეხეთ	გა-ტეხეთ	გა-ატეხამთ
	1	გა-ფტეხეთ ¹		გა-ფტეხამთ ¹

შდ მო-ატეხა მას იგი.

შე სცემა მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შრაველ.რ. მხოლ. რ.	3	მო-ატეხა		3	სცემა	
	2	მო-ატეხე	მო-ატეხე	2	სცემე	სცემე
	1	მო-ფტეხე		1	გსცემე	
შრაველ.რ. მხოლ. რ.	3	მო-ატეხეს		3	სცემეს	
	2	მო-ატეხეთ	მო-ატეხეთ	2	სცემეთ	სცემეთ
	1	მო-ფტეხეთ		1	გსცემეთ	

§ 66. კახური კილო. კახურ კილოს დღევანდლამდე შერჩენილი აქვს როგორც O_3 , ისე N_2 , რის გამოც მოთხრობითი კილო ზ ბრძანებითი ჩვეულებრივ გარჩეულია ხოლმე თანკმოენიან თემებში². ორივე პრეფიქსი ფონეტიკურად, თითო-ორიგა გამონაკლის გარდა, აე არის, რომელიც მხოლოდ კმოენის შემდეგ შეიძლება გამოთქმულ იქმნეს. მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის კმარების წესი კახურშიაც იგივეა, რაც ქართლურში.

¹) პირველ პირში ასიმილაციის გამო ზოგჯერ მოისმის: გაჭტეხე, გაჭტეხამ, გაჭტეხეთ ზ სხვ.

²) კახეთიც კარგა მოხრდილია ზ ცხადია, რომ სხვა-ღ სხვა ადგილას სხვა-ღ-სხვა ნაირი მოპყრობა იქმნება პრეფიქსებისადმი. აქ მოყვანილი დაკვირვებანი კი შეეხება ზოგიერთ კუთხეს, რადგანაც ამ კილოს შესწავლის დროს ჩემი წყაროები იყო: ალექსანდრე ნასყიდაშვილი, 23 წლისა, სოფ. ყვარლიდან ზ გიორგი ოქრუაშვილი, 22 წლისა, სოფ. შალაურიდან (თელავს ახლოს), რომლებიც ომის დროს 1914—1915 წ. ზამთარში მოთავსებული იყვნენ პეტერბურგის ერთ-ერთ საჯანმეურთოში, ზ აგრეთვე რამოდენიმე სხვა პირი.

შშ. მო-კვდა.

შშ. და-ჯდა.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ.	3	მო-კვდა	
	2	მო-ჯკვდი	მო-კვდა
	1	მო-კვდი	

	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.
შხოლ. რ.	3	და-ჯდა	
	2	და-ჯჟექი	და-ჯექი
	1	და-გჟექი	

შტ. ა-რია იგი - ა-არევს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ. შხოლ. რ.	3	ა-რია	
	2	ა-არეი	ა-რეი
	1	ა-ურეი	
	3	ა-რეეს	
	2	ა-არეიეთ	ა-რეიეთ
	1	ა-ურეიეთ	

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ.	3	ა-არევს	ნუა რევს
	2	ა-არეევ	ნუა რეევ
	1	ა-ურეევ	ვრეევ
	3	ა-არეევს	ნუა რეევს
	2	ა-არეევთ	ნუა რეევთ
	1	ა-ურეევთ	ვრეევთ

შთ. გა-ყიდა იგი.

რ. მი-აყიდა¹ მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.
შხოლ. რ.	3	გა-ყიდა	
	2	გა-აყიდე	გა-ყიდე
	1	გა-ყეიდე	

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ.	3	მი-აყიდა	
	2	მი-აყიდე	მი-აყიდე
	1	მი-ყეიდე	

რბ. გა-ტეხა იგი

რბ. მო-ატეხა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ. შხოლ. რ.	3	გა-ტეხა	
	2	გა-ატეხე(ვი) ²	გა-ტეხე(ვი)
	1	გა-ვტეხე(ვი)	
	3	გა-ტეხეს	
	2	გა-ატეხე(ვი)თ	გა-ტეხე(ვი)თ
	1	გა-ვტეხე(ვი)თ	

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
შხოლ. რ. შხოლ. რ.	3	მო-ატეხა	
	2	მო-ატეხე(ვი)	მო-ატეხე(ვი)
	1	მო-ეტეხე(ვი)	
	3	მო-ატეხეს	
	2	მო-ატეხე(ვი)თ	მო-ატეხე(ვი)თ
	1	მო-ვტეხე(ვი)თ	

¹ ინის შემდეგ ან იკარგება (რე ამ შემთხვევაში კომპენსაციის სახით ინი გრძლად გამოითქმის ხოლმე) ან კიდევ არ იკარგება, მაგრამ გამოთქმით უახლოვდება ჰაეს რე ზოგჯერ გარკვეულად ისმის: მიჰყიდა, მიჰყიდე რე მისთანანი.

² ვი მარცვალ დართულ ფორმებს ამბობს ყვარლელი ა. ნასყილი და შვილი, ხოლო დაურთველს შალაურელი გ. ოქრუაშვილი. ა-რია რე გა-ყიდა ზმნის უღვლილება მოყვანილია გ. ოქრუაშვილის თქმით, რომელიც ხანდახან თვითონაც ჩაურთავდა ხოლმე ამ ვი მარცვალს: აურიევი, აარიევი, გაუთლევი, გაათლევი რე მისთანანი.

§ 67. ქიზიყური კილო¹. მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსი ქიზიყურ კილოში იმგვარადვე იკმარება, როგორც კახურში², ხოლო მესამე ობიექტური პრეფიქსის კმარების საკითხში ეს კილო კელი-კელ ჩაკიდებული მიდის ერთის მკრით ქართლურთან ზ მეორეს მკრით კახურთან. მაგალითად:

	რბ. გა-ძლა.			რდ. და-წვა.				
	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.		
პრაელ.რ. მხოლ.რ.	3	გა-ძლა		3	და-წვა			
		2	გა-ძეხ		გა-ძეხ	2	და-მწექ	და-წექ
		1	გა-ფეხ			1	და-ფწექ	
	3	გა-ძნენ		3	და-წნენ			
		2	გა-ძეხით		გა-ძეხით	2	და-მწექით	და-წექით
		1	გა-ფეხით			1	და-ფწექით	

	რმ. წა-ვიდა.			რპ. მი-ღის.					
	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნამყო მრგზ.	აწმყო.				
პრაელ.რ. მხოლ.რ.	3	წა-ვიდა		წა-ვიდის	რ	3	მი-ღის		
		2	წა-ხველ	წა-ღი	წა-ხვიდი	რ	2	მი-ღღისნარ	
		1	წა-კელ		წა-ვიდი	მხოლ.რ	1	მი-ღღივარ	
	3	წა-ვიღნენ		3	წა-ვიღნიან	რ	3	მი-ღიან	
		2	წა-ხველით		წა-ღით	წა-ხვიდით	რ	2	მი-ღღისნართ
		1	წა-ველით			წა-ვიდით	პრაელ.რ.	1	მი-ღღივართ

რზ. და-მალა ი გ ი — და-ამალამს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნამყო სრ.	აწმყო.			
პრაელ.რ. მხოლ.რ.	3	და-მალა		და-ამალამს	...ე	მალაშ		
		2	და-ამალე	და-მალე	და-ამალამ	...ე	მალაშ	
		1	და-უმალე		და-გამალამ		ვმალამ	
	3	და-მაღეს		3	და-ამალავენ	...ე	მალავენ	
		2	და-ამალეთ		და-მაღეთ	და-ამალამთ	...ე	მალაშთ
		1	და-უმალეთ			და-გამალამთ		ვმალამთ

¹) ქიზიყურ კილოს ვსწავლობდი ადგილობრივ 1914 წელს ზაფხულში

²) ორი თავისებური ზმნა (არის ზე ვალს), როგორც ყველგან ისე აქაც, გამონაკლისს შეადგენს, რასაკვირველია.

რტ. და-ბარა იგი-და-ბარამს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნამყო სრ.	აწმყო,
მრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	და-ბარა		და-მბარამს	...ე ბარამს
	2	და-მბარე	და-ბარე	და-მბარამ	...ე ბარამ
	1	და-უბარე		და-უბარამ	უბარამ
	3	და-ბარეს		და-მბარავენ	...ე ბარავენ
	2	და-მბარეთ	და-ბარეთ	და-მბარაშთ	...ე ბარაშთ
	1	და-უბარეთ		და-უბარაშთ	უბარაშთ

რთ. გა-ლეხა იგი.

რი. ნახა იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნამყო მრგზ.
მრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	გა-ლეხა		3	ნახა		ნახის
	2	გა-მლეხე	გა-ლეხე	2	...ე ნახე	ნახე	...ე ნახი
	1	გა-ულეხე		1	უნახე		უნახი
	3	გა-ლეხეს		3	...ე ნახეს		ნახიან
	2	გა-მლეხეთ	გა-ლეხეთ	2	...ე ნახეთ	ნახეთ	...ე ნახით
	1	გა-ულეხეთ		1	უნახეთ		უნახით

რიბ. თქვა იგი.

რიბ. და-წერა იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
მრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	თქვა		3	და-წერა	
	2	...ე თქვი	თქვი	2	და-მწერე	და-წერე
	1	ვთქვი		1	და-გწერე	
	3	თქვეს		3	და-წერეს	
	2	...ე თქვით	თქვით	2	და-მწერეთ	და-წერეთ
	1	ვთქვით		1	და-გწერეთ	

რიბ. შა-მფიცა მას.

რიდ. მო-ატეხა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
მრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	შა-მფიცა		3	მო-ატეხა	
	2	შა-მფიცე	შა-მფიცე	2	მო-ატეხე	მა-ატეხე
	1	შა-უფიცე		1	მო-გატეხე	
	3	შა-მფიცეს		3	მო-ატეხეს	
	2	შა-მფიცეთ	შა-მფიცეთ	2	მო-ატეხეთ	მა-ატეხეთ
	1	შა-უფიცეთ		1	მო-გატეხეთ	

ქიზიყურ კილოს, მართალია, ზოგი რამ არქაიზში შეჭრაზე უღვლილებში (მაგალითად, მრავალგზითი ნამყოს ფორმები), მაგრამ დაჭბადა ტიპის ზმნები, რომელთაც ძველს ქართულში მიცემით დამატებიან ზმნათა უღვლილების წესი აქეთ (§§ 35-36), მას უკვე სახელობით დამატებიანებად მოუქცევა:

რიმ. გა-მართა ი გ ი.

რიზ. და-თესა ი გ ი.

	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნამყო სრ.	ბრძან.
მრავლ.რ. მხოლ.რ.	3 გა-მართა		და-თესა	
	2 გა-მართეთ	გა-მართე	და-მთესე	და-თესე
	1 გა-უმართე		და-უმთესე	
	3 გა-მართეს		და-თესეს	
	2 გა-მართეთ	გა-მართეთ	და-მთესეთ	და-თესეთ
1 გა-უმართეთ		და-უმთესეთ		

§ 68. ფშაური კილო¹. ორთავ პრეფიქსების კმარების საკითხში ფშაური კილო თითქმის იმასვე იმეორებს, რასაც ქიზიყური. ეგ არის მხოლოდ, რომ ენის წვეერის მიერი ბგერებისა ღ აფრიკატების წინ აეს გამოთქმა იმდენად უახლოვდება ხანისას, რომ მისთან ერთად რთულ ბგერას წარმოადგენს, რომლის დასაწყისი აფა ღ დასასრული ხანი².

არქაიზში მრავალგზითი ნამყოს სახით ფშაურსაც აქვს შე-რჩენილი, მაგრამ მისი ფორმების საწარმოებლად ნამყო სრულის წმინდა თემა აღებული აქვს მხოლოდ მესამე. სუბიექტური პირისათვის, ხოლო დანარჩენ სუბიექტურ პირებში ამ თემისათვის მას დაურთავს ნამყო უსრულის სუფიქსი -ოდ. ამგვარად ნაწარმოების მრავალგზითი ნამყოს მეორე სუბიექტური პირის ფორმები მას უსესხებია მეორე ბრძანებითის გამოსახატავად, რომელიც პირველი ბრძანებითისაგან იმით განსხვავდება, რომ პირველი ბრძანება ერთგზითი ბუნებისაა, მეორე კი მრავალ-

1) ფშაური ღ სხვა მთის კილოები შესწავლილი მაქვს ადგილობრივ 1913 წელს ზაფხულში (Отчетъ о лѣтней командировкѣ...).

2) ეს რთული ბგერა აქ გადმოცემულია უბრალოდ: ას. მისი პირველი ნაწილი წინა კნოვანთან ერთად დიფთონგს შეადგენს.

გზითისა, როგორც ძველს ქართულში¹⁾; ეს ერთი, ლ მეორეც ისა, რომ პირველი ბრძანება კატეგორიული ხასიათისაა, მაშინ როდესაც მეორეს თხოვნისა ლ ხვეწნის ელფერი ვადაჰკრავს ხოლმე.

რიზ. გა-ლეწა იგი—გა-აღეწავს მას.

	პირობი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ.	II ბრძან.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირობი	3 გა-ლეწა		გა-ლეწის	
		2 გა-აღეწე	გა-ლეწე	გა-აღეწოდი	გა-აღეწოდი
		1 გა-ვლეწე		გა-ვლეწოდი	
	მრავლ. რ.	3 გა-ლეწეს		გა-ლეწიან	
		2 გა-აღეწეთ	გა-ლეწეთ	გა-აღეწოდით	გა-აღეწოდით
		1 გა-ვლეწეთ		გა-ვლეწოდით	

	პირობი	ნატერ	მყობ.	აწმყო	ნამყო უსრ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირობი	3 გა-ლეწოს	გა-აღეწავს	...აღეწავს	...აღეწავდა
		2 გა-აღეწო	გა-აღეწავ	...აღეწავ	...აღეწავდი
		1 გა-ვლეწო	გა-ვლეწავ	ვლეწავ	ვლეწავდი
	მრავლ. რ.	3 გა-ლეწონ	გა-აღეწვენ	...აღეწვენ	...აღეწავდეს
		2 გა-აღეწოთ	გა-აღეწავეთ	...აღეწავეთ	...აღეწავდით
		1 გა-ვლეწოთ	გა-ვლეწავეთ	ვლეწავეთ	ვლეწავდით

რიც. ნახა იგი.

	პირობი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	II ბრძან.	ნატერ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირობი	3 ნახა			ნახოს
		2 ...აღეწე	ნახე	...აღეწოდი	...აღეწო
		1 ვნახე			ვნახო
	მრავლ. რ.	3 ნახეს			ნახონ
		2 ...აღეწეთ	ნახეთ	...აღეწოდით	...აღეწოთ
		1 ვნახეთ			ვნახოთ

რიტ. ვადა-ფრინდა (გვადეხტა⁴).

	პირობი	ნამყო მრგზ.	I ბრძან.	პირობი	ნამყო მრგზ.	II ბრძან.
მხოლ. რ.	პირობი	3 ვადა-ფრინდის		3 ვადა-ფრინდიან		
		2 ვადა-აფრინდოდი	ვადა-აფრინდოდი	2 ვადა-აფრინდოდი	ვადა-აფრინდოდი	
		1 ვადა-ვფრინდოდი		1 ვადა-ვფრინდოდი		

¹⁾ ამ ბრძანებითის შესახებ ძველს ქართულში იხ. გვ. 27.

რპ. გა-თობა ი გი—გა-ასთობს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწყო
მრავლ. რ.	3	გა-თობა		...ე სთობს (რასაჲ სთობს)
	2	გა-ასთობე	გა-თობე	...ე სთობ (შენცაჲ სთობ)
	1	გა-ვთობე		ვთობ ¹
მრავლ. რ.	3	გა-თობეს		...ე სთობენ (არაჲ სთობენ)
	2	გა-ასთობეთ	გა-თობეთ	...ე სთობთ (ნუჲ, სთობთ)
	1	გა-ვთობეთ		ვთობთ ¹

რპბ. გა-ტება ი გი—გა ასტებს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ	II ბრძან.
მრავლ. რ.	3	გა-ტება		გა-ტების	
	2	გა-ასტებე	გა-ტებე	გა-ასტებსოდი	გა-ასტებსოდი
	1	გა-ვტებე		გა-ვტებსოდი	
მრავლ. რ.	3	გა-ვტებეს		გა-ტებისან	
	2	გა-ასტებეთ	გა-ტებეთ	გა-ასტებსოდით	გა-ასტებსოდით
	1	გა-ვტებეთ		გა-ვტებსოდით	

	პირი	ნატვრ.	მყობ.	ნამყო უსრ.	პირობ.
მრავლ. რ.	3	გა-ტებსო	გა-ასტებს	...ე სტებსდა	...ე სტებსდეს (უნდაჲ სტებსდეს)
	2	გა-ასტებსო	გა-ასტებს	...ე სტებსდი	...ე სტებსდე
	1	გა-ვტებსო	გა-ვტებს ¹	ვტებსდი	ვტებსდე
მრავლ. რ.	3	გა-ტებსონ	გა-ასტებსენ	...ე სტებსდა	...ე სტებსდენ
	2	გა-ასტებსოთ	გა-ასტებსთ	...ე სტებსდით	...ე სტებსდეთ
	1	გა-ვტებსოთ	გა-ვტებსთ ¹	ვტებსდით	ვტებსდეთ

§ 69. მოკეური კილოა. მთის კილოებში² მოკეურს ყველაზე უფრო ატყვია სხვა კილოებისა ღ სალიტერატურო ენის გავლენა, რაიცა სამხედრო გზის პირას მდებარეობითა ღ

¹) ხან მოისმის: ვთობ, ვთობთ, გავტეს, გავტესთ, ხანაც თითქოს ვსთობ, ვსთობთ, გავსტეს, გავსტესთ.

²) მთის კილოების შესახებ მოიპოვება მცირეოდენი ცნობები (ა. შანიძე, ქართული კილოები მთაში: კრებულ ი, ივ. ჯავახიშვილის რედაქციით. პეტროგრადის უნივერსიტეტის ქართველ სტუდენტთა სამეცნიერო წრის გამოცემა. ტფილისი 1915, გვ. 186—202).

სკოლების მოქმედებით უნდა აიკნებოდეს. ეს გავლენა იმდენად დიდია, რომ ჩვენი პრეფიქსების კმარებაში კილო რყევას განიცდის: კშირად თქვენ ერთი-მეორის საწინააღმდეგო ცნობებს გაწვდიან მოკევენი. პირველი რიგის თანკმოვნიან თემებში აქ N_2 -ად ზ O_3 -ად ჩვეულებრივ ხანი ან ლანი არის ხოლმე, მაგრამ პირველ მაუგანს დიდ მეტოქეობას უწევს ლიტერატურული ჰაე, განსაკუთრებით ახალი თაობის საუბარში (ბავშვების გამოკლებით) ზ თქვენ გესმის მაგალითად: მკიდა („მმართებს“), გკიდა („გმართებს“), ჰკიდა („ჰმართებს“), ზ არა ხკიდა, როგორც ეს მოსალოდნელია, რადგანაც მისი სინონიმი ზმნა ამგვარად იუღლებს: (მ)მართებს, გმართებს, ღმართებს; და-ფარა ზმნისაგან ბრძანებითა და-ფარე, მაგრამ მოთხრობითი ხან და-ხფარე ზ ხანაც და-ჰფარე. მა-ქსოვა ზმნაში N_2 -ად მე მხოლოდ ჰაე მაქვს გავონილი: მა-ქსოვა, მა-ჰქსოვე, მო-ვქსოვე ზ სხვ. გაცილებით უფრო მკვიდრია ლანი, რომელიც ხანის ნაცვლად მელერი ბგერების წინ ჩნდება ხოლმე¹:

რკბ. ნახა ი გ ი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნატერ.
რ. მხოლ.	3	ნახა		ნახას
	2	ღნახე	ნახე	ღნახა
	1	ვნახე		ვნახა
მხოლ	3	ნახეს		ნახან
	2	ღნახეთ	ნახეთ	ღნახათ
	1	ვნახეთ		ვნახათ

§ 70. თუშური კილო². მორფოლოგიურ საკითხებში თუშური კილო სრულებით ეთანკმება კახურსა, ქიზიყურსა

¹) ჩემთვის არ არის მთლად ნათელი O_3 -ის კმარების წესი სახელობით დამატებიანი ზმნების აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოების ფორმებში ზ ამიტომ ამ პრეფიქსზე აქ არას ვამბობ.

²) აქ, რასაკვირველია, საუბარია ჩალმა-თუშების ვნახე, რომელნიც ქართულად ლაპარაკობენ, ზ არა წოვა-თუშებისაზე, რომელნიც ქისტურად უქმევენ.

ღ ფშაურს ღ ნაწილობრივ (S₂-ის საკითხს გარდა) ქართლურ-საღ. O₃-ის საქმეში მან არ იცის არღ ძველი ქართულის მე-რყეობა, არღ თავისებური გადაქრა საკითხისა კვესურულსავით: თუ ზმნას აქვს დამატება მიცემითში, მას მოგპოვება აგრეთვე შესაფერისი ობიექტური ნაწილაკიღ, მიუხედავად იმისა, თუ რომელი ჯგუფისაა დრო ღ კილო. ეგ კი არის მხოლოდ, რომ პირველი სუბიექტური პირის ფორმებში შეიძლება O₃ დაიკარგოს ბევრი თანკმოვნის ერთად მოჯგუფების გამო, გან-საკუთრებით აწმყოსა ღ ნამყო უსრულში. მაგრამ ეს ოკვე ფონეტიკის საქმეა, იგვარადვე როგორღ პირველი პირის სუ-ბიექტური ვინ ნაწილაკის (S₁) გადასმა ზმნის თემის შეგნით ღ სუფიქსის ინფიქსად გადაქცევა.

ფონეტიკის მკრივ თუშური მიპყეება მოკეურსა ღ გან-საკუთრებით კვესურულს, რადგანაღ S₂-ისა ღ O₃-ის როლში პირველი რიგის თანკმოვნებისათვის გამოდის ზანი (როღა ეს თანკმოვანი ყრუა ან ასპირატი: კ, ყ, კ, ჭ, პ, ფ), ან არადა დანი (თუ ეს თანკმოვანი მეღერი: გ, ნ, რ, ლ, ვ, მ, ბ)¹. მეორე რიგის თანკმოვნებთან კი (ტ, დ, თ, წ, ძ, ც, ჭ, ჯ, ჩ) S₂-ად ღ O₃-ად სანია, ან რომელიმე მისი ბგერინაცვა-ლი: ზენი, უანი, ან შინი შესაბამისად.

ნამყო მრავალგზითში თუშურს (ღ, როგორღ ქვემოთ ვნახავთ, კვესურულსაღ) პირველსა ღ მეორე სუბიექტურ პირში ნამყო სრულის თემისათვის დართული აქვს ნამყო უსრულის სუფიქსი -იდ. პარადიგმები:

რკმ. ტირის.

რკდ. ჯავრობს.

მრავლ.რ. მხოლ.	{	3 ტირის	ნამყო უსრ. ტირთდა
		2 სტირი	სტიროდღე
		2 ტვარი	ტვიროდღე
		3 ტირიან	ტიროდღეს
		2 სტირია	სტიროდღეთ
1 ტვირათ	ტვიროდღეთ		

მრავლ.რ. მხოლ.	{	3 ჯავრობს	ნამყო უსრ. ჯავრობდა
		2 ჟჷავრობ	ჟჷავრობდღე
		1 ჯჷავრობ	ჯჷავრობდღე
		3 ჯჷავრობენ	ჯჷავრობდღეს
		2 ჟჷავრობთ	ჟჷავრობდღეთ
1 ჯჷავრობთ	ჯჷავრობდღეთ		

¹) გაპონაქლისს შეადგენენ სპირანტები (ხ, ლ, ს, ზ, შ, ყ), რომლებთანაღ S₂ ღ O₃ (თეორიულად პირველთან ზანი, მეორესთან დანი, ხოლო დანარჩენებთან ალბათ ჰაე) იკარგება.

რკმ. და-ღნა.

პირი	ნამყო სრ	ბ-ძან	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
პრაგლ.რ. მხოლ. რ.	3	ღა-ღნა	ღსკა	ღსკოღა	ღა-ღნება
	2	ღა-ზღნი	ზღსკი	ზღსკოღე	ღა-ზღნები
	1	ღა-ვღნი	ვღსკი	ვღსკოღე	ღა-ვღნები
	3	ღ-ღნეს	ღსკიან	ღსკოღეს	ღა-ღნებიან
	2	ღა-ზღნიით	ზღსკებით	ზღსკოღეთ	ღა-ზღნებით
	1	ღა-ვღნიით	ვღსკებით	ვღსკოღეთ	ღა-ვღნებით

რკმ. დაობს

რკზ. დგება.

პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	პირი	აწმყო	ნამყო უსრ
პრაგლ.რ. მხოლ. რ.	3	დაობს	3	დგება	დგებოღა
	2	ზდაობ	2	ზდგები	ზდგებოღე
	1	ღვაობ	1	ღგვები	ღგვებოღე
	3	დაობენ	3	დგებთან	დგებოღეს
	2	ზდაობთ	2	ზდგებით	ზდგებოღეთ
	1	ღვაობთ	1	ღგვებით	ღგვებოღეთ

რკმ. მო-კელა (რიკოეა) იგ, — მო-ხველავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ.	II ბრძან.
პრაგლ.რ. მხოლ. რ.	3	მო-კელა	მო-კელის	
	2	მო-ხველე	მო-ხველიდი	მო-ხველიდი
	1	მო-გველე	მო-გველიდი	
	3	მო-კელეს	მო-კელიან	
	2	მო-ხველეთ	მო-ხველიდით	მო-ხველიდით
	1	მო-გველეთ	მო-გველიდით	

პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
პრაგლ.რ. მხოლ. რ.	3	ხველავს	მო-ხველავს
	2	ხველავ	მო-ხველავ
	1	ხველავ	მო-გხველავ
	3	ხველავს	მო-ხველავს
	2	ხველავთ	მო-ხველავთ
	1	ხველავთ	მო-გხველავთ

რძთ. გა-უიდა ი გ ი—გა-ხეილის მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	მყობ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3 გა-უიდა		ხეილის	გა-ხეილის
	2 გა-ხეიდე	გა-უიდე	ხეიდი	გა-ხეიდი
	1 გა-უიდე		ხევიდი	გა-უხეიდი
	3 გა-უიდეს		ხეილიან	გა-ხეილიან
	2 გა-ხეიდეთ	გა-უიდეთ	ხეილით	გა-ხეილით
	1 გა-უიდეთ		ხევილით	გა-უხეილით

რლ. მო-ქსოვა ი გ ი—მო ხქსოვს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3 მო-ქსოვა		ხქსოვს	ხქსოვდა(ა)
	2 მო ხქსოე	მო-ქსოე	ხქსოვ	ხქსოვდე
	1 მო-უქსოე		უხქსოვ	უხქსოვდე
	3 მო-ქსოეს		ხქსოვენ	ხქსოვდეს
	2 მო-ხქსოეთ	მო-ქსოეთ	ხქსოვთ	ხქსოვდეთ
	1 მო-უქსოეთ		უხქსოვთ	უხქსოვდეთ

რლბ. და-ფარა („დაფარცხა“) ი გ ი—და-ხფარავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3 და-ფარა		ხფარავს	ხფარევადა	და-ხფარავს
	2 და-ხფარე	და-ფარე	ხფარავ	ხფარევადე	და-ხფარავ
	1 და-უფარე		უხფარავ	უხფარევადე	და-უხფარავ
	3 და-ფარეს		ხფარვენ	ხფარევადეს	და-უხფარავს
	2 და-ხფარეთ	და-ფარეთ	ხფარავთ	ხფარევადეთ	და-ხფარავთ
	1 და-უფარეთ		უხფარავთ	უხფარევადეთ	და-უხფარავთ

რლბ. და-ლოცა ი გ ი—და-ლლოცავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	და-ლოცა		ღლოცავს	ღლოცევადა(ა)
	და-ღლოცე	და-ლოცე	ღლოცავ	ღლოცევადე
	და-უღლოცე		უღლოცავ	უღლოცევადე
	და-ღლოცეს		ღლოცვენ	ღლოცევადეს
	და-ღლოცეთ	და-ლოცეთ	ღლოცავთ	ღლოცევადეთ
	და-უღლოცეთ		უღლოცავთ	უღლოცევადეთ

რლბ. გა-ლესა იგი — გა-ლესავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ.	II ბრძან.	აწმყო .	
პირი მხოლ. რ.	3	გა-ლესა		გა-ლესის		ღღესავს
	2	გა-ღღესე	გა-ღესე	გა-ღღესიდი	გა-ღღესადი	ღღესავ
	1	გა-ღღესე		გა-ღღესიდი		ღღესავ
	3	გა-ღღესეს		გა-ღღესიან		ღღესევენ
	2	გა-ღღესეთ	გა-ღღესეთ	გა-ღღესიდიით	გა-ღღესიდიით	ღღესავთ
	1	გა-ღღესეთ		გა-ღღესიდიით		ღღესავთ

რლდ. და-ბარა იგი — და-ღბარავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	
პირი მხოლ. რ.	3	და-ბარა		ღბარავს	ღბარევეღ(ა)
	2	და-ღბარე	და-ბარე	ღბარავ	ღბარევეღე
	1	და-ღბარე		ღღბარავ	ღღბარევეღე
	3	და-ბარეს		ღბარევენ	ღბარევეღეს
	2	და-ღბარეთ	და-ბარეთ	ღბარავთ	ღბარევეღეთ
	1	და-ღბარეთ		ღღბარავთ	ღღბარევეღეთ

რლმ. გა-ტეხა იგი — გა-სტეხს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობ.	აწმყო	ნამყო უსრ.	
პირი მხოლ. რ.	3	გა-ტეხ(ა)		გა-სტეხს	სტეხს	სტეხღა
	2	გა-სტეხე	გა-ტეხე	გა-სტეხს	სტეხს	სტეხღე
	1	გა-სტეხე		გა-სტეხს	სტეხს	სტეხღე
	3	გა-ტეხეს		გა-სტეხენ	სტეხენ	სტეხღეს
	2	გა-სტეხეთ	გა-ტეხეთ	გა-სტეხთ	სტეხთ	სტეხღეთ
	1	გა-სტეხეთ		გა-სტეხთ	სტეხთ	სტეხღეთ

რლვ. და-ღვა იგი — და-ზღვებს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობ.	აწმყო	ნამყო უსრ.	
პირი მხოლ. რ.	3	და-ღვა		და-ზღვებს	ზღვებს	ზღვებღა
	2	და-ზღვე(ი)	და-ღვე(ი)	და-ზღვებს	ზღვებს	ზღვებღე
	1	და-ზღვე(ი)		და-ზღვებს	ზღვებს	ზღვებღე
	3	და-ღვეს		და-ზღვებენ	ზღვებენ	ზღვებღეს
	2	და-ზღვეთ	და-ღვეთ	და-ზღვებთ	ზღვებთ	ზღვებღეთ
	1	და-ზღვეთ		და-ზღვებთ	ზღვებთ	ზღვებღეთ

რლზ შეჭამა იგი—შე-შჭამს მას.

პირი	ნამყო სრ	ბრძან.	მყობ.	აწმყო	ნამყო უსრ
პირი	3	შე-ჭამა		შე-ჭამს	შე-ჭამდა
	2	შე-შჭამე	შე-ჭამე	შე-შჭამ	შე-შჭამდა
	1	შე-გჭამე		შე-გჭამ	შე-გჭამდა
პირი	3	შე-ჭამეს		შე-ჭამენ	შე-ჭამდეს
	2	შე-შჭამეთ	შე-ჭამეთ	შე-შჭამათ	შე-შჭამდეთ
	1	შე-გჭამეთ		შე-გჭამათ	შე-გჭამდეთ

რლტ. და-ჩეჩა იგი—და-შჩეჩს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო
პირი	3	და-ჩეჩა	და-ჩეჩს
	2	და-შჩეჩე	და-შჩეჩე
	1	და-გჩეჩე	და-გჩეჩე (გშჩეჩე)
პირი	3	და-ჩეჩეს	და-ჩეჩეს
	2	და-შჩეჩეთ	და-შჩეჩეთ
	1	და-გჩეჩეთ	და-გჩეჩეთ (გშჩეჩეთ)

რლთ. ხკითხა მას იგი.

პირი	ნმყ. სრ.	I ბრძ	ნამყო მ-გზ.	II ბრძან.	აწმყო
პირი	3	ხკითხა		ხკითხის	ხკითხავს
	2	ხკითხე	ხკითხე	ხკითხიდი	ხკითხავ
	1	გხკითხე		გხკითხიდი	გხკითხავ
პირი	3	ხკითხეს		ხკითხიან	ხკითხვენ
	2	ხკითხეთ	ხკითხეთ	ხკითხიდიან	ხკითხვან
	1	გხკითხეთ		გხკითხიდიან	გხკითხვან

§ 71. ევესურული კილო. ევესურულ კილოს მეტის მეტად დავისეპური მოპყრობა აქვს პრეფიქსებისადმი ფონეტიკურადაც და მორფოლოგიურადაც ფონეტიკის მკრივ მის თავისებურობას მოკეური და თუშური იზიარებს, მაკრამ სულ განმარტოებით დკას იგი ერთ მორფოლოგიურ საკითხში.

თანკმოვნიანი თემები ორ რიგად იყოფა. პირველი რიგის თანკმოვნებთან შ₂-ად და ()₂-ად ხანი და ღანია შეესაბამისად, მეორე რიგის თანკმოვნებთან კი სანი, ზენი, შინი ან ჟანი იმის მახედვით, თუ როგორია ფონეტიკური გარემოება. ასე რომ

თუშურთან ერთად კევსურულს ექვსი სხვა-ღ-სხვა ნაირი ბგერა მოეპოვება N_2 -ისა და O_2 -ის გამოსახატავად, მაშინ როდესაც ქართლურს, კახურს, ქაზიყურსა ღ ფშაურს პირველისა და მეორე რიგის თანკომოვნებს შორისაც კი არ აქვს ხაზი გავლებული, ან თუ აქვს, ძალიან მკრთალად ღ სუსტად.

მეორე პირის სუბიექტური პრეფიქსის კმარება ახალს-არას წარმოადგენს. აქაც იგივე მოვლენაა, რაც ძველს ქართულსა ღ ბევრს კილოში: ფორმალური განსხვავება მოთხრობითსა ღ ბრძანებითს შორის თანკომოვნიან თემებში სუბიექტურისა ღ სახელობით ობიექტური ზმნებისთვის. მხოლოდ ეს განსხვავება კევსურულში, ღ როგორც ვნახეთ თუშურშიაც, უფრო თვალსაჩინოა, ვიდრე სხვაგან, რადგანაც N_2 -ად აქ ისეთი ბგერებია, როგორც ხ, ღ, ს, ზ, შ, ჟ.

მთავარი თავისებურობა კევსურულისა კი გახლავს ის წესი, რომელიც მას აქვს დაცული O_2 -ის კმარების დროს ღ რომელიც არსებითად განსხვავდება იმ წესისაგან, რომელსაც მიხედვენ სხვა აღმოსავლური კილოები: ქართლური, კახური, ქაზიყური, ფშაური ღ თუშური. უკანასკნელი კილოები მარტივად უცქერენ საკითხს: მესამე პირის ობიექტური ნაწილაკი, — თუ რომ ფონეტიკა არ ერევა საქმეში, — იკმარება ყოველთვის, როცა ზმნას მიცემითში აქვს დამატება. ამიტომ ამ კილოებში სახელობით დამატებიან ზმნებს ნამყო სრულში სხვა წარმოება აქვთ ღ აწმყოში კიდევ სხვა, რადგანაც ეს ზმნები აწმყოში სინტაქსურ კონსტრუქციას იცვლიან ღ მიცემით დამატებიანები კდებიან. კევსურულში კი სულ სხვა მოვლენას ვჰხედავთ. აწმყოს ჯგუფის დრო-კილოებში ობიექტური ნაწილაკი მესამე პირისა აქ უსათუოდ ღ აუკილებლად მხოლოდ იმისთანა ზმნებს მოეპოვებათ, რომლებიც მიცემით-დამატებიანადვე რჩება ნამყო სრულის ჯგუფისაში, როგორც მაგალითად: ა-ხეიდებს მას მას — ა-ხეიდა მას იგი, სისხის მას მას — სთხოფა მას იგი. ამ მკრით კევსურული ძველ ქართულს უდგას გვერდში (§ 45). რაიცა შეეხება იმ ზმნებს, რომელთაც მიცემითის დამატება მხოლოდ აწმყოში მოეპოვება ღ ნამყო სრულში კი არა, კევსურული მათ ხან პრეფიქსით ჰკმარობს ღ ხანაც უპრეფიქსოდ, —

პრეფიქსით მყობადში, ხოლო უპრეფიქსოდ აწმყოსა ზ ნამყო უსრულში, მაგალითად: კლავს, კლავდა, მო-ხკლავს; წერს, წერდა, და-სწერს.

ეს ერთი შეხედვით უცნაური მოვლენა შეიძლება იმ გარემოებით აიკნებოდეს, რომ ევესურულს ჰსურს მეტი განსხვავება შეიტანოს აწმყოსა ზ მყობადის ფორმებს შორის. როგორც ვიცით, ძველს ქართულში ერთი ზ იგივე ფორმა ზმნისა (მაგალ. მო-კლავს, და-წერას) ნატვრითი კილოს გამომხატველიც არის ზ მყობადის მოთხრობითისაც. ახალმა ქართულმა ენამ,—ღ სხვა კილოებს შორის ევესურულმაც.—ამ ორ მნიშვნელოვან ფორმას მყობადის ძალა დაუკარგა ზ მხოლოდ ნატვრითი კილოს მნიშვნელობა შეუტრჩინა. მყობადის შესამუშავებლად კი აწმყოს ერთ-ერთ ფორმას მიჰმართა: ძველად რომ აწმყოში ორი ფორმა იყო, ერთი თანდებულითა ზ მეორე უიმისოდ (ჰკლავს—მო-ჰკლავს, სწერს—და-სწერს), ისინი განსხვავდებოდნენ ერთი მეორისაგან არა მოქმედების სხვა-ღ-სხვა დროში გამოხატვით, არამედ მოქმედების მიმართულებით სივრცეში ერთსა ზ იმავე დროს. ახალმა ქართულმა ამ განსხვავებას კიდევ დროც დაუერთა: უთანდებულო ფორმები აწმყოს მიაკუთვნა (ჰკლავს, სწერს) ზ თანდებულიანები კი მყობადის შესაქმნელად დაიტოვა (მო-ჰკლავს, და-სწერს). ამიტომ ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომ აწმყოსა ზა მყობადის ფორმებს შორის ახალ ქართულში საზოგადოდ განმასხვავებელი ნიშანია მხოლოდ თანდებული. ევესურული კი უფრო შორს წავიდა: იგი შეეცადა, რომ აწმყოსა ზ მყობადის დიფერენციაციას მეტი ფორმალური მკარე ჰქონოდა ზ ამ მიზნისათვის მან მესამე პირის ობიექტური ნაწილაკი გამოიყენა: იგი მიუჩინა მყობადის ფორმებს (მო-ხკლავს, და-სწერს), ხოლო აწმყოსა ზ ნამყო უსრულის ფორმები უამპრეფიქსოდ დატოვა (კლავს, კლავდა; წერს, წერდა), მიუხედავად იმისა, რომ სინტაქსური კონსტრუქცია ზმნისა აწმყოშიაც ზ მყობადშიაც ერთი ზ იგივეა (კლავს მას, მო-ხკლავს მას; წერს მას, და-სწერს მას). ასე რომ სახელობით დამატებიანი ზმნებისთვის ევესურულს ორი სხვა-ღ-სხვა წესი აქვს აწმყოს ჯგუფის დროების საწარმოებლად (პრეფიქსიანი ზ უპრეფიქსო ფორმები) ზ ამ მკრივაც იგი სხვა კილოებზე უფრო ახლო დგას ძველს ქართულთან

რმ. ამა-კლა.

რმპ. გადა-ვარდა.

შრავლ რ. მხოლ. რ.	პირი	ნამყო სრ	ბრძან.	-ნ. შხოლ. რ.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო
		ამა-კლა				გადა-ვარდა		ვარდების
		2 ამა-კე(ღ)	ამა-კა(ღ)			2 გადა-ღვარდი	გადა-ვარდი	ღვარდები
		1 ამა-ვეკე(ღ)				1 გადა-(ვე)ვარდი		(ვე)ვარდები
		3 ამა-კღეს						
		2 ამა-სკე(ი)თ	ამა-კე(ი)თ					
1 ამა-ვეკე(ი)თ								

რმბ. ტრიალებს.

რმგ. ცურავს.

რმდ. წამა-ღგ(ა).

შრავლ რ. მხოლ. რ.	პირი	აწმყო	პირი	აწმყო	პირი	ნამყო სრ.	ბრ'ან.	აწმყო
		3 ტრიალებს		3 ცურავს		3 წამა-ღგ(ა)		ღგების
		2 სტრიალებ		2 სცურავ		2 წამა-ზღგებ	წამა-ღგ(ბ)	ზღგები
		1 ვტრი:ლებ		1 ვცურავ		1 წამა-ვღგებ		ვღგები
		3 ტრიალებენ		3 ცურვენ		3 წამა-ღგეს		ღგებთან
		2 სტრიალებთ		2 სცურავთ		2 წამა-ზღგებით	წამა-ღგ(ი)თ	ზღგებით
1 ვტრიალებთ	1 ვცურავთ	1 წამა-ვღგებით		ვღგებით				

რმე. გა ძლა.

შრავლ რ. მხოლ. რ.	პირი	ნამყო სრ	ბრძან	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
		3 გა-ძლა		ძლების	ძლებოდ(ა)	გა-ძლების
		2 გა-ზძელ(ი)	გა-ძელ(ი)	ზძლები	ზძლებოდი	გა-ზძლები
		1 გა-ვძელ(ი)		ვძლები	ვძლებოდი	გა-ვძლები
		3 გა-ძლეს		ძლებთან	ძლებოდეს	გა-ძლებთან
		2 გა-ზძელ(ი)თ	გა-ძელ(ი)თ	ზძლებით	ზძლებოდიით	გა-ზძლებით
1 გა-ვძელ(ი)თ		ვძლებით	ვძლებოდიით	გა-ვძლებით		

რმზ. ღა-კოცა იგი—კოცს/ღა-ხკოცს მას.

შრავლ რ. მხოლ. რ.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობადი
		3 ღა-კოცა		კოცს	კოცდა	ღა-ხკოცს
		2 ღა-ხკოცე	ღა-კოცე	ხკოც	ხკოცდი	ღა-ხკოც
		1 ღა-ვეკოცე		ვეკოც	ვეკოცდი	ღა-ვეხკოც
		3 ღა-კოცეს		კოცენ	კოცდეს	ღა-ხკოცენ
		2 ღა-ხკოცეთ	ღა-კოცეთ	ხკოცთ	ხკოცდიით	ღა-ხკოცთ
1 ღა-ვეკოცეთ		ვეკოცთ	ვეკოცდიით	ღა-ვეხკოცთ		

რმზ. გა-ჟიდა ი გ ი — უიღის/გა-ხუიღის მას.

		პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
პირი	მხოლ. რ.	3	გა-ჟიდა		უიღის	უიღდა	გა-ხუიღის
		2	გა-ხუიდე	გა-ჟიდე	ხუიღი	ხუიღდი	გა-ხუიღი
		1	გა-ჟუიდე		ჟუიღი	ჟუიღდი	გა-ჟუსუიდი
პირი	მრავლ. რ.	3	გა-ჟიდეს		უიღიან	უიღდეს	გა-ხუიღიან
		2	გა-ხუიდეო	გა-ჟიდეო	ხუიღით	ხუიღდით	გა-ხუიღათ
		1	გა-ჟუიდეთ		ჟუიღით	ჟუიღდით	გა-ჟუსუიღით

რმბ. მო-ქსოვა ი გ ი — ქსოვს/მო-ხქსოვს მას.

		პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უს.	მყობ.
პირი	მხოლ. რ.	3	მო-ქსოვა		ქსოვს	ქსოვდა	მო-ხქსოვს
		2	მო-ხქსოვე	მო-ქსოვე	ხქსოვ	ხქსოვდი	მო-ხქსოვე
		1	მო-ვექსოვე		ვექსოვ	ვექსოვდი	მო-ვექსოვე
პირი	მრავლ. რ.	3	მო-ქსოვეს		ქსოვენ	ქსოვდეს	მო-ხქსოვენ
		2	მო-ხქსოვეთ	მო-ქსოვეთ	ხქსოვთ	ხქსოვდით	მო-ხქსოვთ
		1	მო-ვექსოვეთ		ვექსოვთ	ვექსოვდით	მო-ვექსოვთ

რმთ. და-ლი(ვ)ა („გ ა ა თ უ ქ ა“) ი გ ი — ლევს/და-ლდევს მას.

		პირი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ.	II ბრძან
პირი	მხოლ. რ.	3	და-ლი(ვ)ა		და-ლი(ვ)ის	
		2	და-ლდევე	და-ლივე	და-ლდევი(ვ)იდი	და-ლდევი(ვ)იდი
		1	და-ღდევე		და-ღდევი(ვ)იდი	
პირი	მრავლ. რ.	3	და-ლიეს		და-ლივიან	
		2	და-ღდევეთ	და-ლიეთ	და-ღდევი(ვ)იღით	და-ღდევი(ვ)იღით
		1	და-ღდევეთ		ღდევი(ვ)იღით	

		პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
პირი	მხოლ. რ.	3	ღვეს	ღვედა	და-ღღვეს
		2	ღღვე	ღღვედი	და-ღღვე
		1	ღღვე	ღღვედი	და-ღღღვე
პირი	მრავლ. რ.	3	ღვეი	ღღვეს	და-ღღვეენ
		2	ღღვეთ	ღღღვეთ	და-ღღღვეთ
		1	ღღვეთ	ღღღვეთ	და-ღღღღვეთ

რნ. ნახა ი გ ი — ღნახავს მას.

პირი	ნამყო სრ.	I ბრძ.	ნამყო მრგზ	II ბრძ.	მუობ.	
შრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	ნახა		ნახის		ღნახავს
	2	ღნახე	ნახე	ღნახიდი	ღნახიდი	ღნახავ
	1	უნახე		უნახიდი		ვღნახავ
	3	ნახეს		ნახიან		ღნახავენ
	2	ღნახეთ	ნახეთ	ღნახიდით	ღნახიდით	ღნახავენ
	1	უნახეთ		უნახიდით		ვღნახავენ

რნბ. და-ნაყა ი გ ი — ნაყს/და-ღნაყს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მუობ.	
შრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	და-ნაყა		ნაყს	ნაყდა	და-ღნაყს
	2	და-ღნაყე	და-ნაყე	ღნაყ	ღნაყდი	და-ღნაყ
	1	ღა-ვნაყე		ვნაყ	ვნაყდი	და-ვღნაყ
	3	და-ნაყეს		ნაყენ	ნაყდეს	და-ღნაყენ
	2	და-ღნაყეთ	და-ნაყეთ	ღნაყთ	ღნაყდით	და-ღნაყთ
	1	ღა-ვნაყეთ		ვნაყთ	ვნაყდით	და-ვღნაყთ

რნბ. და-მალა ი გ ი — მალაგს/და-ღმალაგს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მუობ.	
შრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	და-მალა		მალაგს	მალაგდა	და-ღმალაგს
	2	და-ღმალაე	და-მალაე	ღმალაგ	ღმალაგდი	და-ღმალაგ
	1	ღა-ვმალაე		ვმალაგ	ვმალაგდი	და-ვღმალაგ
	3	და-მალაეს		მალაგენ	მალაგდეს	და-ღმალაგენ
	2	და-ღმალაეთ	და-მალაეთ	ღმალაგთ	ღმალაგდით	და-ღმალაგთ
	1	ღა-ვმალაეთ		ვმალაგთ	ვმალაგდით	და-ვღმალაგთ

რნბ. და-გალა ი გ ი — გლის/და-ღგლის მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მუობ.	
შრავლ.რ. მხოლ.რ.	3	და-გალა		გლის	გლიდა	და-ღგლის
	2	და-ღგალე	და-გალე	ღგლი	ღგლიდი	და-ღგლი
	1	ღა-ვგალე		ვგლი	ვგლიდი	და-ვღგლი
	3	და-გალეს		გლიან	გლიდეს	და-ღგლიან
	2	და-ღგალეთ	და-გალეთ	ღგლით	ღგლიდით	და-ღგლით
	1	ღა-ვგალეთ		ვგლით	ვგლიდით	და-ვღგლით

რძდ. გა-ტეხა ი გ ი — ტეხს/გა-სტეხს მას.

		პირი	ნამყო სრ.	I ბრძან.	ნამყო მრგზ.	II ბრძან.
შრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირი	3	გა-ტეხა		გა-ტეხის	
		2	გა-სტეხე	გა-ტეხე	გა-სტეხიდი	გა-სტეხიდი
		1	გა-ვტეხე		გა-ვტეხიდი	
		3	გა-ტეხეს		გა-ტეხიან	
		2	გა-სტეხეთ	გა-ტეხეთ	გა-სტეხიდათ	გა-სტეხიდათ
		1	გა-ვტეხეთ		გა-ვტეხიდათ	
შრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირი	3	ტეხს	ტეხდ(ა)	გა-სტეხს	
		2	სტეხს	სტეხიდი	გა-სტეხს	
		1	ვტეხს	ვტეხიდი	გა-ვსტეხს	
		3	ტეხენ	ტეხდეს	გა-სტეხენ	
		2	სტეხთ	სტეხიდათ	გა-სტეხთ	
		1	ვტეხთ	ვტეხიდათ	გა-ვსტეხთ	

რძმ. გა-თალა ი გ ი — თლის/გა-სთლის მას.

		პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყოზ.
შრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირი	3	გა-თალა		თლის	თლიდა	გა-სთლის
		2	გა-სთალე	გა-თალე	სთლი	სთლიდი	გა-სთლი
		1	გა-ვთალე		ვთლი	ვთლიდი	გა-ვსთლი
		3	გა-თალეს		თლიან	თლიდეს	გა-სთლიან
		2	გა-სთალეთ	გა-თალეთ	სთლით	სთლიდათ	გა-სთლით
		1	გა-ვთალეთ		ვთლით	ვთლიდათ	გა-ვსთლით

რძნ. გა-წირა (იღატოვა) ი გ ი —

წირავს/გა-სწირავს მას.

		პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყოზ.
შრავლ. რ. მხოლ. რ.	პირი	3	გა-წირა		წირავს	წირევედ(ა)	გა-სწირავს
		2	გა-სწირ(ე)	გა-წირ(ე)	სწირავ	სწირევედი	გა-სწირავ
		1	გა-ვწირ(ე)		ვწირავ	ვწირევედი	გა-ვსწირავ
		3	გა-წირეს		წირევენ	წირევედეს	გა-სწირევენ
		2	გა-სწირეთ	გა-წირეთ	სწირავთ	სწირევედათ	გა-სწირავთ
		1	გა-ვწირეთ		ვწირავთ	ვწირევედათ	გა-ვსწირავთ

რწვ. და-ცალა ი გ ი—ცლის/და-სცლის მას.

პრაქტ. რ. მხოლ. რ.	პირო	ნამყო სრ.	ბრძან	ნამყო მრგზ.	აწყო	ყოზ
3 2 1 3 2 1	ც	და-ცალა		და-ცალის	ცლის	და-სცლის
		და-სცალე	და-ცალე	და-სცალიდი	სცლი	და-სცლი
		და-ვცალე		და-ვცალიდი	ვცლი	და-ესცლი
		და-ცალეს		და-ცალიან	ცლიან	და-სცლიან
		და-სცალეთ	და-ცალეთ	და-სცალიდით	სცლით	და-სცლით
1		და-ვცალეთ	და-ვცალიდით	ვცლით	და-ესცლით	

რწვ. და-ძახა ი გ ი—ძახს/და-ზძახს მას.

პრაქტ. რ. მხოლ. რ.	პირო	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწყო	ნამყო უსრ.	ყოზ.
3 2 1 3 2 1	ც	და-ძახა		ძახს	ძახლ(ა)	და-ზძახს
		და-ზძახე	და-ძახე	ზძახ	ზძახლი	და-ზძახ
		და-ვძახე		ვძახ	ვძახლი	და-ვზძახ
		და-ძახეს		ძახენ	ძახლეს	და-ზძახენ
		და-ზძახეთ	და-ძახეთ	ზძახთ	ზძახლით	და-ზძახთ
1		და-ვძახეთ	ვძახთ	ვძახლით	და-ვზძახთ	

რწთ. ჭამა ი გ ი—ჭამს/შა-შჭამს მას.

პრაქტ. რ. მხოლ. რ.	პირო	ნმყ. სრ.	I ბრძ.	ნმყ. მრ.	II ბრძ.	აწყო	ყოზ.
3 2 1 3 2 1	ც	ჭამა		ჭამის		ჭყამ	შა-ჭყამს
		ჭამე	ჭამე	ჭყამიდი	ჭყამიდი	ჭყამ	შა-ჭყამ
		ვჭამე		ვჭამიდი		ჭყამს	შა-ვჭყამ
		ჭამეს		ჭყამიან		ჭყამენ	შა-ჭყამენ
		ჭამეთ	ჭამეთ	ჭყამიდით	ჭყამიდით	ჭყამთ	შა-ჭყამთ
1		ვჭამეთ	ვჭამიდით		ვჭამთ	შა-ვჭყამთ	

რწმ. და-ჭრა ი გ ი—ჭრის/და-შჭრის მას.

პრაქტ. რ. მხოლ. რ.	პირო	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწყო	ყოზ.
3 2 1 3 2 1	ც	და-ჭრა		ჭრის	და-შჭრის
		და-შჭერ(ი)	და-ჭერ(ი)	შჭრი	და-შჭრი
		და-ვჭერ(ი)		ვჭრა	და-ვშჭრი
		და-ჭრეს		ჭრიან	და-შჭრიან
		და-შჭერთ	და-ჭერთ	შჭრით	და-შჭრით
1		და-ვჭერთ	ვჭრით	და-ვშჭრით	

რ.მ.ბ. მა-ხპარა მას იგი — ხპარავს მას მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
პირი	3 მა-ხპარა		ხპარავს	ხპარავს	მა-ხპარავს
პირი	2 მა ხპარე	მა-ხპარე	ხპარავ	ხპარავდი	მა-ხპარავ
პირი	1 მთ-ეხპარე		ეხპარავ	ეხპარავდი	მა-ეხპარავ
პირი	3 მა-ხპარეს		ხპარავს	ხპარავს	მა-ხპარავს
პირი	2 მა-ხპარეთ	მა-ხპარეთ	ხპარავთ	ხპარავდი	მა-ხპარავთ
პირი	1 მთ-ეხპარეთ		ეხპარავთ	ეხპარავდი	მა-ეხპარავთ

რ.მ.ბ. სცა („სცემა“) მას სცემს მას.

პირი	ნამყო სრ	I ბრძან.	ნამყო მრგვ.	II ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.
პირი	3 სცა		სცის		სცემს	სცემდა
პირი	2 [ეც(ი)]	[ეც(ი)]	სციდი	სციდი	სცემ	სცემდი
პირი	1 [ეც(ი)]		ესციდი		ესცემ	ესცემდი
პირი	3 სცეს		სცან		სცემს	სცემდეს
პირი	2 [ეცით]	[ეცით]	სციდიით	სციდიით	სცემთ	სცემდით
პირი	1 [ესციით]		ესციდიით		ესცემთ	ესცემდით

და-ჰმარა ტიპის ზმნებში ევესურულს ზოგისთვის დღემდე დაუცავს მიცემით დამატებიანი ზმნების უღვლილების წესი. იმავე ჯგუფისთვის მიუკუთვნებია მას გა-ჰმარა ზმნა, რომლის მასდარი იქმნება გა-ჰმარა:

რ.მ.ბ. გა-ღმარათა იგი.

რ.მ.ბ. და-ღმარება იგი

პირი	ნამყო სრ	ბრძან.
პირი	3 გა-ღმარათ	
პირი	2 გა-ღმარათ	გა-ღმარათ
პირი	1 გა-ღმარათ	
პირი	3 გა-ღმარათეს	
პირი	2 გა-ღმარათეთ	გა-ღმარათეთ
პირი	1 გა-ღმარათეთ	

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
პირი	3 და-ღმარება	
პირი	2 და-ღმარება	და-ღმარება
პირი	1 და-ღმარება	
პირი	3 და-ღმარებას	
პირი	2 და-ღმარებათ	და-ღმარებათ
პირი	1 და-ღმარებათ	

რ.მ.მ. გა-ზძლა.

	პიჩი	ნამყო სრ.	ბრ'ან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ	
მხოლ. რ.	3	გა-ზძლა		ზძლებს	ზძლებდა	გა-ზძლებს	
		2	გა-ზძლა(ი)	გა-ზძლა(ი)	ზძლებ	ზძლებდი	გა-ზძლებ
		1	გა-ვზძლა(ი)		ვზძლებ	ვზძლებდი	გა-ვზძლებ
მრავლ. რ.	3	გა-ზძლებს		ზძლებუნ	ზძლებდეს	გა-ზძლებუნ	
		2	გა-ზძლით	გა-ზძლით	ზძლებით	ზძლებდით	გა-ზძლებით
		1	გა-ვზძლით		ვზძლებით	ვზძლებდით	გა-ვზძლებით

კმოვნიან თემებში S₂-იცა ღ O₃-იც დაკარგულია ჩვეულებ-
რივ¹ ღ ამ მკრივ კვესურული არაფრით განსხვავდება არც ძველი
ქართულისა ღ არც რომლისამე დღევანდელი კილოსაგან:

რ.მ.მ. იყო.

რ.მ.მ. ეუბნა ეას.

	პიჩი	ნამყო სრ.	ბრ'ან.		პიჩი	ნამყო სრ.	ბრ'ან.		
მხოლ. რ.	3	იყო			მხოლ. რ.	3	ეუბნა		
		2	იყავ	იყავ			2	ეუბუნ	ეუბუნ
		1	ვიყავ				1	ვეუბუნ	
მრავლ. რ.	3	იყენეს			მრავლ. რ.	3	ეუბნეს		
		2	იყენით	იყენით			2	ეუბენით	ეუბენით
		1	ვიყენით				1	ვეუბენით	

მაგრამ ერთი ნასახელარი ზმნა², კმოვნით დაწუებული,
გამონაკლისს შუადგენს:

რ.მ.მ. ავადობს³.

	პიჩი	აწმყო		პიჩი	აწმყო		
მხოლ. რ.	3	ავადობს		მხოლ. რ.	3	ავადობენ	
		2	დავადობ			2	დავადობთ
		1	ვავადობ			1	ვავადობთ

1) თანკმოვნიან თემე'ში პრეფიქსი მხოლოდ სპირანტების წინ
(ხ, ღ, ს, ზ, შ, უ) იკაოგება.

2) სახელისაგან ზმნათა წარმოების შესახებ იხ. ა. შანიძე, ნასა-
ხელარი ზმნები ქართულში (ტფილისის უნივერსიტეტის
მოამბე, № 1, გვ. 87-96).

3) იმავე ძირის მეორე ნასახელარ ზმნაშიც გამოტონია S₂: ა(ვ)ობს,
ლა(ვ)ობ, ვა(ვ)ობ [S₂-ის შენახვა აქ შეიძლება იმით აიხსნებოდეს, რომ ავი
ჩამომავალი ჰვი სა ღ მაშასადამე თემა იტორიულად თანკმოვნიანია].

§ 72. საერთო გამონაკლისი. რადგანაც ფხოურ კილოებში S_2 -ის ფუნქციას, სხვათა შორის, ხანიც ასრულებს, შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ იმ ორ ზმნას, რომლებიც ძველსა ლ ახალ ქართულში ყოველგან ლ ყოველთვის S_2 -ად ხანს ჰკმარობს (ხ-არ, ხ-ყაღ), ფხოური უღვლილების ნორმები აქვსო. მაგრამ არა. მოკეურ-თუშურ-კევესურული უღვლილების მიხედვით არს ზმნას სუბიექტის მაჩვენებელი მეორე პირისა უნდა დაჰკარგოდა, როგორც სხვა კმონიან თემებში, ლ ვაღს ზმნას კი იმავე ნაწილაკად ხანის ნაცვლად ღანი უნდა ჰქონებოდა, რადგანაც თემა მქდერი ვინ ბგერით ეწყება. მაგრამ ეს ორი ზმნა საერთო გამონაკლისია ლ მათ უღვლილებას ფხოურ კილოებშიაც განსაკუთრებული ადგილი უქირავს. კევესურულში მაგალითად ესენი ასე იუღვლებათ:

რ.მ.თ. ას¹.

რ.ო. მო-ვიდა.

	ჰინი	აწმყო	ჰინი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობ.
რ.	3	ას	3	მო-ვიდა		მო-ოს
მხოლ.	2	ხარ	2	მო-ხე(ღ)	მე-ეღ	მო-ხვაღ
	1	ჟორ	1	მო-ჟე(ღ)		მო-ვაღ
მრავლ.	3	არან	3	მო-ვიდეს		მო-ვღეს
	2	ხართ	2	მო-ხე(ღით)	მე-ეღით	მო-ხვაღთ
	1	ჟართ	1	მო-ჟე(ღით)		მო-ვაღთ

B. დასავლური კილოები.

§ 73. საზოგადო დახასიათება. დასავლურ კილოებში საერთოდ უღვლილების სახე უფრო შეცვლილია, ვიდრე აღმოსავლურში. ცვლილება ჩვენს პრეფიქსებსაც შეჰხებია.

მეორე პირის სუბიექტურისა ლ მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსის კმარების საკითხი დასავლურ კილოებში სულ უბრალოდ არის გადაწყვეტილი: სხვა-ლ სხვა მიზეზების გამო აქ დაიკარგა ერთი პრეფიქსიცა ლ მეორეც², რასაც მეტის მეტად

1) მესამე პირში რაე იკარგება, მაგრამ სამაგიეროდ ანი გრძლად გამოითქმის (რაე არ იკარგება მხოლოდ შატილ-მილმაკევის კილოკავში: არს ლ არც თუშურში: არს).

2) სპეციალურმა შესწავლამ შესაძლებელია გამოარკვიოს, რომ იქნებ S_2 ლ O_2 , ზოგიერთ ზმნაში მაინც, დასავლურ კილოებსაც მოეპოვებოდა, როგორც წარსულის ნაშთი.

მნიშვნელოვანი შედეგი მოჰყვა უმთავრესად უღვლოების მრავალსახიანობის მოსპობით. მართლაც და: ეს პრეფიქსები იყო სწორედ, განსხვავება რომ შექმნდათ ერთის მკრით კმოვნიანსა ზ თანკმოვნიან თემებს შორის ზ მეორეს მკრით სხვა-ღ-სხვა თანკმოვნიან დაწყებულ ზმნათა უღვლოებაში. პრეფიქსების დაკარგვით. ამიტომ წაიშალა განსხვავება კმოვნიან-თანკმოვნიანი ზმნების უღვლოებას შორის ზ თანკ თანკმოვნიანი თემების რიგებად დაყოფას, რასაკვირველია, თავისთავად გამოეცალა საფუძველი. ეს საზოგადოდ. კერძოდ კი N_2 -ის დაკარგვამ მოთხრობითი კილო ზ ბრძანებითი ფორმალურად ერთურთს დაამსგავსა, ხოლო O_3 -ის დაკარგვამ ყველა რელატიური ზმნა არია ზ ერთ უღვლოებაში მოაქცია სახელობით დამატებიანი ზმნებიცა ზ მიცემით დამატებიანებიც.

§ 74. გურული კილო¹. გურულ კილოში, N_2 -ისა ზ O_3 -ის დაკარგვის გამო, ძალიან გამარტივებულია უღვლოების სქემა: აქ არ არის განსხვავება არა თუ სხვა-და-სხვა თანკმოვნიან დაწყებული ზმნების უღვლოებაში, არაჲდ კმოვნიან თემებსა ზ თანკმოვნიანებს შორისაც. გურულისთვის სულ ერთია, ვთქვათ, კ, გ, ქ ბგერა ექმნება ზმნას თავკიდურად, ტ, დ, თ, თუ ა, ე, ი. ამიტომ აქ მხოლოდ ორი უღვლოებაა: I (დაუმატებელი ზმნებისა) ზ II (დამატებიანი ზმნებისა) ზ ორთავ უღვლოებას თითო სახის მეტი არა აქვს.

მაგალითები²:

რ.მ.ა. გა-ხმა.			რ.მ.ბ. გადა-ვარდა.			
	პირი	ბრძან.		პირი	ბრძან.	
მ.შ.ლ. რ.	3	გა-ხმა	მ.შ.ლ. რ.	3	გადა-ვარდა	
	2	გა-ხმი		2	გადა-ვარდი	გადა-ვარდი
	1	გა-ფხმი		1	გადა-ვარდი	
მ.შ.ლ. რ.	3	გა-ხმენ	მ.შ.ლ. რ.	3	გადა-ვარდენ	
	2	გა-ხმით		2	გადა-ვარდით	გადა-ვარდით
	1	გა-ფხმით		1	გადა-ვარდით	

1) აქ მოყვანილია ფორმები ჩემი სოფლის ნოდისა და ახლო-მახლო მიდამოებისა (საჯავახო-ჩოხატაურ-ნიგოზის რაიონი).

2) მაგალითებად მოყვანილია თანკმოვნიანი თემები.

როზ. მო-კვტა.

როლ. და-ბერდა.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
3	მო-კვტა		კვტება	3	და-ბერდა	
2	მო-კვტი	მო-კვტი	კვტები	2	და-ბერდა	და-ბერდი
1	მო-კვტით		კვტებით	1	და-ბერდი	
3	მო-კვტენ		კვტებიენ	3	და-ბერდენ	
2	მო-კვტითა	მო-კვტით	კვტებით	2	და-ბერდითა	და-ბერდით
1	მო-კვტითთ		კვტებითთ	1	და-ბერდითთ	

რომ. გა-მდიდრდა.

როვ. ტირის.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.
3	გა-მდიდრა		ტირის	ტირადა
2	გა-მდიდრდი	გა-მდიდრდი	ტირი	ტირადი
1	გა-მდიდრდით		ვტირი	ვტიროდი
3	გა-მდიდრდენ		ვტირიენ	ტირადენ
2	გა-მდიდრდითა	გა-მდიდრდით	ტარით	ტირადითთ
1	გა-მდიდრდითთ		ვტირით	ვტირადითთ

როზ. გა-თფა.

როც. ცხონდა.

პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	მყობ.
3	გა-თფა		3	ცხონდა		ცხონდება
2	გა-თფი	გა-თფი	2	ცხონდი	ცხონდი	ცხონდები
1	გა-თფითა		1	ვცხონდი		ვცხონდები
3	გა-თფენ		3	ცხონდენ		ცხონდებიენ
2	გა-თფითა	გა-თფით	2	ცხონდით	ცხონდით	ცხონდებით
1	გა-თფითთ		1	ვცხონდით		ვცხონდებითთ

როთ. გა-ძლა.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნამყო უსრ.	მყობ.
3	გა-ძლა		ძლება	ძლებადა	გა-ძლება
2	გა-ძლენი	გა-ძლენი	ძლები	ძლებოდი	გა-ძლები
1	გა-ძლენით		ვძლები	ვძლებოდი	გა-ვძლები
3	გა-ძლენენ		ძლებიენ	ძლებიენ	გა-ძლებიენ
2	გა-ძლენითა	გა-ძლენით	ძლებით	ძლებითადით	გა-ძლებითა
1	გა-ძლენითთ		ვძლებით	ვძლებითადით	გა-ვძლებითთ

რბ მო-კლა იგი—მოკლავს მას.

პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	აწმყო	ნმყ. უსრ	მყობ.
შ	მო-კლა		კლავს	კლავდა	მო-კლავს
2	მო-კლავი	მო-კლავი	კლავ	კლავდი	მო-კლავ
1	მო-კლავი		კლავ	კლავდი	მო-კლავი
3	მო-კლავს		კლავს	კლავდეს	მო-კლავს
2	მო-კლავით	მო-კლავით	კლავით	კლავდით	მო-კლავით
1	მო-კლავით		კლავით	კლავდით	მო-კლავით

რპა. ბძანა იგი—ბძანებს მას.

რპბ. ქნა იგი.

პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	აწმყო	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძ.
3	ბძანა		ბძანებს	3	ქნა	
2	ბძანე	ბძანე	ბძანებ	2	ქნაი	ქნაი
1	ვბძანე		ვბძანებ	1	ვქნაი	
3	ბძანენ		ბძანებენ	3	ქნენ	
2	ბძანეთ	ბძანეთ	ბძანებთ	2	ქნით	ქნით
1	ვბძანეთ		ვბძანებთ	1	ვქნით	

რპგ. ნახა იგი—
ნახავს მას.

რპდ. გარეცხა იგი—
გარეცხავს მას.

პირი	ნმყ. სრ.	ბრძ.	მყობ.	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობ.
3	ნახა		ნახავს	3	გარეცხა		გარეცხავს
2	ნახე	ნახე	ნახავ	2	გარეცხე	გარეცხე	გარეცხავ
1	ვნახე		ვნახავ	1	ვგარეცხე		ვგარეცხავ
3	ნახენ		ნახავენ	3	გარეცხენ		გარეცხავენ
2	ნახეთ	ნახეთ	ნახავთ	2	გარეცხეთ	გარეცხეთ	გარეცხავთ
1	ვნახეთ		ვნახავთ	1	ვგარეცხეთ		ვგარეცხავთ

რპე. მო-თხარა იგი—
მოთხარის მას.

რპვ. გაწმინდა იგი—
გაწმინდს მას.

პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო	პირი	ნამყო სრ.	მყობ.
3	მო-თხარა		თხარის	3	გა-წმინდა	გა-წმინდს
2	მო-თხარე	მო-თხარე	თხარი	2	გა-წმინდე	გა-წმინდ
1	ვმო-თხარე		ვთხარი	1	ვგა-წმინდე	ვგა-წმინდ
3	მო-თხარავს		თხარავს	3	გა-წმინდავს	გა-წმინდავს
2	მო-თხარავით	მო-თხარავით	თხარავით	2	გა-წმინდავით	გა-წმინდავით
1	ვმო-თხარავით		ვთხარავით	1	ვგა-წმინდავით	ვგა-წმინდავით

რპზ. გა-ყიდა იგი—გა-ყიდის მას.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნამყო სრ. ბრძან.	აწმყო	
		3 გა-ყიდა	ყიდის	
		2 გა-ყიდე	გა-ყიდე	ყიდი
		1 გა-ყვიდე	ყვიდი	
		3 გა-ყიდენ	ყიდიენ	
		2 გა-ყიდეთ	გა-ყიდეთ	ყიდიით
1 გა-ყვიდეთ	ყვიდიით			

რპვ. მი-ყიდა მას იგი.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნმო. სრ. ბრძან.	
		3 მი-ყიდა	
		2 მი-ყიდე	მი-ყიდე
		1 მი-ყვიდე	
		3 მი-ყიდენ	
		2 მი-ყიდეთ	მი-ყიდეთ
1 მი-ყვიდეთ			

რპთ. გა-ტეხა იგი—

გა-ტეხს მას.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნამყო სრ. ბრძან.	აწმყო	
		3 გა-ტეხა	ტეხს	
		2 გა-ტეხე	გა-ტეხე	ტეხ
		1 გა-ვტეხე	ვტეხ	
		3 გა-ტეხენ	ტეხენ	
		2 გა-ტეხეთ	გა-ტეხეთ	ტეხთ
1 გა-ვტეხეთ	ვტეხთ			

რპშ. მო-ტეხა მას იგი.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნამყო სრ. ბრძან.	
		3 მო-ტეხა	
		2 მო-ტეხე	მო-ტეხე
		1 მო-ვტეხე	
		3 მო-ტეხენ	
		2 მო-ტეხეთ	მო-ტეხეთ
1 მო-ვტეხეთ			

რპა. ჭამა იგი—ჭამს მას.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნმე. სრ. ბრძ.	ნატვრ.	აწმე.
		3 ჭამა	ჭამოს	ჭამს
		2 ჭამე	ჭამე	ჭამ
		1 ვჭამე	ვჭამო	ვჭამ
		3 ჭამენ	ჭამონ	ჭამენ
		2 ჭამეთ	ჭამეთ	ჭამთ
1 ვჭამეთ	ვჭამოთ	ვჭამთ		

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნმე. უსრ. მყობ.	
		3 ჭამდა	შე-ჭამს
		2 ჭამდი	შე-ჭამ
		1 ვჭამდი	შე-ვჭამ
		3 ჭამდენ	შე-ჭამენ
		2 ჭამდიით	შე-ჭამთ
1 ვჭამდიით	შე-ვჭამთ		

რპბ. კითხა მას იგი.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნმე. სრ. ბრძან.	აწმყო/მყობ.
		3 კითხა	კითხავს
		2 კითხე	კითხავ
		1 ვკითხე	ვკითხავ
		3 კითხენ	კითხავენ
		2 კითხეთ	კითხავთ
1 ვკითხეთ	ვკითხავთ		

რპვ. მო-პარა მას იგი.

პრაულ.რ. მხოლ.რ.	პირი	ნმე. სრ. ბრძან.	
		3 მო-პარა	
		2 მო-პარე	მო-პარე
		1 მო-ვპარე	
		3 მო-პარენ	
		2 მო-პარეთ	მო-პარეთ
1 მო-ვპარეთ			

რქმ. თხოვა მას იგი.

რქმ. მო-ტაცა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	აწმყო/მყობ.		პირი	ნამყო სრ	ბრძან.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3	თხოვა		თხოვს	რ.	3	მო-ტატა	
	2	თხოვე	თხოვე	თხოვ		2	მო-ტატე	მო-ტატე
	1	ვთხოვე		ვთხოვ		1	მო-ვტატე	
	3	თხოვენ		თხოვენ		3	მო-ტატენ	
	2	თხოვეთ	თხოვეთ	თხოვთ		2	მო-ტატეთ	მო-ტატეთ
	პირი			ვთხოვთ	მრავლ. რ. მხოლ. რ.	1	მო-ვტატეთ	

რქმ. ყავს მას.

რქმ. ქონდა.

	პირი	აწმყო	მძე. უსრ	მძე. სრ.	ბრძან		პირი	ნამყო სრ.
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3	ყავს	ყავდა	წა-ყვა		3	ქონდა	
	2	ყავხარ	ყავდი	წა-ყევი	წა-ყევი	2	ქონდი	
	1	ვყავარ	ვყავდი	წა-ყევი		1	ვქონდი	
	3	ყავენ	ყავდენ	წა-ყვენ		3	ქონდენ	
	2	ყავხართ	ყავდიით	წა-ყევიით	წა-ყევიით	2	ქონდიით	
	პირი			წა-ყევიით		1	ვქონდიით	

რქმ. ძულს მას.

რქმ. შია მას.

ს. წყურია მას.

	პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	პირი	აწმყო	პირი	აწმყო
მრავლ. რ. მხოლ. რ.	3	ძულს	ძულდა	3	შია	3	წყურია
	2	ძულხარ	ძულდი	2	—	2	—
	1	ვძულვარ	ვძულდი	1	—	1	—
	3	ძულარიენ	ძულდენ	3	შიენ (შია)	3	წყურიენ (წყურაა)
	2	ძულხართ	ძულდიით	2	—	2	—
	პირი		ვძულდიით	მრავლ. რ. მხოლ. რ.		1	—

როგორც ზემორე მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს, S₂ გურულ კილოში ჩვეულებრივ აღარ იკმარება მაგრამ ორმა ზმნამ გამონაკლისის სახით დღევანდლამდე შეინახა მეორე პირის სუბიექტური ნაწილაკი. ეს ზმნებია, რასაც ვერ ველო, არის ლ - ვიდა. რაკი უკანასკნელი ზმნა ნამყო სრულის ჯგუფის დრო-კილოებსაც აწარმოებს, ამიტომ აქ მანაც მოთხრობითი ლ ბრძანებითი გურულ კილოსაც უნდა ჰქონებოდა ფორმალურად გარჩეული ქართულურსავე. მაგრამ არა. ქართლის კილოსთან შედარებით გურულმა ერთი ნაბიჯი გადადგა კიდევ წინ ა. შანიძე, S₂ ლ 0, ქართ. ზმნებში.

თავის განვითარების გზაზე. აქ საზოგადოდ მოთხრობით-ბრძანებითი კილო არ არის ერთი-შეორისაგან განსხვავებული არც თანემოვნიანსა და არც მით უმეტეს კომუნთან თემებში. მაშ, ვიღა ზმნაში რაღდა უნდა იყოს განსხვავება? თუ კი დანარჩენ ზმნებში ერთი და იგივე ფორმა (მაგალ. იუა ვო, გააკეთე, მოკალი, დაწერე, მოხარე, თხოვე) ორთავე კილოს გამოსახატავად იყარება, განა არ შეიძლება, რომ აქაც ერთ-ერთი ფორმა (მოთხრობითისა, თუნდა ბრძანებითისა) ორთავე კილოს ემსახუროს? და აუ შეიძლება, რომელ მათგანს უნდა მიენიქოს უპირატესობა: მოთხრობითისას, თუ ბრძანებითისას? რასაკვირველია ბრძანებითისას, რადგანაც იგი უფრო კშირად იყარება და კშირი კმარება ხომ კარგი საბუთია რომლისამე ფორმის დასაცავად და მიემკვიდრებოდნენ შესანახავად! გურულოც ასე მოიქცა: ორ ფორმაში მან ბრძანებითისა ირჩია, მას თავისი პირდაპირი ფუნქცია შეუნახა, მაგრამ ამასთანავე ერთად მოთხრობითი კილოს გამოხატავაც დააკისრა. ამგვარად განსხვავება მოსპო და ამ მკრივ ეს ზმნაც საერთო ყალიბში გაატარა. მაგალითად, მაშასადამე, ნამყო სრულის მოთხრობათში, მაგრამ იგი გადარჩა ნატვრით კილოსა და მყობადში:

სა. არის.

სბ. მე-ვიღა.

მხოლ. რ.	პირი	აწმყო	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნატვრითი	მყობ.	
მხოლ. რ.	3	არის	მხოლ. რ.	3	მე-ვიღა	მე-ვიღეს	მო-ვა (მუა)	
	2	ხარ		2	მო-ღი (მო-ი)	მო-ღი	მო-ხვიდე	მო-ხვალ
	1	ვარ				(მო-ი)		
მრავლ. რ.	3	არიენ	მრავლ. რ.	1	მე-ვეღი	მე-ვიდე	მო-ვალ (მუალ)	
	2	ხართ		3	მე-ვიდეენ	მე-ვიდეენ	მო-ვლიენ	
	1	ვართ		2	მო-ღით (მო-ით)	მო-ღით	მო-ხვიდეთ	მო-ხვალთ
				1	მე-ვეღით	მე-ვიდეთ	მო-ვალთ (მუალ)	

§ 75 იმერული კილო. იმერულ კილოში (განსაკუთრებით ქვემო იმერულში) უღვლილების წესი პრეფიქსების კმარების მკრივ არსებითად იგივეა, რაც გურულში. მხოლოდ ზემო იმერეთის ზოგიერთ კუთხეში, როგორც ჩანს, ჯერ-ჯერობით კიდევ უნდა იყოს დაცული მოთხრობითისა და ბრძანებითის ფორმალური განსხვავება თავისებურ მო-ვიღა ზმნაში.

§ 76. რაჭული კილო. რაჭულის ლებისა ზ გლოლის კილოკავში¹ ნაშთები-ლა თუ მოინახება S₂-ისა ზ O₃-ისა, თორემ მთლიანად არც ერთის კმარებაა დაცული ზ არც მეორისა. ნაშთები მეტია გლოურში ზ იქიდან ჩანს, რომ ცოტა უფრო ადრე გლოლის უღვლილება ძველი სალიტერატურო ქართულის უღვლილებას უახლოვდებოდა; რაფგანაც S₂-ად ზ O₃-ად აქ ჰაეა ზ სანი²: შე-ჭკაზმუღსარ, მი-სღისარ, უნდა გა-შჩერდე (ბრძან. გა-ჩერდი!), ა-ჭკიდა, ჰუჟდა, მი-ჭუჟა, გადა-ჭუჟა, ჩამო-გჭუჟე, მი-სცა, შე-სძასა, სისხლი სღინდა ზ სხე.

აღსანიშნავია ერთი თავისებურობა, რომელიც ზიარად აქვთ გლოურსა ზ ლებურს: მო-ვიდა ზმნის თანდებულიანმა ფორმებმა, რომელთაც ძველად აწმყოს მნიშვნელობა ჰქონდათ (მო-ვადს, წარ-ვადს, შთა-ვადს ზ მისთ.), ახალ ქართულში ყველგან, საერთო წესის მიხედვით, მყობადის მნიშვნელობა მიიღო; აწმყოსთვის კი უთანდებულო ფორმები (ვადს, სუად, ვად) უნდა დარჩენილიყო. მაგრამ ახალმა ქართულმა ამ ფორმებს სულ მთლად აუხვია გვერდი ზ მათ ნაცვლად სხვა ზმნას მიჰპართა ზ დღეს ყველა კილო მ.ა-დის ზმნისაგან აწარმოებს აწმყოსა ზ ნამყო უსრულის ფორმებს. ამ ზმნისაგან ნამყო უსრულის ფორმებია: მო-დიოდა, მო-სდიოდი, მო-ვიდოდი. მაგრამ ამათგან გლოურმა ზ ლებურმა წმინდად მხოლოდ მესამისა ზ პირველი პირის ფორმები აიღო, მეორე პირში კი სინკრეტისტული გზით მო-დიოდა ზ მო-ვიდოდა ზმნის ფორმები შეადულა: მო-(ს)დიოდი + მო-სვიდოდი = მო-(ს)ღისოდი:

სბ. მო-დიოდა/მო-ვიდოდა.

	წმ	ნამყო უსრ.		წმ	ნამყო უსრ
ღ	}	3 მო-დიოდა-	ღ	}	3 მო-დიოდექს
წ		2 მო-(ს)ღისოდი	წ		2 მო-(ს)ღისოდით
შ		1 მო-ვიდოდი	შ		1 მო-ვიდოდით

1) რაჭულ კილოს მე ვცნობ გლოლისა ზ ლების კილოკავების მიხედვით, რომელთაც ვწაველობდი 1916 წელს ზაფხულში.

2) რომელიც ხან-და-ხან ასიმილაციის გზით შინად იქცევა ხოლმე.

§ 77. უღვლილებანი და მათი სახეები. ქართული ენა ზმნების უღვლილების საწარმოებლად პრეფიქსებსაც ჰკმარობს და სუფიქსებსაც. ერთნიც და მეორენიც ორგვარნი არიან: სუბიექტურები და ობიექტურები. ამ საწარმოებელ ელემენტთაგან ზენი კვლევა-ძიების საგანი იყო პრეფიქსები, მაგრამ ყველა კი არა, არამედ მხოლოდ ორი: სუბიექტური მეორე პირისა ლ ობიექტური მესამე პირისა. აღმოჩნდა, რომ ეს ორი ელემენტი თუმცა სულ სხვა-ლ-სხვა მორფოლოგიურ-სინტაქსურ ფუნქციას ასრულებს ზმნაში, მაგრამ ფონეტიკურად ერთსა ლ იმავე ოდნობას წარმოადგენს. ეს ოდნობა მხოლოდ მუდმივი კი არა, არამედ ცვალებადია ლ დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა-ლ-რა დიალექტურ წრესთან გვაქვს საქმე. საერთოდ ქართულს ორთავე ელემენტის გაქოსახატავად რვა¹ სხვა-ლ-სხვა სახე მოეპოვება: ჰ, ა, ხ, ლ, ს, ზ, შ, ჟ. ამ ნაწილაკების კმარების წესის განხილვამ გავაყოფინა კმოვნიანი ლ თანკმოვნიანი თემები ლ დაგვანახა, რომ მათ სხვა-ლ-სხვა სახე აქვთ უღვლილებისა. თანკმოვნიან თემებსაც ყველგან ლ ყოველთვის ერთი ლ იგივე სახე არა აქვთ.

როდესაც ზემოთ მოყვანილი ნაწილაკები S₂-ის როლში ვნახეთ, საშუალება მოგვეცა მოთხრობითი კილო ლ ბრძანებითი ფორმალურადაც გავვერჩია თანკმოვნიან თემებში, ხოლო როცა მათ ვჰსინჯავდით როგორც O₃-ს, მაშინ დავრწმუნდით, რომ სახელობით დამატებიანი ზმნების უღვლილება სხვა ყოფილა ლ მიცემით დამატებიანებისა კიდევ სხვა. სულ ქართულში სამი უღვლილება მივიღეთ:

I. სუბიექტური. (საშუალისა ლ ვნებითად მოქცეული ზმნებისა)

II. სახელობით-ობიექტური (სახელობით დამატებიანი ზმნებისა) ლ

III. მიცემით-ობიექტური (მიცემით დამატებიანი ზმნებისა).

¹) უკეთე მხედველობაში მივიღებთ აგრეთვე S₂-ისა ლ O₃-ის ფართულ სახეს (წულს), რომელიც მათ კმოვნებთან აქვთ, მაშინ, ნულიანად, ცხრა სახე გამოვა.

განსხვავება პირველ უღვლილებასა და დანარჩენებს შორის ის არის, რომ პირველის ფორმებში გამოხატულია ნხოლოდ სუბიექტის პირები, მეორესა და მესამეში კი აგრეთვე ობიექტის პირებიც. ამიტომ პირველი უღვლილება სუბიექტურია, მეორე და მესამე კი სუბიექტ-ობიექტური ანუ, შემოკლებით, ობიექტური. ამ ორ ობიექტურ (მეორესა და მესამე) უღვლილებას შორის ის განსხვავებაა, რომ მეორის ფორმები დამატებას სახელობით ბრუნვაში შეიცავს, ხოლო მესამის ფორმებში მიცემითი დამატებაა გამოხატული¹. ფორმალურად განსხვავება მათ შორის თავს იჩენს ხოლმე მესამე ობიექტური პირის ფორმებში. თანაჲედროვე კილოებში საქმის ვითარებამ გვიჩვენა, რომ ყველა დიალექტური წრე თანაბრად როდი უცქერის საკითხს: ზოგ კილოში (მაგალითად, გურულში) მეორისა და მესამე უღვლილების ზმნები ერთს ფარგალშია მოქცეული, მაგრამ ქართულისათვის საერთოდ დამახასიათებელია ეს სამი უღვლილება.

თვითაჲულ უღვლილებას, ამა თუ იმ დიალექტური წრის ფონეტიკურ პირობათა მიხედვით, რამოდენიმე სახე აქვს. სახეთა რაოდენობა, როგორც გამოიჩვენა, ცვალებადია: ხანდახან იგი შვიდამდე აღის (კევსურულ-თუშურში), მაგრამ შეიძლება, რომ ერთსაც არ აღემატებოდეს (გურულ-იმერულში).

¹, მიცემითის დამატებასთან ერთად აქ შეიძლება სახელობითის დამატებაც იყოს.

.   **პ რ ო ე ქ ტ ი**   .
ოკთობრაჟიის რეჟორმისათვის.

(ღამათება).

დღევანდელ სალიტერატურო ქართულში ერთ სადღო საკითხთაგანია ჰაესა და სანის კმარების წესი. ყოველ მწერალს თავისებურად ესმის ეს წესი ღ ამიტომ ენაში საშინელი სხვადასხვაობაა, რამელსაც ბოლო უნდა მოელოს. ეს კი შესაძლებელია არა რომლისამე დღევანდელი კილოს ფორმების გაბატონებით ღ არც მით უქეტეს ამა თუ იმ პირის სუბიექტური შეხედულების გატარებით, არამედ საკითხის ობიექტურად შესწავლისა ღ მიუღვამლად გამორკვევის საშუალებით.

ახლა, როცა პრეფიქსების საკითხი ქართულ ზმნებში შესწავლილია ისტორიულადაც ღ დიალექტოლოგიურადაც; დავის გადაწყვეტა სულ ადვილი საქმეა. ორთოგრაფიაში უნდა მოკდეს რეფორმა, რომელიც შემდეგ საფუძვლებს უნდა ემყარებოდეს:

1. ჰაე ღ სანი ორი სხვა-ღ-სხვა ფონეტიკური სახეა ერთისა ღ იმავე მორფოლოგიურ-სინტაქსური ელემენტისა ღ ამიტომ ორთავ ერთი ღ იგივე წესი აქვთ კმარებისა.

2. ეს ელემენტია ან სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა (S_2), ან ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O_3), ღ ამიტომ ჰაე ღ სანი ორ სხვა-ღ-სხვა ფუნქციას ასრულებს უღვლილებაში.

3. ჰაე ღ სანი პირველსა ღ მეორე უღვლილებაში იკმარება როგორც სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა (S_2), მესამე უღვლილებაში კი როგორც ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა (O_3).

4. ბრძანებითი კილოს ფორმა მეორე პირში წმინდა თემა ნამყო სრულისა, ამიტომ მისთვის სუბიექტური პრეფიქსი (S_2) საჭირო არ არის ღ ამით იგი ფორმალურადაც განსხვავდება მოთხრობითი კილოსაგან.

შენიშვნა 1. ბრძანებითისა ღ მოთხრობითის ფორმალური გარჩევა შესაძლებელია მხოლოდ თანკმოვნით დაწყებული ზმნების პირველსა ღ მეორე უღვლილებაში, მესამეში კი არა, რადგანაც აქ ამას მესამე პირის ობიექტური პრეფიქსი უშლის კელს.

შენიშვნა 2. სუბიექტური პრეფიქსი არ მოეპოვება მხოლოდ დადებითი ხასიათის ბრძანებით კილოს მეორე პირში, ხოლო რაიცა შეეხება უარყოფითი ხასიათის ბრძანებით კილოს, მას თავისი საკუთარი ფორმა არ გააჩნია და სხვა კილოებისაგან სესხულობს. ამიტომ N_2 გადმოყოლილია ნასესხებ ფორმაში.

5. ჰაე და სანი მხოლოდ თანკომონით დაწყებულ ზმნებში იკმარება, კომონიანებში კი არა.

შენიშვნა 1. კომონით დაწყებულ ზმნებში დაკარგულია N_2 -იცა და O_3 -იც. N_2 -ის დაკარგვის გამო მოთხრობითი კილოს მეორე პირის ფორმები ნამყო სრულში გარეგნულად ბრძანებითისას ჰგავს; ხოლო O_3 -ის დაკარგვის გამო წაშლილია ფორმალური განსხვავება მეორესა და მესამე უღველილებას შორის.

შენიშვნა 2. ზმნის დასაწყისად ითვლება თემის თავკიდური და არა მიმართულების აღმნიშვნელი თანდებული (გა, და, მი, მო, წა, ჩა, შე, ა, გადა და სხვ.).

6. თანკომონიანი თემები ორ ჯგუფად განიყოფება. პირველს შეადგენენ ისინი, რომელთაც თავში აქვთ: კ, ყ, ლ, ხ, კ, გ, ქ, ს, ზ, შ, უ, ნ, რ, ლ, ვ, მ, პ, ბ, ფ, (ცხრამეტი თანკომონიანი); ხოლო მეორე ჯგუფს ეკუთვნიან ისინი, რომელთაც თავში აქვთ: ტ, დ, თ, წ, ძ, ც, ჭ, ჯ, ჩ (ცხრა თანკომონიანი).

შენიშვნა. პირველი ჯგუფის თანკომონებს სიმოკლისათვის „მამის“ ბგერები ჰქვია, მეორე ჯგუფისას კი „დედისა“¹.

7. „მამის“ ბგერებთან ზმნაში ჰაე იკმარება, „დედის“ ბგერებთან კი სანი.

შენიშვნა. სანი ასიმილაციის წესს არ ემორჩილება: სჟამე, და-სჟედი, და-სჟეჩე (და არა შჟამე, და-შჟედი, და-შჟეჩე).

¹) რადგანაც მამა სიტყვის თანკომონი (მანი) პირველ ჯგუფს ეკუთვნის, დედა სიტყვის თანკომონი (დონი) კი—მეორე ჯგუფს [„მამისა“ და „დედის ბგერების“ ნაცვლად შეიძლება რაიმე სხვა კელოვნურად შექმნილი ტერმინი ავიღოთ; ვთქვათ, „ცხრამეტისეული“ და „ცხრისეული“].

8. მესამე უღვლილების 2^ა პირის ფორმებში¹ ორ თანაბრად მბეგრ პრეფიქსთაგან (რომელთაგანაც ერთი უნდა იყოს Σ_2 , ხოლო მეორე O_3) ერთ-ერთი იკარგება.

მაგალითები².

1. პირველი უღვლილება. პირველ უღვლილებას ეკუთვნის ის ზმნები, რომელთაც არავითარი დამატება არა აქვთ: მო-კვდა, და-ფაჟაცდა, და-ბერდა, ზის, და-რბის, ფრინავს, და-წვა, და-ჯდა, ტირის, ტრიალებს, დგას, გამო ცხადდა, ცხონდა ლ მისთანანი. უღვლილების საწარმოებლად აქ სუბიექტური ნაწილაკები იკმარება ლ ფორმებში გამოხატულია მხოლოდ ქვემდებარე.

1. და-ბერდა.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნატვრ.	ბრძან.	აწმყო	ბრძან.
			(დად.)		(უარყ.)		(უარყ.)
მხოლ.	3	და-ბერდა		და-ბერდეს		ბერდება	
	2	და-ჭებერდი	და-ბერ-დი	და-ჭებერდე	არ და-ჭებერ-დე	ჭებერდები	სუ ჭებერ-დები
მრავლ.	1	და-ვებერდი		და-ვებერდე		ვებერდები	
	3	და-ბერდენ		და-ბერდენ		ბერდებიან	
	2	და-ჭებერდით	და-ბერ-დით	და-ჭებერდეთ	არ და ჭებერ-დეთ	ჭებერდებით	სუ ჭებერ-დებით
	1	და-ვებერდით		და-ვებერდეთ		ვებერდებით	

2. ზის/სხედან.

3. და-რბის.

4. ცხონდა.

	პირი	აწმყო	პირი	აწმყო	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	მყობ.		
							(დად.)			
მხოლ.	3	ზის	მხოლ.	3	და-რბის	მხოლ.	3	ცხონდა	ცხონდება	
	2	ჭზისხარ		2	და-ჭზისხარ		2	სცხონდი	ცხონდი	სცხონდები
	1	ვზივარ		1	და-ვრბივარ		1	ვცხონდი		ვცხონდები
მრავლ.	3	სხედან	მრავლ.	3	და-რბიან	მრავლ.	3	ცხონდენ	ცხონდებიან	
	2	ჭსხედხართ		2	და-ჭზისხართ		2	სცხონდით	ცხონდით	სცხონდებით
	1	ვსხედვართ		1	და-ვრბივართ		1	ვცხონდით		ვცხონდებით

1) ე. ი. იმ ფორმებში, სადაც გამოხატულია სუბიექტი მეორე პირისა და ობიექტი მესამე პირისა.
 2) მაგალითებად ყველგან თანკომონიანი თემებია აღებული. ამას გარდა მეორისა ლ მესამე უღვლილების მაგალითებში მხოლოდ მესამე ობიექტური პირის ფორმებია მოყვანილი

5. ტირის.		6. დგას.		7. და-ჯდა/და-სხდენ.	
პრაქლ. მხოლ.	პირობა	პრაქლ. მხოლ.	პირობა	პრაქლ. მხოლ.	პირობა
3	აწმყო ბრძან. (უარყ.)	3	აწმყო	3	ნამყო სრ. ბრძან.
2	ტირის	2	დგას	2	და-ჯდა
1	სტირი ნუ სტირი	2	სდგახარ	2	და-სჯედ(ი) და-ჯედ(ი)
3	ტირისან	1	ვდგავარ	1	და-ჯჯედ(ი)
2	სტირით ნუ სტირით	3	დგახან	3	და-სხდენ
1	გტირით	2	სდგახართ	2	და-ჰსხედით და-სხედით
		1	ვდგავართ	1	და-უსხედით

8. და-წვა.

პრაქლ. მხოლ.	პირობა	ნატურ.	ბრძან. (უარყ.)	აწმყო	ბრძან. (უარყ.)
3	და-წვა	და-წვეს		წვება	
2	და-სწვევ(ი) და-წვევ(ი)	და-სწვევ არ და-სწვევ		სწვები	ნუ სწვება
1	და-გწვევ(ი)	და-გწვევ		გწვები	
3	და-წვევან	და-წვევან		წვებიან	
2	და-სწვევით და-წვევით	და-სწვევით არ და-სწვევით		სწვევით	ნუ სწვევით
1	და-გწვევით	და-გწვევით		გწვევით	

II. მეორე უღვლილება. მეორე უღვლილებას ეკუთვნის ის ზმნები, რომელთაც დამატება სახელობით ბრუნვაში აქვთ: მო-კლა იგი, ქმნა იგი, გა-უიდა იგი, გა-კიცხა იგი, და-საჯა იგი, ნახა იგი, ბრძანა იგი, გა-რეცხა იგი, და-ფარა იგი, და-მაჯა იგი, გა-ტეხა იგი, და-წერა იგი, გა-წირა იგი, მო-თხარა იგი, ჭამა იგი, გა-ჭრა იგი და მისთანანი. უღვლილების საწარმოებლად სუბიექტურ პრეფიქს-სუფიქსებს გარდა აქ ობიექტური ნაწილაკებიც იკმარება და ამიტომ ზმნის ფორმებში გამოხატულია არა მარტო ქვემდებარე, როგორც პირველი უღვლილების ზმნებში, არამედ დამატებაც დამატების აღსანიშნავად ობიექტური პრეფიქსები მოეპოვება მხოლოდ პირველსა (მ, მრავლ. გვ) და მეორე პირს (გ), მესამეს კი არა.

9. მო-კლა იგი.

პრაქლ. მხოლ.	პირობა	ნატურ.	ბრძან. (უარყ.)
3	მო-კლა	მო-კლას	
2	მო-ჰკლ(ი)	მო-ჰკლა	არ მო-ჰკლა
1	მო-გკლ(ი)	მო-გკლა	
3	მო-კლეს	მო-კლან	
2	მო-ჰკლ(ით)	მო-ჰკლ(ით)	არ მო-ჰკლ(ით)
1	მო-გკლ(ით)	მო-გკლ(ით)	

10. ნახა იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნატვრ.
შბოლ.	3	ნახა		ნახოს
	2	ჰნახე	ნახე	ჰნახო
	1	ვნახე		ვნახო
პრაულ.	3	ნახეს		ნახონ
	2	ჰნახეთ	ნახეთ	ჰნახოთ
	1	ვნახეთ		ვნახოთ

11. და-შალა იგი.

	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძ.
შბოლ.	3	და-შალა	
	2	და-ჰშალე	და-შალე
	1	და-ვშალე	
პრაულ.	3	და-შალეს	
	2	და-ჰშალეთ	და-შალეთ
	1	და-ვშალეთ	

12. გა-ტეხა იგი.

	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	ნატვრ.
შბოლ.	2	გა-ტეხა		გა-ტეხოს
	1	გა-სტეხე	გა-ტეხე	გა-სტეხო
	3	გა-ვტეხეს		გა-ვტეხო
პრაულ.	2	გა-სტეხეთ	გა-ტეხეთ	გა-სტეხოთ
	1	გა-ვტეხეთ		გა-ვტეხოთ

13. თქვა იგი.

	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.
შბოლ.	3	თქვა	
	2	სთქვი	თქვი
	1	ვთქვი	
პრაულ.	3	თქვეს	
	2	სთქვით	თქვით
	1	ვთქვით	

14. და წერა იგი

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.	ნატვრ.	ბრძან.
შბოლ.	3	და-წერა		და წეროს	
	2	და-სწერე	და-წერე	და-სწერო	არ და-სწერო
	1	და-ვწერე		და-ვწერო	
პრაულ.	3	და-წერეს		და-წერონ	
	2	და-სწერეთ	და-წერეთ	და-სწეროთ	არ და-სწეროთ
	1	და-ვწერეთ		და-ვწეროთ	

III. მესამე უღვლილება. მესამე უღვლილებას ეკუთვნის ის ზმნები, რომლებიც დამატებას მიცემით ბრუნვაში მოითხოვს. უღვლილების წარმოებაში აქაც სუბიექტური ღ ობიექტური ნაწილაკები იღებენ მონაწილეობას. პირველისა ღ მეორე პირის ობიექტური ნაწილაკები აქაც იგივეა, რაც მეორე უღვლილებაში, მესამე პირში კი ობიექტის გამოშვლებული პრედიკსი ჰე ან ხანი შესაბამისად: ჰგითხა მას იგი, მო-ჰპარა

მას იგი, შე-ჭმატა მას იგი, მი-ჭეილა მას იგი, მი-ჭეკარა მას იგი, მი-ჭხაძა მას, ჭქონდა მას, ჭსურს მას, ჭრწამს მას, ჭტავს მას, ჭშია მას, სთხოვა მას იგი, შო-სტატა მას იგი, შო-სტესა მას იგი, შე-სძინა მას იგი, მი-სწერა მას იგი, სდევს მას, და-ჭკრა მას იგი, სძულს მას, სცაღია მას, სწეურია მას ო მისთანანი. ამავე უღვლოლებში გადმოღის აწმყოს წარმოების დროს ის ზმნებიც, რომელნიც ნამყო სრულის დრო-კილოებში მეორე უღვლოლებას მისდევენ: ჭკაჯავს მას, ჭეიდას მას, ჭეიციხავს მას, ჭსვამს მას, ჭბრძანებს მას, ჭმაღავს მას, ჭლეწავს მას, სტენს მას, სწავს მას, სდევნის მას, სცვლის მას, სჭამს მას ო მისთანანი.

15. ჭკითხა მას იგი. 16. მი-ჭეილა მას იგი.

	პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.	ნატურ.		პირი	ნმყ. სრ.	ბრძან.		
პრაგლ. მხოლ.	{	3	ჭკითხა		ჭკითხოს	პრაგლ. მხოლ.	{	3	მი-ჭეილა	
		2	ჭკითხე	ჭკითხე	ჭკითხო			2	მი-ჭეიდე	მი-ჭეიდე
		1	გჭკითხე		გჭკითხო			1	მი-ჭეიდე	
		3	ჭკითხეს		ჭკითხონ			3	მი-ჭეიდეს	
		2	ჭკითხეთ	ჭკითხეთ	ჭკითხოთ			2	მი-ჭეიდეთ	მი-ჭეიდეთ
1	გჭკითხეთ		გჭკითხოთ	1	მი-გჭეიდეთ					

17. ჭყავს, წა-ჭყავა.

	პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.	ნამყო სრ.	ბრძან.	
პრაგლ. მხოლ.	{	3	ჭყავს	ჭყავდა	წა-ჭყავა	
		2	ჭყავსარ	ჭყავდი	წა-ჭყავ(ი)	წა-ჭყავ(ი)
		1	გჭყავვარ	გჭყავდი	წა-გჭყავ(ი)	
		3	ჭყავსან	ჭყავდა(თ)	წა-ჭყავენ	
		2	ჭყავსართ	ჭყავდით	წა-ჭყავით	წა-ჭყავით
1	გჭყავვართ	გჭყავდით	წა-გჭყავით			

18. სთხოვა მას იგი. 19. სძულს მას.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.		პირი	აწმყო	ნამყო უსრ.		
პრაგლ. მხოლ.	{	3	სთხოვა		პრაგლ. მხოლ.	{	3	სძულს	სძულდა
		2	სთხოვე	სთხოვე			2	სძულსარ	სძულდი
		1	გსთხოვე				1	გსძულვარ	გსძულდი
		3	სთხოვეს				3	სძულან	სძულდა(თ)
		2	სთხოვეთ	სთხოვეთ			2	სძულსართ	სძულდით
1	გსთხოვეთ		1	გსძულვართ	გსძულდით				

20. მო-სტეხა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
მხოლ.	3	მო-სტეხა	
	2	მო-სტეხე	მო-სტეხე
	1	მო-ვსტეხე	
მრავლ.	3	მო-სტეხეს	
	2	მო-სტეხეთ	მო-სტეხეთ
	1	მო-ვსტეხეთ	

21. მი-სწერა მას იგი.

	პირი	ნამყო სრ.	ბრძან.
მხოლ.	3	მი-სწერა	
	2	მი-სწერე	მი-სწერე
	1	მი-ვსწერე	
მრავლ.	3	მი-სწერეს	
	2	მი-სწერეთ	მი-სწერეთ
	1	მი-ვსწერეთ	

22 ჰკლავს მას.

	პირი	აწმყო	ბრძან. (უარყ.)	ნამყო უსრ.	მცობ.
მხოლ.	3	ჰკლავს		ჰკლავდა	მო-ჰკლავს
	2	ჰკლავ	ნუ ჰკლავ	ჰკლავდი	მო-ჰკლავ
	1	ვჰკლავ		ვჰკლავდი	მო-ვჰკლავ
მრავლ.	3	ჰკლ(ა)ვენ		ჰკლავდენ	მო-ჰკლ(ა)ვენ
	2	ჰკლავთ	ნუ ჰკლავთ	ჰკლავდით	მო-ჰკლავთ
	1	ვჰკლავთ		ვჰკლავდით	მო-ვჰკლავთ

23. სწერს მას.

	პირი	აწმყო	ბრძან. (უარყ.)	ნამყო უსრ.	მცობ.
მხოლ.	3	სწერს		სწერდა	და-სწერს
	2	სწერ	ნუ სწერ	სწერდი	და-სწერ
	1	ვსწერ		ვსწერდი	და-ვსწერ
მრავლ.	3	სწერენ		სწერდენ	და-სწერენ
	2	სწერთ	ნუ სწერთ	სწერდით	და-სწერთ
	1	ვსწერთ		ვსწერდით	და-ვსწერთ

შენიშვნა. მეორესა ლ მესამე უღვლილებას შორის განსხვავება მხოლოდ მესამე ობიექტური პირის ფორმებშია. დანარჩენი ობიექტური პირები კი იქაც და აქაც ერთნაირად იუღვლებია:

II უღვლილება.

გა-მეიდა, გა-გეიდა, გა-უიდა.
შე-მკრა, შე-გკრა, შე-კრა.
გა-მტეხა, გა-გტეხა, გა-ტეხა.
და-მწერა, და-გწერა, და-წერა.

III უღვლილება.

მო-მეიდა, მო-გეიდა, მი-ჰეიდა.
და-მკრა, და-გკრა, და-ჰკრა.
მო-მტეხა, მო-გტეხა, მო-სტეხა.
მო-მწერა, მო-გწერა, მი-სწერა.

უღვლილებათა სახეები. თვითეულ უღვლილებას სამ-სამი სახე აქვს: პირველი, როცა ზმნის თემას კმოვანი იწყებს; მეორე, როცა მას „მამის“ ბგერა იწყებს და მესამე, როცა თემის დამწეები „ღედის“ ბგერაა. კმოვნებთან (პირველი სახე) S_2 ზღ O_3 დაკარგულია, „მამის“ ბგერებთან (მეორე სახე) S_2 -ად ზღ O_3 -ად ჰაე არის, ხოლო „ღედის“ ბგერებთან კი (მესამე სახე) სანი:

I უღვლილება.

~ 1 სახე	2 სახე	3 სახე
3 ავაღმუოფობს	კვდება	ტირის
2 ავაღმუოფობ	ჭკვდება	სტირი
1 ვაკადმუოფობ	ვკვდება	ვტირი

II უღვლილება.

~ 1 სახე	2 სახე	3 სახე
3 გა-აკეთა	მო-კლა	და-წერა
2 გა-აკეთე	მო-ჭკალი	და-სწერე
1 გა-ვაკეთე	მო-ვკალი	და-ვწერე

III უღვლილება.

~ 1 სახე	2 სახე	3 სახე
3 ათხოვა	ჭკითხა	სთხოვა
2 ათხოვე	ჭკითხე	სთხოვე
1 ვათხოვე	ვჭკითხე	ვსთხოვე

ეს არის ის პრინციპები, რომლებიც საფუძვლად უნდა დაედოს საორთოგრაფიო რეფორმას ჰაესა ზღ სანის კმარების საკითხში. ეს პრინციპები შემუშავებულია საკითხის ყოველმკრივი შესწავლის შემდეგ და სრულებით ეთანკმება ქართული ენის ხასიათს საზოგადოდ და კერძოდ სალიტერატურო ენის ისტორიული განვითარების საერთო მიმართულებასაც. ამ რეფორმის პროექტით თანამედროვე ცოცხალი კილოების მდგომარეობაც არის გათვალისწინებული ზღ ქართული მწერლობის მრავალ-საუკუნოვანი ტრადიციებიც არ არის დავიწყებული.

ს ა ძ ი ე ბ ე ლ ი .

А. გ ე ა რ ე ბ ი .

ანტონ (I) კათალიკოზი 134	მირიანაშვილი, პ. 141.
— 139, 142.	ნასყიდაშვილი, ა. 150, 151.
ბენეშევიჩი, ვ. 81.	ოქრუაშვილი, გ. 150, 151.
გნოლიძე, ნ. 147.	უფიანი, მ. 142.
გოგებაშვილი, ი. 143.	უფშიძე, ი. 70.
თაყაიშვილი, ე. [27], 39,	შანიძე, ა. 40, 145, 156, 171.
75, 123	წერეთელი, მ. 20.
[ქეველიძე, კ. 119].	ხახანაშვილი, ა. 121.
მამუჩაშვილი, ა. 147.	ხუნდაძე, ს. 140, 142.
მარი, ნ. 7, 17, 21, 27, 41,	ჯავახიშვილი, ი. 156.
55, 69, 80, 82, 103.	ჯანაშვილი, მ. 73.
მერჩული, გ. 23.	

Б. ზ მ ნ ე ბ ი .

[NB. ზმნები დალაგებულია თემებისა ზე ქევეების მიხედვით. ქევეები ამ რიგად მისდევს ერთი მეორეს:

1 (ძირ)	1 (პარ.)	2	3	4
და-კლა,	და-ჭკლავს,	და-იკლა(მოკმ.),	და-უკლა,	და-აკლა,
და-წერა,	და-სწერს,	და-იწერა(მოკმ.),	და-უწერა,	და-აწერა,
5	6	7	8	9
და-აკლევინა,	და-უკლევინა,	და-იკლავ(ვნებ.),	და-ეკლა,	და-ეკლევინა.
და-აწერინა,	და-უწერინა,	და-იწერავ(ვნებ.),	და-ეწერა,	და-ეწერინა].

ა

აგადობს 171; ავადმყოფობს 189.	20, 130, 148, 172, 177.
ა(ე)ობს 171.	2. არ: აღ-იარა 36.
1. არ: არს, ას, არი, არის 17,	ახლ. გან-ახლდა 11, 18.

1) საძიებლის შედგენაში მეკმარებოდა სტულ. ვარლამ თოფურია.

ბ.

ბად: და-ჭბადა 74, 75, 79, 80,
132, 133, 154, 170; და-ეზა-
და 80.

ბან: გან-ბანა 67, 136, 137;
და-ჭბანა 67.

ბარ: და-ბარა, 153, 161; და-
ობარამს 153, და-ღბარავს
161.

ბად: ჭბადავს 48, 71; მი-ჭბადა
187.

1 ბერ: და-ბერდა 11, 174,
184.

2. ბერ: მი-ჭბურა, და-ჭბურა 48.

ბეჭდ: და-ჭბეჭდა 78, 82; და-
ეჭეჭდა 82.

ბნელ: და-აბნელა 37.

ბრკოლ და-ბრკოლდა 11; შდრ.
ჭრკოლ.

ბორგ: აღ-ბორგდა, აღ-ბორგნა
11.

ბრძ: ჭბრძავს 48.

ბრძანა 35, 99, 185, ბძანა
175; ბრძანებს 99; ბძანებს
175; ჭბრძანებს 187; უბრ-
ძანა 49.

ბრწეინავს 137; გან-ბრწეინდა
137.

ბურ: და-ბურა 82; და-ჭბურა 78,
79, 82.

ბღალ: შე-ბღალა, და-ბღალა 35.
ბძან იხ. ბრძან.

ბ

1. გ: ჭგიეს 74; აღ-აგო 37,
85; აღ-აკებს 85.

2. გ: მი-უგო 50; მი-აკო
50; მი-ეგო 51.

გაგ/გვ: ჭგავს 73, 187.

გალ/გლ: და-გალა, გლის, და-
ღგლის 167.

გდ: ჭბღია 74.

გვ/გვან იხ. გავ.

გვარ იხ. გუარ.

გზაუნ: წარ-გზაუნა; წარ-გზაუნ-
ნის 91.

გზნ: შთა-ეგზნა 51.

გლახაკ: და-გლახაკნა 10.

გლ იხ. გალ.

გლეჯ/გლიჯ: გლიჯა 137.

გმო 34, 100; გმობს, ჭგმობს
100, 142.

გოდებს 10.

გონ: გონია 140; ჭგონა 78,
82; ჭგონებს 78; ჭგონიეს
74; ეგონა 82.

გორავს 9

გუარ: მი-ჭგუარა, მი-ჭგუარა
48, 128; მი-ჭგუარა 187.

გუემა 34; ჭგუემს 91.

გუემერ/გუემირ: გან-გუემირა; გან-
ჭგუემერს 91.

დ

დავ: ღაობს 159.

1. დგ იხ. დეგ.

2. დგ: გან-დგა 99; გან-დგამს 99; სდგამს 141.

დებ იხ. დევ.

დეგ: დგას 107, 184, 185; დგა, ად-დგა 13, 137, 143, ა-დგა 147, და-დგა 14, წამა-დგ(ა) 165; დგება 159; შე-უდგა 50; ად-ადგინა 37; ად-უდგინა 50.

1. დევ: და-დვა 62, 80, 132, 161; და-სდვა 62, 80, 108, 122, 132, და-სდვა სასული 62, სდვებს 141, და-ფდვებს 161; და-იდვა 80; და-უდვა 80.

2. დევ: სდევს 53, 187, მი-სდევდა 108.

დეუნ: გან-დეუნა 40, 108; სდეუნა 142; სდეუნის 187; გან-იდევნა 13.

დე იხ. დევ.

დი: დის 16, გამო-დის 42, მი-დის 152, 179, მი-დიო-და 179; სდის 179.

დიდ: გან-დიდნა 16; გან ადი-და 37.

დნ: და-დნა 16, 159.

დრეკ/დრიკ/დრე: მო-დრიკა 40; მო-დრეკა, და დრეკა 16.

დრტუნავს 16.

დუმს 16, და-დუმნა 16; სდუმს 141.

დუმს 16.

ე

ერთ: შე ერთნა 11.

ვ

ვალ/ველ/ვიდ: ვალს 7, 17, 18, 19, 20, 130, 172, 179, მო-ვალს, შე-ვალს, წარ-ვალს, შთა-ვალს 66, 179; და-ჭვალს, გარდა-ჭვალს, თანა წარ-ჭვალს, აღმო-ჭვალს 66. შდ რ. ვლ. — მო-ვიდა 17, 18, 19, 43, 66, 71, 105, 106, 148, 172; 177, 178, 179, შე-ვიდა

178, მი-ვიდა 17; შე-ვიდა 17, 66, წარ-ვიდა 17, წა-ვიდა 152, გან ვიდა 17, გამო ვიდა 17, ად-ვიდა 17, გარდა-მო-ვიდა 17, შთა-ვიდა 17, ვიდიოდა 19, მი-ვიდიო-და 179; და-ჭვიოდა 79, 82, და-ჭვიდიოდა, თანა წარ-ჭვიდიო-დეს 66.

ვაჟკაც: დაჟაჟკაცა 184.

ვარდ: და-ვარდა 8, 18, გადა-
ვარდა 165, 173; შე-უვრდა
50.

ვაჭრობს 10.

ვედ იხ. ვაღ.

ვედრ: შე-ჭვედრა 46, 128,
და-ჭვედრა 46; ვეედრების
51.

ვიდ იხ. ვაღ.

ვღ: მო-ვღო 35, 93, 102,
120, გან-ვღო 35, მო-ვღის
102, მო-ჭვეღის 93, 120;
მი-ავღინა, წარ-ავღინა 37.
შღრ. ვაღ.

ვრდ იხ. ვარდ.

ვრც: გან-ვრცნა 10.

ვს: აღ-ავსო 36, 85; აღ-ავსებს
85.

ზ

ზაგ: გან-ზაგა 92; შე-ჭზაგა
120, 123, გან-ჭზაგებს 92.

ზამს 98; ჭზამს 119.

ზარდა 98, აღ-ზარდა, გამა-
ზარდა 34; ზრდის 98;
აღ-იზარდა 12.

ზის 9, 21, 137, 184.

ზომა 137, გან-ზომა 34.

ზრახა. ზრახავს, ჭზრახავს 100;
იზრახა 36.

ზრდის იხ. ზარდა.

ზრქ: გან-ზრქა, გან-ზრქნა 10.

ზრუნავს 98; შე-ზრუნდა 10.

ზუაობნ 10.

ზღო 34, 99; ზღავს 99.

ზღუღ: შე-ზღუღა; შემო-ზღუღა
34.

თ

თავისუფლ: გან-თავისუფლდა
16.

თაღა 100, გა-თაღა 149,
151, 168; თღის 100,
168; გა-მსთღის 149, გა-
სთღის 168.

თარგმნა 40; ითარგმნა 13.

თესლოკინ 16.

თეს: და-თესა 154; სთესა,
77, 78, და-სთესა 77, 81,
109, 132, გან-სთესა 78;
და-ეთესა 81.

ა. შანიძე, 5, ტ 0; ქართ. ზმნებში.

თიბა 100, გა-თიბა 156,
თიბს 100; გა-მსთიბს 156,
სთიბავს 141.

თნ: სთნავს, სთნდა 74, 109.

თოკ: თოხნის 141.

თრგუნ: და-თრგუნა 40, 93.

109; და-სთრგუნავს 93.

თფ იხ. ტფ.

თრთის 141.

თქუა 27, 37, 109, 28.

132, 137, თქუა 153,

186; ითქუა, შე-ითქუა 13.

თხზ: შე-თხზა 40; თხზავს
141.

1. თხარ: უთხრა 50, 132,
133.

2. თხარ: თხარა 40, შო-თხარა
40, 175, 185; შო-თხარის
175; შო-ითხარა 13.

თხვევ/თხი(ვ): და-სთხია 77, 81,
სთხია, გარე გან-სთხია 78;

და-ეთხია 81.

თხი(ვ) იხ. თხვევ.

თხზ იხ. თხზა.

თხრე: თხრავა 133, 177, 178;
სთხრავა 51, 109, 132,
163, 187, 189, სთხრავს
141, 163; ა-თხრავა 189.

1. თხრ იხ. 1. თხარ.

2. თხრ იხ. 2. თხარ.

0

იღის იხ. 2 ც.

3

კაზმ: შე-კაზმულა 179.

კალ/კელ: კლა 102, შო-კლა 27,
29, 80, 87, 132, 164,
175, 178, 185, 189;
კლავს 102, 103, 164;
შო-კლავს 175; ჰკლავს 103,
164, 187, 188; შო-ჰკლავს
87, 164, შო-სკლავს 164;
შო-უკლა 50; შო იკლა 80.

კარ/კრ: შე-კარა 67, 90, 135,
136, 137, 187, შა-კარა
147; და ჰკარა 67, 187,
188; ჰკარავს 141, 142,
შე-ჰკარავს 90.

კაფა, კაფს, ჰკაფს 100.

კაც: გან-კაცნა 9.

კეთ: გა-აკეთა 178, 189.

კელობს 9

კერბ იხ. კრებ.

კერთ: გან-ჰკერთა 78, 82.

კვლ: კვრ იხ. კუელ.

კიდ: დამო-ჰკიდა 45, 80, აღ-
ჰკიდა 45, ა-ჰკიდა 179, ა-სკი-
და, ა-სკიდებს 163; ე. ჰკი-
და 74; ს. ჰკიდა ("ჰკიარ-
თებს") 157; დამო ეკიდა
51, 80.

კითხ: კითხა 133, 176; ჰკითხა
45, 132, 186, 187, სკითხ-
სა 162; შო-იკითხა 27.

კიცხ: გან-კიცხა 34, 91, გა-
კიცხა 185; ჰკიცხავს 185,
გან-ჰკიცხავს 91.

1. კელ. იხ. კალ.

2. კელ: და-აკლდა 50; და-აკლო
50.

კრ იხ. კარ.

კრბ იხ. კრებ.

კრებ/კრიბ/კრბ: შე-კრბა 41,
127, შემო-კრბებს 137; შე-
კრიბა 41, 59, 90; და-ჰკრიბ-
ბა 59; შე-ჰკრბებს 90.

კრთ იხ. კერთ.
 კრძალ: კერძალა 51.
 კვრ: უკვრს 50, 68.
 კუაშს 9.
 კუღ იხ. კუუღ.
 კუუღ/კუღ: ში-კუუღა 8, 21 (ში-
 ვიკუუღ), 71, ში-კუუღა 151,
 184, კუუღაბა 189, ში-კუუღა
 174.

კუეთ: გან-კუეთა 58, 79; ში-
 ჭკუეთა 58, 79, 80, წარ-
 ჭკუეთა 58, 62; გან-იკუეთა
 79; კიკუეთა 51, ში-კიკუეთა
 79.
 კურნ: კურნა 102, გან-კურნა 34,
 91, 102; კურნებს 102;
 გან-ჭკურნებს 91; გან-იკურნა
 12.

ლ

ლალ: ჭლალავს 92.
 ლამ: ჭლამის 92.
 ლალ: გან ლალა 10
 1. ლევ/ლი(ვ): ლ-ლია, ლ-
 ლევს 149
 2. ლევ/ლი(ვ): ლ-ლი(ვ)ა[„გაა-
 ფუქა“], ლევს, ლ-ლევს
 166.
 ლეს 137, გა-ლეს 153, 161,
 გა-ლესავს 161.
 ლეწ: გა-ლეწა, გა-ლეწავს 155;

ლა-ლეწა 27, 35, 92; ლა-
 ჭლევწ 92, ჭლევწავს 187;
 ლა-ილეწა 12.
 1. ლი(ვ) იხ. 1 ლევ
 2. ლი(ვ) იხ. 2 ლევ.
 ლოშნ: აღ-ლოშნა, აღ-ჭლოშნის
 92.
 ლოც: ლ-ლოცა 93, 160; ლა-
 ჭლოცავს 93, ლა-ლლოცავს
 160; ილოცა 93.

მ

მადლ: ჭმადლობს 48, 128.
 მალ: ლა-მალა 152, 167, 185,
 186; მალავს 167, ჭმალავს
 187, ლა-მალავს 152, ლა-
 ლმალავს 167; ლა-იმალა 12.
 1. მართ: გა-მართა 154, ში-
 ჭმართა 78, 79, წარ-ჭმართა
 78, აღ-ჭმართა 76, 80, 129,
 132; გა ლმართა 170; აღ-
 ემართა 80.

2 მართ: ლმართებს 157.
 მართლ: გან-მართლდა 10, 137.
 მარტ: გან-ჭმარტა 78, 82;
 გან-ემარტა 82.
 მარხ: ლა-ჭმარხა 78, 82; ლა-
 ლმარხა 170; ლა-იმარხა 36;
 ლა-ემარხა 89.
 მარჯუ: ჭმარჯუნ 73.
 მატ: ჭმატს 48; შუ-ჭმატა 48,
 187.

შაღლ: შაღლოვინ 10; აღ-შაღლ
 და 10; აღ-შაღლა 37, 85;
 აღ-შაღლებს 85.
 შდაბლ: და-შდაბლდა 10, 120.
 შდიდრ: გან-შდიდრდა 11, 174.
 შეფობს 10.
 შხად: შე-ჭმხადა, და-ჭმხადა
 78, მო-ჭმხადა 78, 129,
 გან-ჭმხადა 78, 82; გან-
 ემხადა, აღ-ემხადა 82.
 შხაჟ: შე-ეშხაჟა 51.
 1. შკ: შო-შკა 35.
 2. შკ: შე-იშკო 27.
 შკვდრ: და-იშკვდრა 36.
 შოკელ: შე-შოკელდა 10; შე-აშო-
 კელა 37.
 შონ: ჭმონა 48.
 შორჩილ: და-იშორჩილა 36.
 შოს: შე-შოსა 61, 79, 132,
 133; შე-ჭმოსა 61, 79, 128,
 132, 133, ჭმოსიეს 74;
 შე-იშოსა, შე-ეშოსა 79.
 შოქალაქობს 10.
 შურ: შე-შურა 35.
 შუსრ: შე-შუსრა 35, 101, და-
 შუსრა 35; შე-შუსრავს, შე-

ჭმუსრავს 101; შე-იშუსრა 12.
 შსახურ: ჭმსახურა 47.
 შსკავს: ემსკავსა 51.
 შსტყუალ: და-შსტყუალა, და-შსტყუ-
 ლავს 99.
 შტერ: ჭმშტერავს 48.
 შღლელობს 10.
 შში: ჭმშიინ 71, 73, 74,
 ჭმშიის 118; ჭმშიის 118;
 ჭმშია 73, 74, 187; შია 177.
 შტირ: და-შტირდა 11; და-აშტი-
 რა 37.
 შტნ: აშტნა 50, 132, 133.
 შტლავრ: ჭმშტლავრა 48.
 შწარ: გან-შწარდა 11.
 შწირობს 9.
 შწხს: გან-შწხსა 11.
 შწუხრ: შე-შწუხრდა, და-შწუხრ-
 და 11.
 შწუსა 101, 137, და-შწუსა 35;
 შწუსის, ჭმწუსის 101.
 შხიარულ: გან-შხიარულდა 10,
 37.
 შკედრ: აღ-შკედრდა 11.
 შკნდა 11.

6

ნ: უნდა 50.
 ნადირ: შო-ნადირა 34.
 1. ნათლ: გან-ნათლდა 10; გან-
 ანათლა 37.
 2. ნათლ: შო-ნათლა, შო-ჭნა-
 თლავს 92.
 ნან: შე-ინანა 36.

ნატრ: ჭნატრის 48.
 ნაუ: და-ნაუა, ნაუს, და-ღნაუს
 167.
 ნახა 153, 155, 157, 167,
 175, 185, 186, გამო-ნახა
 35; ნახაკს 175; ღნახავს
 167.

ნდ. იხ. ნ.
 ნუბ: ჰუნუბაგს 73; ინუბა 36.
 ნერგ: ღა-ჰუნერგა 78, 82; ღა-
 ენერგა 82.
 ნერწუჟ: ჰუნერწუჟა 48.

ნთ: ჰუნთიეს 74.
 ნოქ: შთა-ნოქა 35, 121, შთა-
 ჰუნოქამს 121; ღა-ინოქა 12.
 ნიჭ: ში-ანიჭა 50.

ნ

ნრძნ: აღ-ნრძნდა 11, 27.
 ნხრის 11.

ნერ: ში-ნერდა 11.

პ

პარ: ში-პარა 176, 178; ში-
 ჰპარა 48, ში-ჰპარა 186,
 შა-ხპარა, ხპარაგს 170.
 პერუენ 11.
 პოგა 32, 87; ჰპოგეის 87;
 ში-იპოგა 36; იპოგა 12.

პოხ: გან-პოხა 35.
 პრკოღ: ღა-პრკოღდა 11; შდრ.
 ბრკოღ.
 პუარ: შე-იპურა 36; უპურა 50,
 62.

რ

რაცხ: აღ-რაცხა 67, 79; შე-
 ჰრაცხა 67, 79; აღ-ირაცხა,
 79; შე-ერაცხა 79.
 რბის 10, ღა-რბის 184. რბი-
 ლა 137, ში-რბილა 120.
 რეგ/რი(გ): ა-რია, ა-დრეგს 151;
 შე-ჰრია 48.
 რეკ: გა-რეკა, გა-დრეკამს 148;
 ჰრეკა 48.
 რეცხ: გა-რეცხა 175, 185;
 გა-რეცხაგს 175; შდრ. რცხ.
 რთ: შე-ჰრთო, ღა-ჰრთო 48.
 რთჟ: ში-ართუა 50.
 რიღ: ჰრიღა, ში-ჰრიღა 48.
 რი(გ) იხ. რეგ.
 რინ: გან-არინა 37.
 რისხ: გან-არისხა, შე-ჰრისხა
 66.
 რთკაგს 10.

რქჟ: ჰრქუა 46, 50, 128;
 ჰრქან 6, 46, 76; ჰქუის
 74, 140; *არქუა 46, 50.
 რღუენ: წარ-რღუნა 35.
 რუენ: გან-რუნა 35, 92;
 გან-ჰრუნის 92.
 რჩ: ერჩის 51.
 რჩეგ/რი(გ): გამო-ირჩია 36;
 ურჩეგს 142.
 რჩი(გ) იხ. რჩეგ.
 რცხ: გან-რცხა 35; შდრ.
 რეცხ.
 რცხჟ: ჰრცხუენის 73, ჰრცხუე-
 ნა 138.
 ჰრწამს 69, 70, 187, ჰრწამენა
 73, 138.
 რწუ: ში-რწუა 92, ში-რწუო
 35, 121, ში-ჰრწუაგს 92.

ს

სარ: მო-სრა 34, 101; მო-
სრაგს, მო-ჭსრაგს 101; მო-
ისრა 12.

სახ: გამო-სახს 34, 91; გამო-
ჭსახს 91.

საჯა 34, 116, 137; გან-საჯა,
და-საჯა 34, 137, 185; სჯის
(შჯის) 116; და ისაჯა 12.

სე იხ. 1 სე.

სთავს 99.

სმ: ესმა 51.

სნეულ: და-სნეულდა 10.

სპ: მო-სპო 34, 119; ჭსპობა
138.

სპეტაკ: გან-სპეტაკნა 10.

სრ იხ. სარ.

სრულ: გან-ასრულა 37; აღ-
უსრულა 50.

1. სე: სუა 32, 96, 128,
შე სუა 32; სუამს 96, ჭსუამს
187, ა სომს 149.

2. სე: და-სუა, აღ-სუა, შე-სუა
34.

სუარ: შე-სუარა 44.

სურ: ჭსურის 73, 119, ჭსურს
187.

სუფუეეს 10, 119, 137.

სწაგ: ისწაგა 36; ასწაგა 50;
ჭსწაგულა 112.

სხდა, სხდეს 10, 117, 137,
და სხდენ 185, სხედან 184.

1. სხ: და-სხნა 34, 119; შე-
სხნა 34.

2. სხ: ასხენ 50, 68.

სხურ: ჭსხურა 48.

სჯ იხ. საჯ.

ტ

ტანჯა 40, 93; სტანჯაგს 93;
იტანჯა 13.

ტად: შა-ტადა 177; სტადებს
141, მო-სტადა 53, 187,
მი-სტადა 53; აღ-იტადა 36.

ტეგ: მი-გუტეგა 44 (მო-მიტე-
გენ ჩუენ), 50, 85; მი-გუტე-
გებს 85; მი-გუტეგა 51.

ტეს: გან-ტესა 68, გა-ტესა
150, 151, 156, 161, 168,
176, - 185, 186, 188;
ტესს 168, გა-ტესს 176,
მო-ტესა 176; მო-სტესა

68, 187, 188; მო-ატესა
150, 151, 153, გა-ატესს
156, გა-ატესამს 150; სტესს
187, გა-სტესს 161, 168.

ტიონ 13, ტიონს 66, 107,
137, ტიონის 54, 158,
174, 184, 185, 189;
სტიონს 66, სტიონის 54,
141.

ტებ: სტებება 141.

ტეგ: სტეგა 141.

ტრიალებს 165, 184.

ტუნ: გან-ტუნა 40.

ტფ. გან-ტფა 16, გა-თფა 174.
 ტუორც: სტუორცა 53
 ტაშ: ეტაშ 51.
 ტაშენ: წარ ტაშენა 40, წარმო

ტაშენა 40, 128; წარ-იტაშენა 13.
 ტაშენ: ტაშენა 68; სტაშენა, გამო-
 სტაშენა 68; სტაშენის 141.

უ

უბნ: ეუბნა 171.
 უძღურ: მო უძღურდა 11.

უწეის 6, 36; აუწეა 50; აუწეა-
 ბინა 50.

ფ

ფაღ/ფულ: და-ჭეფლა 76, 81;
 და ეფლა 81.
 1. ფარ: და-ფარა 35, 80, 88,
 127, 157, 185; და-ჭეფა-
 რავს 88; და-იფარა (მოკმ.)
 80; და-იფარა (ენებ.) 12.
 2. ფარ: და-ფარა („დაფარცხა“).
 და-ხფარავს 160.
 ფენ/ფინ: ში ჭეფინა 48, 80,
 ში-ჭეფინა 48; ჭეფინს 142;
 ჩა-ჭეფინს 142; და-აფინა,
 ში-აფინა 142; ში-ეფინა 80.

ფინ იხ. ფენ.
 ფის: ში-ფისა 35.
 ფიც: შა-აფიცა 153; ში-დ რ ფუტ.
 ფიცხ: გან-ფიცხნა 11.
 ფულ იხ. ფაღ.
 ფრინავს 11, 184; გადა ფრინ
 და 155.
 ფუც: ჭეფუცა 123; ში-დ რ. ფიც.
 ფეჭა 90, და-ფეჭა 35; ფეჭის
 99.
 ფხეარ: აღ ფხეარა, აღმო-ფხეარა
 35; აღ-იფხეარა 12.

ქ

ქაღაგა 30, 95, 102, 103;
 ქაღაგებს 95, 102, 103,
 116, 130, 133.
 ქარ: გან-ქარდა 10.
 ქენ იხ. ქეენ.
 ჭეჭეა იხ. ჭეჭეა.
 ქეენ/ქეენ: ქეენა 30, 104, 141,
 143, 185, ქეენა 175; იქეენს
 104; იქეენა 12; ექეენა 51.
 ქეენ იხ. ქეენ.
 ქეენ იხ. 1 ქეე.
 ქეენის 10.

ქსოვ: შა-ქსოვა 157, ში-ქსოვა
 160, 166; ქსოვს 166; ში-
 ჭექსოვს 160; ში-ხქსოვს 166.
 1. ქეე ქეენდა 177; ჭექეენან, ში-
 ჭექეენან, ში-ქექეენან, წარ ჭექე-
 ეენან, შე ჭექეენან, გამო-ქექეენან
 73, ჭექეენდა 140, 187; ჭექე-
 ეენა 141—142; აქეენს 50,
 68, 69, 70, 73.
 2. ქეე: ში-იქეენა 36.
 ქეენის 10.

ლ

ლ: მთ-ილო 36, 85, ად-ილო, წარ-ილო, მი-ილო, შე-ილო 36; წარ-ულო 50; ად ალო, გან-ალო 37; მთ-ილებს 85; მი-ელა 51; შდრ. ხჟ.

დადალებს 117.
 ლელავს 9.
 ლერდა 137.
 ლჷძ: ჰლჷძავს 71, 73.

მ

1. მუგ/მუგ: მო 12, 27, 28, 34, 86, 103, 127, 131, 132, 133, 135, 136, 137; და-მო, მო-მო, გამო-მო, გან-მო, შთამო-მო, მო-მო, შე-მო, ად-მო; წმიდა მო, გუ-ლის კმა მო, იაგარ მო, ლხინება მო, ზრანვა მო, ლოცვა მო, სირცხულეულ მო, მშდობა მო, კმა მო, დადა მო, შვარ მო, დირს მო, შეურატს მო, უკულებულს მო, უღებ მო 34; წყალობა მო 23, 34; მი-ჰმო ხელი 141; ჰმოებს 86, 102, 103, 116, 133, 135, 136, 137, 141; უმო 141, და უმო ზირი 50; იმო 12, 131, 171, 178, გან იმო 12; ემო 51.

2. მუგ/მუგ: მავს 177; ჰმავს 71, 72, 73, 187, ჰმავლა 179; მი ჰმავს, მო ჰმავს, შე ჰმავს, გამო-ჰმავს, ად-ჰმავს, წარ-ჰმავს 73, ჰმავა 71; წა ჰმავა 187, მი-ჰმავა, გადა-ჰმავა, ჩა-მო-ჰმავა 179, ა-ჰმავს, ჩამო-ჰმავს 142.

მარ/მარ: და-მარა, შთა-მარა 34; ჰმარია 74.

მეფ: ჰმეფს 142.

1. მე იხ. 1 მავ.

2. მე იხ. 2 მავ.

მეფ იხ. მეფ.

მეან: მო-იუვანა 36, 85; მო-იუვანს 85.

მიდ: გან-მიდა 57, 79, 132, 133; გა-მიდა 151, 160, 166, 176, 185, 188; მიდის 166, გა-მიდის 176; ჰმიდის 187, მი-ჰმიდა 57, 79, 80, 132, 133, 151, 187, 188, მი-ღმიდა 151; გა-ხმიდის 160, 166; გან-იმიდა 12, 79; მი-ემიდა 78.

მოფ იხ. 1 მავ.

მრ იხ. მარ.

მროლ: და-მროლდა 9.

მუნ: და-ჰმუნა 48.

მუფ: ეფავინ: ად-ეფავინა 9; ჰმეფავინს 141.

მუარ: შე-იუვარა 36; ეუვარს 50, 68, 69, 70, 71.

მუდ: და მუდნა 9.

შ

შევ/შვ: შვა 31, 99, 117;
 შობს 99; იშვა 12.
 შენ: აღ-იშენა 36; აღ-აშენა 37.
 შვ იხ. შევ.
 შწნ იხ. შენ.
 შთ: და-შთა 10, 54, 67,
 117; და-ჭშთა 54, 66.
 ში: შია, ჭშია, ჭშიის იხ. შში.
 შინ: შე-შინდა 10, 117; ეში-
 ნის 51.
 შიშულ: გან-შიშულდა 10, 117.
 შობ იხ. შევ.
 შორ: ჭშორავს 118; გან-ეშო-

რა 51.
 შრეტ/შრიტ/შრტ: და-შრიტა
 34, 118; და-შრტა 10.
 შუებ: იშუებს 11.
 შუენ: გან-შუენდა 10, 118;
 შუენის 118; ჭშუენის 73,
 118; გან-აშუენა 37.
 შუერ/შურ: და-შურა 10, 118,
 შო-შურა 10.
 შურ: იხ. შუერ.
 შურ: ჭშურს 73, 119.
 შუფთთ: შე-შუფთინა 10.
 შჯ იხ. სჯ.

ჩ

ჩანს, ჩას 17, ჩნდა, გამო-ჩნდა
 17; სჩანს 141.
 ჩენ/ჩინ: უჩენს 142.
 ჩინ იხ. ჩენ.

ჩერ: გა-ჩერდა 179.
 ჩეჩ: და-ჩეჩა 162, 183; და-
 შჩეჩს 162.
 ჩეენ: ე-ჩეენა 49.

ც

1. ც: სცა 22, 52, 106, 123,
 129, 170; და-სცა, წარ-სცა
 გან-სცა 53, გა-სცა 141,
 ში-სცა 53, 179, შო-სცა
 44 (შო-შცა, შო-შცე ჩუენ)
 53; წარ-სცა ქვას ფერეი,
 ნუგეშინის სცა, ნათელ-სცა,
 შატეუ სცა, ნება სცა, გზა
 სცა 53; სცემს 141, 142,
 170; სცემა 150; უცემს
 142; და-ეცა 51; ეცემინა
 51.
 2. ც: იცის 6, 36.

ცალ/ცელ: გან-ცადა 40, 94, გა-
 შო-ცადა 40, 111; გან-სცადის
 94.
 1. ცალ/ცელ: და-ცალა, ცელის,
 დასცელის 169.
 2. ცალ: სცალს 74, სცალია
 187.
 ცალიერ: და-ცალიერდა 16.
 ცან/ცნ: ცნა 39, 94, 111;
 სცნობს 94; იცნა 36.
 ცარცე: სცარცეავს 141; შდ რ.
 ძარცე.
 ცდ იხ. ცად.

ცეც/ცე: ღა-ცეა 40, 90, 111;
 ღა-სცეა 90; ღა-იცეა 36.
 ცეო/ცო: სცოა 79, 111, ჟე-
 სცოა 82; აცოა 37.
 ცეკეა 141.
 ცეშ იხ. 1 ც.
 ცენ: აღმო სცენდა 78, 82.
 ცე იხ. ცეკ.
 ცეკა, ჟე-ცეკა, გარღა-ცეკა
 40; სცეკის 187; გარღა-
 იცეკა 13.
 ცო იხ. ცოთ.
 ცოილობს 141.
 ცისკრ: გან-ცისკრდა 16.
 ცნ იხ. ცან.
 ცნობ იხ. ცან.
 ცოდა 68, 100; ცოდავს 100;
 ჟე-სცოდა 68.
 ცოფ: გან-ცოფუნა 16.
 ცოცხლ: გან-ცოცხლდა 16.
 ცრემლოვინ 16, ცრემლოინ
 137.
 ცრუვ: გან-ცრუვნა 16.

ცუ: შოა-იცუა 36; აცუა ჟუარს
 50; აცუშეუინა ჟუარს 50;
 ეცუა ჟუარს 51.
 ცუეთ/ცუთ: ტან-ცუთა 95, წინა
 ღა-სცუთა 53; ტან სცუეთს
 95.
 ცუბრ: გან-ცუბრდა 16.
 ცუვ: ღა ცუვეს, შოა-ცუვეს, ღა-
 შო-ცუვეს, გარღამო-ცუვეს
 67; შო-სცუვეს; სცუვოდა 67.
 ცუთ იხ. ცუეთ.
 ცურავს 16, 165.
 1. ცხ: სცხო 53, 111.
 2. ცხ: ღა-სცხა 74, 111.
 ცხად: გან-ცხადნა 16, 111,
 გამო-ცხადნა 16, გამო-ცხად-
 ღა 184; გამო-აცხადა 37.
 ცხერ/ცხრ: ღა-სცხრა 79, 82,
 111, გან-სცხრა 79.
 ცხოვნდა, ცხონდა 15, 174,
 184.
 ცხოველ: გან-ცხოველდა 16.
 ცხოვრობს 137, 141.

ძ

ძაგ: სძაგდა 74.
 ძაღ/ძღ: გა-ზძღა 170, 171.
 ძაჲ/ძრ: ჟე-ძრა 40, აღ-ძრა 40,
 94; სძრაავს 141, აღ სძრაავს
 94; ჟე-ძრა 13.
 ძარცუ: გან-ძარცუა 68, 80;
 გან-სძარცუა 68, 80, 110;
 შო-სძარცუა 68; სძარცუა

137; გან-იძარცუა 80;
 გან-ეძარცუა 80; შღრ.
 გარცუ.
 1. ძახ: ღა-ძახა, ძახს, ღა-ზძახს
 169.
 2. ძახ: ჟე-სძახა 179.
 ძე: ძეს 16.
 ძებ: სძებნის 141.

ძვე/ძი(ვ): გამო იძია 36.
 ძენ/ძან: შე-სძინა 51, 110,
 187.
 ძელ/ძღ: გან-ძღა 16, გა-ძღა
 152, 165, 174.
 ძი(ვ) იხ. ქვე.
 1. ძინ: სძინავს 74, 110.
 2. ძინ იხ. ძენ.
 ძლიერ: გან-ძლიერდა 15, 27.
 1. ძღ: სძღო 52, 110.

2. ძღ იხ. ძღღ.
 ძრ იხ. ძარ.
 ძრწის 16.
 ძურ/ძურ: ძურა 16.
 ძულ: ძულს 177; სძულს 69,
 70, 72, 187; შო-იძულა
 36.
 ძურ იხ. ძურ.
 ძღ იხ. ქვე.
 ძღუნ: მი-უძღუნა 50.

ვ

წად: სწადის 74, სწადს 137.
 წამა 68, 96, 109; წამებს 96.
 შე-სწამა 68.
 1 წვე/წვ: წვა 16, და-წვა 152,
 184, 185, წვეს 142, 141,
 წვება 141; შთა-აწვინა 37.
 2 წვე/წი(ვ): აღ-წია 122; სწევს
 (თამბაქოს) 142; შე-ეწია
 142.
 წერ: და-წერა 65, 80, 94,
 131, 132, 147, 153,
 164, 178, 185, 186,
 188, 189; წერა 137, აღ-
 წერა 137; წერს 103,
 164, და-სწერა 65, 80,
 132, 141; სწერს 103,
 141, 142, 164, 188,
 და-სწერს 94, 164; მი-
 სწერა 187, 188; სწერია
 74; და-უწერა 142; ა-უწერა
 142; უწერს 71, 142;
 და-იწერა 13, 80, 131,
 132, და-ეწერა 80.

წვ იხ. 1 წვე
 წვალბოს 141.
 წი(ვ) იხ. 2 წვე.
 წითს 16.
 წირ: შე-წირა 40, 88, 124,
 გან-წირა 40, გა-წირა 168,
 185; წირავს 168; გა-სწი-
 რავს 168; შე-სწირა 124,
 შე-სწირავს 88; შე-იწირა 13.
 წმედ/წმიდ: გან-წმიდნა 16; გან-
 წმიდა 40, 93, 137; გა-
 წმიდნა 175; გა-წმენდს 175,
 გან-სწმედს 93.
 წმიდ იხ. წმედ.
 წოდ: მო-უწოდა 50; ეწოდა 51.
 წონ: აღ-წონა 40, 93; აღ-სწონს;
 93, წონა 137.
 წუ: და-წუა 38, 88, 133, შე-
 წუა 38, 110; და-სწუავს 88,
 133, სწუავს 187; და-იწუა
 13.
 წულ იხ. წვალ.
 წულა 137.

წურ: გამო-წურა 40.
 წუხს 16, 137; შუ-წუხსა 16,
 122, და-წუხსა 16; სწუხს
 141.
 წყალ: შუ იწყება 22, 23.
 წყელ: მო წყლა 16, 125; მო-
 სწყლა 110, 125; შ დ რ.
 წყუელ.
 წყეპა 40, 110.
 წყელ: მო წყლა 40; მო-იწყება
 13.
 წყმდ იხ. წყმედ.
 წყმედ/წყმიდ/წყმდ: წარ-წყმიდა
 16, 41; წარ-წყმიდა 40,

41, 94; წარ-სწყმედს 94;
 შ დ რ. წყუედ.
 წყმიდ იხ. წყმედ.
 წყნარ: შუ-იწყნარა 36, 85, შუ-
 იწყნარებს 85.
 წყუედ/წყვად: მო-წყვდა 40, 94,
 126; მო-სწყუედს 94; მო-
 სწყვდა 110, 126; შ დ რ.
 წყდ ლ წყმედ.
 წყვდ იხ წყუედ.
 წყურ: წყურია 177; სწყურინ
 71, სწყურის 74, 110,
 სწყურია 74, 141, 187.

ჟ

ჟმა 40, 97, 102, 111, 123,
 128, 169, 176, 183, 185;
 შუ-ჟმა 53, 54, 162; ჟამს
 97, 169, 176; მო-ჟამა
 53, 54; სჟამს. 102, 141,
 142, 187; შჟამს 102; შუ-
 შჟამს 162, შა-შჟამს 169;
 შუ-იჟამა 13.
 ჟაბუგ: გან-ჟაბუგა 17.

ჟერ/ჟრ: გან-ჟრა 41, ჟრა 137;
 გა-ჟრა 185; და-ჟრა, ჟრის
 169; სჟრის 141, და-შჟრის
 169.
 ჟირ: შჟირს 74; სჟირია, სჟირ-
 ება 141.
 ჟინ: სჟინება 141.
 ჟრ იხ. ჟერ.
 ჟურ: აღ-ჟურა, შუ-ჟურა 41.

ბ

ბ: შუ-ახო 50, 85; შუ-ახებს
 85; შუ-ეხო 51.
 ხად: ჰხადა 48, 112.
 ხარ: იხარებს 11; ახარა 49.
 ხატ: გამო-ხატა 34.
 ხედ: და-ჰხედა, მო-ჰხედა 48,
 ში ჰხედა 48, 113.
 ხევ/ხი(ვ): გან-ხია 34, და-ხია

142.
 ხეთქ: გან-ხეთქა 34, 90, 117;
 გარდამო-ხეთქა 34; გან-
 ჰხეთქს 90.
 ხერხ: გან-ხერხა 34.
 ხივ(ვ) იხ. ხევ.
 ხილ: იხილა 35, 36.
 ხლეჩ/ხლიჩ: ხლიჩა 137.

ხლის იხ. სლფ.
 1. ხმ იხ. 1 კმ.
 2. ხმ იხ. 2 კმ.
 ხრწენი: გან ხრწენა, გან-ხრწენის
 98.
 ხუ: მო იხუნა, აღ-იხუნა, წარ-
 იხუნა, შე-იხუნა 36; აღ-ახუ-

ნა, გან-ახუნა, შე-ახუნა 37;
 წარ-ახუნა 50; შდრ. დ.
 ხუდ: ჭხედა 73, 117, შე-ჭხე-
 და, და-ჭხედა 73.
 ხუეტა, ხუეტის 98.
 ხუეც/ხე(ვ): შე-ხეა 67; მო-ხეა
 67.

3

ჩად/ჩად: გან-ჩადა 67, 79, შე-
 ჩადა 67, 132, 133; გამო-
 ჩადა 67, შთა-ჩადა 122;
 გან-ჭადა 67, 79, 132,
 133, მო-ჭადა, მი-ჭადა, აღ-
 ჭადა, აღმო-ჭადა; გამო-ჭადა,
 გარდა-ჭადა 67; გან-იჩადა
 79; გან-ეჩადა 69.

ჩამ: უკამს 50, 68.
 ჩამ: და-ჭკამს 78, 81; და-ეკამს
 (და-ეკამს) 81.

1. ჩდ იხ ჩად
 2. ჩდ იხ. ჩედ.

ჩედ/ჩედ: გარდამო-ჩედა 7, 21,
 მო-ჩედა 9, 66, 71; გან-ჩედა
 9, 65. გამო-ჩედა 9, შე-ჩედა
 9, 65, შთა-ჩედა 9, 42, 55,
 121, წარ-ჩედა 9, 55, აღმო-
 ჩედა 9, 65, ამა-ჩედა 165,
 წიად-ჩედა 9, 55, წიადმო-ჩედა
 9, აღ-ჩედა 9, მი-ჩედა 9; და-
 ჭედა 65, 79, 82, აღმო-
 ჭედა 65, გარდა-ჭედა 55,

გარე წარ-ჭედა, თანა წარ-ჭედა
 55, მი-ჭედა ფერი 65; მო-
 უკამს 50.

ჩედა: მო-ჩედა, მო-ხედა 159.

1. კმ: გან-კამს 9, გა-ხმას 173.

2. კმ: უხმობის 142.

3. კმ. იხ. კამ.

კორც: გან-კორციედა 9.

კოც: აღ-კოცა 67; და-კოცა
 165, კოცის 165, და-ხკოცის
 165; წარ-კოცა 67; აღ-
 იკოცა 12.

კის: მო-იკისენა 36; ა-იკისენა 69,
 70.

იკისენ: აღ-ჭკისენა, გარდამო-ჭკისენა
 78, 79, და-ჭკისენა 78, 83;
 გან-ჭკისენა 133; და-ჭკისენა 83;
 იკისენა 36.

იკის იხ. იკისენ

იკურ: გან-იკურდა 9.

იკურტ/იკურიტ: გან-იკურიტა 34.
 კმ იხ. კამ.

ჯ

ჯაგრობის 158.

ჯდ იხ. ჯედ.

ჯედ/ჯედ: ჯედა 16, 137, და-
 ჯედა 16, 71, 147, 151,
 183, 184, 185.

ჯერ: სჯერა 141.

ჯეჟელ: აღმო-ჯეჟელდა 17.

ჯობ: სჯობის, სჯობიას, სჯობინის
 141.

ს. შემოკლებანი 1

S₂ სუბიექტური პრეფიქსი მეორე პირისა.

O₃ ობიექტური პრეფიქსი მესამე პირისა.

ანტ.-რავ.: ცხოვრებაა ზე წამებაა წ'დისა ანტონი რაფახისი, გამოცემული ი. ყიფ შიძის მიერ (Христианскій Востокъ, т. II).

ატენის სიონის წარწ.: ატენის სიონის წარწერა, გამოცემული ი. ჯაფახიშვილის მიერ (Христианскій Востокъ, т. I)

გამოსლვათა: წიგნი მეორე გამოსლვათაა, ათონის მთაზე და-
კულის მეთე საუკუნის კელნაწერის მიხედვით (მე
კელთა მქონდა ფოტოგრაფიული სურათები, რომლებიც
გადააღებინა რუსეთის სამეცნიერო აკადემიამ და ინ-
ხებოდა აზიის მუზეუმში პეტერბურგს).

გრიგ. ხანძთ.: შრომაა და მოლუაწებაა ღირსად-ცხოვრებისაა
წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა გრიგოლისა არ-
ქიმანდრიტისაა, ხანძთისა ზე შატბერდისა აღმაშენებ-
ლისაა და მისთანა მრავალთა მამათა ნეტართაა, გამო-
ცემული ნ. მარარის მიერ (Тексты и разысканія по
армяно грузинской филологіи, кн. VII. СПб. 1911).

თუაღთა: ეპიტანე კვპრელისა თქუმილი... ათორმეტთა მათ
თუალთა თუს, გამოცემული მ. ჯანაშვილის მიერ
(Сборникъ матеріаловъ... Кавказа, вып. XXIV). ტფილისი
1898.

თხრობა: თხრობა კონსტანტინეპოლის გარემოცვისა, გამო-
ცემული მ. ჯანაშვილის მიერ (Сборникъ матеріа-
ловъ... Кавказа, вып. XXVII). ტფილისი 1900.

იერუს. კანზ.: განჩინებაა და განწესებაა მოძღუართა მიერ
მართლმორწმუნეთაა, რომელსა ჰყოფენ იერუსალამს,
გამოცემული კ. კეკელიძის მიერ. ტფილისი 1912.

1) მოწმობათა საჩვენებლად მოყვანილ ციფრებში პირველი (დიდი)
აღნიშნავს თავს ან გვერდს, მეორე კი (პატარა) მუკლს ან სტრიქონს. ცი-
ტატებში კელნაწერებისა და გამოცემების ძველი ოჯადმოცემულია მერ-
მინდელი შეერთებული სახით (უ), პატივი ზოგჯერ გაკსნილია ზე ძველი
სასენი ნიშნები შეცვლილი.

- ი^ე ბოლნელი: იოანე ბოლნელ ეპისკოპოსის ქადაგებანი, გამოცემული მ. ჯანაშვილის მიერ. ტფილისი 1911.
- იოს არამთ.: წიგნი რომელი დაწერა იოსებ არიმათიელმან, გამოცემული ნ. მარარის მიერ (Тексты и разыскания... кн. II. СПб. 1900).
- იზოლიტე: ნეტარისა იპოლიტის თქმული თარგმანებაჲ ქებაჲ ქებათაჲ, გამოცემული ნ. მარარის მიერ (Тексты и разыскания... кн. III. СПб. 1901).
- ლევიტელთა: წიგნი შესამე ლევიტელთაჲ, ათონის კელნაწერი (ახის მუხეუმის ფოტოგრაფიული სურათების მიხედვით).
- მათე: სახარებაჲ ოთხთავი. ორთა კელნაწერთა გან შიგ ლ შუშ წელთათა. გამოსცა ვლად. ბენეშევიჩმან. ნაკვეთი ბ. სახარებაჲ მათის თავისაჲ СПб. 1909.
- მარკოზ: სახარებაჲ ოთხთავი. ორთა კელნაწერთა გან შიგ ლ შუშ წელთათა. გამოსცა ვლად. ბენეშევიჩმან. ნაკვეთი ბ. სახარებაჲ მარკოზის თავისაჲ. СПб. 1911.
- მარტა ნ., ძირითადი ტაბულეები: Основныя таблицы къ грамматикѣ древнегрузинскаго языка съ предварительнымъ сообщениемъ о родствѣ грузинскаго языка съ семитическими. СПб. 1908.
- მოქცევაჲ: მოქცევაჲ ქართლისაჲ, გამოცემული ე. თაყაიშვილის მიერ. (Описание рукописей „Общества распространения грамотности среди грузинскаго населенія“, т. II). ტფილისი 1906.—1912.
- სამხედველ-მოძღვრო ეპ. წ.: ეპისწირვაჲ წმიდისა იაკობ მოციქულისაჲ, ძმისა უფლისაჲ, პირველ მთავარ-ეპისკოპოსისა იერუსალმისაჲ, გამოცემული კ. კეკელიძის მიერ. ტფილისი 1912.
- სახისმეტყუელი: მეცთა თვის სახისა სიტყუაჲ წიგნთაგან თქმლი წადისა ბასილი ეპისკპოსისა კესარიელისაჲ, გამოცემული ნ. მარარის მიერ (Тексты в разыскания... кн. VI. СПб. 1904).

სპეეს. ელ. და მელ.: წამებაჲ წმიდათა მოწამეთაჲ სპეესიპსი, ელასიპსი და მელასიპსი სოფელსა კაბადუკიელთასა, გამოცემული ნ. მარრის მიერ (Записки Восточнаго Отдѣленія И. Русскаго Археологическаго Общества, т. XVII. СПб. 1906.)

შექმნათა: წიგნი პირველი შექმნათაჲ, ათონის მეთე საუკუნის კელნაწერის მიხედვით (მე კელთა მქონდა მისი ფოტოგრაფიული სურათები, რომლებიც ეკუთვნოდა აზის მუზეუმს პეტერბურგში).

ძვ. სას. პოეზ.:. 3. ინგოროყვა, ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია. წიგნი I. ტფილისი 1913.

წამ. ძმათა ცხრათაჲ: წამებაჲ ყრმათა წათაჲ რიცხუთ ცხრთაჲ, გამოცემული ნ. მარრის მიერ (Тексты и разысканія... кн V. СПб. 1903).

წარტე. აერუს.: წარტყუენვაჲ იერუსლემისაჲ თქუბული ნეტარისა სტრატეიკი მონაზონისაჲ, გამოცემული ნ. მარრის მიერ (Тексты и разысканія... кн. IX. СПб. 1909.

ჭაგ. მასლ.: Н. Я. Марръ, Агиографическіе матеріалы по грузинскимъ рукописямъ Ивера (Записки Восточнаго Отдѣленія .. т. XII).

გეგმვითი უცხოენოები¹.

გვერდი სტრიქონი	დაბეჭდილი	უნდა იყოს
2: 27	რომელსაცა	რომელსაცა
2: 3	ბურნვაში	ბურნვაში
2: 4	დრო-კილობშია	დრო-კილოებშია
2: 19	დამატებანი	დამატებიანი
3: 3	აღ-ავასოს	აღ-ავსოს
3: 32	S ₂	S ₁
4: 17	დაცნვა	დაცვნა
4: 3	როგორ	როგორც
4: 21	ითა	ით, თ
4: 22	და-ჭრთა მას ივინი	და-ჭრთა მას ივინი
5: 14	წარდევნ	წარკდენ
6: 16	მანანს	მანამან
6: 11-12	წელეღება	წელეღება
7: 22	რასაკვირველია	რასაკვირველია
7: 9	განსხვავება	განსხვავება
7: 7	თავისი	თავის
7: 8	დამატება	დამატება
9: 15	და-მსჭუალა მას	და-მსჭუალავს მას.
10: 1	სამარისა	სამარისა
10: 7-8	მესამე ობიექტური პრეფიქსი	მესამე პირის ობ- იექტური პრე- ფიქსი

¹) თუმცა, სტამბის გამეგმ დ. მგალობლი შვილმა და ანთ-
ამწყობმა პ. ნუგეშიძემ ყოველი ღონე იმარეს, რომ გამოცემის გა-
რეგულ მკარეს წუნი არ დასდებოდა, მაგრამ ერთი დაბრკოლება გადაუ-
ლაკავი დარჩა დღევანდელ მძიმე პირობათა წყალობით: ზოგი ასო სიძვე-
ლის გამო აქა-იქ მკრთალად არის გამოხული და ხან-და-ხან სრულებითაც
არა ჩანს. ამ მკრთე განსაკუთრებით სამწუხაროა სასვენი ნიშნების დაზიან-
ება (წერტილები და სხვა).

გვერდი ღ	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
სტრიქონი		
103 32	იყო-	იყოს
104 34	წინასიტყვაობაში	წინის ბოლოს
121 9-10	მოსწენ	მოსწეენ
145 6	არა აქვს: ღ	არა აქვს ღ
156 4	გა-მსთბიე	გა-მსთბე
156 27	სამხედრო	სამეცდრო
165 4	2 ამა-ეე(ღ)	2 ამა-ხეე(ღ)

